

İDARE DERGİSİ

DAHİLİYE VEKÂLETİNCE İKİ AYDA BİR ÇIKARILIR

YIL: 26

MART, NİSAN – MAYIS, HAZİRAN 1955

SAYI:233 - 234

İÇİNDEKİLE

TETKİKLER:

Sayfa

Nüfusumuz	Mecdi EMİROĞLU	1
Vilâyet Hususi İdareleri «Özel İdareler».....	M. S. EYÜBOĞLU	16
Fransız Devlet Şûrasının Yeni Temayülleri....	Salih TANYERİ.	33
Türkiye'de Hukukun Sistemleşmesi	Selâhattin TUGAL	47

TERCÜMELER:

Amerika Birleşik Devletleri Örnek Şehir Statüsü	İ ERAYDIN	72
Belçika Komün ve Provans İdarelerinin Malî Rejimi	Mehmet TARCAN	119

YABANCI MEVZUAT:

Pakistan Anayasa Mevzuatı	M. BALASAYGUN	153
İspanya Devletinin Mülkî ve Mahallî İdare Rejimi Hakkındaki 17 Temmuz 1945 Tarihli Kanunu (Devam)	Vecihi TÖNÜK	196

İDARİ COĞRAFYA:

Burdur Merkez Kazası İdarî Coğrafyası	Arif OYA	206
Danıştay Kararı		220

ABONE BEDELİ

Türkiye için yıllık: 500 kuruş.

Yabancı memleketler için yıllık: 750 kuruş.

Abone bedelinin gönderilmesi şekli:

————— www —————

A - Türkiye’de:

Bulunulan yerin malsandığına tutarı yatırılarak mukabilinde alınacak (Hasılatı müteferrika makbuzu) aynen ve taahhütlü bir mektupla:

İçişleri Bakanlığı Yayın Müdürlüğü - Ankara

adresine gönderilmelidir. (Hangi nüshalara abone kaydedilmesi istenildiğini gösteren mektuplar arzuhal puluna tâbi tutulmalıdır.)

B - Yabancı memleketlerde:

Abone bedeline, makbuz pulu için 4 kuruş eklendikten sonra hasıl olan meblâğ, posta veya banka havalesi olarak yukardaki adrese gönderilmelidir.

————— www —————

YAZI İŞLERİ

İdareyi ilgilendiren mevzularda hazırlanacak etütler kabul olunur.

Gönderilecek yazıların iki nüsha olması ve 20 - 25 sahifeyi geçmemesi, makinada seyrek satırla yazılmış olması ve yarım sahifeyi geçmiyen ayrıca bir de özü bulunması lâzımdır.

Yayınlanan yazıdaki fikir ve mütalâalar, yazı sahiplerine aittir.

Dergiye dercolummayan yazılar iade edilmez.

Yazı işleri için İçişleri Bakanlığı Yayın Müdürlüğüne müracaat edilmelidir.

TETKİKLER

Yakında yapılacak sayım dolayısıyla:

NÜFUSUMUZ

Yazan: Mecdî EMİROĞLU

1950 de çıkarılan 5622 sayılı sayımlar kanununa göre, tarım ve iş yerleri nüfus sayımlarının onyılda bir yapılması kararlaştırılmıştı; Bu kanundan evvel sayımlar her beş yılda bir yapılmaktaydı.

Tarım ve iş yerleri için fazla mahzurlu sayılmıyan on senelik aralığın nüfus bakımından arzettiği devre çok uzundur.

Memleketimizdeki İctimaî hadiselerden ancak nüfus sayımı suretiyle haberdar olunacağını, her bakımdan büyük bir kalkınma içinde bulunduğumuz şu senelerde, beş senede bir haberdar olmanın her türlü faydalarını göz önünde tutan hükümetimiz, nüfus sayımlarının beş yılda yapılması için hazırladığı tasarımı Büyük Millet Meclisine vermiştir.

İlkteşrin sonunda yapılacak sayımlar için 1955 bütçesinde 1,5 milyon liralık tahsisat ayrılmıştır. Halen İstatistik Umum Müdürlüğü bu işle ilgili hazırlıklara devam etmektedir.

İnsanlar nüfus azlığı ve çokluğuyla, cemiyet halinde yaşamaya başladıkları ilk günlerden beri alâkalanmışlardır. Henüz ziraatin başlamadığı, insanların avcılık ve balıkçılıkla, geçindikleri ilk zamanlarda bile âlet basitliği yüzünden nüfus fazlalığından endişe duymuşlar ve neticede vahşi mücadeleler cereyan etmiştir.

Açlık ve kıtlık tehlikesiyle karşılaşan ilk insanlar, ekonomik bakımdan yükselmeye, avcılık yanında ziraatle toprağa bağlanmaya başlamışlardır. Avcılıktan toprağa dönüş tabiatıyla kolay olmamış, intikal devri çok uzun sürmüştür. Toprağa dayanan faaliyet fazla insan sayısına ihtiyaç gösterdiği için nüfus hakkındaki düşüncelerde de değişiklikler olmuş ve nüfus fazlalığını da iyi bir netice olarak kabul etmiye başlamışlardır.

Bugün insan geçimini, dolayısıyla çoğalmasını tanzim eden faktörler çok değişmiştir. Dünya nüfusunun artmasını tayinde madenlerin tesiri ziraatten elde edilen yiyecek ve giyecek maddelerin tesiri kadar önem kazanmıştır. Sanayi inkılabından beri, bütün milletler arasında

sanayi ve ticaretin nüfusu besleyecek en mühim unsurlar olduğu halindeki kanaat gittikçe kuvvetlenmiştir.

Bugün değişen şartlar ve kanaatler yanında sayımın arzettiği manâ ve önem gittikçe büyümektedir.

Sayım: Muayyen bir an içinde memleketin her yerinde oturan insanların sayılmasıyla yapılır ve bu insanların hepsinin toplamı bize nüfusu verir.

Sayımların birçok faydaları vardır. Mevcut vatandaşların sayısının, anlaşılması, az veya çok oluşu dış siyasete bile tesir eder.

Mıntakalara göre nüfus yoğunluğu bakında elde edilen bilgiler iskân, imar siyasetinde takip edilmesi gereken yolu ve siyaseti gösterir.

Yaşlara göre vatandaş sayımının tasnifi neticesi elde edilen rakamlar, harp halinde silâh altına çağrılabilir insan gücünü göstermesi itibariyle millî müdafaa işlerinin tanzimine esas teşkil eder.

Okuryazar nüfusun yüzdesinin bilinmesi suretiyle de maarif siyaseti tanzim edilir. Konuşulan ana dil bölümünün neticeleri etnik bünyeyi gösterir. Meslekler bölümü İktisadî bünyeyi göstermesi bakımından çok önemlidir.

Diğer milletlerin sayım neticelerinin rakamlara dayanılarak karşılaştırılması objektif sonuçları ortaya koyar. Sayımlar doğum bölümleriyle de iç ve dış göçleri göstereceği için nüfus hareketlerini belirtir.

Sayımların çeşitli faydalarını birkaç madde halinde sıraladıktan sonra dünya nüfusunun yayılışı ve yurdumuzdaki nüfus hareketlerini, çoğalma binlerini mukayese etmek suretiyle gözden geçirelim.

Memleketimiz çok eskiden beri iskân sahası ve eski medeniyetlerin yerleşme yeri olmuştur. Akdeniz, Ege denizi eski dünyanın merkezi, büyük şehirlerin yerleşme yeri olmuştur. Ve aynı zamanda pazarların, ticaret yollarının ve nüfus kesafetinin en fazla olduğu bölge idi. Fakat zamanla bu sahalar genişlemiş, yeni imkânlar ve keşiflerle yer değiştirmiştir.

Dünya nüfus kesafetini gösteren yeni bir haritaya bakarsak bu sahayı kolayca görürüz.

Biri Avrupa'da diğeri Doğu ve Güney Doğu Asya'da iki büyük kesafet merkezi vardır. Bunlar seyrek ve çok seyrek nüfusun bulunduğu bölgelerle bir birinden ayrılır.

Türkiye Avrupa kesafetine dahil memleketlerdendir. Doğu ve Güneyinde ise nüfus kesafetinin azalarak devam ettiğini görürüz.

Türkiye Avrupa'nın Güney Doğu kenarındadır. Avrupa kadar kala-

balık bulunmayışının çok değişik sebepleri arasında, buraya ufak bir kara parçasıyla bağlı olmasına karşılık deniz sınırının büyüklüğünü de göz önünde tutmamız icap eder.

Kıtalar arası kara irtibatının darlığı dolayısıyla Anadolu yarım adasını Asya Avrupa arasında medeniyet ve kültür münasebetlerini geliştiren bir köprüye benzetmek hatalı olur. Yerli kültürü, zaman zaman etrafa hakim olan medeniyeti denizler ötesine intikal eden bir yeri, köprü kabul edersek Anadolu'da birbirini takip eden medeniyetleri inkâr etmiş oluruz.

Anadolu filhakika göçlere sahne olmuştur. Fakat onların birçoğu yerli kültür içinde erimişlerdir.

İleride izaha çalışacağımız nüfus dağılışı ve kesafeti zorlaştıran âmillerin çeşitliliğine rağmen Anadolu bu günkü durumuyla da dünyanın çok kalabalık ve çok tenha yerlerinin ortalamasıdır. (16 kişi) oldukça daha kalabalıktır. 27 kişiyle bu ortalamanın hemen hemen iki misline yaklaşmaktayız. Türkiye'nin Avrupa ortalamasına nazaran 1/3 daha tenha olmasını değişik iklim ve arazi hususiyetlerinde aramak lâzımdır. Avrupa arazisinden farklı sarp ve çorak yerleri istisna edersek bu rakam 40 a yaklaşır.

Kesafet farkı arazi ve iklimin mutlak tesiri altındadır. Tabii kaynaklar sanayileşme hareketleri bundan istisna edilirse, orman, ratıp mıntıkalar, alçak ovalar, kıyılar, yağışlı stepler, kalabalığın bulunduğu yerlerdir.

Memleketimizde nüfus hareketleri ve bunları ifade eden kati rakamlar ancak Cumhuriyetin ilânından sonra elde edilebilmiştir. İlk nüfus sayımı oldukça eskidir. (1831) Bu sayımın bugünkü topraklarımız içinde kalan kısmı 7 milyondur. Sonraki salnamelerden anlaşıldığına göre 1875 te 11 milyon, 1905 te 15 milyon, 1923 sayımında da 12 milyona düşmüştür.

Çeşitli sayımlardan sonra anlaşıldığı gibi nüfusumuzda devamlı bir artış vardır. 1905 le 1923 sayımı arasındaki 2 milyonluk aleyhimize farkı çeşitli harpler, azınlıkların memleketimizi terk etmesi, harbin getirdiği maddî zorluklar, hastalıklarda aramamız icap eder. Bundan sonraki sayımlarda nüfusumuzun muntazam nisbetler dahilinde arttığını görmekteyiz.

1927	13.648.270
1935	16.158.018
1940	17.820.950
1945	18.790.174
1950	20.947.188

Türkiye nüfusu devamlı bir artış göstermektedir. Bu artışı diğer memleketlerle mukayese edersek, bunun normalin üstünde olduğu görülür. Ancak diğer memleketlerde olduğu gibi son harbin ve devam etmekte olan sarsıntılarının çoğalma nisbetinde bariz tesirleri olduğu anlaşılır.

Tabii nüfus artışı ve son aldığı şekilleri görelim.

Harpten evvel II dünya harbinden sonra

Türkiye	0/ 0	17 den	0/00	11.8	e
Bulgaristan	0/00	18.2»	0/00	8,8	»
İtalya	0/00	9.7»	0/00	7	»
Romanya	0/00	14.9»	0/00	7.3	»
Yunanistan	0/00	10.5»	0/00	6.5	»
Almanya	0/00	8»	0/00	6.5	»
Belçika	0/00	4»	0/00	2.5	»
Amerika	0/00	8.4»	0/00	7	»
Japonya	0/00	14.5»	0/00	12.8	»
Fransa	0/00	2.1»	0/00	4.4	»
İspanya	0/00	9.6»	0/00	9	» düşmüştür.

Muntazam nüfus sayımlarından sonra yani Cumhuriyetin ilânından beri nüfusumuzda 1/3 nisbetinde bir artış müşahade edilmiştir. O zamanlar ancak 12 milyon olan nüfusumuz yurdumuzda doğumların azalışının en Önemli âmilî harplerdir. 1911 den 1922 ye kadar geçen devrede Trablus, Balkan harbi, Birinci Cihan Harbi, İstiklâl savaşı gibi dört içersinde bulunduk. On yıl süren bu harplerde büyük insan kaybına uğradık. Bu devrede evlenenler az olduğu gibi, erkeklerin birçoğu cephelerde olduğu için doğumlar az olmuştur. Diğer taraftan son yıllarda (1940 dan beri) harp ateşinin yurdumuza sirayetini önleyebilmek için sınırlarımıza normal zamandakinin çok üstünde asker yığmak mecburiyetinde kaldık.

Son nüfus sayımımızın normal çoğalma bindesinin düşmesinde, buna birinci sebep sayabiliriz.

Nüfusumuzun artma bindesinin eksilmesinde, dışarıdan gelen mülteci ve göçmen sayısının azalmasının da etkisi olmuştur.

Ortalama hesapla:

1927 — 1935 devresinde her yıl (26.000)

1935 — 1940 devresinde her yıl (24.000)

1940 — 1945 devresinde her yıl (4.000)

göçmen ve mülteci yerleştirilmiştir.

Bir taraftan doğumların, yurda gelen göçmenler ve mülteciler sayısının azalması, diğer taraftan ölümlerin çoğalması tabiatıyla yıllık artış oranlarının azalmasına sebep olmuş ve bu oran % 11.8'e inmiştir. Ölümlerin çoğalması harp şartlarının meydana getirdiği İktisadi zorluklar, hayat pahalılığı, ilâç sıkıntısı, mesken bunalımı, salgın hastalıklar, sıhhi olmıyan yerlerde ikâmet mecburiyeti gibi mühim âmillerin tesiri ile meydana gelen tabii bir neticedir.

Devamlı sulhün tesiriyle bunun da her şey gibi normale döneceği ve eski 0/0018 lik nisbetini bulacağı muhakkaktır.

Cetvelde görüldüğü gibi diğer memleketlerin yıllık artış oranları bizimkinden azdır. Bu duruma göre nisbi manâda diğer birçok memleketlere nazaran üstün bir durumda bulunuyoruz. Bu durumu muhafaza etmek ve arttırmak için bir yaşına kadar çocukların ölüm nisbeti üzerinde hassasiyet ve önemle durmamız icap eder.

Muntazam nüfus sayımlarından sonra yani Cumhuriyetin ilânından beri nüfusumuzda 1/3 nisbetinde bir artış müşahade edilmiştir. O zamanlar ancak 12 milyon olan nüfusumuz bugün 20.934.670 i bulmuştur.

Buna rağmen topraklarımızın ekserisi kendisini işleyecek elleri bekler durumdadır. Km² 27 kişi, toprağı zengin, her türlü ham madde ve madenleri zengin, ilerisi için ümitli olan bir memleket için pek azdır. Bu azlığı diğer milletlerle ve komşularımızla mukayese yaparsak daha açık olarak görebiliriz.

	Km. ² ye	274	kişi
Belçika	"	63	"
Bulgaristan	"	189	"
İngiltere	"	73	"
Fransa	"	51	"
İspanya	"	141	"
İtalya	"	66	"
Romanya	"	7	"
Rusya (Asya dahil)	"	61	"
Yugoslavya	"	55	"
Yunanistan	"	11	"
Irak	"	124	"
Lübnan	"	15	"
Suriye	"	19	"
Mısır	"	19	"
A. B. D.	"	19	"

memleketler arasında nüfus mukayesesi yaparken Km.² ye şu kadar insan düşmektedir şekli uzun bir mukayesenin en sonunu teşkil etmekte-

dir. Çünkü nüfus kesafeti çeşitli tabii faktörlerin tesiri altındadır. Klimatik faktörler alçaklık, yükseklik, denize yakın ve uzaklık, jeolojik yapı, akarsular, göller, komşu memleketler, eski medeniyetler ve bütün bunları alt üst eden tabii kaynaklarla, nüfus kesafeti için kompleks bir kanunun ancak sonunu veren adetlerdir diyebiliriz.

Onun için, yalnız adedi mukayesede kalmamak, daha derinleşerek çiftçi yüzdesini, ekilen topraklar yüzdesiyle nisbetlemek ve ekilen toprakların Km.² si üzerinde ne kadar çiftçinin topraklandığını bulmamız icap eder.

Bir memleketin nüfus kesafetinin çok veya az olması ekonomik bakımdan büyük bir ifade kuvvetine sahip değildir. Nüfus bolluğu bir ferahlık ve kültür işareti sayılmayacağı gibi tenhalık ta fakirlik ve geriliğe delâlet etmemektedir. Meselâ A. B. D. de Km.² ye 19, Kanada'da 1, Avustralya'da 1 den az, İsveç 14, Norveç'te 9 kişi düşmektedir.

Nüfus kesafetleri aynı olan memleketleri bir seviyede sayarak mukayese etmek de doğru değildir. Çin, Hindistan ve Cava gibi dünyanın en kalabalık bölgelerinde de ileri bir yaşayış seviyesi aramamız lâzımdır. Çin'de olduğu gibi fakirliği de nüfusun fazla yığılmasında aramamamız lâzımdır. Çünkü Km.² ye İngiltere 189, Belçika 274, İtalya 141, Felemenk 237 kişi toplamış olmakla beraber hayat seviyelerini azamiye yükseltebilmişlerdir.

Ekonomik refahı daha başka sebeplerde aramamız icap etmektedir. Bir memlekette Km.² ye şu kadar nüfus düşüyor dersek bu bize bütün nüfusun toprakla oranının sonucunu vermekle kalır.

Meselâ memleketimizi göz önüne alarak mukayese edersek ortalama düşen 27 kişiye pek az yerde rastlamamız imkânı vardır. Doğu karedeniz de 100 kişiyi geçtiği halde Orta Anadolu'da 10, Güney Doğu Anadolu da bu ortalama 5 kişiden daha aşağıya düşmektedir.

Netice olarak diyebiliriz ki bir memleketin nüfus ortalaması kültür seviyesine, ekonomik durumuna, işe yarar, kullanılan, ekilen toprağı hesaba katılmadan varılan aritmetik bir rakamdır.

Ortalaması yüksek memleketlerin تنها bölgeleri olduğu gibi bunun aksine تنها memleketlerin de çok kalabalık bölgeleri bulunabilir.

Genel olarak hayvan yetiştiren memleketlere nazaran ziraatçı memleketler ve onlara nazaran da endüstri memleketleri daha kalabalık bulunmaktadır. Her memlekette olduğu gibi hiç ürün getirmeyen kısır topraklar ve verimli olduğu halde kullanılmayan topraklar vardır. Top-

raklarımızı yüzdesine göre tasnif edecek olursak % 12 yi orman, % 58.12 sini mer'a ve çayır lar ve 14.63 ünü de ürün getirmeyen topraklar teşkil etmektedir.

Memleketler başta gelen ekonomik faaliyetlerine göre isimlendirilirse bizde zirai faaliyet esas teşkil ettiği için ziraat memleketi olarak mütalâamız doğru olacaktır.

Türkiye'de ekili ve dikili topraklar % 10.45 ten ibarettir. Bunu bazı batılı devletleriyle karşılaştıracak olursak: Yunanistan yüzde 20, Bulgaristan yüzde 41, Romanya yüzde 46, Macaristan yüzde 62, Fransa yüzde 41, Almanya yüzde 40, İtalya yüzde 40, İspanya yüzde 37 dir.

Bu mukayeseyi yaparken onların ziraate verdikleri önemi görürken endüstride bir hayli ileri olduklarını unutmamız lâzımdır.

Memleketimizin güç durumu, yani nüfus ekseriyetinin çiftçi olmasına rağmen işlenen toprağın azlığından ileri gelmektedir. Türkiye için çiftçi nüfus yoğunluğu ekili ve dikili toprakların kilometre karesine isabet eden sayı, nüfusumuz seyrek olmasına rağmen çok sıkışıktır. Öyle ki son sayımlara göre nüfusumuzun % 80 ini çiftçi kabul edersek ekili topraklar Km.² sinde 190 kişinin geçinmeye çalıştığını görürüz. Bundan evvel ekili topraklarını mukayese ettiğimiz memleketlerle kıyaslırsak Yunanistan'da 181, İtalya'da 161, Bulgaristan'da 134, İspanya'da 125, Belçika'da 98, Almanya'da 91, İngiltere'de 83, Romanya'da 74, Fransa da 34, B. A. D. 17, Kanada'da 17

Böylece endüstri memleketlerinin yanında ziraat memleketleriyle beraber Türkiye'nin müşkül durumu görülmektedir. Türkiye'de tarım yapılan toprakların 1 Km.² sinde geçen nüfusun İngiltere, Belçika ve Almanya'ya göre bir kat, Fransa'dan altı kat, A. B. D. ve Kanada'dan da 11 kat daha kalabalık olduğu görülür.

Karşılaştırmaları daima ileri memleketlerle yapmamız lâzımdır. Geri saydığımız ülkelerle yapacağımız mukayeselerle kendimizi ileri bulacağımız için neticesi ataletten başka bir şey değildir.

Bizim için ideal en ileri memleketlerdir. Türkiye'de nüfus yüz ölçümüne göre çok azdır. Belçika ve Hollanda'ya nazaran topraklarımız 10-11 defa daha tenhadır. Buna karşılık bir Belçikalıya düşen toprak yüzölçümünün 10-11 misli geniş toprağımız vardır. Fakat bunun sadece % 10.45 inde ekim yapıldığı için ferahlık sağlanamıyor.

Km.² ye 27 kişi düşen bir memlekette toprak kıtlığından bahis edilemez ancak ekilen toprağın kıtlığı bir hakikattir.

Bugün köylerimiz oldukça sıklaşmıştır. (18 Km.² ye bir köy) fakat topraklarımızdan lâıyıkıyla istifade edebilmek için bu rakam çok küçüktür.

Sanayileşme, büyük şehirlerin kurulması, yeraltı kaynaklarından istifade gibi ziraatle doğrudan doğruya faydalanacak kesif nüfusu hariç tutarsak, ziraat yoluyla toprağa bağlı köyler için 18 Km.² çok geniş bir arazidir.

Ekilen topraklarımızı % 10.45 kabul edersek köy basma ortalama olarak düşen bu 18 Km.² lik arazinin ancak % 10.45 i ekiliyor demektir. Bu mukayesede memleketimizde toprağın bolluğu karşısında ekimin ne kadar dar sahaya inhisar ettiği görülür.

Türkiye’de nüfus ve topraktan faydalanma arasındaki münasebetin dikkate değer neticesi arasında Toprak ve İskân Umum Müdürlüğünün müsbet çakmalarını burada rakamlarla ifade ederek görmemiz kabilidir.

Toprak ve İskân Umum Müdürlüğünün 1952 yılı programına göre bir buçuk milyon dönüm toprak dağıtılacaktır. Fakat 272.906 dönüm fazlasiyle dağıtılmak suretiyle bu rakam 1.772.906 dönüm olarak tahakkuk ettirilmiştir.

Toprak dağıtımı kanununun kabul edildiği ve tatbik edilerek dağıtımına başlanılan 1945 yılından 1950 Mayıs aya kadar 23 toprak tevzii komisyonu tarafından 320 köyde faaliyette bulunarak 15.450 çiftçi ailesine 751.476 dönüm toprak dağıtılmıştır. 1950 yılında bu işin arzettiği ehemmiyet göz önüne alınarak tevzi işi genişletilmiş ve komisyon adedi 23 ten 64 e çıkarılmıştır.

Toprak ve İskân Umum Müdürlüğünün 1953 yılı toprak tevzi programına göre komisyon adedi 84 e çıkarılacak ve bu suretle daha geniş (2.250.000) dönüm toprak dağıtımı imkânı sağlanacaktır. 1950 yılı Mayıs ayından 1952 sonuna kadar 1123 köyde 81.383 köylü ailesine 3.750.000 dönüm toprak dağıtılmıştır.

Topraklarımızın hiç olmazsa %8 i dağıtım ve ekime müsaittir. Milyonlarca vatandaşımız müstahsil duruma geçecek ve hayat seviyesi yükselecektir.

Çiftçi nüfusunun bu yoğunluğu karşısında ikinci bir mesele de ekilen toprakların verim nisbetleridir. Köylümüzün ektiği maddelere mukabil aldığı mahsul yukarda kıyaslarını yaptığımız bazı Avrupa memleketlerinden yarı yarıya hatta 1/3 nisbetinde düşük olduğu görülür.

Netice olarak memleketimizde nüfus seyrekliğinden değil de geçim

kaynağı olan ekili toprakların azlığından endişe duymamız gerektir. Bugünkü ekili topraklarımızın yüz ölçümlerine göre aşırı nisbette sığır. Senelik artma 200.000 olduğuna göre (%2) ekim nisbetini de bununla ayarlamak zorundayız. Topraklarımızdan elde edilen verimi artırmak, ziraat işinde köylümüzün muhtaç olduğu teknik bilgiyi verecek elemanları arttırmamız lazımdır.

Bu hususta Toprak dağıtımı ve Marşal yardımıyla elde edilen makinaların yardımını son senelerde bol şekilde görmekteyiz. Endüstriye verilen önem birçok vatandaşlara yeni gelir kaynakları temin edecek ve şehirli nüfusunun artmasına yardım edecektir. Bu da çiftçi yoğunluğunun azalması demektir.

Ziraatimize hergün daha fazla nüfuz eden makinalar köylü ve toprak münasebetleri üzerine çok büyük tesirler yapmaktadır. Makinalı ziraatin daha da artacağı gözönüne getirilirse bu tesirin daha da çoğalacağı muhakkaktır. Şöyle ki; Yukarıda da izah ettiğimiz köy başına düşen 18 Km.² lik arazinin 2 Km.² si ortalama bir hesapla ekildiğine göre ve bu 2 Km.² ekilen topraktan 380 kişinin geçimlerini temin ettikleri göz önüne alınırsa, makinalı ziraatin kolay ekim ve biçim şartları hem ziraat yapılan toprakları arttıracak, hem de insan gücünden tasarrufu sağlayacaktır. Yarıdan fazla bir nüfus çoğunluğu yeni çalışma sahası ve iş muhitine olan ihtiyaç gösteren bölgelere akın etmekle kalmayıp yeniden iş ve sanayi bölgelerinin tesisine imkân sağlayacaktır.

Son senelerdeki köylerden kasaba ve şehirlere, bilhassa iş sahasının geniş olduğu bölgelere işçi akınım tevlit eden faktör olarak zirai faaliyete makinanın girmesini sebep olarak görmek lazımdır.

Şehirlerimizde son senelerde görülen nüfus artmasını, çoğalma bindesiyle mukayese edersek bu artışın bindeyle izah edilemeyecek kadar fazla olduğunu görürüz. Esasen zirai kalkınmaya bizden çok daha evvel başlanılan Avrupa memleketlerinde de bu böyle olmuş; genişleyen zirai faaliyetlere paralel olarak sanayi, endüstri ve çeşitli iş bölümünü icap ettiren şehirli nüfusu bu intikal devirlerinde hızla çoğalmıştır.

Sadece ziraate dayanan faaliyetlerle istikbal teminine millet olarak yükselmeye imkân olmadığı esasen son yüzyılın ortaya koyduğu hakikatlerden biri olarak meydandadır.

Bugünün milletleri, dolayısıyla insanı, sadece zirai mahsullerle yetinmeyip tabiatın verebileceği herşeyden faydalanmak istiyor. Kömür petrol, kurşun, çinko, demir, bakır hattâ su kuvvetinin bolluğu veya azlığı hayat seviyesine tesir ediyor. Bu arada toprağın karakterine en

fazla uyan tohumlan elde etmek ve toprak gücünü çoğaltacak tabii ve suni her türlü vasıtayı mükemmelleştirmekten de geri kalmıyor

Son senelerde memleketimizde ziraate gösterilen önem, köyleri ve köylüyü kalkındırmak için gösterilen faaliyet, karşılığını her türlü istihsalde rekor sayılacak rakamlara ulaşarak karşılığını vermiş bulunuyor. İstihsalde paralel olarak istihlak te arttığı için, her sahada adına hayat seviyesinin yükseltilmesi denilen mesut neticeye kısa zamanda yaklaşmış bulunuyoruz. Sanayide ileri gidebilmek için davaya köylerden başlamak zarureti meydandadır. Son zamanlarda yükselen fabrika bacaları resmî ve hususî teşebbüste ne kadar ileri gidildiğinin canlı delilleridir.

Ekilen topraklarımızın üzerinde çiftçi kesafetini bazı komşu ve yabancı devletlerle kıyasladıktan sonra, topraklarımızın heyeti umumiyesini ve bunlar üzerindeki iskân sahalarının gözden geçirelim.

Memleketimizin yeryüzü şekillerini toptan mütalâa etmek icap ederse gösterdiği belli başlı gruplara ayırmak ve öylece gruplar halinde incelememiz daha verimli olur.

1 — Güney ve Doğu Anadolu'da yükseklik teşkil eden dağlar ve sıra dağlar.

2 — Orta yükseklikteki dağlar ve yüksek yaylalar (Kuzey Anadolu dağları, İç Batı dağları, İç Anadolu ve ön Toroslar)

3 — Çukur ovalar (Marmara, Ege, Antalya, Adana, Amik ovaları. Yeşil ve Kızılırmak deltaları)

Memleketimiz dağlık bir ülkedir. Ortalama yükseklik 1000 m. civarındadır. Yüksekliklerine göre topraklarımızı tasnif edersek yüzde 10 u 200 m. yüzde 30 u 200-750, yüzde 42 si 750-1500, yüzde 16 sı 1500-2500 ve yüzde 2 sini de 2500 metreden yüksek yerler teşkil eder.

Bu sebepten devamlı yerleşmeye müsait olmıyan topraklarımız vardır. Batı Karadeniz kıyılarında devamlı yerleşmenin sınırı 166 m. yi nadiren geçer. Toroslarda 2000 m. Doğu Anadolu'da da 2400 m. ye kadar yükselir.

Yükseklik devamlı yerleşmeyi güçleştirdiği gibi, alçak olmasına rağmen kuraklık, bataklık ve seylâp sahası olabilen yerler de devamlı yerleşme alanları dışında kalır.

Memleketimizin %18 ini 1500 m. den yüksek yerler teşkil etmektedir. Bu yükseklik yer yer iskân engellemekte ve nüfus kesafetini azaltmaktadır. Şimdi yerleşme alanlarımızın yer yer ulaşabildikleri azami yüksekliği bölgelere göre görelim.

Türkiye'nin en yüksek kısmı Doğudadır. Dolayısıyla en yüksek yerleşme alanlarını da buralarda görmekteyiz (2950) m. Sınırın bu kadar yüksek olmasına ilk sebep; nisbi yüksekliğin fazlalığı dolayısıyla iskânın da yükselmesi tabiidir. Doğu Anadolu'da 5000 m. yi aşan dağlar vardır. En yüksek yerleşmeler Ağrı eteklerinde olacağı düşünülürse de böyle değildir. Çünkü Ağrı konik ve tek basma ani yükselir. Erzurum güneyinde iskânın azami yükseklik bulunduğu yerler Ağrı gibi volkan konisi değil, ortalama yüksekliği 2000 m. varan mesafelerdedir. Bunlar plato şeklindedir. Güney Doğuda İspiriz dağları üzerinde yüksek köyler 4000 m. lik dağların 2950 m. sine kadar yükselmektedir. (Devamlı kar sınırı 3100 m.)

Doğu Anadolu'da avarız elverişliliği dolayısıyla yüksek düzlükler mevcuttur. Buralarda ziraat yapılır. Güçlük, uzun kışlar ve karın uzun müddet toprağı örtmesidir. Buna rağmen insan, hayvancılık ve ziraat Hususunda bu gün için yerleşilmesi kabil olan alanın sınırına varmıştır.

Doğu Karadeniz dağlarında iskânın üst sınırı 2750 m. ye kadar yükselebildiği halde Batıya doğru gidildikçe sınırın alçaldığı görülür. Bunun sebepleri arasında ilk olarak Doğu Anadolu'da da hipsometri rol oynar.

Doğu Karadeniz bölgesinde 3900 m. 4000 m. ye kadar yükselen bu dağların yanında 2750 m. ye varan yerleşme yerleri vardır. Bu yükseklikten daha yukarılarda yerleşme olmamasının sebebi bu bölgede yağın kuvvetli yağmurlarla, akarsuların gerileme aşındırmasıyla pek çok parçalanarak zirveler meydana getirmelerindendir. Bu kadar sarp olarak parçalanmış yamaçlarda yerleşme güçleşir. Bu dağlarda Kuzey ve Güney yamaçlar üzerinde de devamlı yerleşmenin üst sınırı bakımından fark vardır. Rize dağlarının hemen hemen aynı boylamdaki iki köylerinden Kuzey yamaçtaki, Güney yamaçtakinden 200 m. daha yüksektir. İki yamaç arasında yağış bakımından da fark vardır. Denize karşı olan kuzey yamaç güney yamaçtan daha çok yağmur ve kar alır. Bundan dolayı daima karların alt sınırı da Kuzeyde daha aşağılara kadar inecektir. Buna dayanarak devamlı yerleşme daha aşağıdadır. Daimî iskâna ormanın üst sınırı da tesir eder. Ormanın üst sinirinin yükselmesi ve daha yukarlarda Alpin bitki basamağının darlaşması yüzünden halk hayvancılıktan ziyade orman içinde tarlalar açarak ziraatle veya ormancılıkla meşgul olurlar. Orman üst sınırının Kuzey yamaçtakilerden daha aşağılarda olması sebebiyle Kuzey yamaçtakiler kadar fazla yüksekte yerleşmemişlerdir.

Baş tarafa işaret edildiği gibi memleketimizin çeşitli iklim ve âvarızı, aralıksız iskân alanlarına (Bilhassa dağlar dolayısıyla) imkân ve-

rememektedir. Bir kesafet haritası üzerinde iskânı engelleyen avarızı görmeye imkân olmadığına göre, sadece ufki yayılımı görebiliriz. Şakuli yayılımı daha ziyade iklimatik tesir altındadır ve bölgelere göre çeşitli değişiklikler gösterir.

Yüksekliklerde kurulu köylerimizin hemen hepsi hayvancılıkla uğraşarak hayatlarını idame ettirdikleri için tabiata, iklime uymak zorundadırlar, seyrektiler ve 1500 - 2000 m. lerdeki nüfus kesafeti 2 kişiyi geçmez.

Madencilğe ve endüstriye dayanan faaliyetlere elverişli cevherlerin işlenmeye başlanmasıyla tabii tesirlerin nisbeten ortadan kaldırılacağı ve oralarda nüfus kesafetinin artacağı samanlar uzakta değildir.

Memleketimizde az bir zamanda ileri sanayi şehirlerine denk merkezler tesisine imkân olmadığına göre önce zirai kalkınmamızı sağlamak ve yaşama seviyemizi yükseltmek şarttır. Şehirleşme hareketlerinin daha da çoğalmasıyla birçok sanayi maddelerine duyulan ihtiyaç artacak ve bu ihtiyaç sanayileşme gayretimizi kendiliğinden teşvik edecektir.

Yurdumuz ham maddeleri, yeryüzü üstü ve yeraltı zenginlikleriyle birçok memleketlerden daha zengindir. Coğrafi durumumuzun geniş imkânları da gözönüne alınırsa ileri memleketlerle mukayesemiz istikbal hakkında hiçbir kötü düşünüşe yer olmadığını göstermeye kâfidir. Köy ve ziraat davasının tam manâsiyle lâyük olduğu önemi gördüğü şu son senelerde ileriye ne kadar ümitli bakılırsa yeridir.

Topraklarımızın her sene bir evveline nazaran daha fazla kısmının ekilmesi gaye olmakla beraber sadece toprak yüzdesinin artırılmasıyla kalınmayıp verimin yükselmesine çalışılması da lâzımdır. Toprağa ve bünyeye en fazla uyan tohumların tesbiti, nebat hastalıklarıyla mücadele, sunî ve tabii gübrelerin kullanılması, sulamaya verilen önemin artırılması, ziraatimize son senelerde iyice giren makinelerin ziyadeleştirilmesi en büyük davalarımızdandır.

Nasıl tekamül halindeki bir şehir, dükkânı, binaları, yolları, belediye teşkilâtı, geniş iş bölümü, istihsal ve ticaretiyle gelişmeye, sivrilmeye ve civarının pazarı, ticaret merkezi haline gelmeye başlarsa devletler de istihsal sanayi ve ticaretleriyle komşuları arasında sivrilmeye başlarlar.

Türkiye'nin az gelişmiş olan memleketlere yakınlığı dolayısıyla pazar olma, ticaretini geliştirme imkânını kuvvetlendirecek tabii şartlara malik olduğu görülür. Aynı zamanda maliyeti düşürecek münakale kolaylıklarına da yakınlık dolayısıyla sahip bulunmaktadır.

Memleketimizde yakın zamanlarda endüstri bölgelerinde de fevkalâde gelişmeler olacağı haklı olarak beklemekteyiz. Endüstrinin gelişmesi nüfusumuza ve şehirleşme hareketlerine de geniş tesirler yapacaktır. Bu şehirlerde daima tabiatın elverişli yerlerine kurulmayıp, ham madde ve münakale imkânlarına göre gelişecektir.

Endüstri için mühim şartlardan biri de münakaledir. Münakale zorluğu olan bir yerde endüstri kurmak fuzulidir. Ham madde ile mahrukatı bir araya getirmek ve istihsal edilen maddeyi muhtelif pazarlara sevk etmek ancak iyi bir yol şebekesiyle mümkündür.

Büyük endüstri insan, cemiyet ve hayatına tesirler yapmıştır. Eskiden insanın geçimini sağlayacak maddeleri bilfiil kendisi hazırlamak mecburiyetindeyken endüstri sayesinde fevkalâde gelişen işbölümü her mesleği ihtisas şekline sokarak yeniden değişik mesleklerin ve bilgiye dayanan faaliyetlerin gelişmesini sağladı. Büyüyen İktisadî hayat, endüstrinin muayyen yerlerde kurulmuş olmasından dolayı nakliyat şirketleri, ambarlar, komisyoncular, bankalar, yardım sandıkları doğup gelişmiştir.

Endüstrinin insan hayatına yaptığı değişikliklerden biri de harb usul ve silâhların inkişaf etmesi ve tenevvüüdür. Endüstrinin cemiyet üzerindeki geniş faydaları yanında şahsa münhasır dakik işbölümüyle fertler üzerinde de çok müsbet tesirleri görülmektedir.

Endüstrinin gelişmesi ve İktisadî hayatta yarattığı doğal sonuçlar bakımından muharrik kuvvet olarak beyaz kömürün rolü çok mühimdir. Nakli kolay, işlemesi basit, temiz ve az masraflıdır. Yeni iskân alanları doğurmakta ve gayrimeskûn dağlık araziye kalabalıklaştırmaktadır.

Beyaz kömürle kurulan iskân alanlarında bazı hususiyetler görülmektedir. Taş kömürüne dayanan endüstri şehirlerinde halk İctimaî zümrelere ayrılır. Beyaz kömürde buna rastlanmaz. Taşıt araçlarında da bazı değişiklikler görülür. Dişli tren, havaî hat v. s. gibi. Beyaz kömür iskân alanlarındaki İctimaî kalkınmaya da elektrik nisbeten ucuz olarak sağlanmıştır.

İktisadî hayatta tanınmayan İsveç, Norveç gibi bazı memleketler bu sayede kalkınmışlar, büyük bir refaha kavuşmuşlardır.

Memleketimizde de beyaz kömür son senelerde lâıyk olduğu önemi kazanmış ve yeni yapılan muazzam baraj, hidro-elektrik santralleriyle endüstriye girmesi sağlanmıştır.

Şimdilik bazı şehirlerde (Trabzon, Tarsus, Sivas, Diyarbakır, Konya)

tenvirat su kuvvetiyle yapılmaktadır. Sakarya'da çağlayandan ve Gediz, den Adalada istifade edilmektedir.

Nüfus hareketleri üzerinde geniş tesirleri olan ziraî faaliyetlerin ve makineleşmenin yanısıra gelişmekte olan endüstrinin yapmakta olduğu müsbet tesirleri gözden geçirdikten, ham maddeyle ilgisini anlattıktan sonra topraklarımızın kaç milyon vatandaşı geçindirebilecek takatte olduğunu; 1955 sayımlarının normal olarak vermesi icap eden sonuçlarını incelemeye çalışalım.

Yurdumuzdaki geçim imkânları, nüfus çoğalması bindesinden daha yüksek imkânlar sağlayacak inkişaf lar kaydetmektedir. En aşağı yüz sene, inkişafın sağlanacağı müsait imkânları nazarı itibara almasak bile bir kesafet sıkıntısından bahsetmek yersizdir. Kaldı ki memleketimiz, bakır iş sahaları, madenleri ve işleme imkânı bekleyen ve bu gün köylerde oturan % 74,8 nüfusuyla sadece ziraî kabiliyetini inkişaf ettirerek 3-4 misli kalabalığı toprağa bağlayabilir.

Bugün şehirde oturanlarımız % 25,2 dir. Sadece son senelerdeki inkişaf lar birçok vatandaşın açılan iş imkânları dolayısıyla şehirlere yönelmesine hız vermiş bulunuyor.

Daha kesif nüfus geçindirmek bakımından şehirlerin gelişerek taşıyacakları insan kalabalıkları da bu senelerde bile birkaç mislini kaldıracak durumdadır.

İç ve dış münakale kolaylıkları, yollar, şebekesinin gelişmesi, hinterlandın genişliği, limanların işletmeye açıldığı son senelerde yeniden birçok şehirlerin büyüme istidatları göstermesi yakın zamanda milyonluk şehir adedini birden onlar hanesine yükseltecek mahiyettedir.

Netice olarak ileride yapılacak hattâ, yakında yapılacak sayımla bu hakikatlerin adetlerle gözönüne çıkacağını beklemekte haklıyız.

Topraklarımız geniş ziraat imkânları ve şehirleşme hareketleriyle bu gün bile nüfusumuzun kat kat üstünde vatandaşı besleyebilecek yeterliktedir. Kaldı ki ziraî kalkınma, sağlık işlerine, münakaleye, bayındırlığa, maarife hülâsa ilerlemek için ne kabilse bütün imkânların esirgenmediği memleketimizde vatandaş adedinin çoğalması refahımızı artıracak en önemli faktör olarak kabul edilmelidir.

Objektif olarak 1955 sayımlarında nüfusumuzun binde artış oranını normal olarak hesap edersek, sayım neticesinin 23 veya 23,5 milyon olarak görmemiz gerekmektedir. 1950 sayımlarından sonra yılda 400 - 500 bin artarak beş senede 2 - 2,5 milyonluk artış göstermemiz tabiidir. Ba-

sit bir hesapla 1955 te 23.5 milyon, 1960 senesinde 26 milyon, 1965 te 30 milyonu bulmamız lâzımdır. Bütün istediğimiz normal şartların devam ederek yakın tarihimizde birçok harplerle kıymetli evlâtlarını sınır boylarında seve seve feda eden milletimizin bir daha harb felâketiyle karşılaşmayarak refah ve saadet içerisinde yaşayarak lâıyk olduğı mertebeye ulaşmasıdır.

Yakında yapılacak sayımı ne kadar ümitle beklemek hakkımızdır.

Mahalli İdarelerden

VİLÂYET HUSUSÎ İDARELERİ

‘ Özel İdareler’

Yazan: M. Savci EYUBOĞLU

Bu yazımızda, bizde mahalli idarelerin bir parçası olan «Vilâyet Hususi İdareleri» nin nasıl tesis edildiği ve İdarî, malî bakımlardan ne gibi safhalar geçirdiği üzerinde duracağız.

Vilâyet Hususi İdareleri — Türk Hukuk Lûgatında bu idareler, «İlin özerk ve tüzel kişiliğini haiz bir kamu idaresi sıfatıyla haiz olduğu mahalli teşkilâttır.

Bu teşkilât; Umumî Meclis, Vilâyet Daimî Encümeni, icra uzvu sıfatıyla Vali ve Hususî muhasebeden mürekkeptir ve hususî bütçeye maliktir» diye tarif edilmektedir.

Aynı lûgatta vilâyete, «Ülkenin İdarî taksimatının geniş idaresi ve birinci derecesi, Devletten sonra en büyük kamu idaresidir. Türkiye coğrafi vaziyeti ve İktisadî münasebetlere göre illere taksim olunur ve bu iller tevsii mezuniyet ve vazifelerin ayrılması esasları dairesinde idare edilirler. Bu itibarla il teşkilâtı iki muhtelif mahiyet ve veçe arzeder.

1 — Ülkenin bir İdarî taksimat dairesi ve bu itibarla merkez teşkilâtının muhite doğru gelişmiş bir cüz’üdür.

2 — Mahallî teşkilâta ve uzuvlara malik ve mahallî kamu hizmetleriyle mükellef hükmi şahsiyeti haiz bir kamu idaresidir» deniliyor. Bu idarelerin yetkili organlarından:

Umumî Meclis için «Tüzel kişiliği haiz ve Özerk bir kamu idaresi sıfatıyla il’in malik olduğu mahallî teşkilâtın İdarî karar vermeğe yetkili en büyük uzvudur. İl’e tanınan vazifelerin her biri hakkında icrai kararlar vermek yetkisini haiz bu meclis, ilçeler tarafından ve nüfus sayısı nisbetlerine göre seçilen üyelerden tereküp eder ve belirli zamanlarda adiyen ve usulü dairesinde vakî davetler üzerine fevkalâde olarak toplanır».

Daimî Encümen için de: «İl tüzel kişisine mahallî idaresinin müzakere ve icrai kararlar almakla mükellef ikinci uzvudur. Encümen, il Umumî Meclisinin tatil devresinde bir dereceye kadar onun yerine kaim olmak ve ona ait vazifeleri görmek üzere ihdas edilmiştir.

Umumî Meclis tarafından her yıllık toplantı sonunda kendi üyesi arasında seçilmiş dört zattan mürekkeptir» denilmektedir.

Cumhuriyetten Önceki Durum — Anadolu Türkleri için; gerek Anadolu Selçukluları gerekse Osmanlı ailesi idaresi altında bulundukları zamanlarda beldelerini tam bir ademi merkeziyet ile idare etmeleri, beldeleri için emval ve emlâke tasarrufta bulunmaları mümkün olamamış yani hukukî ve hükmi şahsiyetin icap ve istilzam ettiği tasarrufları yapmaları kabul edilmemiştir.

Kadılar ve kadınların maiyetindeki su basılar, beldenin nizam ve intizamına, yiyecek ve giyecek maddelerinin narhlarına nezaret ederlerdi. Cemiyetin müşterek menfaat ve ihtiyaçlarını karşılamak ta, vakıf yoluyla temin ve tesis edilirdi. Bir başka ifade ile bu beldenin müşterek refah ve saadet organları hayır sahiplerinin sırf sevap kazanmak emel ve maksadıyla yaptıkları şahsî teşebbüs ve fedakârlıklarla temin ve tehiye edilirken, Müslüman olmıyan unsurlar, islâmî kayıtlardan tamamen azade olarak aralarında hukukî şahsiyeti haiz Cemaatler Teşkilâtı meydana getirerek müşterek menfaat ve ihtiyaçlarını, bir arada yaşamının yarattığı samimî müveddet ve uhuvvet havası içerisinde müşterek teşebbüsleriyle karşılaşıyorlardı. Bu müşterek ve mütesanit teşebbüs' ve hareketlerin semereli neticelerini yurdumuzun her hangi bir şehir veya kasabasını gezerken, hıristiyan unsurlarla meskün mahallelerin mamuriyetinde, islâm unsurlarla meskün mahallelerin harabiyet ve perişanlığında müşahade etmemeğe imkân yoktur.

Bu farkı tevlit eden durum, tanzimatın ilk zamanlarına kadar devam ediyor. Yani beldelere zati ve hukukî hayatıyet tanınmıyor, kendi kendini idare, umumî menfaat ve ihtiyaçları müştereken temin ve ihzar problemleri üzeninde durulmuyor.

Tanzimatı, Avrupa devletlerinin Osmanlı imparatorluğu için, hiç de hayırlı maksatlara matuf olmıyan bir müdahale ve tazyıkları aynı zamanda o devir idarecilerinin gözlerini yırtacak kadar çoğalan medenî müşterek ihtiyaçların tazyik ve tesirleri neticesi addetmekle de hata edilmez. Nitekim bu ihtiyaçların bilhassa İstanbulda şiddetle kendisini hissettirmesi ve İstanbul'un hususiyeti neticesi 1242 (1826) da bir İktisad Nezareti kuruluyor ve zabıta işleri, esnaf işleri, İstanbul'un erzak işleri

ile (Asakiri Mansurei Muhammediye) teşkilâtının masrafına karşılık verginin cibayeti bu nezarete veriliyor.

Şehre ait işlerle birlikte diğer birçok mülki vazife ve vergi cibayetinin bir şahısta toplanması bu durumun devamına mani oluyor. Nihayet 1271 (1854) de İstanbul Şehir Emaneti ihdas olunuyor.

Şu hal gösteriyor ki, İstanbul'da gerek belde, gerekse belde içinde yaşayanların müşterek medenî ihtiyaç ve menfaatleri artık kavranmış demek oluyor ve İstanbul, hususiyeti icabı bir takım dairelere ayrılıyor.

Bu teşebbüsün fayda ve muhassenatı, imparatorluğun her tarafında belediye teşkilinin teminini ve bir de kanun tedvinini intaç ediyor.

Medenî menfaatleri derpiş eden kanun ve nizamların, medenî inkişaf ve hareketlere ayak uydurması şüphesiz ki bir zarurettir.

Ortaçağ idare teşkilât ve telakkisinin yerine, yeniçağ teşkilât ve idare sistemlerine uygun teşekküllerin ikame ve tesisi yolunda Tanzimat Devrinin yarattığı cereyan, vilâyetler idaresinin de yeni telâkkiler ve esaslar dairesinde ele alınmasını intaç etti ve bu suretle:

A — 1275 (1858) tarihli Vülatı izam ve Mutasarrıfını kiram ile kaymakamların vazifelerini şamil talimat

B — 1281 (1864) tarihli Vilâyat Nizamnamesi

C — 1286 (1870) tarihli İdarei Umumiyei Vilâyat nizamnamesi

D — 1292 (1876) tarihli İdarei Nevahi Nizamnamesi

E — 1293 (1877) tarihli İdarei Umumiyei Vilâyat hakkında Talimat

F — Nevahi merkezlerinde bulunan Nahiye meclislerinin vezaifi sulhiye adliyesini mübeyyin nizamname

G — 1293 (1877) Kanunu Esasisi

H — 1329 (1911) Tarihli İdarei Umumiyei Vilâyat kanunu muvakkati.

Yukarda sıra ile gösterilen mevzuat ve nizamat (*) ile imparatorluk ülkesinin tabi tutulduğu idare sistemi, adım adım asrın icaplarına uygun hale doğru ilerledi.

Şimdi bu nizamat ve talimat arasında vilâyetin mahallî müşterek menfaatlere ve ihtiyaçlara işaret sayılacak noktalara işaret edelim:

(*) Bu mevzuatın metinlerini aynen 211, 212, 213 sayılı İdare dergilerinde bulabilirsiniz.

1281 tarihli Vilâyet nizamnamesi, vilâyetin mülkî ve malî unsuru meyanında nafia ve ziraata müteallik işleri (Müfettişini hükkâmı seriye, Defterdar, Mektupçu, Hariciye Müdürü) gibi idare şube başkanlarıyla ikisi müslüm ikisi gayri müslüm ahaliden seçilmiş bulunan Meclisi İdareye tevdi (madde 13 - 14) ederken 25,26,27,28 inci maddeleriyle de ayrıca her yıl vilâyet merkezinde 40 gün içtima ederek vilâyetin; Devlet, kaza ve köy yollarının tesviyesi ve muhafazası, umumî binaların inşa ve tamiri, liva ve kaza ahalisinin dileklerinin tetkiki ve müzakeresi, ziraat ve ticaret işlerinin genişletilmesi, kolaylaştırılması, liva, kaza ve köy vergilerinin tadil ve tesviyesi., gibi hususlar üzerinde görüşmek ve sadece (beyanı rey) eylemek kayıt ve şartıyla ikisi müslüm ve ikisi gayri müslüm olmak üzere her sancaktan seçilen azalardan müteşekkil bir (Meclisi Umumii Vilâyet) kuruluyor. 28 inci maddesi sancaklardan gelen üyelerin sancak ve kazaya ait dileklerini evvelâ valiye arz etmelerini, bu dileklerden valinin tensip edeceklerinin Umumi Meclis müzakeratına alınması ve müzakere konusu olacak hususatin (Menafii Umumiyei Vilâyet) e ait olması kaydını koyuyor.

Bu nizamnameden beş altı sene sonra kabul edilen 1286 tarihli İdarei Umumiyei Vilâyat Nizamnamesi ile mahallî hizmet sahasında daha geniş bir adım atılmış oluyor.

Yol ve geçitlerden yapılması lüzumlu görülenlerin keşfi, sarfiyat ve ameliyatı hakkında hesap cetvelleri tutulması, ticaret ve sanayiın terakki ve teshili, maarif ve terbiyenin intişarı, verginin taksim ve tadili, yeniden tekâlif vaz'ı, hububat ve tohumların, hayvan cinslerinin ıslâhı, vilâyetin imar ve ihya sebeplerinin araştırılması, meydan çayırılık ve mesire misillu menafii umuma müteallik olan umumî emlak satın alınması veya mübadelesi, hastahane, ıslâhane gibi binaların inşa ve idaresi, umumî menfaate dair taahhüdât ve mukavelatı ve bunların masraflarına müteallik ianatı, fevkalâde bir faaliyet ile vücuda gelecek nafia tesisatının icra şekil ve suretleri gibi hususları müzakere etmek üzere (Meclisi Umumii Vilâyet) in münasip olan mevsimde kırk günü geçmemek üzere içtima edeceğini (Madde 62 - 75) daha şumullü ve manâlı bir şekilde kabul ve vaz ediyor.

Hususi İdareler (Özel İdareler) — O devrin modern idare hukuku telakkisine yönelmenin ilk müjdecisi 1293 Kanunu Esasisinin 108 inci maddesinde yer alan (Vilâyatın usulü idaresi, tevsii mezuniyet ve tefriki vezaif kaidesi üzerine müesses) olduğu cümlesidir, işte bu hükme teffikan 13 Mart 329 tarihinde tedvin edilen idarei Umumiyei Vilâyat kanunu ile, Vilâyetlerin idaresi tevsii mezuniyet ve tefriki vezaif prensibi ü-

zerine tesis ediliyor. Mahallî İdarelerimizin Vilâyet kısmını teşkil eden hususi idareler de bu kanunla az çok hayatîyet kazanıyor.

Bu kanunun 75 inci maddesiyle vilâyet, menkûl ve gayrimenkul mallara mutasarrıf ve hükmî şahsiyete sahip oluyor.

İşte bugüne kadar bu kanunun ek ve tadilleriyle; (bir taraftan genel menfaatleri ilgilendiren kamu hizmetlerini merkezin denetimi altında tevsii idare prensibine uygun olarak ifa eden bir genel idare tanı organı, diğer taraftan da mahallî ve muntakavî menfaatleri ilgilendiren hizmetleri ifa için muhtariyeti ve hükmî şahsiyeti tanınan mahallî ademi merkezîyet idaresi) haline getirilen vilâyetin, konumuzu teşkil eden (Hususi İdareler) kısmı bu suretle vücut buluyor.

Bu kanun, vilâyete ait mahallî hizmetleri 78 inci maddesiyle şöylece tesbit etmiştir:

- 1 — Vilâyet dahiline münhasır yol ve geçitlerin inşa ve mütemadi tamirata,
- 2 — Bütçe imkânları nisbetinde göl ve bataklıkların ıslâhı ve kurutulması, sulama işleri,
- 3 — Hayvan, buhar ve elektrikle müteharrik tramvaylar inşaası, elektrik veya hava gazıyla tenvirat, içme suları, vilâyet dahilinde otomobil, otobüs ve omünübüs işletmek, fabrikalar tesisi için ruhsat ita etmek,
- 4 — Nümune ve tecrübe çiftlik tarlaları ile fidanlıklar, çiftlik mektepleri, damızlık hayvanlar, ziraat aletleri deposu tesisi, sergiler açmak, at yarışları ve mahsulatın cinsini ıslâh, meccanen tohum ve fidan tevzii, herkesin istifade edeceği harman ve kalbur makineleri ile ziraat aletleri ihzârı, ziraat müzeleri ve zirâî şirketlerin tesisi,
- 5 — Orman yetiştirmek, yabanî ağaçların aşılınması,
- 6 — Vilâyete mahsus iktisat ve itibar sandıkları açmak,
- 7 — İlk tahsilin temini, icabında seyyar ilk mektepler, rüşdiye ve muallim mektepleri, amele ve fukaraya mahsus gece mektepleri, liva idadiyeleri tesis ve nezareti,
- 8 — Sanayi odaları, sanayi mektepleri ve bu yolda sergi ve müsabakalar,
- 9 — Ticaret odaları, ticaret borsaları, sergi ve panayırılar tesisi,
- 10 — Vilâyet dahilinde eytamhane, bimarhane (darülaceze) kurmak, Vilâyete ait emlak ve akaryakıt idaresi,
- 12 — Velâyetin menfaatine uygun olarak kurulacak tesislerin idare ve nezareti.

Görülüyor ki, Vilâyetin malî, İktisadî sosyal ve kültürel bütün ihtiyaçlarına müteallik mahallî hizmetleri valiye ve her kazadan 12,500 erkek nüfus hesabıyla seçilen birer âzadan müteşekkil (Meclisi Umumî) ye tevdi ediliyor ve bu hizmetlerin ifasını sağlamak üzere de, varidat menbaları gösteriliyor ve bütçesini tanzim etmek hak ve salahiyetini veriyor.

A — Adî bütçe için varidat olarak:

- 1 — Aşar, bina, ağnam, ferağ ve intikal harçları, askerlik bedel parası gibi vergilere munzam maarif ve menafi hisleri,
- 2 — Yol parası (4 günlük amele yevmiesine tekabül edecek miktarda)
- 3 — Zephiyeye munzam kesir,
- 4 — Kanunun tayin ettiği nisbeti geçmemek üzere vasıtasız vergilere Umumî Meclislerce ilâve edilecek munzam kesirler,
- 5 — İcabında umumî bütçeden tahsis edilecek mebalîğ,
- 6 — Vilâyete ait emlak ve emvalin iradı ve satış bedelleri,
- 7 — Köprü, iskele ve kayık icar ve iltizam bedelleri,
- 8 — Vilâyet dahilinde işleyen nakil vasıtaları şirketlerinden ve fabrikalardan alınacak muayyen mebalîğ ve ruhsatname harçları,
- 9 — Vilâyetlerce tesis edilen çiftlik ve sanat mekteplerinin, sergi ve panayırların gelirleri ve icar bedelleri,
- 10 — Vilâyetlerce tesis edilen mekteplerin, matbaa ve gazetelerin gelirleri,
- 11 — Hibe ve vasiyet yoluyla alınan teberrüat.

Bu gelirlere bir de 23 Eylül 1329 tarihli (Tedrisatı İbtidaiye Kanunu Muvakkatı) ile ayrıca okul inşa ve sair masraflarıyla öğretmen ve hizmetli aylıkları masrafi karşılığı olarak halkın ödediği aşar ve temettü vergileri ile mütenasip miktarda tevzi olunan vergiyi de ilâve etmek lâzımdır.

B — Fevkalâde bütçe için varidat olarak da:

- 1 — Vasıtasız vergilere nisbeti umumî muvazene kanununun tayin ettiği miktarı geçmemek üzere Umumî Meclislerce muvakkaten zam olunacak kesirler,
- 2 — İstikrazlar ve umumî bütçeden yardım olarak verilecek mebalîğ karşılık gösterilmiştir.

«Hizmet ve gelirlerini sıra ile tadattan maksadımız, o devirdeki mahallî müşterek ihtiyaç ve hizmet kavramı üzerinde okuyucunun muhakeme ve tahlilini kolaylaştırmaktır.»

Yukarıda sıralanan hizmetlerin ifasına karşılık olmak üzere vilâyet hususi idarelerine tahsis edilen iratların bu hizmetleri matlup şeklinde ifaya kâfi gelip gelmediği o yıllara ait hizmet bütçelerinin tetkikiyle ancak anlaşılabilir.

Cumhuriyet Devrinde Mahallî İdareler — Mahallî ve müşterek menfaat probleminin Cumhuriyet devrinde nasıl bir zihniyet ve emelle ele alındığı 18 Mart 1924 tarihinde kabul edilen 442 sayılı Köy Kanununun gerek tertip ve tanzim ve gerekse ifade tarzındaki üstünlükte ve gerekse mucip sebepler lâyihasında bütün sarahatıyla bulmak ve görmek mümkündür. Zira mevzuatımızda mahallî hizmet mefhumunun en yakın mânâda yer alan fakat daha ziyade Devlet idaresinde bir İdarî kademe olarak kalmaktan ileri geçemeyen (Nahiye) lerimize ait 25 Mart 1292 tarihli İdarei Nevahi Nizamnamesi ve Büyük Millet Meclisi hükûmeti tarafından 1336 da hazırlanan fakat kanuniyet iktisap edemiyen İdarei Nevahi Kanunu lâyihasından sonra, malî, iktisadî, sosyal ve kültürel bünyemize en uygun bir komün idaresi tesisi yolunda atılan en kuvvetli adımdır.

Köy Kanunu, bizde nüfusun yüzde yetmiş beşinin sakin bulunduğu ve adedi 60 bine yaklaşan köylerimizi birer Kır Komünü haline getirmek gayesini istihdaf ediyor. Nüfusu üç binden fazla olan topluluklar için de (Kasaba, Şehir ve Büyük Şehir) diye nüfus miktarına göre kademeli Şehir Komünleri meydana getirmek ve bunlar için de ayrı ayrı Belediye kanunları tanzim ve tedvin edilmek isteniyordu.

Bu düşünce 1924 de kabul edilen Köy Kanunundan sonra olduğu yerde kaldı. 1930 yılında büyük şehir ve kasaba belediyeleri için kabul edilen Belediye Kanunu, Köy Kanunu ile yapılan teşebbüs ve hamleyi tamamlayan bir adım olamadı. Hususi idarelerimiz de, 1329 tarihli İdarei Umumiyei Vilâyat kanununun ikinci kısmını teşkil eden Vilâyet faslında tesbit edilen hükümlerle kalmıştır.

Hususi İdarelerin Gelir Kaynakları, Geçirdiği Buhranlı ve Kritik Devirler, Alınan Tedbirler — Cumhuriyetin ilk yıllarında aşarın ilgası üzerine buna munzam vilâyet hisseleri kalkmış, temettü vergisi yerine kazanç vergisi kaim olmuş, 1923 de Tedrisatı ibtidaiye kanunu tadil edilerek ilkokul masrafları nüfusun malî takatine göre tevzie başlanmış, resmî ve hususi müessesatta çalışanların, emeklilerin aylıklarından vergi alınmıştır.

1927 de Mektep Vergileri de kaldırılarak 1130 sayılı kanunla bina, arazi, hayvanlar ve kazanç vergilerine Umumî Meclislerce munzam kesirler ilâvesi kabul edilmiştir.

542 sayılı Kanunla yol parasının miktarını tayin Umumi Meclise bırakılmış ve 1825 de Taş ocakları hasılatı, 1926 da ispiro ve ispirotolu içkiler safı hasılatının yüzde onu hususi idarelere terk edilmişti.

1926 da Hususi İdare Gelenlerinin nevilerini gösterir tablo:

A — Munzam kesirlerden,

- 1 — Arazi vergisinden vilâyet hissesi ve menafı hissesi,
- 2 — Musakkafat vergisinden vilâyet hissesi,
- 3 — Temettü vergisinden munzam vilâyet hissesi,
- 4 — Ağnam rüsumuna munzam vilâyet hissesi,
- 5 — Ferağ ve intikal harçlarına munzam vilâyet hissesi,
- 6 — Askerlikten muafiyet vergisinden vilâyet hissesi,

B — Hususi Varidatı;

- 1 — Yol mükellefiyeti,
- 2 — Zephiye resminden,
- 3 — Belediyesi olmıyan yerlerden alınan pazar resminden,
- 4 — Mektep vergisi,
- 5 — Mazuliyet tevkifatı,
- 6 — Taş ocakları hasılatı,
- 7 — Emlâk eşya satış bedelleri, icar ve müessesat hasılatı v. s.

Buna göre:

Ankara Vilâyetinin adı bütçesi	1.070.312
Ankara Vilâyetinin Munzam bütçesi	237.883
Bolu Vilâyeti Bütçesi	457.945
Van Vilâyetinin bütçesi	129.905
Yozgat Vilâyetinin Bütçesi	464.921 liradır.

Nihayet munzam kesirler usul ve sistemi 1929 yılından sonra bilâvasıta vergilere munzam kesirlerin tevlit ve nisbetlerinin tadiline dair 1454 sayılı kanunla kaldırılmış munzam kesirler asıllarıyla birleştirilerek tahsisattan Hususi İdare ve Belediyelere hisse verilmesi usulü vazedilmiştir.

1929 yılında tahsilât yekûnları 41 milyona balığ olan Hususi idarelerin 1929 yılı gelir nevileri tablosuna bir göz atalım: (Ankara bütçesinden alınmıştır.)

A — Millî Tekâlif kesri munzamlarından:

- 1 — Arazi vergisi tahsilatından vilâyet hissesi % 18
- 2 — Müsakkafat vergisi tahsilatından vilâyet hissesi % 15

3	— Kazanç vergisi tahsilâtından vilâyet hissesi	% 3
4	— Sayım vergisinden vilâyet hissesi	
5	— Ferağ ve intikal harçlarından vilâyet hissesi	% 10
6	— İspirto ve ispirotolu içkilerden vilâyet hissesi	
7	— Askerlikten muafiyet vergisinden Hususi İdare hissesi	
8	— Müsakkafat vergisinden Hususi İdare hissesi	% 3
9	— Müsakkafat vergisinden Hususi İdare hissesi	% 3
10	— Bedeli nakdiden (Beher nefer için 50 lira) Hususi İdare hissesi	
11	— Kazanç vergisinden Hususi İdare hissesi	% 2
12	— Sayım vergisinden Hususi İdare hissesi	
13	— Arazi vergisi tahsilâtından Maarif hissesi	% 19
14	— Müsakkafat vergisi tahsilâtından Maarif hissesi	% 15
15	— Kazanç vergisi tahsilâtından Maarif hissesi	% 28
16	— Sayım vergisi tahsilâtından Maarif hissesi	
17	— Yol mükellefiyetine munzam Maarif hissesi (3 lira olarak)	
B	— Vilâyet Hususi Varidatı:	
1	— Yol mükellefiyeti	
2	— Zephiye resminden vilâyet hissesi	
3	— Taş ocakları resim ve harçları	
4	— Vilâyet dahilinde işliyen nakil vasıtalarından alınan muayyen mebalîğ	
5	— Sair gelirler	

Bu tabloya göre bazı vilâyetlerin bütçe yekûnları:

Ankara (Adî ve Fevkalâde bütçe yekûnları)	1.709.567
Bolu	773.666
Hakkâri	98.136
Van	518.927
Yozgat	617.771

Malî bakımdan pek çok buhranlı devirler geçirmiş bulunan Vilâyet Hususi İdarelerimizin gerek imparatorluk devrinde gerekse Cumhuriyet idaresinde hastahane binası, okul binası, yol, vilâyet ve kaza konakları... gibi meydana getirdiği eserler ve hizmetler hiç bir suretle küçümsenemez.

1929 yılında tahsilât yekûnları 41 milyona balîğ olan Hususi İdarelerimizin bütçe yekûnları müteakip yıllarda 1454 sayılı kanunun tatbiki neticesi 29 milyona kadar düşmüştür.

1932 yılı gelir neveleri tablosu:

A — Millî tekâliften:

- 1 — Arazi vergisi tahsilâtından Vilâyet hissesi
- 2 — Bina vergisi tahsilâtından Vilâyet hissesi
- 3 — Hayvanlar vergisi tahsilâtından Vilâyet hissesi
- 4 — Kazanç vergisi tahsilâtından Vilâyet hissesi
- 5 — Ferağ ve intikal harçlarından Vilâyet hissesi
- 6 — İspirto ve ispirotolu içkilerden Vilâyet hissesi
- 7 — Arazi vergisi tahsilâtından Maarif hissesi
- 8 — Bina vergisi tahsilâtından Maarif hissesi
- 9 — Kazanç vergisi tahsilâtından Maarif hissesi
- 10 — Sayım vergisi tahsilâtından Maarif hissesi

B — Vilâyet Hususi Varidatı:

- 1 — Yol parası
- 2 — Zephiye resminden vilâyet hissesi
- 3 — Taş ocakları resim ve harçları
- 4 — Kır pazarları resim ve hasılatı
- 5 — Vilâyet dahilinde işliyen nakil vasıtalarından alınan muayyen mebalîğ
- 6 — Sair gelirler (icarlar, satış bedelleri..)

Bu tabloya göre bazı vilâyetlerin bütçe yekûnları:

Ankara	1.360.897 Lira
Bolu	491.972 »
Hakkâri	53.000 »
Van	281.744 »
Yozgat	485.679 »

Ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerin Hususi İdarelere tahmil ve tevcih ettiği hizmetler ve icaplar mütemadiyen artmış ve genişlemiş olmasına rağmen gelir kaynakları daralmış olan bu müesseselerin iktidar ve salahiyetlerini takyit ve tahdit eden hükümler de vaz edilmiştir.

A — 1930 da kabul edilen bir kanunla Vilâyet bütçelerinin Dahiliye, Maarif, Sıhhat, Ziraat, Nafia ve Maliye Vekâletleri mümessillerinden mürekkep bir komisyon tarafından incelenmesi,

B — Yol, maarif, sıhhat vesair hizmetler için muhtelif kanunlarla vilâyete ayrılan gelirler aynen ve tamamen bu işlere tahsis edilmiştir.

Bu durum Umumî Meclislerin salahiyet ve faaliyet sahasını kayıtlamıştır.

1931 yılında Hususi İdareler için Meclise sevk edilen bir tasarı, karşılaşılan yepyeni vaziyetler ve hâdiseler neticesi kanuniyet iktisap edememişti. Mütemadiyen artan ve değişen ihtiyaç ve icaplara göre yeniden bir tasarı hazırlanması muvafık görülmüştü.

Umumî hayata müessir buhranlar ve bu buhranların tesirlerini azaltmak için vergilerde yapılan indirmeler de Hususi İdarelerde büyük sarsıntılar yapmıştı ve mütemadiyen genişleyen mahallî hizmet mevzularının icabettirdiği masrafları karşılayamaz bir halde borçlu bir duruma girmesi üzerine 1933, 1934 ve 1935 yıllarında teşkil edilen İhtisas Komisyonları vasıtasıyla Hususi idarelerin malî ve idari durumları tetkik konusu olmağa başladı. Bu komisyonlar tarafından hazırlanan raporlarda:

I — Gelir bakımından,

- a) Vasıtasız vergilere munzam kesir ilâvesi hususunda Umumî Meclislerin evvelce sahip bulundukları yetkilerin iadesi,
- b) İspirto ve ispartolu içkiler üzerinde vilâyet hisselerinin artırılması, bütün fiatlarına Hususi İdareler için zam yapılması,
- c) Devlete ait genel hizmetlerle mahallî hizmetlerin ayrılması,
- d) Karşılığı bulunmadıkça vilâyetlere yeni hizmet tahmil edilmemesi,
- e) Sanat ve Yapı Okullarının Umumî Bütçeye alınması,
- f) Yol Vergisinden alınan % 15 Nafia hissesinin mahallerinde bırakılması,
- g) Vilâyet memur ve müstahdemlerinden alınmakta olan Muvazene ve Buhran Vergilerinin buhrandan fazlaca sarsılmış vilâyetlere terki,
- h) Öğretmenler için kabul edilen otomatik terfi sistemi kaldırılarak gelir ve kadro imkânları ile takyit edilmesi, öğretmenlerin makam ücretlerinin üç ve daha fazla öğretmenli okullara inhisar ettirilmesi,
- i) Merkezden tayin edilen genel hizmet daire müdürlerinin kadrosunda bulunan memur ve müstahdemlerin maaş ve ücretleri ile kırtasiye, müteferrik masrafları ve devir yolluklarının umumî bütçeye alınması,
- j) Devlet bütçesinde açılacak Hususi İdarelere yardım faslına her yıl ödenek konması ve sıkıntıya düşen vilâyetlere buradan yardım yapılması.

II — İdare ve Murakabe Sistemi Bakımından:

Bu idarelerin gerek faaliyetleri gerekse bütçeleri üzerinde Merkezce yapılan salahiyet ve murakabe yoklamalarının da,

- a) Kanun ve yetki harici vergi tarh edilip edilmediği,
- b) Mahallî hizmet ve idarelerini ilgilendirmeyen hususlar için ödenek verilip verilmediği, gelirlerin tahminindeki isabet derecesi,

c) Memur ve müstahdemlerle, dul ve yetim aylıkları, faiz ve borçlara bütçede yer verilip verilmediği,

d) İş programlarındaki tertibe, tatbikatta riayet edilip edilmediği ve bu programların malî durumla telifi kabil olup olmadığı,

e) Tasdik edilen hizmet kadrolarının dışına çıkılıp çıkmadığı, hususları içerisinde kalması isteniyordu.

Bütün bu düşünceler kanunlaştırılmamış olmasına rağmen Hususi İdarelerin malî durumunu tazyik etmemek hususunda titizlik ve dikkat gösteriliyordu. Fakat sosyal ve ekonomik şartların hat ve set tanımayan icapları tazyikinde devam etti.

1934 yılında askerlik bedeli parasından alınan vilâyet hissesi tayyare resmi olarak hâzineye geçti.

1935 yılı, Hususi İdarelerin buhranlı ve kritik devirleriyle arazi ve bina vergilerinin bu idarelere devrine takaddüm etmesi itibarıyla bu yıldan başlayarak bir kısım yılların kesin hesaplarına göre gelirlerine mukayeseli bir göz gezdirelim:

1935 yılında;

Arazi vergisinden Vilâyet hissesi	1.497.656
Bina vergisinden Vilâyet hissesi	158.634
Kazanç vergisinden Vilâyet hissesi	459.539
Hayvanlar vergisinden Vilâyet hissesi	612.954
Arazi vergisinden Maarif hissesi	1.621.860
Bina vergisinden Maarif hissesi	953.995
Kazanç vergisinden Maarif hissesi	4.989.098
Hayvanlar vergisinden Maarif hissesi	4.541.533
Tapu harçlarından Vilâyet hissesi	112.909
İspirtolu içkilerden Vilâyet hissesi	471.776
Yol vergisi (para olarak)	8.841.535
Yol vergisi (Bedenî olarak)	2.472.221
Yol vergisinden ceza	72.303
Yol vergisinden Maarif hissesi	34.872
Zephiye resminden Vilâyet hissesi	44.183
Taş ocakları hasılatı	115.552
Akar icarı ve satış bedelleri	545.646
Çeşitli gelirler	1.751.416
Yekûn	29.788,370

Halbuki, 1454 sayılı kanunun tatbikinden önce yani 1929 yılında arazi, bina, kazanç ve hayvanlar vergilerinden ayrılan maarif hissesi

17.582.321 lira ve yine aynı vergilerden ayrılan vilâyet hissesi 6.050.889 lira iken,

1454 sayılı kanunun tatbiki sonunda maarif hissesi 12 milyona, vilâyet hissesi 2.931.797 liraya inmiştir.

Kazanç ve hayvanlar vergilerinden vilâyet ve maarif hisseleri olarak ayrılan hisseler 1836 yılında devlete alınarak Bina ve Arazi vergileriyle bu vergilere munzam İktisadî buhran vergisi ve bakayaları ile birlikte Hususi İdarelere devredildi ve arazi ve bina vergilerinin devri 1936 ve müteakip yıllar bütçelerinde cüz'i bir inkişaf yarattı:

Arazi, bina, İktisadî buhran vergilerde yol parası, ispirtolu içkilerden alınan hisse vesair gelirlerin tahsilat yekûnlarına nazaran Hususi İdarelerin;

1937	yılı	Bütçesi	30.686.605 Lira
1938	»	»	33.284.906 »
1939	»	»	33.011.040 »
1940	»	»	33.531.587 Liradır.

Bu yekûnların 1937 yılında 14.422.621 lirasını,

1938 » 16.008.275 »

1940 » 17.097.243 lirasını arazi, bina ve İktisadî Buhran

vergi teşkil etmektedir. Bu vergilerde cüz'i de olsa bir inkişaf görülmekte ise de müteakip yıllarda Hususi İdarelerin ifasile mükellef bulunduğu hizmetleri karşılamaya imkân verecek bir kabiliyet gösterememiştir.

İkinci Dünya Kalbinden sonra daha şümullü bir hal aldığından mahallî hizmet müesseselerinden hiç birisi kendilerinden beklenen hizmetleri tam ve kâmil bir surette yapamaz oldu, Hâzineden yapılan yardımlarla destekleniyorlardı.

1944 ve 1945 yıllarında teşkil edilen İhtisas Komisyonları;

1 — Hususi İdarelerin kültür, sağlık ve tarım sahasındaki hizmetlerinin tedrici surette Genel Muvazeneye alınması,

2 — Hususi İdareler yolu ile yapılan mahallî hizmetlerin tamamı Genel Bütçeye alınarak mahallî hizmetler için tesbit edilecek miktarda Valilerin emrine tahsisat verilmesi,

3 — Mahallî hizmet bakımından Belediyeler çok önemli durumda oldukları aynı zamanda şehir ve kasabalarımızda bu hizmetlerin nazımı bulundukları cihetle mahallî kalkınmadaki rolleri ancak zengin bir bütçe

ile mümkün olacağından Hususi idarelere ait gelir kaynaklarının tamamen veya kısmen belediyelere tahsisi suretiyle belediyelerin takviyesi, bu suretle tahakkukat ve tahsilat işlerinin de tek büro ve muhasebede görülmesinin her bakımdan tasarrufu Bağlayacağı, Belediye Meclisleri de, Umumi Meclis ve Encümenlerin yerine kaim olacağı, bu görüşün köy birliklerine de teşmil edilebileceği gibi noktai nazarlar izhar etmiştir.

Bu noktai nazarlardan herhangi birisi, vilâyet ahalisinin müşterek menfaatlarının istediği hizmeti ifa ile vazifeli Vilâyet Hususi İdarelerinin kaldırılması ve merkezîyete doğru bir dönüşü ifade eder.

Hususi İdarelerin lağvı fikri 1928 den önceki yıllara kadar uzanan bir maziye maliktir. Mahaza, ekonomik, sosyal ve kültürel bünyemizle hem ahenk aynı zamanda geleneklerimize uygun esaslara göre Kır ve Şehir Komünleri (Kır ve Şehir Belediyeleri) tesis ederek; bu gün köy, belediye ve Hususi İdareler namı altında üç ayrı koldan çalışmakta bulunan mahalli hizmet müesseselerinin gelirlerini ve vazifelerini birleştirmek maksada ve icaplara mülayim bir tedbir gibi mütalâa edilebilir ise de ;

Umumiyetle lüzum ve önemi üzerinde ittifak edilen Vilâyet Hususi idarelerimizin mali bakımdan takviyesi uğrunda mümkün olan her tedbir sırası geldikçe acınmaktadır.

30/1/1948 de kabul edilen 5166 sayılı kanunla öğretmenlerin aylıkları genel muvazeneye alındı. Fakat, Bina ve Arazi vergileriyle İktisadî Buhran vergisinin devrine dair 2271 sayılı kanun gereğince 1934 yılı bütçesindeki miktarlara göre her yıl Hususi İdarelere verilen hisse tutarları yekûnunun devredilen vergiler yekûnuna kıyasla Hâzinenin ödemekte olduğu fark ile tadil ve tahrir masrafları ve mâliyenin bu vergilerle birlikte devrettiği memurların aylıklarına karşılık olarak vermekte olduğu masraf karşılıkları, Tapu harçları ile ispiro ve ispirotlu içkilerden verilen hisseler ve zephiye resminden ayrılmakta olan yüzde elli hisse Hususi idarelerden alındı. Hizmet alanı mütemadiyen genişlemekte olan vilâyetler, gerek bir kısım hizmetlerin genel bütçeye devri, gerekse genel bütçeden yapılan nakdî yardımlar gayri kâfi geldiğinden yeni tedbirlere ihtiyaç vardı. Vilâyet dahilindeki yol ve köprülerin inşa ve muhafazasına medar olmak üzere 1929 yılında 1525 sayılı Şose ve Köprüler kanuniyle vazedilen bedeni ve nakdi yol vergisi mükellefiyeti sistemi de sosyal ve ekonomik tesirler altında zaman zaman değişikliklere tâbi tutulmuş hatta bu vergiye belediyeler için hisse ilâve yetkisi de kabul edilmiş ise de, İktisadî alandan gelen tazyikler tesiriyle 1952 de 5889 sayılı kanunla Şose ve Köprüler Kanunu bütün ek ve tadilleriyle kaldırılarak yol vergisi vasıtalı vergi haline getirilmiştir ve bu suretle gerek yabancı memleketlerden gelen gerekse

memleket dahilinde imal ve istihsal olunan akaryakıtlardan, Benzin ve benzerlerinin kilosundan 14 kuruş, Gazyağı ve benzerlerinin kilosundan 7 kuruş, Mazot ve benzerlerinin kilosundan 5 kuruş yol vergisi karşılığı olarak alınması ve bu suretle biriken paraların yüzde kırkının Hususi İdarelere ayrılması ve bu miktarın da vilâyetlere nüfus sayısına göre dağıtılması kabul edilmiştir.

Bu da Hususi İdarelerin malî takatlarında, hizmetlerin icabettirdiği artışı karşılayacak bir kabiliyet yaratamadığından Hâzineden yardımlara devam edilmiştir.

1950 yılındaki gelir tablosu ve haliyeden tahsilat miktarlarına göre gelir yekûnları:

Bina vergisinden	9.502.656
Arazi vergisinden	11.637.488
Buhran vergisinden	4.046.574
Nakdi yol vergisinden	21.351.119
Bedeni yol vergisinden	961.059
Taş ocaklarından	769.371
İskele resminden	101.457
Nakil vasıtalarından	1.134.426
İcar, satış ve saire gibi çeşitli gelirler	24.794.954
	74.299.104

Bir kaç vilâyetin 1950 bütçe tahsilât yekûnları ve hâzineden aldıkları yardımlar:

	Bütçe tahsilatı	Hazine yardımı
Ankara vilâyeti	4.641.338	590.428
Bolu vilâyeti	767.858	323.060
Hakkâri vilâyeti	94.716	148.695
Van vilâyeti	234.896	241.692
Yozgat vilâyeti	906.155	131.135

1931 yılından bu yana bu idareler için düşünülen ve alınan tedbirlerden sonra birazda bu tedbirlerin malî bünyelerinde yaptığı tesirler üzerinde bir inceleme imkânını sağlamak için 1946 dan sonraki bütçe durumlarına da bir göz gezdirelim:

**Özel İdarelerin kendine ait vergi ve gelirlerinden sağladığı tahsilat yekûnu
ile Hazmeden aldığı yardım**

	Tahsilât yekûnu	Hazine yardımı
1946 yılında	69.339.465	21.360.404
1947 »	75 141.631	35.568.721
1948 »	71.974.621	9.329.805
1949 »	73.948.478	10.523.616
1950 »	65.024.946	16.024.948
1951 »	67.366.630	29.376.953
1952 »	67.074.011	73.702.388
1953 »	76.554.469	92.340.190 liradır.

Bu yıllardan. 1950 de nakdi ve bedeni yol vergisi yekûnu 22.312.178 liradır. 1952 de yürürlüğe başlıyan Akaryakıt kanununa göre yol vergisi karşılığı olarak ayrılan hisse tutarı 1952 de 21.260.796 ; 1953 de 26.917.701.

Bina ve Arazi vergisinin Buhran vergisi yekûnu da ; 1952 de 29.218.711 lira 1953 de de 30.807.497 liradır.

1953 yılı Gelir neveleri ve miktarları tablosu (Haliyeden tahsilât) :

Bina vergisi	12.173.635
Buhran vergisi	5.260.138
Arazi vergisi	13.473.724
Akar Yakıttan	26.917.701
Taş ocaklarından	1.383.447
İskele resmi	167.959
Vesaiti nakliye	2.238.800
İcar bedeli	1.068.954
Mülkler satış bedeli	2.938.155
Eşya satış bedeli	283.954
Hastahane hasılatı	650.628
Matbaa hasılatı	164.863
Fidanlık hasılatı	171.777
Geri alınan paralar	302.889
Çeşitli gelir	939.940
Çeltik geliri	375.568
Faizler	267.652
Bağışlar	323.892
Gecikme zammı ve faizi	33.443
İstikraz	5.538.365

Müdevver nakit	972.658
Turistik yollar geliri	220.639
At yarışları	457.980
Kızılay bölge yardımı	227.708
	76.554.469
Hazine yardımı	92.300.190
	168.854.659

Bir kaç vilâyetin 953 bütçe tahsilat yekûnları ve hâzineden aldıkları yardımlar:

	<u>Bütçe Tahsilatı</u>	<u>Hazine yardımı</u>
Ankara Vilâyeti	10.739.584	2.508.300
Bolu Vilâyeti	825.134	938.900
Hakkâri Vilâyeti	102.767	870.930
Van vilâyeti	326.189	1.233.000
Yozgat Vilâyeti	949.433	1.272.220

Bu idarelerin iki ana geliri olan Arazi ve Bina Vergisi ile Yol vergisi yahut akaryakıttan ayrılan hisse miktarlarında görülen inkişaf, İkinci Dünya Harbinin, hayat şartları ve mahallî hizmet telâkkisi ile medenî müşterek ihtiyaçlar kavramı üzerinde yaptığı tesirlerin bütçelerinde yaptığı akisleri karşılayamamaktadır. Ve bu idareler esaslı ve inkişaf kabiliyeti olan gelir kaynaklarına malik olmadıkça hazine yardımlarına daima müftekir kalacaktır.

Vilâyet sınırı içinde yer almış bulunan toplulukların müşterek ihtiyaç ve menfaatleri için hâzineden yapılan kalkınma yardımları da gösteriyor ki, (Vilâyet Hususi İdareleri) diye adlandırdığımız bu mahallî hizmet müessesesine her yönden ihtiyacımız vardır. Bu idare, tarihsel ve sosyal bünyemizin tekâmül seyrine uyarak gelişmiş aynı zamanda mahallî ademi merkezîyet idaresi haline gelmiş bulunan vilâyeti değerlendiren ve hükmi şahsiyetine hayatîyet veren bir müessese olmuştur.

FRANSIZ DEVLET ŞURASININ YENİ TEMAYÜLLERİ

Salih TANYERİ
Alaşehir Kaymakamı

Tahlil edilen karar : Fransız Devlet Şurası 16/7/1954

Trans - Azur şirketi davası

Özet : 27/1/1950 tarihinde Trans - Azur şirketi Nafia Vekâleti Sivil ve Ticarî havacılık umumi kâtipliğine müracaatla hava gösterileri tertiplemek için lüzumlu müsaadenin verilmesini istemiştir. Umumi kâtip 18/13/1950 tarihli cevabında şirkete bu müsaadenin verilmesine imkân olmadığını bildirmiş, şirket iptal dâvası ikame etmiş, idare savunmasında red tasarrufunun salahiyetsiz bir memur tarafından vücuda getirildiğini, binaenaleyh iptal dâvasına mevzu teşkil edemeyeceğini ileri sürmüş danıştay kararında bakanlık idare mahkemelerinde ikame edilecek davalardan içtinap etmek için kararları veya karar teşkil eden mektupları yetkisiz memurlara imza ettirebileceği mucip sebebiyle savunmayı red ve dâvayı kabul ile kararı iptal etmiştir,

İdare hukuku daha ziyade mahkeme içtihadlarına istinad eden ve bu sebeple, Romanın pretör hukuku gibi, daima nesafet kaidelerine dayanan ve bu suretle günün icaplarına cevap veren kazai içtihatlarla tekamüle mazhar olan bir hukuk şubesidir. Bilhassa Fransa da hemen tamamiyle bir içtihad hukuku olduğu söylenebilir.

İdare, hukuk nizamında değişiklikler yapan bir takım tasarruflarda bulunur ki buna hukuki muamele denir. İşte ferdin durumunda muhtelif değişiklikler vücuda getiren, onu bir statüden çıkarıp diğerine idhal eden ve bu sebeple menfaatini helalder eden veya hukukunu muhtel kılan bu tasarrufları tetkik eden yüksek idare mahkemesi zamanla noktai nazarlarını şayanı dikkat bir şekilde değiştirmekte ve bu suretle hukuka harekilik izafe etmektedir.

Bugün tetkik ettiğimiz karar Şurayı Devletin en son kararlarından birisi olup iptal dâvasının iptidaen kabulü şartlarına taalluk etmektedir.

Malûm olduğu üzere bir hukuki muameleinin iptal dâvasına mevzu teşkil edebilmesi bazı şartlara tabidir. Bunlardan bir tanesi ve en mü-

himmi kararın salâhiyetli bir makamdan sadır olması ve lazimül icra bulunmasıdır. Fransada uzun müddet bu şekil tatbik edilmiş biz de ise halen de tatbik edilmekte bulunmuştur. Netekim Devlet Şûramız en son kararlarından birisinde «yönetim kurulu kararına iktiran etmiyen sandığın bu husustaki muamelesi kat'iyet ifade etmez. Kat'i ve lazimül icra olmayan tasarruflar da idari dâvaya mevzu olamaz» denilmek suretiyle bu husus sarahaten ifade edilmiştir.

Hal böyle iken Fransız Devlet Şûra'sının yukarda özetini verdiğimiz son kararında ortaya konulan hal tarzının ne şekilde izah edilmesi. lâzımdır.

Eğer karar onu ıstara salâhiyetli olmayan bir şahıs tarafından alınmışsa bu takdirde ortada lazimül icra bir karar mevcut olmadığından iptal davasının da mesmu olmaması icap eder.

Malûm olduğu üzere salâhiyet kanunun derpiş ettiği mevadda idare namına idare izharına kudret olarak tarif edilmektedir. (*) filhakika gerek bizde, gerekse Fransa'da Vekâletler teşkilâtında vazife gören bütün memurlar idare sahasında hukuki muameleler yapmağa salâhiyetli değildir. Bunlardan bazıları teknik, bazıları istişari, bazıları da icrai görev ifa ederler. Diğer taraftan hukuki muamele ifasına salâhiyet bu tasarrufların mahiyetine göre de tahavvül eder. Netekim bütün memurlar devleti mukavele ile taahhüt altına sokmaya yetkili değildir. Netekim Şurayı Devlet Kararlarında bunu şu formüllerle ifade etmiştir: (Devleti taahhüte sokmak sıfatını haiz olmayan memurlar) veya (devleti taahhüde sokmağa yetkisi bulunmayan memurlar)

Fransa'da bu salâhiyet 1806 kararnamesi ile Devlet mukaveleleri için nazırlara hasredilmiştir. Keza bütün memurlar devlet namına Danıştaya dâva ikamesine salâhiyetli değildir. Bu yetki de yine 1806 kararnamesiyle nazırlara verilmiştir. Mahkeme kararları bize nazırlardan başka kimseler tarafından ikame edildikleri için gayrı mesmu telakki edilmiş birçok dâva misalleri vermektedir.

Nihayet bütün memurlar icari yani alâkadarın muhalefetine rağmen bizzat hukuki neticeler taşıyan kararlar almak salâhiyetini de haiz değildirlir. Netekim Devlet Şurası kararlarında (bir karar ittihazına salâhiyet ve sıfatı olmıyan memurlar) formülünü kullanmak suretiyle bu görüşü teyid etmiştir.

(*) Bu hususta bakınız: Sıddık Sami Onar, İdare Hukukunun Umumi Esasları Gaston Jeze, Principes Generaux du Droit Ad.

Şu halde devlet memurlarını karar yetkisini haiz olan ve olmayanlar şeklinde bir tasnife tabi tutmak lâzımdır. Netekim Aucoc konferanslar isimli eserinde bu mânada olmak üzere (direkt memurlar) (yardımcı memurlar) tefrikini yapmıştır.

Memurlar arasında yapılan bu tefrik bizi pek tabii olarak hakimiyet ve temsilyet memurları tasnifine götürmektedir. Hemen ilâve etmek lâzımdır ki, idari makam ve tali memur tefriki 1790 da Merlin tarafından teklif edilmiş ve M. Bertelemi ve M. Nezar tarafından da desteklenmiş olan yukarıki tefrikten tamamıyla ayırdır. Netekim hakimiyet ve temsilyet memuru tasnifi zamanında pek çok tenkide maruz kalmış ve bugün hemen tamamıyla terkedilmiştir.

Yeni yapılan tefrikteki idari makam «autorite administrative» mefhumu hassatan M. Bonnard ve M. Roland tarafından incelenmiştir.

M. Bonnard'ın ıstılahlarına göre idari makamlar servisi idare eden personeli teşkil eder. Bunlar kendi otoriteleri altında hizmetin günlük ifasını temin eden idari ajanların karışışında yer alırlar.

Diğer taraftan bu idari makam tabiri sadece müellifler tarafından kullanılmış değildir. Şurayı Devlet hakkındaki muhtelif mevzuatta aynı ıstılah hemen tamamen mevcuttur. Filhakika 24/5/1872 tarihli kanunun 9 uncu, 18/6/1940 tarihli kanunun 28 inci. 31/7/1945 tarihli kararnamenin 32 inci maddelerinde «Şurayı Devlet muhtelif idari makamların kararlarına karşı salâhiyet tecavüzü sebebiyle açılmış iptal dâvalarını kat i olarak rüyet eder» denilmektedir.

Bu metinlerin tefsiri uzun zaman esaslı bir müşkülâta sebep olmamıştır. Ancak ilk nazarda hususi hukuk organı gibi telakki edilebilecek olan bazı organlara idari kararlar almak yetkisi vermiş bulunan meslekî ve İktisadî yeni mevzuat muvacehesinde durum bugün aynı şekilde olmaktan çıkmıştır. Filhakika uzun zaman bu otoritelerin sadece amme hizmetinin her kategorisinin mes'uliyetini deruhte edenlerden ibaret olduğu telakkisi hakim olmuştur. Bunlar Devlet hizmetleri için vazii kanun, icra kuvvetinin şefi, nazırlar, Valiler, Vali muavinleri ve istisnai olarak Belediye reisleri, Vilâyet hizmetleri için Vali, Meclisi Umumî, Daimî Encümen, Belediyeler için Belediye Meclisi ve Reis, âmme müesseseleri için idare Meclisi, Koloniler için Umumî Valiler ve Valilerdir. Bu idari makamların yanında idarenin Şurayı Devlette tetkike elverişli mukarreratım ittihazı salâhiyetli bulunmayan teknik ajanları, yardımcı teşkilâtı mevcuttur.

Şimdi mesele bugün yukarıda işaret ettiğimiz idari makamlar liste-

sinin kafi ve nihai olduğu iddiasının ileri sürülüp sürülmeyeceğini tesbit etmektedir.

Filhakika hiyerarşi veya idari vesayet içinde bulunmayan organlar tarafından ittihaz edilmiş mukarrerata karşı Şurayı Devlete dâva ikame edildiği görülmüştür. Bu cümleden olarak bir kanun veya kararname ile karar ittihazı yetkisini almış olan daimi komisyonlar bahis mevzuu edilebilir. Misal olarak askerî tasnif komisyonu, ihtiyarlara, malullere, hastalara yardım merkez komisyonu, askerî tazminat yüksek komisyonu ve bazı tetkik ve müsabaka jürileri zikrolunabilir. Bunların muameleleri hakkında Devlet Şurası muhtelif tarihlerde kararlar vermiştir. Başka bir ifade ile bunların hiyerarşi veya idari vesayete dahil İdarî makamlardan bulunmamaları sebebiyle ikame edilen dâvaları iptidaen red etmiyerek müracaatı kabul ve dâvayı rüyet etmiştir. Bu kararları tetkik eden Allbert «bu komisyonların idari bir fonksiyona müşabih bir rolü» olduğunu, bunların gayrı kabili itiraz bir şekilde idari makam olduklarını irade etmektedir. Lâkin bu şekil hal idari makamlara evvelce verilmiş olan tarife tetabuk etmemektedir. Diğer bir misal de 22/4/806 tarihli kanunun 21 inci maddesinin tatbiki suretiyle Şurayı Devlete sunulmuş olan Fransa bankası müdürünün kararlarıdır.

Doktrin bunların metinlerle gayrı kabili telif olduğu mütalâasında. Netekim Hauriou Fransa bankası personeli muhadenet cemiyeti kararına yazdığı notta bu kararın idari olmadığını, zira kabul edilmiş olan formüle göre bunun hiyerarşiye dahil bir makamdan veya idari vesayet makamından sadır olmadığını, normal olarak adlî kazanın salâhiyetine giren ve ancak istisnai olduğu kadar şekli bir metin mucibince yüksek idare mahkemesinin huzuruna getirilebilen hususi mahiyette bir müracaat olduğunu ifade etmiştir. Lâkin birkaç senedenberi bu cinsten metinler artık istisnai mahiyeti haiz olmaktan çıkmıştır. Bu itibarla doktrinin meseleyi yeniden tetkik etmesi gerektiği kanaati umumdur.

1940 dan bu yana meydana çıkmış olan korporatif karakteri haiz meslek teşekkülleri ve güdümlü ekonomi prensipleri yeni organizmaların vücudunu elzem kılmuştur ki bunların hukuki mahiyetleri nazik ve şayanı dikkat meselelerin vaz edilmesini icap ettirmiştir. Birçok ahvalde bunları tesis eden metinler ve bu organizmaların kararlarından tahaddüs edecek ihtilâfları rüyet ve halle devlet şurasını yetkili kılmuştur.

Buraya kadar doktrin Hauriou'nun noktai nazarını muhafaza etmiş ve salâhiyete yapılan bu kanunî atıflar hakkında hususi bir görüşte bulunmamıştır. Fakat içtihad, kanuni bir hüküm olmadığı halde, sınaî teşkilât komitelerinin bazı kararlarının salâhiyet tecavüzü dâvasına mevzu

yapılabilen idari tasarruflar olduğunu kabul ettikten sonra vaziyet aynı olmaktan çıkmıştır. Bu şekli halli Devlet Şurası 31/7/942 tarihli bir kararı ile ortaya koymuştur. Bu kararda ezümle şöyle denilmektedir : «teşkilât komiteleri vazı kanun tarafından amme müesseseleri haline ifrağ edilmemiş olmakla beraber amme hizmetinin ifasına iştirakle vazifelidirler. Bunların kendi görev sahalarında aldıkları tanzimi ve ferdi kararlar idari tasarruftur.»

Şurayı Devletin bu kararından az bir zaman evvel Sen ve Paris mahkemeleri sayılı mahi teşkilâtı hakkındaki 13/3/941 tarihli kanunun ihdas ettiği meslekler arası bir komite için aynı hal şeklini vermiştir. «Komite tarafından alınmış kararların idari vasfı gayrı kabili itirazdır. Zira bu amme hizmetiyle mükellef bir organ olup devletin tanzim yetkisini hükümet otoritesi altında icra etmektedir.»

Şimdi burada ortaya çıkan mesele bu kararların 1872 tarihli kanunun 9 uncu maddesiyle nasıl telif edilebileceği hususudur.

Bonnard ve Blovet gibi bazı müellifler Şurayı Devletin salâhiyetinin maddi noktai nazardan mütalâa edilmesi icap ettiğini ileri sürmektedirler. 9 uncu madde salâhiyeti uzvi olarak tesis etmiştir. Blovet maddi noktai nazarın kabulüne doğru olan bu temayülün Monpeurt kararından evvelki mevzuatta gösterilmiş olduğunu tebarüz ettirmiştir. (x)

Bu noktai nazar müşkülât ihdas etmemiş değildir. M. Laşariyer bunu pek güzel ifade etmektedir. Eğer badema Şurayı Devletin salâhiyetinin maddi noktadan mütalâa edilmesi kabul edilirse bununla müterafik olarak nizamnamelerin de artık onun tetkikine sunulmayacağını kabul et-

(x) Devlet Şurasının 31 Temmuz 942 tarihli Monpeurt kararı

Burada Danıştay, 1940 tarihli kanunla ihdas edilmiş olan meslek komitelerinin amme hizmeti ifa ettiklerini, bu sebeple kararlarının İdarî karakter taşıdığı beyan etmiştir. Bu hususta fazla malûmat için bilhassa bakınız Marcel Waline. Traitge elementaire de droit administratif altıncı tabı sahife 253 ve müteakip.

Bu etüd için müracaat edilen eserler:

Marcel Waline : adı geçen eser.

Jean - Marie Aubry : L'inexistence des actes administratif Paris 1951

Gaston Jeze : Adı geçen eser.

Roger Bonnard : Precis de droit administratif.

Siddık Sami Onar : Adı geçen eser.

Revue du droit public et des Sciences politiques 1954.

Kararlar Mecmuası : Muhtelif numaralar.

mek lâzımdır. Zira malûm olduğu üzere nizamnameler maddi noktadan teşrii ve uzvi bakımdan idari tasarruf addedilmektedir. Eğer yukarıda işaret edildiği gibi bundan sonra kanunun dokuzuncu maddesi ancak maddi noktai nazardan mütalâa edilecek ve binaenaleyh tasarrufun maddi tahlili yapılmak suretiyle onun idari olup olmadığı tesbit ve kazai salâhiyet ona göre tayin edilecek olursa bu takdirde maddi bakımdan birer teşrii tasarruf olan nizamnamelerin artık Şurayı Devletın nazarı tetkikinden uzak bulundurulması icabetmektedir. Diğer taraftan yine bu görüş tarzı kabul edildiği takdirde teşri veya kaza organlarından sadır olmuş ve maddi noktadan idari mahiyette bulunmuş olan tasarrufların da Şurayı Devletın tetkikine tâbi olacaklarına hükmetmek zarureti vardır.

Bu tereddüdler ve bu müşkülât hakikatte idari otoritenin ananevi anlayışına dokunmağa, onu bozmağa, onun yerine başka bir anlam ikame edilmesine cesaret edilememesinden ileri gelmektedir.

Filhakika bunun aksini ortaya koyan müellifler de vardır. Netekim M. Watrin «Üçüncü Cumhuriyet İdaresi» ve Lampue «İdari Kaza» isimli eserlerinde bir amme hizmetini ifa için idare ile işbirliği yapan organların idari otorite olduklarını iddia etmişlerdir. Eğer aynı noktai nazar umumiyet itibarıyla kabule mazhar olursa yukarıda işaret ettiğimiz tereddütler ve müşkülât ortadan kalkmış olur. Bu takdirde kanunda derpiş edilmemiş dahi olsa bunların kararlarına karşı açılacak salâhiyet tecavüzü dâvaları iptidaen reddedilmez.

Bununla beraber sadece âmme hizmetiyle işbirliği yapmak fiili tek başına onu tâyin etmeğe kâfi değildir. Bunun için bu fonksiyonu teşkilatlandıran metinleri ihtimamla tetkik etmek lâzımdır. Bu cümleden olarak millileştirilmiş teşebbüslerin idare teşkilâtı için bu hal şeklinin tatbikine imkân yoktur. Zira vazıı kanun bunları hususi hukuk rejimine tabi tutmak arzusunu göstermiştir.

Şu halde idari otoriteleri hususi karakterleri ne olursa olsun kanun tarafından salahiyetli kılındıkları idari karar kudretiyle tarif etmek lâzımdır.

Buraya kadar verdiğimiz izahat evvelce idari makam telâkki edilmedikleri, binaenaleyh vücuda getirdikleri tasarrufları da idare mahkemesinin murakabasını tabi bulunmamış olan organların bazı zaruretler sebebiyle ve kanunda herhangi bir tadilat yapılmadan idari makam haline ifrağ edilerek tasarruflarının idari kazanın murakabasını tabi tutulduğuna göstermektedir.

Şimdide önümüzdeki kararın izahını yapmak için idari otoritelerin karar yetkilerinin gaybı ve vekâleten devri hususlarını inceleyelim.

Fransız Devlet Şurası karar almak yetkisi bulunmayan memurların tasarrufları hususunda muhtelif hal şekilleri ortaya koymuştur.

1 — Dâvanın kabul edilmemesi,

Şurayı Devlet şikâyeti mucip bu kabil tasarruflarda kazai murakabaya elverişli bir karar mahiyeti olmadığını beyan etmiştir. Yüksek mahkeme bunu şu formüllerle izhar etmiştir: «Tasarruf idari bir karar teşkil etmediğinden». (Bu Şurayı Devletimizin de müstemirren tatbik ettiği bir formüldür. 46/1820-47/35, 46/2702-47/57, 45/1544-47/974, 52/ 3107/53/2165 sayılı kararlara bakınız.)

Bu mahiyette alınmış ilk kararlar tekaütlüğe ait bulunmaktadır. Bilindiği gibi maaş tahsisi talepleri hakkında karar vermek prensip olarak vekillere aittir. Devlet Şurası kıt a kumandanı bir generalin veya başka bir daire müdürünün memurun tekaüt maaşı tahsis edilmesi hakkındaki talebini terviç eden telgraf veya mektubunun aksi tetkike sunulmağa elverişli bir karar teşkil etmediğini beyan etmiştir. Aynı tarzı hal mümasil dâvalarda müteaddid defalar tatbik edilmiştir.

Devlet Şurası aynı hal şeklini kabul etmekle beraber bazan farklı formüller kullanmıştır. Meselâ Paris Nafia Müdürünün Fortin isminde bir şahsa evine kanalizasyon tesisatı yaptırmasını, aksi takdirde tecziye edileceğini bildiren bir karar tebliğ etmiştir. Meseleyi tetkik eden Devlet Şurası şikâyeti mucip kararda Sen Valisinin veya Valinin salâhiyetli kıldığı memurun imzası olmadığını tebarüz ettirdikten sonra tasarrufun bu sebeple icra kabiliyetini haiz ve dâva yolu ile Şurayı Devlete arz edilebilecek mahiyette olmadığını beyan ve dâvayı red etmiştir.

2 — Kararın iptali:

Diğer taraftan Devlet Şurası mümasil bazı işlerde de dâvanın kabul edilmeyeceğini beyandan ziyade şikâyeti mucip tasarrufun iptaline karar vermiş ve bu suretle evvelki içtihadına aykırı bir durum yaratmıştır. 1926 senesinden beri bu kabilden birçok misal göstermek mümkündür. Bunun gibi 1935 ten itibaren salâhiyetsiz meclis veya memurlardan sadır olan tasarrufları da iptal eden birçok kararları vardır. Meselâ işsizlere yardım komisyonunun dâvacıların yardım gören işsizler listesinden çıkarılmasına dair olan kararlarına karşı aldığı kararlar bu kabildendir. Halbuki 28 Aralık 1926 tarihli kanunun beşinci maddesi mucibince bu komisyonun rolü istişaridir. Karar vermek salâhiyeti Belediye Reisine aittir. Bununla beraber Şurayı Devlet şikâyeti mucip tasarrufun salâ-

hiyetsiz bir uzuv tarafından vücuda getirildiğini beyanla iptal kararı vermiştir.

İmdi Yüksek İdare mahkemesinin aynı mahiyetteki dâvalardan bir kısmını red ve bir kısmını da iptal eden kararları arasındaki ayrılığı nasıl tefsir ve telif etmek lâzımdır. Zihinlere şöyle bir izah şekli gelebilir: Mahkeme bu gibi tasarruflara karşı açılan dâvaları evvelâ gayri mesmu telâkkisiyle red ettikten sonra içtihadında bir değişiklik olmuş ve onları kabul etmeğe başlayarak karar yetkisinin gasbını bir salâhiyetsiz olarak mütalâa etmiştir. Bu noktai nazar 1944 de Richepin kararını tahlil eden DE Soto tarafından desteklenmiştir.

Bu tefsir bazı görünüşe göre makûl olmakla beraber birçok sebepten tereddüdü mucip olmaktadır. Bu itibarla bu muhtelif hal şekillerinin başka bir şekilde izahını aramak zarureti vardır. Bunun için de karar yetkisini haiz bulunmayan memurların tasarruflarının hukuki kıymeti meselesini incelemek gerekir.

Bu hususta evvelâ bir tefrik yapmamız icap eder.

Filhakika idare memuru bir hukuki tasarruf vücuda getirmekten ziyade o mesele hakkında sadece mütalâasını, fikrini bildirmek arzusunda bulunmuş olabilir. Bu takdirde ortada tasarruf faili tarafından vücuda getirilmiş lazimülcra bir karar mevcut olmadığından mahkeme dâvayı red edecektir. Lâkin bu memurun niyetinin, kasdının bir hukuki tasarruf vücuda getirmek olduğunu farzedelim. Bu takdirde bunun kıymeti ne olacaktır.

Hukuki neticeler tevliit eden kararlar ancak idari otoriteler tarafından alınabilir. Eğer tasarrufun faili bu hususta yetkili değilse tasarruf yoktur. Bununla beraber normal olarak bir idari tasarrufun kanunsuz da olsa muvakkaten tatbik edilebileceğini unutmamak lâzımdır. Hakim onun kıymetsizliğini, muteber olmadığını ifade edinceye kadar idare edilenler ona uymağa mecburdurlar. Burada da vaziyet aynı mıdır. ?

İdari hiyerarşide ne kadar dun mevkide olursa olsun herhangi bir memurdan sadır olan kararlara ferdlerin itaata mecbur oldukları söylenecek olursa bu büyük suiistimallere yol açmak olur. Aksini kabul de tehlikelidir. Ferdin karşılaştığı herhangi bir kararın kanuniliğini takdir edebileceğini ve buna göre hareket edeceğini, eğer o karar kanunsuzsa ona itaat etmiyeceğini, aksi takdirde riayette bulunacağını iddia etmek her zaman kolay değildir. Bu yukarıda da işaret ettiğimiz gibi çok tehlikeli neticeler tevliit edebilir. Netekim Danıştay bir kararında bu hususu teyit etmiştir. Dâva bir dairenin müdür muavininin müteahhide

gönderdiği bir yazı ile akdedilmiş erzak mukavelesinin feshinden tevellüt etmişti. Şurayı Devlet kararında mukavelenin ancak müdür tarafından fesh edilebileceğini, davacının, aldığı mektubu mukaveleyi feshedebilecek mahiyette telâki etmek suretiyle hata ettiğini ifade etmiştir. Görülüyor ki fert hukuki kıymeti haiz olmayan bir idari tasarruf vesilesiyle işlediği hatayı o tasarrufu ileri sürmek suretiyle her zaman mazur gösterememekte ve binnetice zarara uğramaktadır.

Bu kabil kararları, mahiyet ve neticeleri itibariyle, üç kısımda mütalâa etmek mümkündür.

a) Karar ve talebin, ruhsatın, ileri sürülen hakkın reddi mahiyetinde ve menfidir. Meselâ tekaüt maaşı tahsisi talebinin yetkisiz bir memur tarafından reddi gibi.

Kanun tekaüt maaşının hangi şartlar içinde bağlanacağını tasrih etmiştir. Bu şartların tahakkuk etmesi de kâfi değildir. Ortada idarenin bir tahsis kararının da bulunması lâzımdır. Meselâ 25 seneyi bilfiil doldurmuş olan memur otomatik olarak tekaüt maaşına müstehak olmaz. Müracaatı üzerine veya dairesi tarafından resen tekaütlüğe sevk edilmesi ve kanunun koyduğu nisbetler dairesinde bir maaş tahsisinin yapılması lâzımdır. Gerek tekaütlük kararının, gerekse tahsisin kanunun yetkili kıldığı makam tarafından alınması da şarttır.

Şimdi diyoruz ki eğer vaki talep üzerine yetkisiz bir memur red kararı vermişse mağdurun bu karar aleyhine idare mahkemesine gitmekten ziyade salâhiyetli makama müracaat etmesi lâzımdır. Zira red tasarrufu hiç bu hukuki netice tevliit etmemiştir. Binaenaleyh iptal dâvasında da mevzu teşkil edemez.

b) Yetkisiz memur tarafından alınmış karar ceza tehdidini ihtiva etmektedir.

Yukarıda işaret ettiğimiz prensibe göre fertler bu kararları da dikkat nazarına almamak durumundadırlar. Zira bu ceza tehdidi dahi kendilerine zarar iras etmek kıymet ve tesirinden mahrumdur. Çünkü icra kabiliyeti yoktur. Netekim Şurayı Devlet yukarıda zikrettiğimiz Fortin kararında bu görüşü teyit etmiştir.

Müelliflerden Auby burada bir tafsil yapmakta ve eğer mevcut şartlardan memurun tasarrufu tatbiki niyet ettiği anlaşılırsa bu takdirde bunun zarar iras eden bir tasarruf olarak kabulü ile iptali lâzımdır demektedir.

Noktai nazarımıza göre bu mütalâa sakattır. Eğer memur salâhiyetsiz bir tasarrufta bulunur ve bu ferde bir zarar iras etmiş olursa ortada ip-

tali gereken bir tasarruftan ziyade rüyeti adli kazanın (şahsi kusur) görevi içine giren bir haksız fiil mevcut demektir. Netekim Dareste «mülkiyete zarar iras eden tasarruf eğer zahiren dahi hiçbir kanuni sebebe istinat etmezse ortada haksız fiil vardır» demek suretiyle bu görüşü kabul etmekte, Bonnard, Bloevet gibi müellifler de bir yok tasarrufun (inexistant) icrasının haksız fiil teşkil edeceğini ileri sürmektedir.

Müelliflerimizden kıymetli hocamız Ord. Prof. Sıddık Sami Onar'da eserinde bu fikri kabul etmektedir.

Esasen bu netice hukuki muamele «acte juridi.que» nin tarifinden ve haksız fiilin mahiyetinden de kolayca çıkmaktadır. Filhakika hukuki muamele ferdin idare edenlerin, devlet memurlarının, halkın hukuki bir netice tevhit etmek maksadiyle kanunun verdiği ehliyete dayanan iradelerinin izharıdır. İzhar edilen irade ehil olmazsa hukuki netice de hasıl olmaz. Meselâ vesayet altında bulunan bir kimse iltizama ehil olmadığından yapacağı akitler kanundaki neticelerini tevhit etmezler. Haksız fiilde ise irade ile netice arasında bir illiyet yoktur. Filhakika bir kimseye kasten veya ihmal veya teseyyüp neticesi zarar yapan kimse ona bu zararı, kanuni netice olan, tazminat vermek maksadı ile değil bilakis onu ızrar etmek kasdı ile yapmıştır.

c) Son olarak karar yetkisi bulunmayan memurların vücade getirdikleri diğeri idari tasarrufların tetkiki gelir. Bu tasarruflar hiçbir netice tevhit etmek kudretinde değildirler. Lâkin ahvale veya halin icaplarına göre zarar ika edebilirler veya edemezler. Başka bir ifade ile Şurayı Devlet, şeraite göre, tasarrufu iptal edebileceği gibi ortada zarar iraseden bir kararın mevcut olmadığını ileri sürerek dâvayı red de edebilir.

Bu hususta jürisprüdansın verdiği misallerden birkaçını gözden geçirelim.

Bir komünde işsizlik fonu kontrol komisyonu bir işsizi yardım görenler listesinden çıkarmak kararını almıştır. Fakat evvelce de görmüştük ki komisyonun bu mevzudaki salâhiyeti ancak istişari mahiyettedir. Karar almak yetkisi ancak Belediye Reisine aittir. Şu halde burada hukuki netice tevhit etmeyen komisyon kararının alâkadara zarar iras edemeyeceğine karar vermek lâzımdır. Ancak Belediye Reisi de aynı kararı almış olursa onun bu nefaz kabiliyetini haiz tasarrufu aleyhine dâva açmak mümkündür.

Hal böyle olmakla beraber bazı ahvalde komisyonun bu red kararı alâkadara zarar iras edebilir. Meselâ, belediye servisleri komisyonun bu red kararını lazimülicra telâkki ederek tediyeden imtinada bulunurlarsa

danış tavin bu husustaki dâvayı red eden kararı dahi alâkadarın ihlâl edilmiş menfaatini hiç değİLse muvakkaten iade edemez. Şu halde, diyor, Fransız müelliflerinden Jean - Marie Auby, hakim bu tasarrufu iptal etmek mecburiyetinde kalacaktır. Keza bazı komünlerde işsizlik fonu hakkındaki Belediye nizamnamesi karar almak yetkisini gayrikanuni olarak bu komisyona vermiş olabilir. Bu şekilde gayri kanuni bir salâhiyetle teşhiz edilmiş olan komisyon da muvakkaten hukuki netice tevhit eden ve alâkadara zarar iras edebilen icrai bir karar ittihaz edebilir. Şurayı Devlet bu takdirde haklı olarak ancak bir iptal kararı alabilir.

Demek oluyor ki yukarıdanberi izah edegeldiğimiz hususata nazaran ancak idari otorite vasfını haiz olan ajanlar karar almak yetkisine malik bulunmaktadır.

Hemen ilâve etmek lâzımdır ki Fransız idare hukukunda bu husus karar almak yetkisinin vekâleten devri prensibiyle esash bir tahdide uğramış bulunmaktadır.

Vekâlet müessesesi idare hukukunda bazı itirazlara sebep olmuştur. Bu hususta çok ileri gitmiş olanlardan Duguit şöyle demektedir: Vekâlet tabirinden bir memurun kendi salâhiyetini kullanmak hakkını ve imkânını diğer bir memura verebileceği anlaşılmaktadır ki bundan da salâhiyetin sübjektif bir hak olduğu neticesi çıkmaktadır. Halbuki salâhiyet bir memura kanun tarafından amme hizmetlerinin ifasında vazife olarak verilmiştir.

Bununla beraber amme hukukunda vekâlet müessesesi kabul edilmiştir. Hauriou, hususi hukuk kaide ve prensiplerinin idare hukukunda kullanılması isimli etüdünde bu müessesenin hususi hukukdan iktibas edildiğini lâkin bugün idare hukukunda müstakil bir hüviyet iktisap etmiş bulunduğunu ve hususi hukukdakiyle aralarında önemli farklar bulunduğunu beyan etmektedir.

Bir memurun salâhiyetini tanzim eden kanun bazı şartlar içinde ona kendi karar yetkisini başka bir ajana taffiz etmek hak ve salâhiyetini verebilir. Bütün mesele kanun metninde böyle bir sarahatin bulunmuş olmasındadır. Şurayı Devlet, kararlarında, bu prensibi bilhassa tebarrüz ettirmiştir, idare hukukunda vekâleti derpiş eden metinler nadir değildir. Meselâ 1884 tarihli kanunun 82 inci maddesine göre Belediye Reisi işlerden bir kısmını görmek üzere muavinini veya üyelerden birisini tevkil edebilir. (Bizim Köy Kanununa bakınız).

Şu halde Fransız amme hukuku metinde sarahat olduğu takdirde salâhiyetin vekâleten devrini kabul etmekte, kanun, nizamname veya

kararname haricinde ise buna müsaade etmemektedir. Filhakika yüksek mahkeme kararlarında bu hususu açıkça belirtmiştir. Mahkemenin bu hususa müteallik kararlarında kullanmış olduğu formül «nazırların kanunun derpiş ettiği ahval haricinde kanunen kendilerine verilmiş olan karar yetkisini başkasına vekâleten devre muktedir olmadıkları» ve «kanun veya kararnamenin derpiş ettiği ahvali haricinde» dir. Şurayı Devletin elimize gelen en son kararlarından 3/Kasım/1954 tarihli David kararında yüksek mahkeme 2 / Haziran / 1944 tarihli kararnamenin birinci maddesi sarahatına göre herhangi bir servis şefinin mazereti veya mezuniyeti halinde Valinin bu mazeret veya mezuniyetin hitamına kadar muvakkaten büro memurlarından birisine isim tasrihi suretiyle imza yetkisi vermek selâhiyetini böyle bir mazeret olmadan büro memurlarından birisini daimi surette tevkil etmiş olmasından bu vekil tarafından alınmış tasarrufları iptal ettiğini bildirmiştir. (Revue du droit public et de la Science politique Mart 1955 De Soto'nun notu)

Bu prensibin tatbikatından olarak Şurayı Devlet Bakanların bir kanun veya kararnamenin müsaadesi olmadan görevlerini ifaya müsteşarları, müdür umumileri tevkil edemeyeceklerini müstakar olarak kabul etmiştir. (Bizim iller kanununa bakınız.)

Bu şekil hal daha kuvvetli sebeplerle hiyerarşin aşağı kısımlarında bulunan idari makamlar için de kabili tatbiktir. Netekim Cezai umumi Valisi bir kararnamenin imzası hususunda hükümet müşavirini tevkil edememiştir. Fransız temyiz mahkemesi bir kararında Belediye reisinin ferdi kararlar almak salâhiyetini zabıta komiserine vekâleten devredemeyeceğini beyan etmiştir. Yine bu cümleden olarak bir beledi işin referandum yolu ile halka arzından mütevellit dâvalarda Şûrayı Devlet Belediye Meclislerinin kendi salâhiyetlerine dahil olan mesailde mukarrerat ittihazı hususunda hiçbir uzvu tevkil edemeyeceği kanaatini izhar ve davayı bu noktadan tahlil etmiştir.

Bununla beraber Alibert Şurayı Devletin bu müesses içtihatından farklı bir şekli hal kabul etmiş gibi görünen iki hâdise zikretmektedir. Birinci misal mahkemenin 27 Aralık 1901 tarihli kararıdır. Burada Şûra Harbiye Nazırının kanuni metin olmadığı halde kolordu kumandanlarına tezkere terk etmiş astsubayların kayıtlarının terkinin yetkisini veren kararnamelerini kabul etmiştir. İkincisi de generallerin astsubaylara mubayaa yetkisi veren kararıdır. Halbuki kanunda böyle bir sarahat yoktur.

Bu kararları tahlil etmiş olan Alibert Danıştayın bunlarda organik kararnamelere istinat etmiş olacağını, herhalde bunları müstesna ad-

detmek icap edeceğini, bu itibarla yüksek mahkemenin müstekar içtihadındaki prensibi ortadan kaldırılmış addedilmeyeceğini işaret etmiştir.

Muntazam bir şekilde tevkil edilmiş olan bir memur bu tasarrufla kendisine verilmiş olan karar almak yetkisinin hudutlarını tecavüz etmiş, yani vekâlet sınırını aşmış olabilir. İlk nazarda bu sâlâhiyet tecavüzünün, tasarruf failini salâhiyetsiz tasarrufda bulunmuş memur durumuna getireceği ve bu tasarrufların tesirsiz olarak telâkki edilebileceği düşünülebilir. Lâkin hakikatta tevkil tasarrufu bu memuru idari makam haline getirmiş, bu suretle ona bir görev sahası tahsis etmiştir. Bu kaziye salâhiyetsizlikle bir müşahabet, hatta daha ziyade, yekdiğerinden tefriki pek güç bir ayniyet arzetmektedir. Şurayı Devletin mütalâası da bu şekildedir. Filhakika yüksek mahkeme 1 şubat 939 tarihli bir kararında spor ve kültür fizik Vilâyet konseyinin spor müsteşarına vermiş olduğu vekâlete müsteniden bu makam tarafından ittihaz edilmiş bir kararnameyi vekâlet tecavüzü olarak vasıflandırıp iptal etmiştir.

Pek sık rastlanan diğerk bir hal de tevkil işleminin usulsüz olması şıkkıdır.

Yüksek mahkeme uzun zaman bu tasarrufların iptalini isteyen müracaatları reddetmiş, dâvanın idare mahkemesinde rüyet elverişli bir neviden olmadığına karar vermiştir. Müellifler mahkemenin bu mütebellir içtihadım yoklukla izaha çalışmışlardır. Lâkin Şurayı Devletin bunları daha ziyade tesirsiz «inoperan» olarak mütalâa ettiğı sezilmekte idi. Kanun sözcüsü Romien bu kararların bizzat hiçbir kıymeti olmadığı, alâkadarın hukukunu ihlâl etmeyen talimat tasarrufları olduğu noktai nazarını müdafaa etmişti. Bununla beraber müellifler bu görüşü tenkit etmişlerdir. Bu şık ile hiçbir vekâleti olmayan tali bir memur tarafından vücuda getirilmiş olan tasarruflar arasında esaslı bir fark vardır. Mahkemeye arz edilmiş olan tasarruf gayri kanuni de olsa bir vekâlete istinat etmektedir. Bu, aleyhinde bir şikâyet olmasa idi mer'i olarak telâkki edilebilecekti. Onun faili bu işle görevlendirilmişti. Binaenaleyh tasarruf kendisine has bir kıymet taşımakta olup yalnız iptal ile ortadan kaldırılabilir.

Görünüşe göre Şurayı Devlet 1928 den beri bu noktai nazarı benimsemiştir.

Demek oluyor ki yüksek idare mahkemesi esasında idari makam tarafından vücuda getirilmesi lâzım gelen tasarrufun diğerk memurlar tarafından tekemmül ettirilmesini iptida tesirsiz telâkki ederek dâva mevzuu yapılamayacağım beyan ettikten sonra bunları salâhiyetin gasıbı ve daha

sonra vekâlet hudutlarını tecavüz etmiş kimse addetmiş ve herhalde bunların tasarruflarının sureti zahirede ve aleyhine şikâyet vaki olmadığı müddetçe tesirlerini icra edebileceğini ileri sürerek tıpkı filî memurlarda tatbik ettiği gibi bunların iptali cihetine gitmeği tercih etmiş ve bizim idare mahkememizin içtihadından farklı bir yol tutmuştur.

Tetkik ettiğimiz karar da bu kabilden olduğuna göre Yüksek mahkemenin 1938 den beri muhafaza ettiği görüş tarzında bir değişiklik olmamış denebilirse de kararın mucip sebebinden dolayı bu mütalâyı serde imkân yoktur. Filhakika eğer mahkeme sözü geçen kararında herhangi bir mucip sebep göstermeden tasarrufu iptal etse idi Fransa'da hemen klâsik bir mahiyet iktisap etmiş olan tefsir yoluna müracaat etmekle iktifa olunurdu. Lâkin Yüksek mahkeme kararına idarenin kazai murakabeden kaçınmak maksadiyle salâhiyetsiz memura bu şekilde bir yetki verdiği düşüncesini mesnet yapmış bulunmaktadır.

İdare, kasıt ve niyeti ne olursa olsun, dâvaya mevzu olan müracaatın reddi için imza sahibine salâhiyet vermiştir. Şu halde bu gasıp değildir. Mahkeme, kararında bu görüşü kabul etmekde ve bunu kazai murakabeden kaçınma olarak vasıflandırmaktadır. Şu halde imza sahibi vekil delege durumuna girmiştir. İmdi Fransız mevzuatına ve mahkeme içtihatlarına göre salâhiyetin vekâlet yolu ile devri ancak sarîh bir metin ile kabildir. Halbuki hâdisemizde böyle bir metin mevcut değildir. Olmadığına göre vekâlet kanunsuz, usulsüzdür. Bu itibarla mahkeme tıpkı yukarıda işaret ettiğimiz işsizler kontrol komisyonu kararı gibi iptal etmiştir. Esbabı mucibede kasıt ve niyet gibi sübjektif bir unsurun ileri sürülmüş olmasının o kadar büyük bir ehemmiyeti yoktur. Sebep salâhiyetin vekâleten devrinin kanunsuz olmasından ibarettir.

TÜRKİYE’DE HUKUKUN SİSTEMLEŞMESİ

Yazan: SALÂHATTİN TUGAL

İçel Emniyet Müdürü

Hukuk Mefhumu:

Akıl taşıyan en mütেকâmil bir mahlûk olarak tanıdığımız insan canlılığım muhafaza ve idame ettirebilmek için her çareye başvurur. Canlı varlığını hissettiği andan itibaren acıkmıştır; Beslenmek zarureti vardır. Aksi halde kendisinde bir eksiklik duyar. İztırap içinde gözlerini hayata kapar. İşte canlı bu beslenme zaruretinin emek sarfıyla karşılaşır.

Bu emeği bir nizam içinde kullanan insan tatbikatta birçok manialarla karşılaşır. Onları yıkmak ister. Bunu ferdin bir cehdi olarak vasıflandırıyoruz.

İçtimaî bir varlık olan insan mesud olmak için diğer hemcinslerine bağlanmak ihtiyacı hissettiğinden cemiyetin muvazenesini temin eden kaidelere uymak mecburiyetindedir. Ona tâbi olur. Bu tâbi oluş, Onu bir mahalle iktisaden ve dinen bağlar.

Ferdler arasında beslenme ihtiyacını temin eden mübadele, Alış veriş bir hakkı doğurur. Her hakkın da bir karşılığı vardır. Bunun yerine getirilmesi mecburidir. İşte bu andan itibaren müeyyide kendisini gösterir eğer bir hak yerini bulamamış ise karşısında müeyyideyi bulur.

Müeyyide; İçtimaî bünyenin mahiyet ve stürüktüründen doğan bir üstün kuvvettir ki buna sosyolojik mânada «âmme kudreti» denir.

Hak; Şahıslara hukuk tarafından tanınmış bir salâhiyettir. Hak hususi hukukun bir özü mahiyetindedir.

Hukuki kaidenin tanımadığı bir yerde hak mevzuubahis değildir.

Hukuk ise; Cemiyet hayatımızdaki nizamı tesis ile onu idame ettiren müeyyideli kaideler toplamıdır.

Hukuk umumiyetle iki kısımda mütalâa edilir.

1— Hususi Hukuk,

2 — Âmme Hukuku.

Hususi Hukuk; Ferdle ferd ve ferd ile cemiyet arasındaki münasebetleri tanzim eden hukuktur.

Umumi hukuk ise amme nizamını koruyan hakkın bir devletle diğer bir devlet arasındaki münasebetlerini tanzim eden hukuktur.

Örf ve Adat

Her millette olduğu gibi bizde de hukuki olgunlaşmanın köklerini Örfi Hukukta bulabileceğimize göre Örf ve adet'i görelim:

Örf ve Adet:

Cemiyette kendi kendine gayri meşru bir şekilde meydana gelen ve herkesin riayetini adeta mecbur kılan yazısız bir kaidedir.

Bu kaideler cemiyette mahiyetleri itibariyle birbirlerine benzeyen şeylere inanışla kazanılır. Zamanla tekerrüründen sonra gelenek halini alır.

Evvelâ telkin yolu ile şüursuz olarak kazandığımız bu kaidelere sonraları şuurlu olarak itaat eder ve onların müeyyidelerini vicdanımızda saklarız.

Bir âdetin örf hukukuna dahil bir kaide olabilmesi için geçici değil devam edici ve istikrarla onda umumi bir kanaatin hasıl olması şarttır. Mecellenin 41 inci maddesi (Adet ancak muttarit veya galip oldukta muteber) olur, diye âdetin devamlılığına işaret eder. Meselâ: Dügünlerde hediye götürmek alelâde bir teamül sayılır. Çünkü; Hediye götürülmediği takdirde devlet ona icbar edici bir müeyyide tatbik edemez. Bununla beraber örf ve âdet her memlekete göre değişir. Bazı memleketlerde mühim yer alır. Bazıların da ise, rolü az olur. Bilhassa ticaret sahasında örf ve âdetin oynadığı rol inkâr edilemez.

Örf ve âdetin mühim yer işgal ettiği memleketlerin başında İngiltere gelmektedir. Hattâ: Orada hususi hukuk tamamen denecek şekilde örf ve âdete dayanmaktadır.

Bizde de Medenî Kanunun 1. inci maddesi;

(Hakkında kanuni bir hüküm bulunmayan meselede hakim in örf ve âdete göre hükmedeceğini) söylemesiyle hakime geniş salâhiyet verir.

Bugün Anadolu da görülen ortakçılık ve yarıcılıkta, hayvan otlatmak, tarla işletmek hususunda doğacak borçlar hakkında, Borçlar hu-

kukumuzda bir hüküm bulunmadığı takdirde bunun hallini hakim mahallî âdete dayanarak icra eder.

1 — Burada en mühim nokta, devletin müeyyidesini örf ve âdetin emrine vermiş olmasıdır.

Bir mesele hakkında kanunda hüküm bulunmadığı zaman hakimın örf ve âdetten faydalanarak o boşluğu dolduracağı gibi bazen örf ve âdetin kıymetli oluşu ile bir kanundaki hükmün değiştirilmesi veya ilâvesini de zorlayabilir.

Bunun için de aile hukukumuzdan misal verebiliriz.

Medeni Kanunumuzda erkek ve kadın için bir evlenme yaşı tesbit edilmiş Bir. Erkek 18, kadın 17 yaşını tamamladığı takdirde evlenebilirler. Bir de ayrı olarak hakim; Fevkalâde hallerde 15 yaşını dolduran erkek ve kadının evlenmesine müsaade edebilir.

Halbuki Medeni Kanun kabul edilmeden evvel erkek ve kadın daha küçük yaşta evlenebiliyorlardı. Medenî Kanunla bu yaştan yükseltilmiş olması bazı mahzurları doğurdu. Bu defa evlenmeler gizli olarak imam nikâhı ile kıyıldı. İkincisi yaş tashihi için mahkemeye müracaatlar arttı. Neticene örf ve âdet hakim geldi. 1938 yılı Haziranında yaş haddi indirilerek erkek için 17, Kadın için 15 hakimın müsaadesiyle 14 yaşta nikâh kabul edildi.

Bir milletin örfi hukuk devrinde hukuk hayatını tanzim eden kaideleri, O milletin teamül ve an'anesinde bulabiliriz.

Hukuki tekâmül ve farklaşma da; Yazısız hukuk “Örfi Hukuk” ile başlar.

Yazılı hukuk (Kanunname) ile gelişir.

Teamülü’de meydana getiren görenek, alışkanlık ve tekerrürdür.

Örfi âdeti bize tanıtan millî ve yabancı kaynaklar.

A — Millî Kaynaklar:

- 1 — Sözlü Halk edebiyatı.
- 2 — Kitabeler.
- 3 — Örf ve âdetler. Hukuki vasıtaları.
- 4 — Tarihi ve İlmî eserler.

(1) Borçlar Kanununun 270. inci maddesi.

B — Yabancı kaynaklar:

Çince, Arapça ve Rusça yazılmış tarihi ve İlmî eserlerden yapılan tercümeler.

Hukuk kâğıt üzerine tesbit edildikten sonra artık onun üzerinde incelemeler yapmak hukuki kodifikasyonu görmek kolaylaşır.

Bugün yazılı hukukta kaynak nedir? diye sorulduğu zaman, ilk hatıra gelen tetkik meta'ı, kitabeler ve kanunnamelerdir.

Türklerde kanım ve tabiat:

Türklerin ecdadının Orta Asya'dan gelmiş olması artık bugün inkâr edilmeyecek bir hakikat olduğuna göre, Türkiye'de yaşayan Türklerin hukukunda Orta Asya'dan izler bulabileceğimiz muhakkaktır.

Hukuku; muhitin ve içtimai şartların doğurduğunu kabul edersek bunun haklı yerlerde muhtelif şekillerde meydana geldiğini görürüz. Bununla beraber tabii hukuk her yerde aynıdır.

Her millet hukukunu tabiat kanununa uydurmak mecburiyetindedir. Aksi halde o kanun yürütülemez.

Meselâ : İki ayak üzerinde giden bir adamın tek ayak üzerinde yürümesi veya nefes almaması şeklinde bir kanun yapılamaz. Aksi halde gülünç ve acıklı olur.

Tabii hukuk, mevzuu hukuk gibi yazı ile tesbit edilmemiş olup, esasları ebedidir.

Bugün âlimlerin gayesi, tabii hukukun esaslarını tesbit ederek insanlığın hayatını bu esaslara göne tanzim etmektir.

Türk Kanunları:

Oğuz Han ve Oğuz türesi:

Türkiye'de yaşayan Türklerin Orta Asya Türkleriyle yakın alâkasını gördükten sonra Anadolu'ya yerleşen Türklerin kökü mesabesinde olan Oğuzlardan, Oğuz destanından ve bu destanın ifade ettiği siyasi ve Hukuki kaidelerin bir bütünü olan türesinden bahisle, bunun Türklerin örf ve âdetini ilk yazılmamış kanunu vücuda getirdiğini anlıyoruz.

Oğuz Türklerindeki kabile ve el teşkilâtı ileri bir görüşün ifadesidir.

Bu teşkilâtın lüzumuna ilk def'a işaret eden onu bütün hususiyetlerde örnek olacak şekilde tatbik eden Oğuz Han olmuştur.

Oğuz Han altı oğlundan ilk üçüne Bozok, Diğer üçüne de Üçok adını vermiştir.

Her oku'da dörder kısma ayırmak suretile yirmi dört Oğuz boyu doğmuştur.

Bilâhare bir Oğuz boyu teşkilâtına 6 Bodun daha ilhak edilerek teşkilât genişletilmiştir. (Hüseyin Namık Orkun - Oğuzlara dair)

Şu hale göre anlıyoruz ki Türkler çok eskidenberi teşkilâtçı bir kavim olmakla kalmamış, hukuki düşüncülerini zamanla tatbikatta en yüksek bir mertebeye çıkarmışlardır.

Timur ve Tüzük ata :

1336 yılı Muaverayinehrin Keş şehrinde doğan Timur, Turğay adlı bir Türkün oğludur.

Timur çalışmasıyle kısa zamanda Muaverayinehir'de hükümdarlığını ilân ederek müstakil bir devlet kurmuştur.

Az zaman sonra Osman oğulları ile arası açıldığından Sivas, Malatya ve Suriye'yi zapt ile o zaman Osmanlı hükümdarı bulunan Yıldırım Beyazıt'le Ankara civarında yaptığı savaşta Yıldırım'ı esir etmiştir.

Muazzam bir imparatorluk kuran Timur'un ölümünden sonra görülen büyük sarsılma, hareketi Timur'un şahsi kudretinin âzametini göstermiştir.

Timur kurduğu imparatorluğun teşkilât ve nizamını va'az ettiği kaidelerle uzun zaman muhafaza ve idame ettirdiğini tüzükatından öğreniyoruz. ⁽¹⁾

Timur tüzükatına şu cümle ile giriş yapıyor:

«Sultanlar Fatihleri bahtlı çocuklarıma, Cihanın ulvî hükümdarları emsaline »

Size bırakacağım düsturlar imparatorluğun bekâsı için idarede esas olacaktır.

Ben bu düsturlar sayesinde bir devlet tesisile onu muhafaza eyledim. Çocuklarını, teba'anın istirahatını te'min için sizlere bıraktığım vasıta ve

¹ Maarif vekâleti neşriyatından Timur ve tüzükatı 1339

düsturları unutmayınız. Halkın dertlerine derman bulunuz? Zayıfları himaye ediniz. Bilhassa: Fakirleri zenginlerin zulmünden siyanet ediniz. Her amelinizde rehberiniz adalet ve iyilik olsun. ⁽¹⁾

Timurun tüzükâtında önem verdiği on iki düsturdan bazılarını almakla onun hukukî düşüncelerini tatbikatta nasıl gerçekleştirdiğini, kendisine daima kuvvet veren bu kaynağı daha iyi anlamış oluyoruz.

Düstur 1. Tanrı dini, Hazreti Muhammedin şeri'atını dünyaya yaymağı esas edindim. Her zaman ve her yerde islâmiyeti tuttum.

Düstur 2; Etrafımda olan adamları 12 ye ayırdım. Gerek fetih gerekse bu yerleri idare hususunda bazıları kolları, bazıları da meşveretlerde yardım ettiler. Onları sermayeyi baht ve ikbalimin artması uğrunda istihdam ettim. Onlar sarayımın süsü idiler.

Düstur 5: Yirmi yedi imparatorluğun hükümdarı oldum. İran, Turan, Mağrep, Suriye, Mısır, Irak, Arap, Irakı Acem, Mazenderan, Kilan, Şirvan, Azarbeycan, Kars, Horasan, Cidde, Büyük Tataristan, Havarizem, Haftin kabilistan, Bahterzemin, Hindistan bütün bu kıt'alar bana tâbi idi. Ben onlara kanunlar yaptım diyor.

Düstur 7 : Sadata, Ülemaya, Fıkıhaya, Filozoflara, Müverrihlere mümtaz muamele ettim. İyi ve cesur adamlar, çünkü tanrı böyleleri sever. Bunlar benim dostlarım idi. Ülema ile sıkı münasebette bulundum. Asil kalpli insanları müveddetime celbe çalıştım. Bunlarla istişare ettim. Hayır duaları bana zaferler temin etti. Derviş ve Fakihleri himaye ettim; Bunlara zerre kadar fenalık etmemeye uğraştım. Hiç bir taleplerini reddetmedim. Başkası aleyhinde söyleyenleri sarayımdan koğdum. Bunların sözlerine ve iftiralarına hiç ehemmiyet vermedim.

Düstur 8 : Adem babamızdan Muhammet. Hatümül enbiyaya ve ondan benim zamanlarıma kadar gelip geçen hükümdarların ne gibi kanunları olduğunu Ülemeden sordum. Onları düşükleri hatalardan çekinmeğe uğraştım, diyor.

Düstur 12 : Ben keşânei saltanatımı İslâmiyet üzerine kurdum. Hükümetimi idare için kanunlar tanzim ettim ki: Bu kanunlara saltanatın devam ettiği müddetçe riayet ettim.

Kalbimde ilk doğan kanun, Dini dünyaya yaymak ve hazreti Muhammed'in şeri'atını tersim etmek oldu.

Her köşeye islâmiyeti bu nuru hidayeti ulaştırdım. Onu imparatorluğumun süsü kıldım.

¹ Timur ve Tüzükâtı sayfa 29.

Görülüyor ki: Timur her aldığı yerin örf ve âdetini benimsediği gibi oranın halkına da daima iyi muamelede bulunur. Birini diğerinden ayırmaz; büyüklere kardeşim, küçüklere çocuklarım diye hitap ederdi.

İslam dinine olan yüksek sevgi ve hukukundan dolayı İslâm dinim her gittiği yere götürmüştür. Bu hususlarda Ülemadan geniş malûmat alarak onları halkın faydalanacağı şekilde formüle etmiştir.

Askere ve halka karşı en yüksek muamelede bulunduğu gibi, onların yapacakları en küçük hatayı da cezasız bırakmamıştır, şerirlerin fenalıklarını daima iadeden çekinmemiş. Timur tüzükatı ile kendisinden sonra gelenler için cesaret ve ilham kaynağı olmuştur.

İSLÂM HUKUKU

İslâm hukuku; Allah ve onun kitabı olan kur'ana dayanmaktadır. Hak demek cenabı hakkın dileği ve emri demektir.

Kur'an; bir ferdin hakkı hukukunu tâyin eden, ona doğru yol gösteren yegâne hakikat ve iman kitabıdır.

Kur'anda bulunmayan hükümler, Fakihler ve onların içtihatları ile ve edille'i erba'anın diğer üç rüknü olan hadis, İcma ve kıyasla tamamlanır.

Osmanlı devletini kuran ecdadımız Türklerde biliyoruz ki: iki mühim kudret vardı.

1 — Müstakil bir devlet kurmak duygusu ve azmi.

2 — İman kudreti «İslâm imanı» idi.

Müstakil bir devlet kurma azmini Oğuz Türklerinde ve Timur Tüzükatında da belirtmeğe çalıştık.

İslâm imanına gelince; Türkler bu iman kudreti sayesinde zinde ve yekvücut olarak maniaları yıkmış, kimsenin boyunduruğu altına girmeden emellerine nail olmuşlardır.

Fakat Osmanlı Devletinde din işlerinin devlet işlerine karıştırılması işi iyi netice vermedi.

Komşu devletler dev adımlarile ilerlerken biz her yeniliği bir günah perdesile kapattık. Tabiatıyla bu vaziyette devam edilemezdi; Softa bozgunlarının icraatına son vermenin zamanı gelmişti, işte bunu ilk defa sezen ve tatbik mevkiine koyan yani devlet işle din işini birbirinden ayıran Atatürk olmuştur.

İslâm hukukunda Fıkıh; Arap ve İran örf ve âdetile Oğuz türesini muhtevi bilgi kaynağıdır.

Bugün Oğuz Türesile fıkıh'ın karışmasından Türk hukuk sisteminin meydana geldiğini görüyoruz.

Felsefe ve tasarruf istiklâl kazandıkça fıkıh mefhumunun hududu daraldı. O yalnız şer'e yani dinî kanunlara ait deliller ve hükümlerle çerçevelendi.

İslâm imparatorluğu kurulunca bir site dini olan islâmiyeti ona cevap verir bir hale getirmek lâzım geldi. Çünkü İktisadî ve hukuki ihtiyaçlar arttı. Hergün yeni meseleler hukuk nazariyeleri, muhtelif cereyanlar ortaya çıktı. Fıkıh bütün bu meselelere cevap veremediğinden fakıhlar tefsir ve içtihat yolu ile ana meseleleri halle çalıştılar. Bu suretle de iki nevi müçtehit doğdu:

1 — Müçtehidî mutlak.

2 — Müçtehidî mukayyet.

1 — Müçtehidî mutlak dediğimiz zaman İslâm hukukunun ana doktrinlerini kurmuş olan dört büyük imam anlaşılır. Bunlar; İmamı, âzam, İmamı maliki, İmamı Hambeli ve İmamı Şafidir.

İmamı Âzam; Bağdat ve Irak mektebi cereyanını açtı.

İmamı Maliki ve İmamı Hanbeli ise Suriye, Şam mektebi cereyanını hazırladılar.

Daha sonra İmamı Şafi'i bu iki esas cereyanı ele alarak onları karıştırdı.

2 — Müçtehidî Mukayyed: Hergün cemiyette İktisadî ve hukuki ihtiyaçların doğurduğu yeni meselelere cevap veren müçtehitlerdir.

Mutlak içtihad devrinde serbest bir tefekkür hakimdi. Fakat bir zaman geldi ki «İçtihat kapısı kapanmıştır», dediler. Yani demek istediler ki, bu dört doktrin dışında yeni bir doktrin meydana gelemes. İslam hukukunun prensipleri, Fıkıh'ın furu'u adı verilen dallar üzerinde düşünme ve çalışmalar, usulü fikhî meydana getirdi.

Usulü fikhî; Şer'i deliller ve hükümler meşgul eder. Gaye dünya ve ahirette saadete ulamaktır.

İslam hukukunda fıkıh kitaplarının şer'i delilleri, kaynakları; Kuran, Hadis, İcma'ı Ümmet, Kıyası Fukuhadır.

Kur'an; Allah'ın ifadesini açıklayan bir vasıttır. Onda hayır ve şer gösterilmiştir. Hak demek cenabı hakkın dileği ve emri demektir.

Kur'an İslam hukukunun ana kaynağı ve esasıdır. Kur'anın beyanları birbirini tamamlayan itikat ve amele aittir.

Âmel itikada dayanır. Bunlar birbirinden ayrılamazlar. Allahın tercümanı olan Hazreti Muhammed'in halkı irşat için sarfettiği sözlere de, Hadis denir.

İcma'ı Ümmet; Kur'an veya hadisteki hükümlere olan tereddüdü izale için Medine halkı büyüklerinin reyleriyle alınan karardır. Sonraları bu ülemaların rey birliğine intikal etmiştir. İcma; İslâm hukukunda âmme dileğidir.

İlâhi hükümlerin tahakkuku icma ile olur.

Halife intihabı, harp ilânı gibi.

Bugün İsviçre kantonlarında mer'i bulunan referandum İslâm hukukundaki icma'ı ümmetin aynıdır.

Hakkın iddiası istekleri içtima eden halkın sözüne bağlıdır. İleri sürülen fikri kabul edenler bir tarafa, etmiyenler diğer tarafa ayrılmak suretiyle içtimai irade tezahür eder.

İcma'ın tatbikinde nüfusun rolü büyüktür. Nüfus çoğaldıkça intihap işi zorlaşır,

İmamı Meverâ'i ⁽¹⁾ bulduğu bir usûlde; Her şehir kendi icma'ını kendisi yaparak onların birleştirilmesiyle umumî bir netice elde edebileceği hususuna işaret etmiştir.

İslâm hukukunda fakih, her hangi bir hâdisenin halli hususunda Kur'ana veya sünnete müracaat ettiğinde ya sarahaten cevap bulur veya bulamaz. Bulursa ona bil - ibare denir.

Cevap yok da te'vil yoluna gitmişse, Bil-işare denir.

Halli müşkül ise, akıla müracaat edilir ki önada Bit - delâle denir.

Kuranda meselenin halli için istenilen hüküm yoksa mevcûd olan hükümlere istinaden kıyas yolu ile hüküm verir ki buna da Bil - iktiza denir. ⁽²⁾

Kıyası Fukuha; gelişen ihtiyaçlar karşısında yeni çıkan bir meseleyi yukarıda saydığımız kaynaklardan birinde bulamadığımız takdirde mevcut olan bir hükme kıyas yolu ile halli denir.

İslâm hukukunda; ifta ile içtihad farklı görüşlerdir.

Müftü; Hukuku Devlet namına tatbik eden bir memur olduğu halde

¹ El'ahkâmüs,sultaniye adlı (âmme ve esas hukuka) dair eserin müellifidir.

² Prof. H. Ziya Ülken-İslâm düşüncesi sayfa: 77.

müchtehit serbest meslek sahibi söz hürriyeti bulunan hukuka muhalif bir hareket gördüğü zaman fikir beyanile itiraz eden bir şahıstır.

Fıkıh İslâm ilminin esası. Kalem ise onun prensibidir.

Tefsir; Hadis, usulü hadis birer vasıttır.

İslam hukukunda gaye; camaat nizamını muhafaza ve idame ettirmektir.

Osmanlı imparatorluğundan sonra İslâm hukukunda, sistem hürriyetini gaip etmiş yerine Ortodoks sistemi kaim olmuştur ki, bu hale «içtihat kapısının kapanması» denir. Her ne kadar şiiilerde serbest içtihat devam etmekte ise de ehlisünnette kapı tamamen kapanmıştır.

Hicretin üçüncü asrı sonunda, Sadettin Teftezaniden Önce gelenlere Mütেকaddimin, sonra gelenlere de Mütעהhirin adı altında ayrılır.

Bunlardan Mütעהhirin’de tekrar iki kısma bölünür.

1 — Ebu Hasan Eşari’dan gelenler, bunlara itikatda «Eşariye» âmelde safilik adı verilir.

Ebu Mansur maturiddiden gelenlere, itikatda «Maturidiye» amelde Hanefilik adı verilir.

İslâm hukukunun en mühim meselelerden birisi de yakın nazariyesidir; bu mesele ile uğraşan en mühim İslâm hukukçularından maturidilerden Nesefi ile Eşarilerden İmamı Gazali’dır.

Bugün Kur’an ve Hadis’de; kat’i ve sarıh hukuki hükümleri bulabiliriz.

Kur’anda: «Emri Bil - Maruf, Nehyi Anil Münker.»

Hadis’te: «Dâvaya kalkan delil getirecek, isnada uğrayan da yemin edecektir» , şeklindeki hukuki kaidelere istinaden (Eyi bir şeyin icrası meşru, fena bir şeyin memnu’dur) denir, fıkıhçılar buna Hüsün ve Kubuh nazariyesi adını verirler.

İslam hukukunda bir de Mukavele mülkiyet ve masuniyet nazariyelerinin dayandığı Hürriyet nazariyesi vardır ki bu nazariye vazife ve hak sistemine, Allah’la kul münasebetine dayanmaktadır.

Allah insanın hür olması için ona akıl vermiştir.

Osmanlı Devleti Teşkilâtı:

Osmanlı Devleti de bu günkü gibi bir bakanlar kurulu yani o zaman divan adı verilen bir kurulla idare edilir ve devlete ait işler orada görülürdü.

Askerî ve örfî işler Veziri âzamlar tarafından, şer'î ve hukukî işler ise kazaskerler tarafından görülür ve mütalâalar serdedilirdi.

Nişancı da kanunların tertip ve tanzimde meşgul olurdu.

Beylerbeyi, ordu işlerinden mes'uldü. Bilâhare Beylerbeyi Anadolu ve Rumeli olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

Osmanlı Devletinde idari teşkilât: Köy, Kaza, Sancak ve Beylebeylik şeklinde idari ve askerî bir bölüme ayrılmıştı.

Reaya denilen köy halkı; Dirlik, Vakıf, Mülk reayası olarak üç sınıfa ayrılmıştır.

Köylülerin Şer'î ve hukukî dâvalarına kadılar bakarlardı. Kazalarda kadılarla beraber Alay beyleri ve Subaşılar vardı.

Kazaların birleşmesiyle Sancaklar teşekkül ediyordu.

Zamanın mevcut Rumeli Beylerbeyliği, Anadolu Beylerbeyliğinden daha üstün bir durumda olup merkezi Manastır idi. Anadolu Beylerbeyliğinin ise Kütahya idi.

Osmanlı Devletinde birçok şehirler merkez ittihaz edilmişti. Bilecik, Yenişehir, İznik, Bursa, Edirne, İstanbul bunlar arasındadır.

Osmanlılar fetih ile aldıkları arazileri; Emrî, Vakıf ve mülk şeklinde taksim ile çalıştırdı.

Emrî arazi de; Has, Zeamet ve Tımar olmak üzere üç kısma ayrılmıştır. (1)

Bu araziye eken reaya tarla mukabilinde devlet hazinesine veya gösterilen yere her sene bir öşür ve resim öderdi.

Osmanlılarda Askerî Teşkilât:

Osmanlıların askerî teşkilâtında Anadolu Selçukilerinin tesirlerini görmekteyiz.

Osmanlı Devletinde askerî kuvvetin,

1 — Kapı kulu

2 — Eyalet

3 — Deniz kuvvetleri,

Şeklinde üç kısma taksim edilmiş olduğunu görüyoruz.

¹ Prof. İ. Hakkı Uzun Çarşılı - Osmanlı Tarihi, sahife 248.

Kapı kulu askeri; Yeniçeri, Cebeci, Topçu ocakları ile atlı bölüklerden müteşekkil hükümdarın şahsına mahsus kuvvetlerdi.

Eyalet askeri; Topraklı ve Tımarlı sipahi süvarileriyle, Yaya, Müsellem, Azab ve Rumeli hudutlarında bulunan akıncılardan teşekkül ediyordu.

Kapı kulu ocaklarından evvel Osmanlı askerî teşkilatında, yaya ve müsellemler diye iki sınıf mevcuttu.

Osmanlı Devletinde Kanunnameler:

Kanunname: Yazılı hukuk kaidelerini ihtiva eden bir belgedir.

Bugün elimizdeki kanunnameleri tetkik ettiğimiz zaman bunların tertip ve tanziminin İlmî ve tedris gayesi ile meydana getirilmiş olduklarını görüyoruz.

Adı geçen kanun dergilerinin ekserisi resmî bir sıfatı olmıyan eşhas tarafından sırf İlmî bir merak saikası ile kanunları ve hukuki kaideleri sistemsiz bir şekilde toplamış olmaları istikbal için faydalı olmamıştır. Bu şekilde tertiplenmiş bir kanunnamenin imparatorluğun herhangi bir devrindeki hukuki durumu tam olarak aksettirmediğini görüyoruz.

Bu kanun dergileri, kanunnameleri üzerinde yaptığımız incelemelerde, Şeyhüslam fetvalarına; resmî kanunname metinleri arasında yer verilmiş olması dolayısıyla Kanunnamelerin teşekkül tarzı ve Kanunname ile tanzim olunan hukuki sahanın Fetvalarla olan münasebeti hakkında yanlış fikirler edinilmesine sebep olmuştur. Halbuki fetvaların bu resmî hukuk sahası ile alakası yoktur. Yine bu da bize gösteriyor ki bu kanunnameler bir takım şahsî gayeler ile tertiplenmiştir.

Fetva'lar arasında bilhassa Ebussuut efendi gibi Şeyhüslamların büyük önemi haiz Fetvadan na rastladık.

Fetva'ların hukuk sahasına girmesi ile «Ahkâmı Şer'iyye ve Fetva'ı Şer'ifiye» müstenit bir kanunname mefhumu da kendiliğinden ortaya çıktı.

Fetva'ların; ne kanunların meydana gelmesinde, ne de onların inkişafında ehemmiyetli bir rolü görülmedi.

Ebussuut efendi (Müftü sıfatı ile Osmanlı umuru teşri'yesinin merci'i tanınmış, Zeamet ve tımar usulü ile Kavanini sairenin meşruiyetini temin eden Fetva'lar üzerinde namı gözükmekle beraber, Tımar ve Zea-

metlere dair asrı Süleymanide ittihaz olunan mukerreratın ekserisi Müftü Ebussuut efendinin fetvalarına müstenittir.)⁽¹⁾

Ebussuut efendinin Maruzat risalesi de, keza Kanunnameden ayrı hukuk sahasına ait meseleleri Şer'i fetvalarla halle çalışmış bir mecmu'adır.

Bir de padişahların emri ile meydana gelen Kanunnameler vardır ki, bilhassa bunlar arasında önemi haiz bulunan Fatih kanunu ile Sultan Süleyman Kanunudur.

Bu kanunlar kanunnameler; Örfi kanunların toplu olarak ifadesi için tanzim edilmiştir.

Bu maksatla hazırlanan kanunnameler resmî bir mahiyet taşımamakla beraber üzerinde durularak tetkiki icap eden vesikalardır. Meselâ:

Topkapı sarayında Revan köşkü kütüphanesinde bulunupta bu tipte ki Sultan Süleyman Kanunnamelerinin güzel bir örneğini ihtiva eden ve padişahlara mahsus olması lâzım gelen 1935 - 1936 numaralı mecmualar bile resmî olmak vasfını haiz değildir. (2)

Bununla beraber Kanunnamelerin esasını yine padişahlar tarafından muhtelif vesilelerle verilen Ferman ve Hükümler teşkil etmiştir.

Bu Kanunnamelerin ihtiva ettikleri hükümlerin ne zaman ve nerede tatbik edilmiş olduğunu kestirmek çok güçtür. Çünkü; kendisinden çok daha evvel çıkarılmış olan bu kanun metni önemine binaen alınıp yeniden hazırlanan bir kanunname içerisine konmak suretile muahhar tarihli kanunnamelerde yer almıştır.

Osmanlı Devletinde Kanun:

Osmanlı Devletinde kanuna mühim bir yer verilerek kendisine halk tarafından gereken sevgi ve saygı gösterilmiştir. Fakat, bununla beraber İslâm dinine bağlı ve onu devlet işi ile karıştıran bir idare teşkilâtı mevcuttu.

Başta olan padişah, kendisinin Allah'ın bir vekili olduğunu söylemekten çekinmez, çünkü böyle bir ifade ile kendisinde azim bir kuvvetin bulunduğunu anlatmak ister. Uzun müddet halkı keyfi idareleri altında yaşatan padişahlar garp hukukuna nazaran bir ilerilik kayt edemedi-

¹ 1; Prof. Ö. Lütfü Barkan (Osmanlı Kanunnameleri, sahife 35.

² Ö. Lütfü Barkan - Osmanlı Kanunnameleri, sahife 29,

ler, hatta garp hukukunu iktibas dahi dini örf'ü âdetimize uygun gelmediği için yapılamadı. Bu şekilde bir idarenin de ömürsüz olduğu muhakkaktır.

Devlet idaresini şahsilikten ve keyfilikten kurtararak onu bir anayasaya bağlamak lâzımdı.

Çünkü; bir devletin medenilikteki derecesi esas teşkilât kanununa gösterilen bağlılığın derecesi ile ölçülür.

Türkiye'de 19 uncu asrın ikinci yarısı sonlarında yer alan esas teşkilât kanunu bugüne kadar üç devir geçirmiştir:

- 1 — İmparatorluk devri,
- 2 — Millî Müdafaa harplerinin yapıldığı sıralarda, intikal devresindeki,
- 3 — Cumhuri ve Lâyık devirde, olmak üzere üç teşkilât kanunu yapılmıştır.

1 — İmparatorluk devrinde, 1876 Kanunu Esasisi; İkinci Abdülhamit devrinde Mithat paşa tarafından hazırlanarak İlmî bir heyetin müzakeresinden sonra 23 Birinci Kânun 1876 da ilân edildi.

Padişahın karşısına bir halk kuvvetinin çıkması, bir mesele idi o zaman Avrupa Devletlerinin hükümet işlerine müdahale endişesinden doğuyordu.

1876 kanuni esasisi; 12 fasıl ve 119 maddeden mürekkeptir. Adı geçen kanunda Dini esaslar ile yeni cereyanlar birleştirilmek istenmiştir. Yani lâik değildir.

Kanun teşkilâtta; İcra'î, Teşri'î ve Kaza'î salâhiyetleri ayırarak İcra'î salâhiyeti Padişah ve Vekiller Hey'etine, Teşri'î salâhiyeti iki meclisten mürekkep Meclisi Umumîyeye, Kaza salâhiyeti de Müstakil Mahkemelere verilmiştir.

2 — Millî Müdafaa harplerinin yapıldığı sıralarda intikal devresinde kanunu esasi:

12/ İkinci Kânun/ 1920 de İstanbul'da toplanan «Meclisi Meb'usan» milli misakı göstermiş fakat 16 Martta işgal kuvvetleri tarafından dağıtılmıştı.

Bunu yakinen gören büyük kumandan Mustafa Kemal meclisi Ankara'da kurmağa karar vererek çok kısa zamanda yani 23/Nisan/1920 de düşüncesini tahakkuk ettirdi.

20/ İkinci Kânun/1921 de ilk teşkilâtı esasiye kanunu yapıldı.

Kanun; iki fasıl ile bir münferit maddeden ibaret olup, teşkilât esasları ile vilâyetlerin idare tarzım tâyin etmektedir.

Bu kanun ile kurulan Hükümetin adı «Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti» dir.

3 - 20/ Nisan/ 1924 Cumhûri teşkilâtı esasiye kanunu;

Yalnız prensiplerle iktifa etmiş olan bu kanun altı fasıl ve 105 maddedir.

Fasıl 1 — «Ahkâmı Esasiye» unvanını taşımakta olup, devletin şekli ile hükümet prensiplerini tâyin eder.

Fasıl 2 — Büyük Millet Meclisine ait emir ve hükümleri muhtevidir.

Fasıl 3 — İcra işlerini tâyin ve riyaseti cumhurluk hakkında hükümler vaz edilmiştir.

Fasıl 4 — Kaza'î çalışmanın tanzimi ile vazife ve salâhiyetlerinden bahsedilmektedir.

Fasıl 5 — Türklerin âmme hakları ele alınmıştır.

Fasıl 6 — Vilâyet teşkilâtına ait hükümler ile divanı muhasebat ve teşkilât kanununun tadili hususunda şartlar tesbit olunmuştur.

1924 tarihli Teşkilâtı Esasiye Kanununu aşağıda gösterildiği veçhile muhtelif tadillere uğramıştır.

10/ Nisan/ 1928 tarihinde lâiklik esasının kanunlaştırılması, 11/ Birinci Kânun/1934 ve 5/ Şubat/ 1937, 1/ İkinci Teşrin/1937 tarihlerinde 1924 tarihli Teşkilâtı Esasiye Kanununun birçok maddeleri tadile uğratılmıştır.

Mecelle:

Osmanlı Devletinde Adliye Nazırı Ahmet Cevdet paşanın başkanlığında bir Cemiyet tarafından kaleme alınan mecelle Tanzimattan sonra kanunlaştırma hareketinin en büyük eserini teşkil etmiştir.

Mecelle yapı itibariyle tetkik edilirse; 16 kitap 73 bab ve 1851 madde ile her iki kitabın bir mukaddemeyi havi olduğu ve bunun ancak yedi senede kanuniyet kazandığı görülür.

Mecelle gıdasını İslâm hukukundan, Fıkıh'tan almış teşri'i bir eserdir.

Mecelledeki 16 kitabın adları:

1 —	Kitabül -	büyük
2 —	»	icarat
3 —		Kefale
4 —	»	Havale
5 —	»	Rehin
6 —	»	Emanat
7 —	»	Hibe
8 —	»	Gasp - Velitlâf
9 —	»	Hacir - velikarah veşşüfa
10 —	»	Şirket
11 —	»	Vekâlet
12 —	Kitabüs -	Sulh - velibrah
13 —	Kitabül -	ikrar
14 —	»	Dâva
15 —	»	Beyyinat - Vet - Tahlif
16 —	»	kazadır.

Mecelle yukarıda gördüğümüz 16 kitabında 1851 maddeyi toplamış olmasına rağmen sadece muamelâtı tanzim eylemekle mükellef olduğu görülmektedir.

Halbuki kökü İsviçre örf âdeti ile kısmen Roma hukukuna dayanan medenî kanunumuz, Şahıs, Aile, Miras, Borç veya eşya münasebetlerini tanzim etmesi bakımından mecelleye nazaran bir bütünlük arzeder. Bu da bize gösteriyor ki mecelle; bir takım lüzumsuz madde ve ifadelerin tekrarını muhtevidir.

İşbu kadarla da kalmıyor. Bunun İslâm hukukuna fıkha dayanmış olması hükümleri kolay anlaşılabilir bir hale sokmuştur.

Medenî kanunumuz bu bakımdan şayanı itimattır. İyi anlaşılabilirlikle beraber bir de sistem mevcuttur.

Cevdet paşa kanunlaştırma cereyanlarıyla alakasını tezakirinin 16. ncısında şöyle hülâsa etmektedir: (1272 senesi evailinde ilmi fıkıhtan Metni'yi Metin namile bir kitap te'lif etmek üzere Meclisi Âli'i Tanzimat dairesinde teşkil olunan komisyon azalığına memur olup, Komisyonunun umuru tahririyesi dahi fakire muhavvel olduğundan ol esnada kütübü fıkhiye mütalâasına daldım ve mukaddema tavra ile Süleymaniye caddesine gelmiş olduğumdan bu esnada bilhassel - biltarik Galata mevleviye tevecüh etmekle işbu 72 senesi Cemazülahiresinin gurrende Galata

mansabını zapdeylemiş olduğumdan bihassebil memuriye mürafatı şer'îye ile meşgul kaldım. 73 senesi Rabiülevvelinin 6 sında Reşit paşa yine Sadrazam oldu. Rebiulahirinin 11 inde fakire Mekke'î mükerrerme payesi ve Recebinin 21 inde Meclisi Âli'î tanzimat âzalığı tevcih buyruldu. Ondan sonra artık kavanin ve nizamât lâyihaları kaleme almakla meşgul oldum. Olvakit meclisçe elde ceza kanunnamesi müveddesi olup, takım takım anı tesbit ile fasıl fasıl havassı vükelâ huzurunda kıraat ile kabul olundukça tebyize verirdim. Bu suretle ceza Kanunnameyi Hümayunu hitam bularak arz ve istizan ile irade'î saniyesi bilistihsal tab ve temsil ettirilmiştir. ⁽¹⁾

Metni Metin adile tedvin edilmesi için teşebbüs edilen medenî kanun üzerindeki çalışmanın gayesi Avrupalıların, Ecnebilerin mahakimi şer'îyeye gitmek istememelerinden ileri geliyordu.

İstanbul'da gayri müslüm teba'a yanında ikâmetine müsaade edilmiş ecnebiler de bulunuyordu.

Bunların matbu devleti meselâ; Fransızlar «Kanununuz ne ise meydana koyunuz biz de görelim ve teba'amıza bildirelim.» Demeleri üzerine Vekiller Hey'eti kararla herkesin anlayabileceği bir kitabın meydana getirilmesi için Rüştü Molla'nın başkanlığında İlmî bir cemiyet kuruldu.

Bu cemiyet yani Metni Metin için teşkil edilmiş olan cemiyetin âzalığını, kâtipliğini yapan Cevdet paşa ve arkadaşları Kütübi Fıkhiye üzerinde bir hayli uğraştıktan sonra ancak Kitabülbüyük - Hülâsaten yazılabildi.

Metni Metin ise, hazırlanamadan cemiyet dağıldı.

Daha sonra Adliye Nazırı Cevdet paşa riyasetinde teşkil olunan İlmî cemiyette ahkâmı adliye namıyla mecelle te'lif kılınarak iradei seniye ile mer'iyete girdi.

Cevdet paşa, Tanzimat Meclisi âzalığında bulunduğu sırada arazi komisyonu reisliğini de yapmış ve araziye ait olan dağınık hükümleri bir bütün halinde toplayarak kanun haline getirmiştir.

Bunlar arasında en mühimleri: 1274 tarihli Arazi Kanuniyle nizamnamesidir. Adı geçen hukuki eser de, Cevdet paşanın bıraktığı en kıymetli eserler arasındadır.

«Cevdet paşa merhum tedvinine delâlet ettiği mecelle yüzünden içeriden ve dışarıdan târîze uğrasa bile kendisinin memlekette hukuk ilmine; inkişafına olan devamlı hizmeti inkâr olunamaz.» ⁽²⁾

¹ Prof. Ula Mardini - Cevdet paşa, sahife 44.

² Prof. Ebül Ula Mardini - Ahmet Cevdet paşa, sahife 45.

Mecelle Osmanlı Devletinde kendisinden evvelki hukuk mevzu'atı ile mukayese edildiği zaman ileri bir görüşün sistemli varlığını daha iyi gösterir.

Fakat Garp mevzu'atı karşısında teknik bakımdan hiçte ilerilik göstermemiş olması, 20. inci asrın ihtiyaç ve münasebetlerini tanzime cevap vermediği görüldüğünden, Osmanlı Devleti zamanında tadiline teşebbüs edilmiştir. Fakat netice almamadan Medenî kanunun kabulü ile ilga edilmiştir.

Sadrazam Ali paşanın Babıâliye verdiği bir raporda, Fransız Medenî kanununu dilimize çevirerek almamızın bir zaruret olduğunu söyledi.

Fakat o zaman bu fikri hoş görmiyen iki zümre çıktı. Bunlardan birisi softalar güruhu, İkincisi Cevdet paşa idi.

Softalar; Menfaat ve nüfuzlarının sarsılacağından korkuyorlardı. Cevdet paşa ise, «Biz kanunlarımızı tercüme yolu ile değil, bizzat kendimiz yapmalıyız, yani malımız yerli olmalıdır», diyordu.

İşte ilk Medenî kanunumuz diyebileceğimiz mecelle böyle bir mücadele ve çalışmanın mahsulü olmuştur.

Mecelle'de hukuki örfler Hanefî Fıkhnın hükümlerine dayanılarak kanunlaştırılmıştır.

Türk milletinin örfi hukuku üzerinde durulmayarak yabancı cemiyetlerin kendi ihtiyaçlarını karşılayan örfleri, hukuku tetkik edilmiştir.

Buna rağmen Cevdet paşa ve arkadaşlarının himmetile içinden çıkılmayan dağınık hükümler toplandı ve kanunlaştırıldı. Bu suretle mecelle bir değer kazandı.

Kanunlaştırma hareketi ve iktisap ettiğimiz kanunlar:

Kanunlaştırma, cemiyet hayatındaki hareket tarzlarını kaidelerle tesbit ederek kanun haline koymaktır. Biz burada kanunlaştırmayı mücerret ve sistematik kanunlar yapma mânasına almaktayız.

Cemiyet hayatında ihtiyaçların çoğalması karşısında kanunların bir metod dahilinde vazedilmesi devlet için bir zaruret halini alır.

Vaz'ı gereken kanunlarda tatbik edilen metod ya kazuist veya mücerret metoddur.

Kazuist metod bilhassa (19) uncu asırdan önce kanunlarda tatbiki görülen metoddur. Bu metoddan her ne kadar teferruat ele alınmış

ise de, cemiyette gelişen hadiselerle cevap vermediğinden dolayı yerini mücerret metoda terketmiştir.

19 ncü asırda mücerret metod gelişmiş ve büyük kanunlar ona göre yapılmıştır.

Hukuk kaidelerini bir metod dahilinde toplayarak onları sistemli kanunlar halinde tesbit (18) nci asır sonlarında Avrupa'da başlamış ve oradan Dünyanın her tarafına yayılmıştır.

Biliyoruz ki: 18 inci asır aklın her şeyden üstün rasyonalizmin esas olduğunu isbata çalışan bir asırdır. Akıl yolu ile tabii hukuk kaidelerini bulup onlara istinaden kanunlar yapmak düşüncesi bu asırda doğmuştur.

18 ve 19 uncu asırda içtima'î hayat ve İktisadî münasebetlerin olgunlaşması, gelişmesi hukuki kaidelerin toplu bir şekilde tesbitini zaruri kılmıştır. Bu da bize gösteriyor ki, kanunlaştırma hareketi içtima'î hayatta bir gelişmenin eseridir. Bu gelişme fikrî ve İlmî sahada olduğu kadar siyasî ve millî sahada da kendini göstermiştir.

Kanunlaştırmada yabancı devletlerin de tesiri olmuştur. Meselâ; Avrupa devletlerinden Fransızlar, Osmanlı İmparatorluğunun kanunlaştırma hareketinde bulunması için Babıâliyi tazyik ederek ıslâhat ile gayri müslüm teba'aya âmm haklarının tanınmasını istemişlerdir.

İnsana tanınan can ve mal masuniyeti ile yine ferdler arasında fark gözetilmemesi yani müsavat umdesi 1839 tarihinde Gülhane hattı ile 1856 tarihli Islâhat fermanında ve ceza kanunlarında mevzu bahis edilmektedir.

Yabancıların dahilî olmaksızın kendi kaynaklarımızdan hazırlanan kanunlar:

1840 - 1851 Tarihli Ceza.

1858 Tarihli Arazi Kanunnameleri,

1870 - 1877 Mecellei Ahkâmı Adliyedir.

Bir de Cumhuriyet devrinde yeni kanunlarına kadar yürürlükte kalan ve Fransız kanunlarını model olarak alan kanunlarımız vardır ki onlar da:

1850 Tarihli Kanunnamei Ticaret.

1864 Tarihli Ticareti Bahriye Kanunnamesi.

1858 Tarihli Ceza Kanunnamesi.

1880 - 1881 Tarihli Usulü Muhakematı Cezaiye ve Usulü muhakematı hukukiyedir.

Burada Türk hukukunda büyük önemi olan kanunlara da işaret etmeği faydalı buldum:

Nisan/1926 Borçlar Kanunu.

Şubat/1926 Medenî Kanunu.

Nisan/1924 tarihli Esas Teşkilât Kanunu.

Mayıs/1926 tarihli Ticaret Kanunu.

Mayıs/1926 » Deniz Ticaret Kanunu.

Mart/1926 » Ceza Kanunu.

Haziran/1927 » Hukuk Mahkemeleri Usulü

Nisan/1929 » Ceza mahkemeleri.

Haziran/1932 » İcra ve İflâs Kanunu.

Türkiye gerek Tanzimattan sonra gerekse Cumhuriyet devrinde hazırladığı kanunları garp mevzu'atına uydurmaya çalışmış ve onları ya model olarak yakutta bütünü ile almıştır.

Modern Hukuk:

Modern hukuk tabirinden kasdımız hukukda hak mefhumunu, değerini en iyi anlamış bir hukuktan bahsetmektir.

İşte biz, bugün, düne nazaran bu şerefe erişmiş bulunuyoruz. Bizi bu güne eriştiren yüksek irademizden doğan millî şuur ve onların meydana getirdikleri inkılaplardır.

Artık bugün Türkiye'de müesses irfan yuvalarından istifade etmenin lüzumunu takdir ile «Hayatta en hakiki mürşidin ilim» ⁽¹⁾ olduğunu anlamış ve onlardan edindiğimiz kültür ile pozitivist bir görüşe sahip bulunuyoruz.

Bugün memleketimizde mer'iyette bulunan Medenî Kanunumuz diğer kanunlarımıza nazaran daha iyi durumdadır.

Sistem bakımından Roma hukukundan gelen Almanya'da modern «Pandekt» sistemi namı verilen sistemdir.

Umumiyetle büyük kanunlar bu sistemi takip ederler.

Medenî Kanunumuza umumî hükümlerle girilir ve yedi maddelik bir başlangıcı ihtiva eder.

Borçlar Kanunu 1481. maddededir.

Şahıs, Aile, Miras, Borç ve Eşya münasebetlerini tanzim etmesi bakımından kendisinden evvel tedvin edilmiş olan hukuki kaidelerin fevkinde bir sistem ve görüş vardır.

¹ Sayın M. Kemâl Atatürk.

KIRITİK

Türkiye’de hukukun konfikasyonu başlığı altında kaleme aldığımız bu hukuki kaideler toplamının maddi ve mânevi değeri üzerinde durarak onların zamanla kanunlaştırmadaki rolünü inceledim.

Bu suretle her ileri atılan adımın maddi ve mânevi kültürden bir şeyi müjdelediğini, bir varlığa erişmek isteği ile zaman ve mekânın mevcudiyetine işaret ettiğine inandım.

Bu müteharrik mahlûk dediğimiz insan bir hakkın peşinde koşuyor ve yaşamak istiyor, ruhi melekelerle artan mânevi ihtiyaçlara cevap ancak emek sarfıyla olur. Yine biliyoruz ki bir iptidai insanın su içmek için kaynağa eğilmesi, bir meyveyi koparmak için ağaca tırmanmak istemesi onun hep yaşamak ve beslenmek ihtiyacının zaruri bir neticesidir.

Burada etrafına ışık veren bir tabiat, bir de ona ayak uydurmak için çabalayan insan var.

İnsanlar ihtiyaçlarını temin ederlerken bulundukları topluluğun, muhitin daima tesiri altında bulunduklarını, örf ve âdete tâbi olduklarını bilmişlerdir.

Bugün yazılı hukukun temelini teşkil eden örf ve âdetin eski Türklerde yazılı hukuk haline geçişini, Oğuz Türesini ve Timur Tüzükatını gördük. Bunlar hakikaten Türklerin teşkilâtçı, nizama kıymet veren hukuk hakkındaki fikirlerinin üstün olduğunu gösteren kıymetli vesikalarlardır.

Yalnız burada işaret ettiğim gibi, hukukçularımızdan bazıları (Eski Türklerin de müteaddit kanunları mevcuttur. Ancak bütün bunlar herhangi bir noktayı nazara göre sistemleştirilmiş kanunlar olmadıkları için modern kanunlaştırma mefhumu içine dahil olamazlar.)⁽¹⁾ diye tenkitte bulunmuşlardır.

Eski Türk kanunlarının yapısında mühim hissesi olan İslam hukukunu, Millî ve mahallî ihtiyaçlara olan uygunluğundan ziyade kitap, hadis ve kıyas gibi delillere hatta fikhın yalnız bir tek meshebinde salâhiyetti imamların içtihatlarına uygunluğunun aranması kâfi görülmüştü.

İslâm hukukunda; felsefe istiklâl kazandıkça fıkıh mefhumunun hududu daraldı. O yalnız şer’ e yani dinî kanunlara ait deliller ve hükümlerle çerçevelendi.

¹ Prof. H. Veldet. Medenî hukuk umumî esasları, sahife 58.

İslam imparatorluğunda gelişen İktisadî ve hukukî ihtiyaç bu hâdiselere cevap vermiyen Fıkıh, müçtehitlerin içtihatlarından faydalanmağa çalıştı. Bu suretle müçtehidî mutlak ve müçtehidî mukayyed diye iki nevi müçtehit doğdu.

Müştehidî mutlak; dediğimiz zaman İslâm hukukunun ana doktrin» lerini kurmuş olan dört büyük imamı yani; imamı Azam, İmamı Maliki, imamı Hanbeli ve imamı Şafi'i hatıra gelir. Bunlar cidden açtıkları mektep ve cereyanlarla hukuku olgunlaştırmaya çalışmış mümtaz imamlardır.

Mutlak içtihat devrinde yer alan serbest tefekkür bir zaman geldi ki «İçtihat kapısı kapanmış» denilmesi ile işlemez oldu. Yine bu ifade ile bu dört doktrin dışında yeni bir doktrinin meydana gelmesine cevaz verilmiyordu.

Osmanlı Devletinde teşkilâta ehemmiyet veriliyordu, idari, Kazak ve icrai teşkilâtta bugünkü gibi vekiller heyeti” Veziri âzam ve vezirleri vardı.

Yalnız tatbikatta bunlardan lâıykı veçhile istifade edilemiyordu, çünkü padişahın sözü hepsine hâkim vaziyette idi.

Askerî teşkilât ta zamanla inkişaf etmiştir.

Osmanlı Devletinde hukukî kaideler kendisinde toplanmış olan dergiler yani kanunnameler resmî bir sıfatı haiz değildi.

Bunlar ilmi mahiyette olup, tedris gayesi ile hazırlanmışlardı. Bu şekilde hazırlanmış olan bir kanunnamede sistem aramak ise hatalı olurdu.

Kanunname metinleri arasında yer verilmiş olan fetvaların da yine; ne kanunların meydana gelmesinde, nede onların inkişafında ehemmiyetli bir rolü görülmediği gibi kanunnamelerin teşekkül tarzı ile ve kanunnamelerle tanzim olunan hukukî sahanın fetvalarla olan münasebeti hakkında yanlış fikirler edinilmesine sebep olmuştur. Bu da bize gösteriyor ki kanunnameler bir takım şahsî gayeler ile tertiplenmiştir.

Padişahın emri ile meydana getirilmiş olan kanunnameler arasında önemi haiz olanlar Fatih kanunu ile Sultan Süleyman kanunu dahi örfî kanunların toplu olarak ifadesi için tanzim edilmiş resmîyeti noksan hükümler mecmuasıdır.

Birçok kanunnamelerin muhtevî hükümlerinin ne zaman ve nerede tatbik edilmiş olduğunu kestirmek çok zordur. Çünkü, çok evvel çıkmış olan bir kanun metni ehemmiyetine binaen muahher bir kanunnamede yer almıştır.

Adliye Nazırı Ahmet Cevdet paşa riyasetinde kaleme alınan mecelle ise yedi sene gibi uzun bir zaman zarfında kanuniyet kesbetmiş 16 kitap 73 bab ve 1851 maddeyi muhtevîdir. Her kitabın bir mukaddimesi mevcuttur,

Yapı itibarıyla; büyük olan bu eser zannedildiği kadar tatminkâr değildir. Bu gün mecelleye nazaran medenî icaplara daha fazla cevap veren medenî kanunumuz bile 1481 maddedir. Buda bize gösteriyor ki mecelle birçok lüzumsuz ifade ve tekrarları kendisinde toplamıştır.

İş bununla da bitmiyor. Menşe’i teokratik olup, gıdasını İslâm hukukunda ikadan alan mecelle ancak muamelâtı tanzimde mükellef tutulmuştu. Halbuki; kökü İsviçre örf ve âdeti ile kısmen Roma hukukuna dayanan Medeni Kanunumuz; Şahıs, Aile, Miras, Borç ve eşya münasebetlerini tanzim etmesi bakımından mecelleye nazaran bir üstünlük arzeder. Bununla beraber mecelle Osmanlı devletinde kendisinden evvelki hukuk mevzu-’atı ile mukayese edilirse sistem bakımından bir ilerilik gösterir. (Sosyoloji esaslarının tekâmül etmediği, hukuk sosyolojisinin henüz doğmadığı bir zamanda şer’at tekniği ile bir Türk medenî kanununun meydana getirilmesini mecellecilerden istemek haksızlık olur. ⁽¹⁾)

Millî i hukuk ve medenî hukuk sahasında görüşlerde,

Muhterem Ziya Gökalp’te; Millî hukukumuz için garp tekniğinin alınmasını ve fakat bunun kendi Örfî hukukumuzla doldurulmasını muvafık buldular.

Sayın Atatürk,

Hukukumuzda cari ve dini hukuk tekniğinin mahzurlarını, kifayetsizliğini sezmede gecikmedi. Derhal bu gün mer’iyette olan medenî kanunumuzun dilimize çevrilerek alınmasına ve tatbikine lüzum gösterdiler.

Fakat bugün tatbikatla millî, medenî hukukumuzun olgunlaşmadığını görüyoruz. Çünkü, hukuki örflerden mahkeme içtihatlarından sosyoloji usullerine dayanarak istifade etmesini her nedense öğrenemedik.

Tanzimattan sonraki kanunlaştırma hareketinin eşsiz bir eseri olan mecelle:

Yarım asırdan fazla bir müddet medenî münasebetlerimizi tanzim etmiş olmasına rağmen yirminci asrın iktisadi ve hukuki ihtiyaçlarına ce-

¹ Avukat Reşat Kaynar. Vatan Gazetesinde çıkan bir makaleden.

vap veremediğinden dolayı tadiline teşebbüs edilmiş ise de, bir netice alınamadığından 1926 da medenî kanunun kabulü ile ilga edilmiştir.

İslâm hukukunun hakim olduğu devirde en mühim noktalardan birisi de halkın din karşısında yüksek iman taşımalarından ötürü kendilerine verilecek cezaları bir tevekkülle karşılar ve (Şeri’atın kestiği parmak acımaz) diye bahtına razı olurdu.

Bu gün meriyette olan İsviçre’den aynen kabul ettiğimiz ve mecelleye nazaran çok üstün vasıf taşıyan medenî kanunumuz her ne kadar medenî ihtiyaçlarımıza cevap vermekte ise de, kökünün bizim örf ve âdetimize dayanmaması bakımından ölçsüz hazırlanmış bir hazır elbiseye benziyor.

Bu ise çok mahzurludur. Çünkü, halli akla dayanmaktadır. Bununla beraber birçok noktalardan istifade edilebilmiştir.

Bu gün Türkiye’de, her devlet ve millet gibi devletler hususi hukukundan faydalanmasını bilmiş medenî kanunun âmil olduğu hükümleri yerine getirmeye çalışmış ve çalışmaktadır.

Medenî kanunumuzu yenilemekle aile hukukunda bazı mühim değişikliklerin meydana geldiğini görüyoruz.

Aile hukuku ilk iş olarak:

- 1 — (Poligamiyi) çok evliliği kaldırmış,
- 2 — Müslüman örf ve âdetine uygun olan serbest ve kolay boşanmayı menetmiş,
- 3 — Kadınlarla erkeklere müsavi seçim ve miras hakkı tanımıştır.

Fakat diğer taraftan Medenî kanunumuzla imam nikâhı diye dini bir akit kalmadığından ve bunun yerini bir takım resmî evlenme formalitesi takibettiğinden gayri meşru münasebetlere meydan verdiği düşünülmek ve bunlardan hasıl olan nesebi gayri sahih çocukların çoğaldığı şeklinde bir iddiada bulunmakta isede ve çare olarak da gayri meşru münasebetleri ortadan kaldırmak için poligamiyi kabul etmek gibi bir fikir yürütülürse de, medenî bir millet için şayanı kabul addedilemez. Çünkü, gayri meşru münasebetlere dünyanın her tarafında rastlanmaktadır.

Ailede boşanma ile beraber verilen ayrılık kararının bulunması, Katolik itikadının bir neticesi olup, Millî bünyemize uymadığı düşünülebilirse de; boşanma teşebbüsünde verilen ayrılık müessesesinden istifade edecek hristiyanlar bulunabileceği gibi bazen boşanmadan pişmanlıkla vazgeçildiğinin görülmesi de, keza bu hükmün faydalı olduğunu teyid etmektedir.

Aileyi teşkil eden karı kocanın mallarının idaresinde hükümlerin tatbik sahası bulamadığı şeklinde düşünülebilirse de; bu hükümlerin kanunda yer almış olmasını isteyen karı kocaya bir imkân verdiği için faydalıdır diyebiliriz.

Meselâ: İsviçre medenî kanununda karı koca arasında mal birliği esası cari olduğu halde bizde mal ayrılığı esası kabul edilmiştir.

Medenî kanunumuz İsviçre'den iktibas edildiği sırada bazı maddeleri tadilde, bilhassa içtimai, İktisadî ve ahlâkî hususlarda örf ve âdetimize uygunluğu aranmıştır.

Yakanda ailede boşanma kararla verilen ayrılığın pişmanlık getirile; k barışmayı temin ile bir aile yuvasının yıkılması önlediği gibi yine içtimai bir sebep olarak gösterebileceğimiz bir mesele de medenî kanunun 132 inci maddesinde terk sebebiyle boşanma dâvasında bulunabilmek için terk müddetinin en az üç ay sürmüş olması lâzımdır.

Medeni kanun alınırken tadilde ahlâkî sebepte nazarı itibare alınmıştır, dedik. Meselâ:

İsviçre medenî kanununun 137 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında;

Eşinin zinasına razı olan veya onu affedenin dâva hakkı yoktur.» Denilmektedir. (1). Bu şekilde bir ifadenin aynen alınması bizim ahlâkî hislerimizi rencide edeceği düşünüldükçe: «Af halinde dâva mesmu olmaz» şeklinde geçirilmiştir.

Hemen bütün kanunlarımız; başta kanunî esasımız olduğu halde nazari düşünce ve mülâhazaların bir mahsulü olarak alınmıştır.

Kanunlarımızı her fırsatta arttırmaya çalıştık, fakat bunlar bizim daha medenî olmamız için bir sebep teşkil etmediler

Bugün sayısı altı bini bulan kanun ve nizamnamelerden faydalanarak şuurla ilerliyoruz. Yolumuz açık, düşüncelerimiz zengin olsun.

¹ Prof. Hıfzı Veldet - Medenî H. U. Esasları, sahife 99.

TERCÜMELER

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ (Örnek Şehir Statüsü)

Hazırlayan :
Şehir Statüsü Revizyon Komitesi

Türkçeye çeviren :
İ. ERAYDIN

İlk defa olarak 1900 yılında yayınlanarak daha sonra tadillere uğrayan bu eser bu defa tam revizyonlu olarak beşinci baskısını veriyor. Gayesi meclis üyelerine çalışma malzemesi sağlamak ve üniversite içinde ve dışındaki ilgilileri belediye idareleri hakkında aydınlatmaktır. Başlıca hedefi, birçok federe devletlerde belediye idareleri için kabul edilecek prensiplerin şehirlerce statü haline getirilmesi sırasında genel kanunların boşluklarını doldurmaktır.

Mahalli idare mevzuatına esas teşkil etmesi itibarıyla bu statü mahallî idareler hakkındaki anayasa hükümlerinin ışığı altında incelenmelidir. Bugün yediyüzden fazla yerde bu idare şeklinin uygulanmakta olması icra ettiği tesiri anlatmağa kâfidir.

Bu statü hükümleri birçok mahallî idare kurullarında uygulanmak üzere federe devlet kanunlarına alınmış ve modern bir doküman değerini muhafaza etmesi için zaman zaman tecrübelerden alınan neticelere göre revizyonlara tabi tutulmuştur. Bilhassa idare, bütçe, malî kontrol, personel, imar, iskân, umumî hizmetler ve seçim konuları üzerinde son on yıl içinde belediye idarelerinde çok önemli ilerlemeler kaydedilmiştir.

Bu eserin 1933 yılındaki 4. basılışı bu konular üzerinde bazı değişiklikleri ihtiva ediyordu. Beşinci tabı hazırlanırken bu konular şöhretli uzman grupları tarafından yeniden gözden geçirilmiştir. Bu etüdler sonunda statü baştanbaşa yenilenmiştir.

Malî mevzuatın hazırlanmasında bilhassa millî belediyeler birliğinin (örnek vergi programı) komitesince temin edilen yetmiş mütehassıstan faydalanılmıştır. Bu büyük komite belediye bütçeleri, bütçe kontrolü, belediye Bonoları ihracı hakkında federe devletler için örnek kanunlar hazırlamak üzere teşkil edilmişti. Son on yılın tecrübelerini örnek kanun içinde toplamak ihtiyacı kendisini şiddetle gösteriyordu. İşte bu baskının çeşitli maddeleri çok sayıdaki bu değerli mütehassısların görüşlerini benimsemiş bulunuyor. Eserin hazırlanmasında kendini

gösteren güçlükler bir federe devlet için bir kanun projesi yapıldığı sırada rastlanmış olanlardan çok daha büyük olmuştur. Statüye öyle bir şekil verilmiştir ki, lüzumlu olmayan bir kısmın olduğu gibi kaldırılması veya aksine gerekli bir kısmın ilâvesi kolayca mümkün olabilecektir.

Buna göre belediye ordinaslarile yeniden şehir şubeleri kurmak ve idare kodu düzenlemek hususunda şehir meclisi yetkili olacaktır. Keza belediye resimleri ve sair konular üzerinde yapılacak zamlarla mahallî idarelerin çeşitli teşebbüslerinde de bunun uygulanması mümkün olacaktır.

Statüyü hazırlayan komite (mensup idareci) sistemine çok taraftar olmakla beraber birçok şehirlerin henüz böyle bir sistemi kabule hazır bulunmadıklarını göz önünde tutarak (kuvvetli belediye başkanı) sistemini tavsiyeye karar vermiştir, yani seçim neticesi görev alacak bir başkan ve meslekten yetişme mensup bir başkan yardımcısı bulunacaktır. Konsey üyelerinin seçimleri için uygulanmakta olan mutad seçim usullerini halk efkârı istemezse bunun yerine nisbî seçim sistemi uygulanabilecektir.

Bu eser örnek bir statüyü temsil ettiğine göre genel tatbik şekillerinin biraz ilerisinde bulunmak zorunda ve her belediye teşekkülünde rastlanamayacak güç ve gayri mutad meseleleri hal gayretindedir. Bundan başka belediye idareleri için çok his edilen bir (el kitabı) ihtiyacım da karşılamalıdır. Bütün statüyü baştanbaşa okumak zorunda bırakmadan halkı aydınlatmak üzere bir de statü özeti konmuştur.

Statünün Özeti:

Bu statünün hedefi belediye idareleri hakkında demokratik (yani mesuliyeti seçmenlere müteveccih) bir belge sağlamaktır. Bu belgenin bir özelliği de seçmenlerin arzularını mümkün olduğu kadar süratli ve ekonomik bir şekilde nakle müsait olmasıdır.

Demokratik hedefini tahakkuk ettirmek için statü bütün belediye yetkilerini seçilmiş temsilcilerden mürekkep bir konseyde toplamış bulunuyor ki bunlar takip edilecek siyaset bakımından tam sorumluluğa sahiptirler. İdarede başarı temini maksadile bütün idare yetkisi bir tek âmire bırakılmıştır. Konseye karşı her zaman sorumlu durumda olan bu zatı konsey tayin eder.

Bu sisteme göre takip edilecek siyaset sebeble ne temsilcilerin ne de İdarî faaliyetten dolayı şehir idarecisinin (idare âmirinin) mesuliyetten kaçınmasına imkân yoktur. Statünün hedefi belediye işlerinin meslekten yetişme kimseler tarafından idaresini sağlamak ve belediyeciliği

bir meslek haline sokmaktır. Bu hedef bugün tahakkuk etmiş bir haldedir. Bu hususta eyi yetişmiş bir idareci zümresi mevcuttur ki mahallî idareler bunlardan her zaman faydalanabilirler. Üniversiteler ve kolejler bu branşı eyice takdir etmiş bulunuyorlar. Şehir idarecilerinin «Milletler arası şehir idarecileri derneği» adile kurulmuş yüksek meslek standardı teminine matuf bir müesseseleri mevcuttur. Başarılı bir idare temeli kurmak isteyen bir belediye hiç zorluk çekmeden bu müesseseden personel temin edebilirler. Tayin suretile hizmete getirilen profesyonel bir şehir idarecisinden istenen belediye işlerinde ihtisas sahibi olmasıdır.

En yüksek idare âmiri sıfatile o tayinler yapar, direktifler verir, zat işleri talimatına riayet şartile idare personeline değişiklikler yapabilir.

Belediye konseyince alınan kararların uygulanmasını sağlamak üzere statü konseye şehir idarecisini her hangi bir sebeple istediği zaman azletmek yetkisini tammış, fakat sebepsiz azilleri önlemek için idarecilere arzu ettikleri takdirde alenî surette kendilerini müdafaa hakkı vermiştir.

Bundan başka malî zarara uğramaması için ilk azil kararını veren konseyin idareciye üç aylık maaşını da ödemesini şart kılmıştır. Statüye göre belediye başkanı şehirdeki törenlere ve diğer genel toplantılara başkanlık eder. Konseyin de başkanındır. Konsey onu kendi üyeleri arasından seçer, fakat veto hakkı yoktur, idare yetkilerine sahip değildir. Bu eserin ön söz kısmında da izah edildiği gibi (konsey - şehir idarecisi) sistemini kabul etmek istemeyen şehirler, statüde küçük değişiklikler yapmak suretiyle, bu imkânı sağlayabilirler yani seçilerek hizmete gelen belediye başkanı yanına meslekten yetişme bir başkan yardımcısı tayin edebilirler. Bu suretle profesyonel bir şehir idarecisi sistemine henüz hazırlanmamış olan belediyeler bu suretle statüde bazı değişiklikler yaparak idare mesuliyetini müntehap belediye başkanında toplayabilirler. Bu, mahallî idarenin kuvvetli belediye başkanı yürütülmesi sistemidir.

Malî işler: Mahallî idarede (sağlam maliye) o kadar önemlidir ki, statüde konseyle idareciyi ilgilendiren maddelerin hemen akabinde hu kon; ele alınmıştır. Ön sözde de belirtildiği gibi malî hükümler (Örnek vergi programı) komitesinin görüşlerine uygun şekilde hazırlanmıştır.

Maliye Şubesi: Statü belediyeler için bir maliye şubesi ihdasını derpiş etmiştir ki bunun direktörünü belediye idare başkanı (şehir idarecisi) yapar. Fakat hangi şekilde olursa olsun bütün sorumluluk idarecinindir.

Belediye maliye şubesinin görevleri şunlardır: Bütçe tahminleri yapmak, konsey için aylık ve yıllık raporları hazırlamak, hesaplarını tutmak, bütün daireler için, malî kontrol sağlamak, tahsisler icra etmek, vergi ve gelir tahsilatı yapmak, mevcut parayı muhafaza etmek, mübayaâ edilen eşya ve malzemeyi ve teçhizatı anbara koymak, ilgili dairelere tevzi etmek, küçük belediyelerde bu işleri bizzat idare başkanı yapar. Mubayaalarda artırma ve eksiltme usulünün tatbiki şarttır.

Sarfiyatın murakabesi: Sarfiyat ancak bütçedeki tahsisata göre ve şehir idarecisinin yapacağı üç aylık ödenekler nisbetinde veya icabında gelirle ahenkli bir şekilde taksitlere ayrılarak yapılır. Tahsisler belediye şubelerinin çalışma programlarında belirtilen esaslara göre yapılır. Belediye maliye şubesi direktörü muhasebenin iyi bir şekilde yapılmasını ve ödenekten fazla masraf yapılmamasını temin için sıkı mürakabeler icra etmelidir. Belediye gelirleriyle ödenekleri arasında muvazenenin temini için bütün ita emirleri onun vizesile çıkmalıdır, izinsiz veya karşılıksız sarfiyat şiddetle memnudur, (Madde 95). Bütçe yılı sonunda, sarf edilmemiş veya kanunsuz konmuş bütün ödenekler iptal edilir. Sarfiyat halindeki hükümler çok sıkı olmakla beraber olağanüstü ihtiyaçları karşılamak bakımından yeter derecede suples de vardır. Ödenekler bir şube dahilinde şehir idarecisi tarafından her zaman nakledilebileceği gibi malî yılın son üç ayı içinde idarecinin teklifi üzerine konsey tarafından bir şubeden veya daire, veya müesseseden bir başkasına ödenek aktarılması yapılabilir. Bütün ödeneğin yüzde üçü tutarında bir ödenek, kontenjan masrafı olarak bütçeye konur. Bütçede olağanüstü masraflar ödeneği mevcut isede bunun tutarı bütün aktif ödeneğin yüzde üçünü geçemez ve bu da şehir idarecisinin teklifi üzerine konsey üyelerinin beşte dört oy çoğunluğu ile sağlanabilir.

Bütçe: Bütçenin hedefi hem güçlük ve hem sermaye masraflarının sistematik şekilde finansmanını sağlamaktır. Dr. Fredrick Bird demişti ki, «Bir evvelki nesil zamanında bu düşünce Amerika şehir idaresinde bir yenilik teşkil ediyordu. Son yirmi yıl içinde bütçe sisteminde hayret verici bir gelişme olmuştur. Tatbikat alanında belediye bütçeleri henüz ilmi hedefini bulmuş değillerdir. Yıldan yıla sermaye ihtiyaçlarının ıslâhı bakımından malî plânlama henüz başlangıç safhasındadır. Millî belediyeler birliği (örnek malî program) komitesi delâletile standart bütçe kanununu hazırlarken bu ciheti göz önünde bulundurmıştır. Belediye bütçeleri prensip bakımından umumî tasvip kazanmakla beraber teknik tefferuat hiç bir zaman mükemmelleştirilmiş durumda değildir. Bu sebeple çeşitli yerlerdeki uygulama şekilleri birbirinden çok farklı du-

ramdadır. Bütçe ameliyesinin umumî tabirlerle kaleme alınmış olan bazı safhaları bugün çok daha vuzuh ve sarahatla tarif edilmeğe muhtaçtır.»

İşte bu statünün bütçe ve masraf hükümleri doktor Bird'in yol arda işaret ettiği örnek kanun projelerine göre ayarlanmıştır. Bütçenin kabulü malî yılın başlamasından önce vukubulması bunun bilhassa manidar veçhesini teşkil etmektedir. Bu sistem henüz sona ermemiş yıl hakkında rakamlar elde etmek bakımından güçlüklerle yol açıyorsa da programı hazırlayan komite geçici ödenek ve masraf bütçesile yeni yıl faaliyetine girişmenin şiddetle aleyhindedir. Bu prensibin mantikî neticesi olarak statü kabul ediyor ki gelecek malî yılın başlamasından önce konsey bir bütçe kabul etmediği takdirde bütçe sunulduğu, şekilde mer'iyete girecektir. Eski idarecilerin hazırladığı bütçe ile bütün seneyi geçirmek zorunda kalmadan bütçenin yeni seçilen konsey tarafından kabul edilmesini mümkün kılmak için statü (Madde 15) yeni konseyin seçimini takip eden ikinci Pazartesi günü işe başlamasını kabul etmiştir. Bu suretle (31. maddeye göre) gelecek malî yılın başlamasından en az 35 gün önce sunulması gereken bütçe yeni konsey önüne gelmiş olacaktır.

İşte statüyü kaleme alacaklar seçim tarihi ile bu bütçe hükümleri arasındaki ahengi göz önünde tutmalıdırlar.

Belediyenin maliye şubesi direktörü çeşitli şubelerin ihtiyaçlarına göre bütçe tahminlerini tesbit ettikten sonra şehir idarecisi bütçeyi hazırlar ve konseye sunar. İdareci bütçe ile birlikte bir de mesaj şımar ki bu plânın önemli bir kısmını teşkil eder. Şehir idarecisinden sadece gelir ve giderlerdeki belli başlı değişiklikleri ve malî siyasetteki esaslı tadilleri izah etmesi istenmez, belki bütçe yılı için kapital masraf plânını da açıklaması gerekir.

Bu hususta realist bir plân yapabilmek ve sene içindeki ödünç alma kararlarından içtinap edebilmek maksadile bütçeye kısmen o yıl içinde çıkarılacak bonolarla ödenecek her sermaye projesi için en az yüzde beş bir ödenek konmalıdır. Sermaye planlanması üzerinde daha vazıh olmak için statü belediye şubelerinin sermaye tahminlerini plânlama komisyonuna vermelerini şart kılıyor. Şehir idarecisi bu komisyonun bütçe yılı hakkındaki tekliflerini gelecek beş yıl hakkındaki sermaye projelerde birlikte konseye sunar.

Bütçenin tasdikinde demokratik usule riayet edilmelidir. Seçimle hizmete giren konsey bütçe muvazenesini bozmamak şartile bir takım

değişmez masraflar haricinde ona yeni kalemler ekleyebilir veya bazı kalemleri kaldırabilir. Seçmenleri ve mükellefleri korumak için aşağıdaki şartlarda bütçe esasları eklenmiştir.

1) Bütçeyi izah eden mesajdan başka bütçenin beş paralel sütun içinde geçen yılla hali senenin masraf ve ödenekleri mukayeseli bir şekilde gösterilmelidir.

(2) Bütçe ile mesaj halkın tetkikini mümkün kılacak şekilde yayınlanır ve bunların yeter derecede kopyalarının kurullara ve ilgili gruplara dağıtılması baş idareciden istenir. Bütçenin baş tarafında da bir özet bulunmalıdır.

(3) Konsey yedi gün evvel ilân tarihiyle ihbarda bulunarak aleni dinleme yapar.

(4) Konsey yeni bir kalem ilâve etmeden veya mevcut bir ödeneği artırmadan önce ilân yolu ile beş günlük bir ihbarı müteakip alenî dinleme yapar. Yapılacak ihbarda artırma tekliflerinin mahiyeti açıklanır. Bu ikinci dinlemeden sonra konsey ihbarda bildirilen miktarı aşmamak şartıyla yeni kalemler ilâve edebilir veya mevcut bir ödeneği çoğaltabilir.

(5) Bütçenin kabulünden sonra ilgililere dağıtılmak üzere yeter miktardaki kopyaları da çıkartılır.

(8) Vergi mükellefini avutacak şekilde gerekli hiç bir masrafta atlama yapmamak üzere bütçeye hüküm konmalıdır. Buna göre idare, işletme ve bakım masraflarına ilâveten en az on bir muayyen kalem eklenmelidir. Bu kalemler borçlar, kanunî masraflar, adli kararlar, gelir açıkları ve ihtiyat akçeyi vesaireyi karşılayacaktır.

Gelir tahminlerine gelince bu hususta en iyi tatbik tarzım göstermek üzere umumî surette kabul edilmiş bir standart yoktu. İktisadi depresyon devresinden önce her yerde tatbik edilen metod masraf tutarını tayin edip bunu karşılayacak vergi miktarını tesbit ve farkı çeşitli gelirlerle kapatmaktan ibaretti. Çeşitli gelirler ekseriya ve kasten olduğundan daha yüksek tahmin edilirdi. Bu statü eskiden aynı kaynaktan alınanları halen vasatiye indirmek suretile tahdit ediyor. Yeni gelirler bahsinde ise buna ancak ilgili dairenin tevsikine istinaden müsaade etmektedir. Bir de ihtiyat ödeneğine ihtiyaç vardır ki bunun miktarı tahakkuk etmeyen çeşitli gelirler tutarına muadil olacaktır.

Vergi gelirlerine gelince birçok belediyeler usun zamandanberi bütçelerinin gelir tahminlerini mütezayit gelir esasına müsteniden emlak vergilerinden çıkarırlardı. Şu hale göre gelir tahmini yani toplanacak

vergi miktarı tahsil edilemeyenler de dahil olmak üzere o yılın vergi tarhı işlemini de ihtiva etmekte idi. Aradaki açık normal surette tahsile tekaddüm eden istikraz ile kapanırdı. Eğer tahsil nisbeti az olur ve malî yıl tahsil yılı ile iyi senkronize edilemezse bu istikraz çok yüksek nisbetlere çıkabilir. Eğer vergiler (1) tamamen tahsil kabiliyetinde iseler, (2) vergiye müstenit istikrazın emniyetini bozacak şekilde yavaş sağlanmıyorlarsa bütçenin mütezayit vergi gelirleri ye ayarlanması metodu salimdir.

Vergilerin tahsil kabiliyeti ile ilgili durum her şehirde başka başkadır. Bu statü mütezayit sistemi daha emniyetli hale getirmek için bütçe yılına tekaddüm eden üçüncü yıl için tarhedilen vergi tutarının açık gösterdiği miktara muadil bir ödeneğin bütçeye konmasını şart kılıyor. Bu, iki yıldan fazla eskimiş vergi alacaklarının ihtiyata alınması demektir. Vergilere yüklemekle teşvik edilen ödünç alma yetkisi tahdid edilmediği takdirde tehlike çok artabilir. Bu sebeptendir ki örnek statü vergiye müstenit istikrazı şiddetle kontrol altına almaktadır.

Peşin ödeme esas? : Vergi gelirleri sisteminde diğer metod «peşin ödeme» esasıdır ki bu peşin esasına müstenit kanunu ile izah edilmiştir. Bunun ötekinden en önemli farkı senelik masrafın hali hazır vergi tahsilât ile kapatılması mecburiyetidir. Bunda muvazene rakamı tahsilât yekûnunun tam muadili değildir, aradaki açık gelecek yıl bütçesine intikal edecektir. Bu konuda daha esaslı tenevvür etmek isteyenler (peşin ödemeli bütçe kanunu) hükümlerde (örnek malî program) komitesinin (mütezayit bütçe kanunu) hükümlerini karşılaştırmalıdır.

Borçlanma: Statünün bugünkü şekli eskilerine nisbetle borçlanma ve borç ödeme konularına çok daha önem vermektedir. Depresyon yıllarında bunun önemi kuvvetle kendini göstermiştir. Mahallî şartlara intibak eden hükümlerde bir şehir statüsü anayasayı ve umumî kanunları her zaman tamamlar.

Belediye Memurları: Statü belediye hizmetlerine alınacak personel için (ehliyet) sistemi şart kılınmıştır. Zat işleri şubesi bir direktör tarafından idare edilir ve bu tayini şehir idarecisi yapar. Bir de zat işleri komisyonu vardır ki bunun yetkileri daha ziyade istişarî ve kısmen adlîdir. Mülkî hizmet nizamnamesine göre şehir personelinin tâbi olacağı hükümler direktör tarafından tesbit olunur ve konseyin tasdikine sunulur.

Bundan başka belediye hizmetlerinin sınıf ve derecelere ayrılması ve memur maaşlarının buna göre tesbiti muamelesi aynı formalite ile tamamlanır. Statü belediye personeli için emekli sisteminin uygulanma-

sini derpiş etmektedir ki bunun sigorta esasına istinadı şart kılınmıştır. Belediye memurlarının politika faaliyetlerine karışmalarını yasak eden çeşitli hükümler de mevcuttur.

İmar Komisyonu: Mesken, parsel, gece konu ve proje işlerde meşgul olmak üzere beş üyelik bir komisyon teşkil edilecektir. Bu komisyon emrinde çalışmak üzere bir de plânlama direktörü bulunacaktır. Bundan başka bir de üç kişilik bölge temyiz komisyonu kurulacaktır.

İmar komisyonu şehir için bir ana proje hazırlayacak ve kabul edecektir. Bu proje şehrin yalnız bugünkü ihtiyaç] na göre değil gelecekteki gelişmesini ve büyümesi de göz önünde tutularak hazırlanmış olmalıdır. Şehirde ana projeye uygun olmayarak yapılan inşaat ve değişiklikler derhal imar komisyonuna havale edilmelidir. Komisyonun herhangi bir tedbiri kabul etmemesi halinde konseye akseder, nihai karar yetkisi konseyindir. Şehrin resmî haritasını tanzim ve tadil etmek yetkileri konseye verilmiştir.

MAHALLİ İDARELER HAKKINDA ANAYASA HÜKÜMLERİ

(federe devlet anayasası ile birleştirilmek üzere)

Madde 1 — Şehirlerin birleştirilmesi ve 2,3 ve 4 maddeler gereğince kanun ve statü kabul etmemiş şehirlerin idaresi ve teşkilâtlandırılması için umumî kanunlara hükümler konacaktır.

Madde 2 — Şehirlerin teşkilâtlandırılması ve idaresi için kabul edilecek kanunlar seçmenlere sunulup onların çoğunluk oyu alınmadıkça meriyete girmeyeceklerdir.

Madde 3 — Bir şehir kendi idaresi için aşağıdaki şekilde bir statü kabili edebilir:

Şehrin teşri meclisi oy çoğunluğu ile ve ehliyetli seçmen sayısının yüzde onu tarafından imzalanmış dilekçe ile ordinans çıkarılmak suretile seçmenlere şu soru tevcih olunacaktır: «Şehir statüsü tanzim etmek üzere bir komisyon seçmeli midir? Eğer gelecek normal belediye seçimleri altmış günden evvel veya yüz yirmi günden sonra yapılmayacaksa seçmenlere tevcih edilecek sualin seçimler sırasında sorulmasını ordinans şart kılar. Aksi takdirde yukarda zikredilen müddet zarfında bu maksatla özel seçim yapılır. Bu soruyu ihtiva eden oy pusulasına teklif edilen komisyona üye olacak adayların isimleri parti işareti olmaksızın kaydedilir. Aday gösterilmek için ehliyetli seçmen sayısının en az-

yüzde onunun imzasını taşıyan dilekçenin seçim gününden en az otuz gün önce seçim dairesine sunulması gerekir. Binden fazla ehliyetli seçmenin imzası da bu maksat için kâfidir. Komisyonun seçilme sorusu hakkını da oylarını kullanan seçmenler soruyu tasvip ettikleri takdirde en fazla oy alan dokuz aday statü komisyonunu teşkil edecek ve statüyü kaleme alacaktır. Eğer umumî kanun bu gibi seçimlerde nisbî temsil sisteminin uygulanmasını kabul etmiş bulunuyorsa bu dokuz üye umumî kanun hükümleri dairesinde seçilirler. Şehrin teşri heyeti statü komisyonunun talebi halinde komisyonun makul masrafları ile tamamlanacak statünün baskı ücretlerini ve keza 4. maddeye göre seçimde dağıtma masraflarını karşılayacak bir ödenek tahsis eder.

Madde 4 — Üçüncü maddede zikredildiği şekilde hazırlanan statü, komisyonun tesbit edeceği bir seçim sırasında ehliyetli seçmenlere sunulur. Bu seçimler statünün tamamlanmasından en az otuz gün sonra olacak ve statü komisyonunun kurulması maksadile yapılan seçimlerden en çok bir yıl sonra icra edilecektir. Bu statünün bir kısmı veya herhangi bir kısmının bir hükmü de ayrıca seçmenlerin tasvibine sunulabilir. Bu suretle teklif ve kabul edilen statü şehrin organik kanunu olacak ve statüde tesbit edilen müddet zarfında şehrin eski statüsünün ve ilgili diğer kanunların yerini tutacaktır. Komisyon seçimlerden en az on beş gün önce hazırladığı statünün veya bazı parçalarının ve geçici maddelerin suretlerini seçim bölgesindeki ehliyetli seçmenlere dağıtma kararı alacaktır. Statünün tasvibinden otuz gün sonra seçim kurulu bunun tasdikli bir örneğini devlet müsteşarlığına sunacak ve bu makam da statüyü dosyasında saklayacak ve teşri heyetinin kabul ettiği kanunlarla birlikte yayınlanacaktır.

Madde 5 — Statünün hazırlanması ve kabul edilmesi hakkında 3 ve 4. maddelerde zikredilen aynı formalitelere riayet şartile komisyon tarafından statüde tadiller yapılabilir. Şehir konseyinin çoğunluk oyu ile veya ehliyetli seçmenlerin yüzde onu tarafından sunulacak dilekçe ile tadil teklifleri de yapılabilir. Bu takdirde konsey önünde alenî bir dinleme yapıldıktan sonra tadil teklifi statü komisyonunun seçilmesi maksadile normal ve özel şehir seçimlerinde soru şeklinde bölge seçmenlerine sunulur.

Tadil teklifi kanunun belirttiği şekilde halka ilân olunur. Bu suretle kabul ve tasvip edilecek muaddel hüküm asıl şehir statüsünün bir parçasını teşkil eder ve tadil metninde gösterilen tarihten itibaren mer'iyete girer. Asıl statü gibi buda devlet müsteşarlığı tarafından dosyasında saklanır ve yayınlanır.

Madde 6 — Her şehre belediye işlerini yürütmek üzere gerekli bütün yetkiler bu kanunla bahsedilmiştir. Gerek işbu anayasada ve gerekse diğer kanunlarda yetkilerin sayılmış olması bahşedilen salâhiyetlerin tahdidi mânasına gelmiyeceği gibi bu salâhiyet tevdii keyfiyeti federe devlet teşri organının yetkilerini tahdit mânasına da gelmeyecektir.

Bu madde ile şehirlere bahşedilen yetkilerin bir kısmı şunlardır:

(1) Vergi tarh etmek, tahakkuk ettirmek, tahsil etmek, umumî kanunların tehditleri dairesinde istikraz yapmak, özel kazanç tahakkukları için vergi tarh ve tahsil etmek.

(2) Umumî hizmetler tesis etmek, umumî vasıtalar mübayaa etmek, kiralamak, imal ve inşa ettirmek, temellük etmek, muhafaza etmek, işletmek, kiraya vermek, bu maksatla gerek tahsis ve gerek sair suretlerle, hükmî şahsiyet hudutları içinde veya haricinde gayrimenkul iktisap etmek, diğer toplulukların himayesi için umumî kanunlarla konmuş tahditler çerçevesi içinde mahallin umumî hizmetlerine imtiyazlar vermek ve bunların faaliyetlerini tanzim etmek.

(3) Mahallin imarine müteallik faaliyetlerde bulunmak ve bu imar için gerekli emlâki istimlak suretiyle başka yollarla hükmî şahsiyet sınırları içinde ve dışında iktisap etmek, keza imar ihtiyacı haricinde emval iktisap etmek, satmak veya mahallin imar faaliyetlerini himaye maksadile fazla emvali tahditlerle kiraya vermek.

(4) Bu gibi emvali veya şehrin umumi hizmetlerinden herhangi birini veya bunların gelirlerini veya her ikisini de kısmen ve alenen karşılık koyarak bonolar ihraç etmek ve satmak, âmme tesisinin karşılık gösterilmesi halinde şehir idaresince arzu edildiği takdirde imtiyazı da birlikte verilir ve bu takdirde satın alanların faydalanacakları müddet de tasrih edilir.

(5) Umumî kanunların federe devlet için tesbit ettiği eğitim standardına göre ilk mektepler ve kitaplık tesisi, idare ve organize etmek.

(6) Bölgeleri içinde mahallî polis, sağlık ve benzeri tüzüklerini umumî kanun hükümlerine aykırı olmamak şartile kabul etmek ve mer'iyete koymak.

(7) Geri bölgeleri ıslâh ve gece kondu muhitlerini tanzim için para yardımı, mülk, borç para ve krediler sağlamak.

(8) Dar gelirli ailelere emniyetli, sağlık şartlarını haiz meskenler, eğlence ve dinlenme yerleri sağlamak, bu maksatla para yardımında bulunmak, borç para ve krediler temin etmek.

Madde 7 — Kanunlara yeni hükümler koymak suretile şehirlerden faaliyetlerini ve malî durumlarını gösterir raporlar sunmaları ve bütün belediye dairelerinin ve bunlara bağlı âmme hizmetlerinin defterleri ve hesaplarını federe devlet memurlarına teftiş ettirmeleri istenebilir.

Madde 8 — Bu madde gereğince veya bu anayasa de kabul edilmiş bir statü veya kanun hükümlerine göre yapılacak bütün seçimler veya seçmenlere tevcih edilecek bütün sararlar umumî kanunlarla derpiş edilmiş seçim kurullarının mürakabesi altında idare edilecektir.

ÖRNEK ŞEHİR STATÜSÜ

Madde, 1 — şehrinin sakinleri hâlen tesis edilmiş veya bundan sonra kanunla tesis edilecek hükmi şahsiyet tahditleri dahilinde (..... şehri) adile devamlı, politik ve hükmi şahsiyeti haiz bir belediye teşkil etmekte devam edeceklerdir.

Madde 2 — Bu statüye göre, kurulacak belediye (konsey idareci) sistemde idare edilecektir. Bu sisteme göre anayasa tahditleri haricindeki bütün yetkiler seçimle hizmete giren konseyde toplanacak ve bu konsey mahallî kanunları yapacak, bütçeleri kabul edecek, kararlar alacak, ve şehirde kanunları tatbik etmek ve belediye idaresini yürütmek üzere bir baş idareci tayin edecektir. Bütün şehir yetkileri bu statünün tasrih ettiği tarzda ve statünün sakit olduğu hallerde kabul edilecek ordinarisların tarifine göre kullanılacaktır.

Madde 3 — Şehir, devlet anayasası ile umumî kanunlarının belediye korporasyonlarına ve şehirlere bahşettiği bütün yetkilere ve bu yetkileri tatbik için gerekli diğer bütün salâhiyetlere sahip olacaktır. Şehir hükmi şahsiyet tahditleri içinde veya dışında iştira, hibe, kira veya istimlâk yollarile mal iktisap edebilir, menfaatine uygun geldiği şekilde satabilir, kiralayabilir, ipotek edebilir, işletebilir, muhafaza edebilir. Federe devlet anayasasile statünün menettiği hususlar haricinde şehir hangi şekil ve nam altında olursa olsun haklarını, görevlerini, yetkilerini, imtiyazlarını ve muafiyetlerini kullanabilecektir. Bu statü yetkilerinden bazılarının ayrı ayrı zikredilmiş olması diğerlerinin kaldırılmış olduğu mânasına alınmamalıdır.

Madde 4 — Konsey sene müddet veya 15. madde gereğince halefleri işe başlayıncaya kadar hizmet etmek üzere belediye seçimleri bahsindeki hükümlere göre seçilmiş beş üyeden teşekkül edecektir.

Madde 5 — Konsey üyesi şehir seçmeni ehliyetini haiz olacak ve noterlikle deniz ve kara ihtiyat kuvvetlerine mensup olmaktan başka hiç bir âmmе hizmeti icra etmeyecektir. Eğer bir konsey üyesi bu ehliyetlerinden birini kaybederse veya yüz kızartıcı bir suç işlerse derhal üyelik vasfını kaybeder.

Madde 6 — Konsey üyesinin yıllık maaşı bir ordinans ile değiştirilinceye kadar dolar olacaktır. Konsey üyesinin hizmet devresi için de bu şekilde bir artırma yapılamaz.

Madde 7 — Konsey belediye başkanı olarak seçeceği şehir idarecisi toplantılara rıyaset edecek, bütün resmî törenlerde şehir idaresinin başkanı tanınacak, fakat kendisinin devamlı hiç bir idare görevi bulunmayacaktır. Bundan başka konsey belediye başkanının mazereti veya gayubeti halinde onun yerine hareket etmek üzere bir de yardımcı başkan tayin edecektir ki belediye başkanlığı inhilâl ettiği zaman bu zat onun geri kalan müddeti için başkanlık yapacaktır. Hem belediye başkanı ve hem yardımcısı konsey üyeleri arasından seçilecektir.

Madde. 8 — Şehre ait bütün yetkiler konseyde toplanacak ve tahdit edici mahiyette olmamak üzere konsey şu yetkilere sahip olacaktır:

- 1) Şehir idarecisinin (manager) tayini ve azli,
- 2) İdare şubeleri tesis etmek ve vazife bölümü yapmak,
- 3) Şehir bütçesini kabul etmek,
- 4) Ordinanslar ile bonolar ihracına müsaade etmek,
- 5) Bir belediye dairesi veya müessesesinin faaliyeti hakkında soruşturma yapmak.
- 6) Zat işleri komisyonunun üyelerini tayin etmek.
- 7) Plânlama komisyonunun üyelerini tayin etmek.
- 8) Bölge parsel komisyonunun üyelerini tayin etmek,
- 9) İmar plânlarını kabul etmek.
- 10) Resmî şehir haritasını kabul ve tadil etmek.
- 11) Binaların yüksekliklerini, kat sayılarını, bahçe büyüklüklerini ve nüfus kesafetlerini tanzim ve tahdit etmek, iskân mahalleri, ticaret ve endüstri yerleri tesbit etmek.
- 12) Az gelirli aileler için sıhhi ve emniyetli iskân yerleri temin etmek.
- 13) Bir ev inşa dairesi ihdas etmek.
- 14) Kötü barınak bölgelerinin tasfiyesine memur plânlama komisyonu tarafından yapılacak tekliflerin kabul, tadil ve tatbiki.
- 15) Banliyö bölgelerinin yeniden plânlanmasına, imar ve ıslahına, veya felâkete maruz kalan bir şehir bölgesinin yeniden inşa,

imar ve ıslahına memur komisyon tekliflerini kabul, tadil ve tatbik etmek.

Madde 9 — Konsey şehir idarecisi unvanım taşıyacak ve statünün verdiği görev ve yetkilerle mücehhez olmak üzere bir memur tayin edecektir. Seçildiği hizmet müddeti zarfında ve hizmetten ayrılmasını takip eden bir sene içinde hiçbir konsey üyesi idare hizmeti alamaz.

Madde 10 — Konsey şehir idarecisini belirsiz bir müddetle tayin eder ve üyelerinin oy çoğunluğu ile görevinden uzaklaştırabilir. Konsey böyle bir azilden en az otuz gün evvel meriyete geçecek şekilde oy çoğunluğu ile alacağı ihzari kararlar azlin sebeplerini bildirecektir. Şehir idarecisi bu karara yazı ile cevap vererek aleni surette dinlenmesini isteyebilir. Bu dinlenme, talebinden en az 20 veya en geç 30 gün sonra yapılır. Alenî dinlenmeden sonra talep üzerine konsey azil hakkında oy çoğunluğu ile kesin kararını verir. Konsey vereceği ilk kararla şehir idarecisine işten el çektirebilir, fakat hiç bir suretle maaşının henüz verilmemiş kısmını tevkiif ettiremeyeceği gibi ilk karardan sonraki üç ay zarfında onu maaş almaktan da menedemez.

Madde 11 — Ne konsey üyesi ve ne de bizzat konsey bir kimsenin hizmete alınması veya hizmetten çıkarılmasını şehir idarecisinden veya maiyetinden isteyemez. Ve keza herhangi şekilde idare memurlarından birinin tayin veya azil işlemine iştirak edemez. Soruşturma maksadile konseyin veya üyelerin sadece idari faaliyet hakkında şehir idarecisi vasıtasile işlem yapmaları hali bundan hariçtir. Bundan başka ne bir konsey üyesi ne de bizzat konsey idarecinin maiyetindeki bir memura resmen veya özel şekilde emir veremez. Bu madde hükümlerini ihlâl eden veya bu maddeye aykırı şekilde oy kullanan konsey üyesi suçlu olacak ve tahakkuku halinde üyelik vasfını kaybedecektir.

Madde 12 — Konsey üyeliği inhilâl ettiği zaman bu münhal statünün 165 inci maddesine göre yapılan son seçimler neticesi tetkik edilmek suretiyle doldurulur.

Madde 13 — Konsey çıkaracağı kararlarla yeni belediye şubeleri ihdas eder, bu statü ile kurulmuş olanlar hariç olarak bazı şubeleri tepdil veya ilga eder.

Madde 14 — Konsey toplantı zabıtlarını tutmak, tebliğler yapmak, karar defteri tutmak ve imzasile tevsik etmek ve gerek statü ile ve kararlar ile kendisine tahmil edilecek diğer görevleri yapmak üzere bir şehir sekreteri seçecektir.

Madde 15 — Yeni seçilen bir konseyin ilk toplantısı seçimi takip

eden ikinci Pazartesi günü yapılır ve bundan soma tüzükle tesbit edilmiş zamanlarda muntazam surette toplanır. Fakat toplantı sayısı ayda birden az olamaz. Bütün toplantılar alenî yapılır.

Madde 16 — Seçimler, üye ehliyeti vesair hakkında konsey yargıç gibi hareket ederek celp müzekkeresi çıkaracak, soruşturma yapabilecek ve fakat konseyin kararı mahkemeler tarafından yeniden tetkik edilebilecektir.

Madde 17 — Konsey iç tüzüğünü ve çalışma programını kendisi hazırlayacak ve zabıtlarını halka ilân edecektir.

Madde 18 — Statünün kararnamelere tabi tuttuğu konsey faaliyetlerinden başka para cezası veya başka bir ceza ihdasına veya bir ödeneğin sarfına veya bir borç taahhüdüne müteallik işlemler ordinans ile icra olunur.

Madde 19 — Her ordinans son şeklini almış olarak ilk okunuşunu müteakip en az bir defa halka ilân olunur ve bunda onun kesin kabulü için alenî düşünce beyanının nerede ve ne zaman yapılacağı bildirilir. Bu ilân bildirilen zamandan en az bir hafta önce yapılır.

Madde 20 — İlânda bildirilen veya her zaman bu gibi toplantıların yapılması mutad olan mahalde ve zamanda bu ordinansın tam metni okunur ve sonra bu konuda ilgili kimselere konuşma hakkı verilir.

Madde 21 — Bu konuşmalardan sonra konsey ordinansı ya olduğu gibi veya tadilen kabul eder. Eğer tadil gerekli ise ve bu da esaslı bir noktaya taallük ediyorsa konsey kesin karar vermezden önce ordinansın tadil edilmiş şeklini yeniden aynı merasimle ilân eder ve bu maksatla yeniden halkın dinlenmesi için tesbit edilecek zamanı ve mahallî bildirir. Tebliğde bildirilen zamanda ve mahalde tadil edilen ordinansın tam metnini okur ve sonra ilgililer dinlenir. Bunun üzerine konsey kesin kararını verir. Yeniden metinde değişiklik gerektiği takdirde aynı formalite tekrarlanır.

Madde 22 — Ordinansın kesin kabulünden sonra tam metin yeniden ilân olunur ve statüde aksi derpiş edilmemişse bu statünün son faslında ki ordinans referandum suretiyle halk oyuna sunulur. Her ordinans, sarıh surette bir tarih zikredilmemişse kesin kabulünden itibaren yirmi günü geçmesile meriyete girer, eğer ordinans referandumla sunulmuşsa bu müddet müsait neticenin alındığı günden başlar.

Madde 23 — Her malî yılın bitmesinden önce konsey tarafından tayin edilecek ehliyetli tarafsız muhasipler şehir idaresinin hesaplarını ve

hatalı muamelelerini tetkik ederek raporlarını konseye ve şehir idaresine sunacaklardır.

Bu muhasiplerin şehir idaresinin malî işleriyle veya şehir memurlarıyla doğrudan ve dolayısıyla bir ilgi ve münasebetleri olmamalıdır.

Madde 24 — Konsey şehir idaresini seçerken sadece onun bu konudaki tecrübe ve bilgilerini ve idarecilik ehliyetini göz önünde bulunduracaktır. Tayini sırasında onun o şehir veya federe devlet bölgesi sakinlerinden olmasına hacet yoktur, ancak hizmete başladıktan sonra görev müddetince şehirde ikâmet etmelidir.

Madde 25 — Şehir idarecisi şehir idaresinin başıdır (*). Şehir işlerinin iyi görülmesinden konseye karşı sorumlu olacak ve bu maksatla aşağıdaki görev ve yetkileri bulunacaktır:

- 1) Bu statünün aksini derpiş ettiği veya kendisinin tayin ve azillerini kendi daire şeflerine bıraktığı haller müstesna olarak şehir idaresindeki bütün âmir ve memurları tayin ve azletmek.
- 2) Yıllık bütçeyi hazırlayarak konseye sunmak ve bunu o yıl içinde uygulamak.
- 3) Her malî yıl sonunda şehrin o yıl zarfındaki idari ve mali faaliyeti hakkında genel bir rapor hazırlayıp konseye sunmak.
- 4) Şehrin malî durumundan ve gelecekteki ihtiyaçlarından konseyi devamlı surette haberdar etmek ve uygun teklifler yapmak.
- 5) Ayrıca statü ile ve konseyce kendisine verilmiş diğer görevleri yapmak.

Madde 26 — Muvakkat gayubeti veya hastalığı sırasında şehir idarecisi şehir sekreterine tescil ettireceği bir mektupla kendi görevlerini yapacak ehliyetli bir idare memuru tayin eder. Böyle bir tayin yapmadığı takdirde konsey onun avdetine veya iyileşmesine kadar görev yapacak bir idare memuru seçer.

Madde 27 — Şehir idaresinde bir maliye ve bir de zat işleri şubeleri Bu statüyü hazırlayan komite belediye idarelerinde idareci (manager) sisteminin en sağlam ve müessir olduğu kanaatinde olmakla beraber bazı şehirlerde bugün henüz bunu kabule hazır durumda bulunmadıklarından bu gibi yerler için kuvvetli belediye başkanı sistemini tavsiye etmektedir. Yani başkan tayinle değil, seçimle hizmete girecek ve kendisine statünün idarecilere verdiği bütün yetkiler bahşedilecektir.

* Bu statüyü hazırlayana komite belediye idarelerinde idareci (manager) sisteminin en sağlam ve müessir olduğu kanaatinde olmakla beraber bazı şehirlerde bugün henüz bunu kabule hazır durumda bulunmadıklarından bu gibi yerler için kuvvetli belediye başkanı sistemini tavsiye etmektedir. Yani başkan tayinle değil, seçimle hizmete girecek ve kendisine statünün idarecilere verdiği bütün yetkiler bahşedilecektir.

rinden başka şehir idarecisinin teklifi üzerine ordinans çıkarmak suretile diğer şubeler de bulunur.

Madde 28 — Her şubenin başında bir müdür bulunur. Müdür şehir idarecisi emrinde şubenin idare ve kontrolü ile mükelleftir. Müdürler ve idareciler bir kaç şubeyi birden idare edebilirler.

Madde 29 — Şubeler ve daireler arasında iş bölümü idarecinin teklifi üzerine ordinans çıkarılmak suretile yapılır.

Madde 30 — Şehir idaresinin malî yılı ayının birinci gününden başlar ve son günü biter. Malî yıl aynı zamanda bütçe ve hesap yılıdır.

Madde 31 — Şehir idarecisi bütçe yılının başlamasından otuz beş gün önce bütçe ile birlikte 44 - 45. maddelere göre hazırlanmış gerekçe mesajını konseye sunar. Bu maksatla tayin edeceği tarihte bizzat veya bir memur vasıtasıyla her şubeden veya müesseseden gelir gider tahminlerini ve bütçeye esas teşkil edecek diğer bilgi ve rakamları elde eder. Ve bunlara (1) bütçe yılı içinde veya (e) gelecek beş yıl içinde deruhte ve intaç edilecek sermaye projelerinin tahminlerini ekler, şehir idarecisi bütçeyi hazırlarken tahminleri gözden geçirir, bu konuda konuşmalar yarar, bu tahminleri uygun göreceği şekilde revizyona tabi tutar.

Madde 32 — Bütçe ile bütçe mesajı ve buna bağlı cetveller şehir sekreteri dairesinde genel bir vesika olarak hemşerilerin tetkikine açık bulundurulacaktır. Şehir idarecisi de ilgili kimselere dağıtılmak üzere bütçeyi ve bütçe mesajını yeter miktarda çoğaltacaktır.

Madde 33 — Konsey bütçenin sunulduğu toplantıda bütçe hakkında açık konuşmanın yapılacağı zamanı ve mahallî tesbit edecek ve bunu halka ilân edecektir. Toplantı günü ilân tarihinden en az yedi gün sonra olmalıdır.

Madde 34 — Bildirilen günde ve mahalde konsey sunulan bütçe hakkında düşüncelerini dinlemek üzere toplanacak ve bütün ilgili kimselere lehte veya aleyhte konuşma fırsatı verilecektir.

Madde 35 — Bu konuşma sonunda konsey bütçe projesine yeni kalemler ekleyebilir, mevcut kalemleri artırıp eksiltebilir. Yalnız kanunla veya 55 inci maddenin a, b, c, d, e, f, g, h, ve i fıkralarile tesbit edilen masraflar bundan müstesnadır.

Konsey bütçede tasrih edilen unvanları, idare şartlarını ve izahları değiştiremez. Bütçeye yeni bir kalem eklemekten veya mevcut bir kalemi

artırmadan önce bir tebliğ neşrederek teklif edilen artırmanın mahiyetini açıklar ve ilân tarihinden itibaren en az beş gün sonra halkın dinleneceği toplantının ne zaman ve nerede yapılacağını bildirir.

Madde 36 — Bu dinlemeden sonra konsey bütçeye yeni bir kalemi veya müteaddit kalemleri ekler veya mevcut kalemlerde artırımlar yapar, fakat her artırma teklifi karşısında en az bunun tutarına muadil bir gelirin de eklenmesi şarttır.

Madde 31 — Konsey üyelerinin çoğunluk oyu sağlandığı takdirde bütçe kabul olunur.

Madde 38 — Malî yılın son ayının en geç yirmi yedinci gününden evvel bütçe kesin olarak kabul edilmelidir. Eğer konsey bu tarihten önce kesin karara varmadığı takdirde bütçe teklif edildiği şekilde kabul edilmiş sayılır.

Madde 39 — Kesin kabulü üzerine bütçe yeni bütçe yılı için meriyete girer. Kabul edilen bütçenin bir sureti şehir idarecisi ve sekreteri tarafından tasdik edilerek maliye şubesindeki dosyasında muhafaza olunur. Tasdik muamelesi biten bütçe çoğaltılarak bütün şubelere, daire ve müesseselere, ilgili kimselere ve kurullara dağıtılır.

Madde 40 — Bütçenin meriyete girmesi üzerine teklif edilen masraf ödenekleri bütçede tasrih edilen çeşitli gayelere ve kimselere ödenir.

Madde 41 — Bütçenin meriyete girmesi üzerine bütçede toplanması tasrih edilen vergi miktarı o malî yıl zarfında şehir idaresi namına tahsili gereken vergiyi teşkil eder. Kabul edilen bütçenin bir sureti şehir idarecisi tarafından tasdik olunarak vergi tahsiline memur daire şefine tevdi olunur.

Madde 42 — Şehir idarecisi tarafından bütçe ile birlikte konseye sunulacak gerekçe o bütçe yılına ait malî siyasetin ana hatlarını çizecek ve bütçe projesinin önemli kısımlarını açıklayacaktır. Keza masraf ve gelir bakımından geçen yıla nazaran bütçede husule gelmiş esaslı farkların ve malî politika değişikliğinin sebeplerini izah edecektir.

Madde 43 — Sermaye projelerine ait teklif edilen masrafların itfası ile münasebettar olmak ve bütçe mesajının bir kısmını teşkil etmek üzere şehir idarecisi bu masrafı karşılayacak ödeneklerin ve mevcut ise bütçe yılı içinde çıkarılacak bonoların tutarını da bildirecektir.

Madde 44 — Şehir idarecisi bundan başka bütçe yılını takibeden beş malî yıl için plânlama komisyonu tarafından hazırlanmış sermaye projelerde ilgili programı kendi düşüncelerde ve nafia şubesinin hazır-

layacağı masraf tahminleri birlikte mesajına ekleyecektir. Sermaye programının hazırlanmasında faydalanmak üzere şubeler bu husustaki tahminlerini plânlama komisyonuna tevdi olunur.

Madde 45 — Şehir idarecisi gerek bugünkü malî durum ve gerekse sermaye tevzinleri hakkındaki yardımcı cetvelleri ve aydınlatıcı diğer malzemeyi de bütçe mesajına bağlayarak konseye sunacaktır.

Madde 46 — Bütçe malî yılın tam bir plânını teşkil edecek ve cetvel halinde şunları ihtiva edecektir:

- a) Genel bir özet.
- b) Teklif edilen ödeneklere uygulanması mümkün bütün muhtemel gelirlerin tefferruatlı tahminleri.

- c) Bütün masraf teklifleri.

Gelir tahminlerinin tutarı teklif edilen masraf tekliflerinin tutarına müsavi olmalıdır.

Madde 47 — Muhtemel gelirler «bakaya», «çeşitli gelirler» ve «emlâk vergisi» diye sınıflandırılır.

Madde 48 — Gelir hanesinin önündeki paralel sütunlara geçen son malî yıl bütçesinin bütün kalemleri tutarı, bu kalemlerin sene içinde tahsil edilmiş tutarları, senei haliye bütçesinin ayrı ayrı her kaleminin tutarı ve bütçenin hazırlandığı zamana kadar tahsil edilmiş para miktarı ile aynı malî senenin geri kalan kısmına ait tahsilâtın mümkün olduğu kadar sıhhatle tahmin edilecek tutarı konulacaktır.

Madde 49 — Gelir fazlaları şunlardır:

- a) Bütçe yılının başında mükellefiyet müddetinin geçmesile elde kalan tahsil gelirleri,
- b) Geçen malî yılda çeşitli gelirlerden tahmin edilmemiş tahsilât,
- c) Geçen malî yılın çeşitli gelirlerinden bütçede tahmin edilen miktarın üstünde yapılan tahsilât,
- d) Geçen malî yıl zarfında ihtiyat olarak tesis edilmiş vergi ve resim tahsilatı.

Madde 59 — Çeşitli gelirlere şunlar dahildir: Genel emlâk vergisi haricinde tahmin edilen vergi ve resim gelirleri, federe devletçe yapılan yardım, federe devletçe tahsil edilen vergiler üzerinden alınacak şehir hissesi, belediye servislerinden, satışlardan, para cezalarından, el koymalardan, emekli ödeneklerinden, özel ödeneklerden.

Madde 51 — Şehir idaresinin malı olan veya onun tarafından işle-

tilen hizmetlerin ve umumî müesseselerin gelir ve masraf tahminleri, adı zikredilmek suretiyle her hizmetin özel bütçe faslından bildirilecek ve tahmin edilen ödenek artışı da çeşitli gelirler maddesine konmuş olacaktır.

Madde 52 — Bütçenin tahmin edilen gelirler hanesine çeşitli gelir olarak aynı kaynaktan o malî yıl zarfında filen tahsil edilebilen vasatinin üstünde bir miktar konamaz. Bunun için o malî senenin işlemiş on ayındaki tahsilâta son iki ayın mümkün olduğu kadar sıhhatli tahmin gelin eklenir. Şehir idarecisinin yazılı taahhüdü üzerine konacak miktar müstesnadır.

Madde 53 — Özel istifadeye tâbi bina takdiri kıymetlerinden elde edilen gelirler bütçe yılının birinci günü tahsil edilmiş miktardan fazlası gösterilmeyecektir.

Madde 54 — Evvelce bütçede gösterilmemiş yeni bir gelir kaynağı bütçeye konamaz, meğerki bu gelirin bütçe yılı zarfında tahsil edileceğinin olaylardan istintaç edildiği hakkında şehir idarecisi konseye beyanda veya yazılı taahhütte bulunmuş olsun. Eğer gelir kaynağı federe devletten alınacak bir ödenek şeklinde ise ilgili devlet memurunun bu hususta yazılı beyanda bulunması şarttır.

Madde 55 — Masraf ödenekleri kanunun tasrih etiği şekilde ve kanım hükümleri mevcut değilse ordinansla tesbit edildiği gibi maddelere geçirilecektir. En az şu masrafların bütçeye konması gerekir:

- a) Şehir idaresince taahhüt edilmiş genel borcun faiz, amortisman ve itfa masrafları.
- b) Diğer statülü masraflar.
- c) Mahkeme kararlarına göre yapılacak ödemeler.
- d) Çeşitli gelirlerden son malî yıl zarfında tahmin edilen miktarın tahsil edilemeyen kısmı.
- e) Tarh edilmiş vergilerin bütçe yılından altmış gün önce tahsil edilememiş miktarı. Bu gibi vergilerin rezerve edilecekleri hakkında şehrin bir hüküm kabul etmesi hali müstesnadır.
- f) Cari senei maliye zarfında vergilerde yapılan iptaller, tenziller, tahfifler ve ilgalara muadil bir miktar.
- g) Malî sene sonunda özel gelir tahvillerinin genel tutarına muadil bir miktar.
- h) Malî sene sonunda müddetleri bitecek fevkalâde tahvillerin genel tutarına muadil bir miktar.

- i) Eğer umumî hizmetlerin açıklarını ödemek zorunda ise tamamlanan son malî yıl zarfındaki işletme açıklarını karşılayacak bir miktar her âmmе hizmetinin ismi ayrı ayrı gösterilmek suretile bütçenin ayrı bir faslına konur.
- j) Şehrin her şube, daire ve müessesesinin idare, bakım ve işletme masrafları. ki Bu maddenin j fıkrasına göre bildirilen miktarın yüzde üçünden fazla olmamak üzere kontenjan masrafı.
- 1) Bu statünün 57 maddesine göre sermaye projeleri ve bunlar için itfa akçesi.

Madde 56 — Masraf ödenekleri hanesinin karşısındaki paralel sütunlara geçen son malî yıl bütçesindeki her masraf kaleminin miktarı, o yıl zarfında bu kalemlerden filen sarf edilmiş olanların miktarı, halî sene içinde bu kalemlerden bütçenin hazırlandığı tarihe kadar filen sarf edilmiş olanlarla birlikte senenin geri kalan kısmında sarfedilmesi sıhhatle tahmin edilen miktar konur.

Madde 57 — 55. maddenin 1 fıkrasındaki sermaye projelerinin itfa akçeleri başlığı altında bütçe yılı zarfında müsaade edilmesine intizar edilen tahvillere ait her sermaye projesi için tahviller tutarının yüzde beşinden az olmayan bir ödenek konacaktır. Bütçe yılı zarfında kısmen bono ihracile finanse edilmesi muhtemel bütün cadde tamirleri itfa akçesi maksadile tek proje telâkki edilecektir, keza bütün su ve çöp kurumları da. Ancak yangın, su basması ve diğer tabii felâketler halinde veya şehir idaresinin sahip olduğu veya işlettiği bir âmmе hizmeti veya kûrûme için gerekli ihtiyacı karşılamak üzere bono ihraç edilmezden önce böyle bir ödenek kabul edilmesi gerekli değildir.

Madde 58 — Bütçenin baş tarafında bulunması gereken bütçe özetinde kalemler ayrı ayrı zikredilmeyerek sadece ana kaynaklardan tahmin edilen gelirler bulunur. Bu kısım vergi mükellefine tafsîlâtlı bütçe tahminlerinin basit ve açık bir özetini verecek şekilde tahsil edilecek vergileri ve masrafların cinslerini ve bölümlerini ihtiva eder.

Madde 59 — Aşağıda geçecek (sermaye projesi) veya (proje) tabirlerinden (a) fizik imar veya tamir faaliyeti veya bu maksatla yapılacak etüdler, (b) sürekli şekilde gelir getiren, (c) umumî imar faaliyeti için gerekli teçhizat mübayaası anlaşılmalıdır.

Madde 60 — Kanuna göre inşaaı veya iktisabı mümkün bir sermaye projesini karşılamak üzere bu statü gereğince tahviller ve tahvil notları çıkarmak suretiyle şehir idaresi borç taahhüdüne girişebilir.

Madde 61 — Statü gereğince şehir konsey üyelerinin en az beşte üçünün muvafık oyu ile tahvil ordinansı kabul eder ve ihracına müsaade edebilir.

Madde 62 — Bir tahvil ordinansı en az aşağıdaki hükümleri ihtiva eder:

- 1) Teşhisini mümkün kılacak kısa ve genel tabirlerle tarif edilerek bir sermaye projesi için ödenek tahsisi.
- 2) Bu tahsisi karşılamak üzere statü gereğince belli bir meblağ tutarında tahvil ihracile borçlanmaya müsaade olunması.
- 3) Sermaye projesi için tahmin edilen azami masraf hakkında tahsis edilen para miktarı ile birlikte beyan.
- 4) O yılın bütçesine bono ihracına tekaüdümlük etmek üzere konacak itfa akçesinin miktarı.
- 5) Bu statünün 79 80. maddelerindeki tahditler gereğince projenin faydalanma devresinin tesbiti.
- 6) Bunların ihracından sonra şehir idaresinin taahhüd ettiği safi borç miktarı.

Madde 63 — Bir tahvil ordinansı, proje için tahsis edilen ödenek miktarı ile bu masrafları karşılamak için çıkarılmasına müsaade edilen tahvil miktarını bildirecektir. Tahvil ordinansının tasdik tarihi ile muhteviyatı bonolarda zikredilecektir.

Madde 64 — Tahvil ordinansı birden fazla projeyi ihtiva ederse bunlardan her biri için ayrı ödenek tahsis edilir, azami masraf tahminlerinde itfa akçeleri bildirilir, fakat masrafların tamamını karşılayacak şekilde bir tek tahvil ihracına müsaade olunur. Böyle bir tahvil ordinansı içinde masraf ödenekleri ayrı ayrı değil bir kalem halinde zikrolunur.

Madde 65 — Tahvil ordinansı birden fazla projeyi ihtiva ederse her birinin fayda1 anma müddetinden başka müteaddit projelere ait tahviller miktarı göz önünde tutularak ortalama bir müddette tesbit olunur,

Madde 66 — Tahvil ordinansının kabulüne ait formalite bu statünün 19, 20, 21 ve 22. maddelerinde zikredilen diğer ordinanslardakinin aynıdır, Şukadar ki kesin kabulünden sonra neşredilirken buna şu tebliğ de eklenecektir: «İşbu ordinans kesin olarak kabul edilmiş olup buna karşı statünün kabul ettiği yirmi günlük itiraz müddeti neşri tarihinden başlayacaktır.»

Madde 67 — Eğer tahvil çıkarma müsaadesi federe devletin umum; kanunları gereğince emir mahiyetinde referanduma muhtaçsa şehir i-

daresince halkoyuna sunulur. Eğer tahvil ordinansı emir mahiyetinde referanduma muhtaç değilse statünün bu husustaki maddeleri gereğince, dilekçe üzerine müsaade mahiyetinde referandum uygulanır. Yalnız yangın, su baskını gibi tabii afetler karşısında ödenek temini için veya belediyenin sahip olduğu veya işlettiği bir âmmе hizmeti veya müessesesinin tevsi veya ıslahını sağlamak maksadile tahvil ihracı hali bundan müstesnadır.

Madde 68 — Her tahvil ordinansı kesin kabulünden sonra ilk neşrini takip eden yirmi birinci günü meriyete girer. Eğer bu referanduma muhtaçsa ancak oy verenlerin çoğunluğu ile tasvip edildiği takdirde meriyet kazanır.

Madde 69 — Evvelki bütçeye bu maksatla bir itfa akçesi konmadıkça tahvil ordinansı kabul edilemez. İtfa akçesi tahviller tutarının en az yüzde beşine muadil olmalıdır. Bir mali yıl zarfında kısmen bono ihracı suretile karşılanacak bütün yol tamirleri itfa akçesi bakımından bir tek proje telâkki olunur. Keza suyuollarının ve çöp tesislerinin tevsi işleri de böyledir.

Madde 70 — Yangın, su basması ve diğer tabii âfetlerden doğan masrafi karşılamak veya sadece belediyenin sahip olduğu veya işlettiği bir âmmе hizmetini veya müessesesini tamamlamak maksadile çıkarılacak tahvillere ait ordinans bakında bu hükümler uygulanmaz.

Madde 71 — Tahvillerin ihracından önce konsey kabul edeceği tahviller için mütedavil notlar çıkarılabilir. Bu notlar en fazla 14 ay içinde ödenecek ve ordinansı da başka bir hüküm yoksa tahvillerden önce çıkarılan bütün notlar halka sunulmadan önce özel şekilde satılabilecektir.

Madde 72 — Tahvil ihracile ilgili olup ordinansı içinde hükme bağlanmamış bütün meseleler konsey üyelerinin çoğunluk oylarile alınacak kararlarla hallolunur.

Madde 73 — Tahvil ordinansı ile ilgili olarak bunun ihracından önce belediyenin maliye şubesi direktörü şehir sekreterinin dairesinde aşağıdaki hususları ihtiva eden yeminli bir borç beyanında bulunur: (a) Bütün şehir tahvillerinin ve notlarının genel tutarı, (b) Anayasanın ve genel kanunların müsaade ettiği indirmeler, (c) mevcut safi borç miktarı, (d) bu tahvil ordinansının kabulünden sonra husule gelecek borç miktarı, (e) kanuna göre şehrin ihracına yetkili olduğu tahvil ve notların genel tutarı.

Madde 74 — 73. maddedeki özel borç beyanı yapılır ve bu beyan

tahvil ordinansının kabulünden önce konsey tarafından tasvip olunursa özel borç beyanı doğru telâkki olunur.

Madde 75 — Bu suretle tastik ve tevsik edilen borç beyanına müsteniden tahvil ihraç edilmesinden sonra borç beyanının sıhhati hakkında tahvillerin meriyetini haleldar edecek şekilde itirazda bulunamaz ve dâva açamaz.

Madde 76 — Bu statü hükümlerine göre açılan bütün tahviller birbirini takip eden yıllık taksitlerle ödenecek ve bunlardan hiç biri en küçük ilk taksitin yüzde ellisinden fazla olmayacaktır.

Madde 77 — İlk yıllık taksit tahvillerinin mesnedini teşkil eden ordinansın kesin surette kabulü tarihinden itibaren bir yıl içinde ve eğer tahviller sermaye notları halinde ise iki yıl içinde ödenmelidir.

Madde 78 — İhraç edilen her tahvile ait son taksit ihracın hedefini teşkil eden projenin faydalanma müddetinin bitmesinden önceki bir tarihten daha sonraya kalamaz.

Madde 79 — Her projenin faydalanma müddeti ve müteaddit projeler varsa bunlara ait vasatı müddet mesnedini teşkil eden ordinansın kesin kabulü tarihinden başlar.

Madde 80 — Tahviller tediye müddetlerini aşmayacak müddetlerle çıkarılabilir ve satış hasılatı gösterilen gayeler için sarf edilebilir:

- a) Azamî tediye müddeti. 30 yıl - Su tesisleri, gayrimenkul iktisabı, çöp kurumları için inşaat ve teşhizat.
- b) Azamî tediye müddeti. 20 yıl - ısıtma, aydınlatma, boru tesisi, vantilatör, asansör, elektrik santrali, yangına karşı teşhizat.
- c) Azamî tediye müddeti. 10 yıl - Bu maddede zikredilmemiş diğer âmmeye hizmetine müteallik devamlı mahiyette imar işleri.

Madde 81 — Yukardaki âzami müddetler içinde tahviller sarf mahallini teşkil eden projenin faydalanma müddeti geçmeden önce ödenecektir, faydalanma müddeti şehir idarecisi tarafından tasdikli mühendis veya mimar sertifikasile tesbit olunur ve bu tahvil ordinansı için zikrolunur.

Madde 82 — İstikrazın hedefini teşkil eden projenin tasnifi ve faydalanma müddetinin tesbiti hakkındaki konsey kararı kesin ve bütün işlemler için esas olacaktır.

Madde 83 — Bu statüye göre ihraç edilen tahviller en az on gün müddet bırakılarak ve en az bir defa federe devletin veya belediye-

nin malî haber ve tebliğlerine tahsis edilmiş yayınlarla ve en az bir defa kontluk içinde en sürümlü bir gazete ile ilânından sonra kapalı zarf usulile umumî satışa arz olunur.

Madde 84 — Tahvil ordinansının kesin kabulünden yirmi gün sonra

(a) tahvillerin meriyeti hakkında ordinansta mevcut bütün beyanlar muteber sayılacak ve gerek şehir idaresi ve gerek diğer ilgililer bu mükellefiyetlerden geri dönemiyeceklerdir. (b) bu tahvil ordinansı bütün kanunlara ve statü hükümlerine uygun şekilde bir vesika, (c) bu tahvil ordinansı bundan sonra itiraz konusu teşkil etmiyecek ve aleyhinde ne dâva²' ve ne de dâvâlı sıfatiyle bir dâva görülmeyecektir. Yirmi günlük müddetin bitmesinden önce açılmış olanlar bundan müstesnadır.

Madde 85 — Bundan sonra statü hükümlerine göre ihraç edilecek tahvilleri ve notları ödeme hususunda şehir idaresinin yetkisi ve vecibesi gayrı mahdud olacak ve bu tahvillerin ve notların ve faizlerinin karşılanması maksadile şehir idaresi matrah teşkil edecek bütün mallar üzerinde herhangi bir had düşünmeden vergi tarh edebilecektir. Tahvillerde ve notlarda ve bunların ihracına izin veren ordinans içinde zikredilmiş olsun olmasın bu statüye göre ihraç edilmiş bütün tahvillerle notların ve faizlerinin tediyesi şehir idaresince garanti edilmiş sayılır.

Madde 86 — Belediyenin maliye şubesi olacak ve bunun şehir idarecisi tarafından tayin edilen bir direktörü bulunacaktır.

Madde 87 — Maliye şubesinin direktörü belediye muhasebesile vergi prensiplerine aşına olacak ve bütçe tanziminde ve malî kontrol işlerinde tecrübe sahibi bulunacaktır.

Madde 88 — Maliye direktörünün aylığı dolar olacak ve bu ancak ordinans ile değiştirilecektir.

Madde 89 — Maliye direktörü ancak konseyin ordinans ile tayin edeceği miktarda ve garantiyi haiz olarak borç senedi yapar.

Madde 90 — Maliye direktörü şehrin malî işlerini idare ile görevli olduğundan kendisinin şu yetkileri ve görevleri vardır:

- 1) Bütçenin cari masraf tahminlerini şehir idarecisine sunmak.
- 2) Bütçenin sermaye tahminlerini şehir idarecisine temin etmek.
- 3) Bütün sarfıyatı mürakabe etmek, masrafların bütçedeki ödenek miktarını aşmamasına dikkat etmek.
- 4) Şehir idaresile şubeler, daire ve müesseseler için genel muhasebe sistemini yürütmek, bütün bu daire ve müesseseler üzerinde malî kontrol sağlamak, bütçenin ihtiva ettiği her ödenek mad-

desi ayrı bir hesap tutar, bu hesaplardan her biri ödenek miktarını, üzerinden yapılan tediye, ödenmemiş veya bakiye kalmış borç miktarını gösterir ve ödenēi tahsil eden Ve sarfeden dairelerden günlük veya periyodik tahsil veya sarf raporları ister.

- 5) Tahsil veya sarfedilen miktarlar hakkında şehir idaresinin durumunu aydınlatarak şekilde tafsîlatlı aylık raporları şehir idarecisi delâletile konseye sunar,
- 6) Malî yılsonunda şehir idaresi için tam bir rapor hazırlar,
- 7) Şehir sınırları içindeki emlak için vergi tahakkuk ettirmek, vergi haritaları hazırlamak, vergi ihbarnameleri çıkarmak,
- 8) Tarhedilen vergileri, lisans ücretlerini ve diğer şehir gelirlerini veya şehrin toplamakla mükellef olduğu diğer gelirleri tahsil etmek, federe devlet veya federal hükümet bütçesinden, mahkeme veya herhangi bir devlet müessesesinden alacağını çekmek,
- 9) Şehir idaresine ait olan veya kontrolü altında bulunan bütün resmî ödenekleri muhafaza etmek,
- 10) Şehir idaresinin işletmelerine ait sermayeyi, şehir tahvillerini ve notlarını muhafaza etmek, almak, vermek, trampa etmek,
- 11) Şehir idaresinin şube ve dairelerinin kullanacakları malzeme ve teçhizatın alım, satım ve muhafazalarını mürakabe etmek,
- 12) Masrafları vize etmek, onun tarafından tasdikli sarf evrakı olmadıkça hiç bir ödenek tediye edilemez.

Madde 91 — Bütçe yılı başlamadan her dairenin şefi şehir idarecisine o yılın iş programını sunar, bu program her dairenin bütçe yılı için istediēi ödenek miktarını gösterir, şehir idarecisi iş programlarının ışığı altında her dairenin istediēi ödenek miktarını gözden geçirir, tasvip veya tadil eder.

Madde 92 — Şehir idarecisi bu şekilde hazırladığı tahsislerin bir kopyasını maliye direktörüne verir ve o bu esaslar dairesinde şube ve dairelerin masraflarına müsaade eder. Bu şekilde yapılmış bir tahsis bütçe yılı içinde aynı formalite ile değiştirilebilir. Eğer şehir idarecisi bütçe yılı içinde gelir ve alacak miktarının masraf tutarlarından daha noksan olduğunun farkına varacak olursa çeşitli dairelerin iş programlarında o nisbette değişiklik yapar.

Madde 93 — Şehir idarecisi sarfedilmemiş bir ödenēi veya bir kısmını başka şube ve dairelerin ihtiyacı için transfer edebilir. Bütçe yılını son üç ayı içinde şehir idarecisinin teklifi üzerine konsey sarfedilmemiş bir ödenēi bir daire, şube ve müesseseden başka birine naklede-

bilir. 55. maddenin a, b, c, d, e, f, h, ve i fıkralarındaki ödenekler üzerinde transfer yapılamaz.

Madde 94 — Maliye direktörünün şu yetkileri ve vecibeleri vardır:

- 1) Şehir idaresinin şube, daire ve müesseseleri tarafından kullanılacak makbuz, senet, çek ve talepname formüllerini tesbit eder.
- 2) Şehir idaresine malî mükellefiyet yükleyen mukaveleleri, sipariş evrakını ve diğer belgeleri tetkik eder ve bunlar için ödenek bulunup bulunmadığına kanaat getirdikten sonra tasdik eder.
- 3) Senetlerin, faturaların, bordroların ve her çeşit taleplerin tesviyesinden önce hukuk müşavirliğinin düşüncesini almak suretile inceler ve bunların doğruluğuna ve kanuna uyarlığına kanaat getirdikten sonra tasdik eder.
- 4) Belediyenin hangi şubesinde, daire veya müessesesinde olursa olsun bütün malî işlemlere ait hesapları teftiş eder.

Madde 95 — Belediye şube ve müesseselerinden hiç bir memur hangi maksatla olursa olsun bütçe yılı içinde tahsis edilen ödenekten fazla para sarfedemez, borç ve mükellefiyet kabul edemez, mukavele akdedemez, bu maddeye aykırı hareket eden suç işlemiş olur, derhal işine son verilir.

Madde 96 — Bütçe yılının sona ermesile sarfedilmemiş bütün ödenekler hükümsüz kalır.

Madde 97 — Bir memur tarafından tahsil edilen bütün harçlar ve ücretler şehir idaresine aittir, günü gününe maliye şubesine ödenmelidir.

Madde 98 — Maliye şubesinde bir levazım bürosu kurulacak ve bunu bir şef idare edecektir. Ordınans ile tesis edilecek talimat hükümlerine göre levazım şefi mukaveleler yapacak, dairelerin muhtaç olduğu eşya ve malzemeyi alacak, anbara koyacak ve ihtiyaca göre dağıtacaktır. Levazım şefinin görev ve yetkileri şunlardır:

- 1) Şehir idaresinin ihtiyacı olan eşya ve malzemenin cins ve nevilerini tesbit etmek,
- 2) Daire ve müesseselere teslim edilen eşya ve malzemenin miktar ve kalite bakımından uygunluğunu mürakabe etmek,
- 3) Tesis edilecek levazım anbarının muhafazasını temin etmek,
- 4) Artmış, kullanılmamış veya bozulmuş malzemeyi daireler arasında transfer etmek veya satmak.

Madde 99 — Levazım memuru eşya ve malzemeyi satın almadan önce bu husustaki tüzük hükümlerine göre geniş ölçüde rekabetten faydalanma imkânları sağlayacaktır. Konseyin ordinans ile bu hususta vereceği kararlar bundan müstesnadır, bununla beraber konsey münferit mukaveleleri ve alım satım işlerini artırma eksiltme tekliflerinden istisna edemez.

Madde 100 — Şehir idaresine ait 1000 doları aşan bir tamir işi mukavele ile yapılır, ancak konsey tarafından mezuniyet verildiği takdirde belediye şubesinde teferuatlı plâna uygun şekilde tahmin edilen masraf tutarına göre doğrudan doğruya yaptırılabilir. Bin doları aşan taahhüt işleri halka ilânını müteakip artırma ve eksiltmede en müsait teklif yapanlara verilir, şu kadar ki şehir idarecisi bütün teklifleri red ederek yeniden ilân etmeğe yetkilidir. Idarenin yazılı teklifi üzerine bu hükümlerinde değişiklik yapılmasına konsey tarafından izin verilebilir.

Madde 101 — Levazım bürosu tarafından yürütülen bütün mübayaa ve taahhüt işleri ilgili şube veya daire başkanının şartnamesine uygun olacak ve muhasebe müdürü tarafından onaylanmış bulunacaktır.

Madde 102 — Bir mal iktisabı veya inşaat icrası için bono ihraç edilecekse bunlara ait taahhüt mukaveleleri ihraç müsaadesi veren ordinansın meriyete giriş tarihine kadar tanzim edilemez, bu tarihten önce yapılmış bir mukavele mahkemece muteber sayılmaz.

Madde 103 — Normal hizmetler dışında zuhur edecek halkın sağlık ve selâmetile ilgili olağanüstü bir âimme ihtiyacını karşılamak üzere konsey bu maddeye göre bir bütçe yılı içinde fevkalâde bir Ödenek kabul edebilir. Bunun için karar şehir idarecisinin teklifi üzerine üyelerin beşte dört oy çoğunluğu ile alınmış olmalıdır. Olağanüstü bir ödeneğin tutarı bir bütçe yılı içindeki ödenekler tutarının yüzde üçünü aşamaz.

Madde 104 — 103. madde gereğince bütçeye konmuş ödenek yoksa konsey olağanüstü notlar ihracına müsaade eden karar kabul edebilir. Bunların zaman zaman yenilenmeleri mümkündür, fakat bu yenilenme malî yılın bitmesinden bir gün önce yapılmış olmalıdır.

Madde 105 — Konsey kabul ettiği karar ile bir bütçe yılı içinde tarh edilmiş veya edilecek bina vergilerine müsteniden istikraz yapılmasına ve bu maksatla vergi tahminlerine müstenit şehir notları tedavüle çıkarılmasına müsaade edebilir. Bu notlar bir yıl için çıkarılır ve bir yılı geçmemek şartıyla bu müddet uzatılabilir, çıkarıldıkları tarihten itaba-

ren üçüncü yılsonunda vadeleri bitmiş olacak ve tediyeleri gerekecektir. Bu istikrazın tutarı o yıl zarfındaki bina vergileri tutanımı yüzde ellisini geçemez. Borcun tecdidi halinde yeni borç tutan eskisinin yüzde yirmisinden ve ikinci tecdit halinde eskisinin yüzde dördünden fazla olamaz.

Madde 106 — Konsey kabul edeceği kararlar bir bütçe yılı içinde o bütçe gelirlerine müsteniden istikraz yapılmasına ve bu maksatla özel gelir notları tedavüle çıkarılmasına müsaade edebilir. Bu notlar çıkarıldıklarının ikinci yılı sonunda itfa olunmalıdır.

Madde 107 — Bu notlar istendiği zaman ödenmeyecek belki notta bildirilmiş olan vadelerinden ve ödenme tarihlerinden öncede geri satın alınabileceklerdir.

Madde 108 — Bu fasla göre çıkarılacak notlar maliye şubesinde hiç ilansız özel şekilde başa baş ve faiz üzerine satılabilir.

Madde 109 — Şehir idaresinin bu maddelere göre not ödücü hakkındaki yetkisi ve mükellefiyeti hudutsuzdur.

Madde 110 — Şehir idaresinde memurların tayin ve terfilerinde ehliyet sistemi uygulanacak ve ehliyet mümkün olduğu kadar müsabaka imtihanlarla tevsik edilecektir. Bu maksatla kurulacak zat işleri şubesinin müdürünü şehir idarecisi tayin edecektir.

Madde 111 — Zat işleri müdürü bu konuda bilgili ve tecrübe şahini olmalıdır.

Madde 112 — Zat işleri müdürünün görev ve yetkileri şunlardır:

- 1) Asli hizmete alınacak memur adayları için müsabaka imtihanları hazırlamak, çok sayıda ehliyetli kimselerin iştirakini sağlamak üzere imtihanlardan önce geniş ölçüde ilân vermek,
- 2) Bu madde hükümlerini statünün 117. maddesinde bildirilen esaslar dairesinde uygulamak için uygun ve lüzumlu göreceği talimatı hazırlayıp zat işleri komisyonuna sunmak,
- 3) Şehir idaresindeki hizmetleri mahiyetlerine, görev ve mesuliyetlerine göre bir sınıf ve derece projesi hazırlamak ve uygulamak,
- 4) Hizmetliler için bir barem plânı hazırlamak ve uygulamak,
- 5) Her memur için şahsı dosya tutmak.
- 6) Maaş bordrolarını tasdik etmek,
- 7) Memurları belediye hizmetlerinde yetiştirmek üzere program tesbit etmek, eğitim kursları hazırlamak.

Madde 113 — İşlerinden biri başkan olmak üzere konseyin tayin edeceği üç üyeden müteşekkil bir zat işleri komisyonu bulunacaktır. Üyelerin hizmet müddetleri altı yıl olacak ve yalnız ilk tayin edilen üye dört yıl ve diğer bir üye iki yıl hizmet edecektir. İnhilâl eden bir hizmet yerine konsey geri kalan müddeti tamamlamak üzere derhal birini tayin eder. Bir komisyon üyesi ancak bir sebep mevcut olduğu takdirde ve kendisine yazılı olarak aleyhindeki isnatları bildirmek suretile konsey tarafından hizmetten çıkarılabilir ve üye isterse genel bir dinleme yapılır. Üye hakkındaki isnatlar tasdikli olarak şehir idarecisine ele verilir.

Madde 114 — Zat işleri komisyonuna üye olacak kimsenin o bölgede seçmen ehliyetim haiz olması, memurların tayin ve terfilerinde ehliyet sistemine taraftar olması, âmmе hizmetlerinden birinde görevli veya buna namzet olmaması, siyasî parti kurullarından birinde üye veya memur bulunmaması gerektir.

Madde 115 — Zat işleri komisyonunun her üyesine yılda 1500 doları geçmemek üzere komisyonda çalıştığı her gün için dolar yevmiye verilir.

Madde 116 — Komisyonun görev ve yetkileri şunlardır:

- 1) Zat işleri konusunda konseyi ve müdürü aydınlatmak,
- 2) Belediye hizmetindeki memur standardını yükseltmek, eğitim ve öğretim müesseseleri kurmak hususunda zat işleri müdürünü tenvir ve ona yardım etmek,
- 3) Belediye zat işlerinin idaresile ilgili araştırmalar yapmak ve aldığı neticeleri en az senede bir defa raporla konseye sunmak,
- 4) Sınıfı tenzil edilen, işten el çektirilen veya hizmetten çıkarılan memur ve müstahdemler için temyiz mercii olmak,
- 5) Bu statüde bahis konusu edilen zat işleriyle ilgili diğer hizmetleri konseyin ordinansı ile talebi üzerine ifa etmek.

Madde 117 — a) Zat işleri müdürü ile tayinden itibaren altı ay zarfında bu maddeler hükümlerini uygulamak için gerekli göreceği talimat esaslarını hazırlayarak komisyona teklif edecek, komisyon genel bir dinleme yaptıktan sonra bu talimatı tamamen veya kısmen kabul, red veya tadil eder. Teklifin yapılmasından itibaren altı ay zarfında komisyon hiç bir teşebbüse geçmezse talimat projesi konseye sunulmak üzere şehir idarecisine verilir ve konsey tarafından tasdiki üzerine veya on gün zarfında konsey tarafından red olunmadığı takdirde meriyete girer.

- b) Bu suretle kabul ve tasdik edilen talimat kanun hükmünde ola-

cak ve bu müsabaka imtihanlarının yapıış tarzlarını, tayin ve terfi listelerinin, sınıf, derece ve maaş, devam cetvellerinin, çalışma saatlerinin ve ücretlerinin ve buna benzer zat işleri muamelelerinin tanzim şekillerini gösterecektir.

Madde 113 — Şehir idaresine ait hizmetler sınıf ve derecelere ayrılmış esas hizmetler ve sınıf harici hizmetler diye ikiye ayrılacaktır.

a) Sınıf harici hizmetler şunlardır:

1 — Şehir konsey üyelerde diğer müntehap memurlar.

2 — Şehir sekreteri,

3 — Şehir idarecisi, (varsa) yardımcısı,

4 — Şube müdürleri,

5 — Şehir idarecisiyle şube müdürlerinin baş asistanları ve özel sekreterleri,

6 — Şehir idaresindeki komisyonların üyeleri,

7 — Şehir idarecisi veya konsey tarafından muvakkat oldukları tasdik edilmek ve muvazzaf memurlar tarafından icra edilmemek suretile özel tahkik, tetkik ve tesis işlerinde çalışanlar,

b) Bu maddede geçici hizmetler arasında zikredilmeyen bütün görevler, aslı hizmetler bu sınıfa dahildirler.

Madde 119 — a) Zat işleri müdürü asli sınıfa dahil her hizmetin görev ve sorumluluklarını gösteren esasları hazırlayacak ve saklayacaktır. Bu bölüme göre ilk müdürün tayininden itibaren bir yıl içinde hazırlanacak tasnif plânı şehir idarecisine ve onun tarafından da gerekli değişiklikler yapıldıktan sonra konseye sunulacaktır. Bu plân Konsey tarafından tasdik edildikten sonra veya on üç gün zarfında red edilmediği takdirde meriyete girecektir.

b) Müdür aynı formaliteyi takip ederek zaman zaman bu plân üzerinde değişiklikler yapılmasını teklif edebilir.

c) Tasnif plânı kabul edilir edilmez müdür şehir idarecisinin tasvibile her hizmet için görev ve mesuliyetin önemine göre bir sınıf ve derece tesbit edecek ve bundan sonrası için de yeni hizmet yerleri ayıracaktır.

d) Tasnif plânının kabulünden ve hizmetlilerin sınıf ve derecelere ayrılmasından sonra her hizmet şahsı dosyalarda, resmî sicillerde, bordrolarda ve bütün belgelerde kendi unvanile anılacaktır.

e) Hizmetlerin sınıf ve derecelere ayrılması üzerine hak iddiasında

bulunacak memurlar dilekçelerini zat işleri müdürüne sunacak ve bu suretle onlara haklarını savunma imkânı verilecektir.

Madde 120 — Şehir idaresinin yüksek hizmet yerleri boşaldıkça alt kademelerde hizmet gören memurlar müsabaka imtihanile buralara getirilirler. Şehir idarecisi uygun gördüğü takdirde bu imtihanlara şehir idaresine mensup olmyanların da girmelerine müsaade olunur. Hizmet yerinin daha yüksek maaşlı bir görevle değiştirilmesi terfi sayılır normal terfi şekillerini ve şartlarını zat işleri müdürü tesbit eder.

Madde 121 — Zat işleri müdürü her hizmet yeri için tesbit edeceği ödenek derecesine göre bir maaş cetveli hazırlar ve şehir idarecisi bunu istese değişiklikler yaparak konseye sunar. Bu cetvel konsey tarafından tasdik edildikten sonra veya on üç gün zarfında konseyce red edilmediği takdirde meriyete girer. Şehir idarecisinin teklifi üzerine cetvelde değişiklikler yapılabilir. Bütçenin artması veya eksilmesi üzerine konsey memur ödeneklerinde artırma veya eksiltme tevessül edemez, ancak hizmetlerin sınıf ve dereceleri üzerinde tadiller vücuda getirebilir. Konsey hiç bir zaman bir sınıfa ait maaş tutarı maaş cetvelde tesbit edilen asgarî miktarın altına indiremez, azamî haddin üstüne de çıkamaz.

Madde 122 — Şehir idaresi memur ve müstahdemlerinin bir kısım veya hepsi için emeklilik sistemi kabul etmeğe yetkilidir. Bu sistem iki taraflı iştirak esasına dayanacak yani masrafı karşılamak üzere hem memur ve hem şehir idaresi aynı nisbette emekli aidatı ödeyecektir. Aidat miktarı ölüm nisbetleriyle hizmet müddetlerine göre sigorta prensipleri dairesinde konseyce takdir edilecek ve yeknesak bir sekide seyyalinin veya maaş cetveline göre müttenakıs bir nisbet dahilinde hesaplanacaktır. Müttezayit nisbet esası kabul edilemez. Emekli sistemini kabul edecek ordinans zaman zaman kıymet takdiri yapılması hakkında hükümleri ihtiva edecek ve bunlar üyelerin ve şehir idaresinin iştirak hissesinin tesbitine esas teşkil edecektir. Bundan başka münasip ihtiyat akçesi hakkındaki hükümleri de ihtiva edecektir.

Emeklilik sisteminin kabulü sırasında hizmette bulunanların emekli avantajlarından faydalanmaları için uygun bir mühlet verilecek ve bundan sonra tayin edilecekler için iştirak mecburi olacaktır. Mahallî emekli sandıkları hakkındaki federe devlet kanunları yeni kanun hükümleri meriyete girinceye kadar memurların bu maddeye göre kendiliklerinden yeni emekli sistemini tercih edecekleri zamana kadar meriyette kalacaktır.

Bu maddeye göre tesis edilecek emeklilik hükümleriyle federe devlet kanunlarına göre emekli hakkından faydalanmakta olanlar hakkında tahditler yapılabilir. Bir emeklinin aynı zamanda her iki sandıktan da

faýdalanmasına müsaade edilemez. Bu maddeye göre kurulacak emekli sandığı zat işleri şubesinde idare olunur, yalnız aidatın tahsili, muhafazası sermaye tesisi ve ödenek tesviyesi gibi hususlar maliye şubesine aittir.

Madde 123 — Bu statü hükümlerine göre memurlardan birine yemin verme yetkisi zat işleri komisyonunun bir üyesine bırakılmıştır.

Madde 124 — Aslî sınıftan hiç bir memur milliyeti, dini ve politik görüşleri sebeble hizmete alınamaz, çıkarılamaz, derecesi yükseltilemez, takdir veya tecziye edilemez, maaşı artırılıp eksiltilemez, hizmet dışı edilemez, bir âmmе hizmeti için adaylığını koyduktan sonra aslî sınıftan bir hizmeti ifaya devam edemez, şehirde aslî sınıftan hiç bir memur politik bir partinin veya bir âmmе hizmeti adayının mücadele tahsisatına yardımda bulunamaz veya bir politik partinin idare ve mücadelesine iştirak edemez. Bir hemşehri sıfatıyla oy hakkını kullanması halî bundan müstesnadır. Bir kimse tek basma veya başkalarile birlikte fena niyetle veya irtikâp maksadile bu madde hükümlerini ihlâl ederse bir suç işlemiş olur ve dolardan çok olmamak ve ay haptiden fazla olmamak üzere veya her ikisine birden mahkûm edilecektir. Böyle bir mahkûmiyete duçar olan kimse beş sene müddetle böyle bir memuriyete veya sair hizmetine tayin edilemez, eğer tayin edilmiş olursa derhal bu vazifesine son verilir.

Madde 125 — Konsey tarafından tayin edilecek beş üyeden mürekkep olmak üzere bir imar komisyonu kurulacak ve bunların hiç biri başka bir devlet memurluğu veya şehir idaresinde bir yer alamayacaktır.

Madde 126 — İlk tayin ile hizmete giren beş kişinin müddetleri müstesna olarak, biri bir senelik, diğeri iki senelik ve ötekisi de üç senelik ve dördüncüsü de dört senelik olacak ve daha önce bir münhal vukuu halinde konsey geri kalan müddeti tamamlamak için birini tayin eder.

Madde 127 — Komisyonun görevleri şunlardır:

- 1) Bu statünün 130 ve 131. maddeleri gereğince şehrin gelişmesini sağlayacak ana plânın inşaaı, tadili, geliştirilmesi, ilâvesi,
- 2) Şehir içinde bölgeleri parsellere ayırmak,
- 3) Konseye resmî bir harita hazırlamak, bu haritada yapılması istenen tadil tekliflerini red etmek,
- 4) Bu statünün 142. maddesinde bildirildiği gibi bir bölgelere ayırma plânı hazırlamak ve buna aykırı teklifleri reddetmek,
- 5) Statünün 143 - 144. maddeleri gereğince fena inşa mahallerini temizlemek ve yenilerini inşa için projeler yapmak ve kabul etmek,

- 6) Bütçe yılının başlamasından 90 gün önce komisyonun kanaatına göre altı ay zarfında yapılması gereken, esaslı imar ıslahatı için para talebnamesini konseye sunmak, bu talepname o yıl zarfında yapılacak olanlar tercih payı bırakılarak yapılır
- 7) Ana plâna bağlı olmak üzere proje, bölgelere ayırma ve kötü inşa edilmiş yerleri temizleme plânı kabul etmek,
- 8) Ayda birden az olmamak üzere toplanmak ve verdiği kararların zaptını tutmak Komisyonun şu yetkileri vardır:
 - 1) İşini tamamlamak üzere diğer şubelerden istediği malûmatı makul bir zaman devresi içinde almak,
 - 2) Bütçe ödeneğine göre kontratlar akdetmek,
 - 3) Özel bir mürakabe işi için şehir idarecisinden ek yardım istemek ki bu kendi takdir hissesi gereğince bir şubenin bir kısım memurlarını veya bu işleri tetkik için bir şubeyi tamamen komisyonun emrine verebilir.
 - 4) Görevini yapmak üzere bir bölgeye girmek, incelemeler yapmak, gerekli aletleri vesaireyi icap eden yerlere rezketmek,
 - 5) Cıvarı plân dahiline almak üzere ve mevcut imar plânını tadil için yeni bir plân kabul etmek,
 - 6) Yangın, zelzele, su baskınları ve diğer tabii felâketlerle kısmen veya tamamen mahvolmuş bir bölgenin yeni plânını yapmak.

Madde 128 — Bir proje, müdürü bulunacak ki bunu konseyin muvafakati alınmak suretile şehir idarecisi tayin edecektir. Bunun şehir imarı işlerinde özel surette yetişmiş olması şarttır. Kendisi konseyin teknik müşaviri olacak, yazı işlerini idare edecek ve başka görevlerini yapacaktır.

Madde 129 — Bir bölge tahdit komisyonu olacak ve bunun da üç üyesi konsey tarafından üçer yıl müddetle seçilecek ve müstesna olarak ilk kuruluşunda bunlardan biri bir yıl için, diğeri iki yıl için hizmete girecektir. Bu komisyonun bir üyesi genel dinleme sonunda konsey tarafından çıkarılabilir. Komisyon üyeliğinde husule gelen boşluk derhal geri kalan müddet için konsey tarafından doldurulur. Komisyon toplantıları reis tarafından açılır ki bunu konsey tayin eder. Toplantılar halka açıktır. Toplantı zaptı tutulur, komisyonun her hükmü ve kararı derhal tescil olunur ve halka açılır. İnşa, tadil vesaireye ait permileri alamayanların müracaatları üzerine dinlemeler yapılır ve kararlar verilir.

Madde 130 — İzah edici krokiler, statülerle birlikte ana proje şehir imarı için komisyonun dileklerini ihtiva eder ve bilhassa şunları ihtiva

eder: a) umumi iskân mahalleri, caddelerin durumu, köprüler, parklar, suyuolları, diğer yollar, arsalar, b) genel ikamete mahsus umumi yerlerle devlet binaları, c) genel ikamet yerile resmî ve hususi genel nakil vasıtaları, d) mevcut ve müstakbel yolların, arsaların, binaların açılması, genişletilmesi, tadili, terki veya bir kısmının kaldırılması, e) genel ikamet yerlerinin projeleri ve gece konu projelerinin durumları.

Madde 131 — Komisyon ana projenin tamamını bir karar ile kabul edebilir veya müteakip kararları ile şehrin diğer taraflarında ve üç mil civarındaki araziye parsellemek, şu şartla ki bütün faaliyetler ilerde bir başka şehrin ilgisi olabilecek bir yerde tesis edilemez.

Madde 134 — Statünün 127. maddesile verilen yetkileri imar komisyonu kendi bölgesindeki toprakların idaresi için tüzükler haline koyacaktır. Bu tüzük hükümleri gereğince şehrin ahenkli gelişmesi, ikinci bölmelerdeki caddelerin ve diğer yolların koordinasyonu, açık uygun yerler, trafik satırları, eğlence yerleri, hava ve ziya, nüfusu vesaireyi ihtiva edebilir. Bu tüzük caddelerin büyüklüğünü veya azami genişliğini, su, çöp vesaire teşkilâtı da içine alacaktır.

Madde 135 — Bu tesislerden ve ıslahattan önce bu gibi inşaata tecrübe mahiyetinde tüzükle veya komisyonca müsaade edilebilir. Böyle bir inşaa yerinin kafi olarak kabulü yerine komisyon şehir idarecisini tatmin edici miktarda bir bono çıkarılmasını teklif edebilir.

Madde 136 — Şehir bölgesinin veya bunun bir kısmının tam imarını müteakip plânlama komisyonu zaman zaman bu plânlı bölgelerde yeni, genişletilmiş caddelerin herhangi bir istikamette açılmasını temin edecektir. Statünün 14 - 22. maddelerinde zikredildiği gibi hareketle elde edeceği ordinansa göre konsey bu şekilde caddeler açacak ve yalnız bu caddeler üzerine tesadüf eden binaların yerleri ve inşaatın zamanı hakkında ilân mülk sahiplerine posta ile gönderilecektir.

Madde 137 — Konsey ordinans çıkarmak suretile bir şehir imar haritası tesis edecek ve bunun üzerinde şunlar gösterilmiş olacaktır:

- 1) Resmî imar haritasının çıkarıldığı zaman, o zamanki kanuna göre mevcut veya kurulmuş umumî caddeler,
- 2) Resmî haritanın çıktığı zaman statünün 136. maddesine göre konsey tarafından kabul edilmiş plânlı yollar ve caddeler,
- 3) Haritanın tesis edildiği tarihte plânlama komisyonunca kabul edilmiş ikinci bölgedeki caddeler veya bu caddelerin projeleri. Bundan başka konseyde aynı suretle bu harita üzerine büyük park ve mesire mahallerinin işaretlerini yapar.

Madde 138 — Bundan sonra statünün 133 - 135. maddeleri gereğince konsey tarafından veya 136. maddeye göre konsey tarafından kabul edilecek caddeleri ancak tadilat ve ek yapılması halinde muteber olacaktır. Konsey zaman zaman lüzum gördükçe ordinans çıkarır ve bunun için statünün 19 - 22 maddeleri gereğince formalitelere riayet kaydile teklif edilen caddelere, cadde uzamalarını, genişlemelerini veya daralmalarını işaretleyerek halka ilân eder ve caddelerin geçecekleri yerlerde binaları bulunandın ne zaman ve nerede bu inşaata maruz kalacakları hakkındaki ilân, posta ile gönderilir. Bu muamele tasvibinden önce bir defa plânlama komisyona gönderilir, eğer otuz gün zarfında reddolunur veya hiç bir hareket görölmezse konseyde oya konmak suretiyle netice elde olunur.

Madde 139 — Resmî imar haritasında gösterildiği gibi caddelerin arasındaki herhangi bir bölgede bir bina veya inşaatın veya bunun bir parsasının iskânına müsaade etmemek için konsey bir ordinans çıkarabilir.

Madde 140 — Buna karşı itiraz eden taraflar temyiz komisyonunca dinleneceklerdir. Bu dinlemenin yapılacağı günden en az on gün evvel mevkiile birlikte posta ile dilekçede yazılı mal sahibinin adresine gönderilir. Eğer itiraz komisyonu böyle binalardan herhangi birinde ikamet müsaadesi verecek olursa bunun yerini, genişliğini, arazisini, bölgesini, yüksekliğini ve diğer şartlarını ve teffruatını, müsaadenin verildiği bina ile zikredecektir.

Madde 141 — Resmî haritanın tesisinden sonra konsey bu statünün 137 - 138. maddeleri gereğince ancak muayyen bir caddenin uzaması temin edilinceye kadar su, gübre veya başka herhangi umumî bir yardım müessesesi veya imar faaliyeti bu mevkie getirilemeyeceği hakkında bir ordinans çıkarabilir. Konsey umumî ordinans çıkarmak suretile resmî harita üzerinde bir caddenin muayyen bir mevkile irtibatı temin edilinceye kadar o mahalde bir bina yapılmasına müsaade etmiyebilir. Fakat bu hususta 139 - 140. madde hükümleri kabili tatbiktir. Bu takdirde komisyon ona teklif edilen binanın yaptırılmasını bazı şartlara bağlayabilir. Caddeler tabirine bütün yollar, şoseler, keçi yolları vesaire dahildir.

Madde 142 — Sağlık, emniyet, moral veya şehrin genel selâmeti namına konsey ordinans çıkararak nüfus durumunu, yüksekliği, bina vesairenin büyüklüğü, aradaki mesafeleri., nüfus sıklığı, binaların kullanış tarzlarını, ticaret, ekonomi, ikamet ve sairesini halledebilir.

Bu ordinanslar temyiz komisyonunun istimlâk prensiplerinde, kaidelerinde özel istisnalar yapmak hakkı gösterir. Bu gibi hallerde muteber olan tüzükten inhiraf etmek komisyon yetkilerine dahildir.

Madde 143 — Konsey çok fakir halk bölgesinin açılması ve şehir içinde yeniden ikamete tahsis edilecek boz arazinin bu maksatda tahsisi hakkında plânlama komisyonuna yapılacak teklifleri konsey kabul, tadil veya icra edebilir ve bunun için o bölge içinde özel surette temellük edilen arazi veya binaları ve gayrimenkulleri iktisap edebilir, caddelerin ve diğer arsaların etrafına binalar inşa veya ıslâh edebilir, bu binaları muhafaza, icar edebilir veya satabilir.

Madde 144 — Fakir halkın işgaline tahsis edilen bölgenin plânına bir de hudut tavsifi eklenecektir.

Madde 145 — Şehir içindeki kör ve sapa yerlerin yeniden kudretlendirilmesi için hazırlanacak plâna bu gibi yerlerin yeniden iskân bölgesi yapılması tavsiye edilecek, iskân yerleri ve hudutları, mevcut caddelerin uzandığı iskân yerleri, park vesair açık yerler, kurulacak, yeni binalar, eski binaların yeniden tiplendirilmesi, yeni açık mesireler de dahildir.

Madde 146 — Konsey ordinans çıkartarak az gelirli aileler için emin ve sıhhi bina tipleri yapı projelerine koydurabilir, inşaalarına, yeniden yapılmalarına, tepdillerine ve bunlardan icap edenlerin şehirce alınmasına müsaade edebilir. İnşa projelerinin tahakkuku için şehirce alınan, temellük edilen, kiralanan, ödünç alınan bütün şahsi ve gayrimenkul mallar halk menfaatine ve umumî mal sayılacaktır.

Madde 147 — Konsey kendisinin ' takdir edeceği miktar ve şartlar içinde bir inşa otoritesi kuracak ve buna bu miktar evin plâni, inşaaı tamiri, tepdili veya muhafazası için gerekli yetkileri verebilir.

Madde 148 — Plânlama komisyonuna sunulup muvafakati alınmadan hiç bir ev inşaaına, müteahhide verilmesine vesaireye sarfedilmek üzere mülk ve para sarfolunamaz.

Madde 149 — Yeniden plân yapılmasına, imarına, geliştirilmesine dair veya kaza neticesi kısmen veya tamamen mahvolmuş bir bölge hakkında yeniden plân yapılmasına, imarına ve geliştirilmesine dair plânlama komisyonu tarafından teklif edilen plânları konsey kabul, tadil veya icra eder.

Madde 150 — Komşuluk hududunun yeniden plânlanmasına, imarına ve geliştirilmesine dair olan plânlama komisyonunca çizilen plân komşuluk mevkiinin hudutlarını da ihtiva eder.

Madde 151 — Yangın, yer sarsıntısı, su baskını veya başka bir âfet tarafından kısmen veya tamamen veya önemli surette harap olmuş bir bölgenin yeniden plânlanması, tamiri veya geliştirilmesi hakkında plân-

lama komisyonu tarafından çizilen bir plân o bölge veya çevrenin yerini veya hudutlarını da ihtiva edecektir.

Madde 152 — Gece konu bölgesinin boşaltılması, veya körleşmiş bir mahallin yeniden ihyası, ev inşaaı veya komşuluk gibi maksatlarla yapılacak yeniden plânlama, imar veya geliştirilmesine müteallik işlerde konsey bu statünün 19 - 22. maddelerindeki hükümler gereğince hareket edecektir. Şu şartla ki plânlanmış olan bölgede arazisi veya binası olanların evlerine zaman ve mekân tasrih eden ilân kesin kabulden önce gönderilmelidir. Bu plân üzerinde bir tadil kesin kabulünden önce plânlama komisyonuna gönderilmeli ^e eğer reddolunursa konsey bunu kendi alacağı karar ile de değıştirebilir.

Madde 153 — Konsey üyeleri normal seçimleri tek (veya çift) yıllarda... günü yapılacaktır. Konsey karara müstenit emirlerde özel seçimler yaptırarak şehrin ehliyetli seçmenlerine müracaat edebilir. «Ehliyetli seçmen» tabirinden mal sat kanunen seçim ehliyetini haiz olmak üzere seçmen kütüğüne kayıt edilmiş kimselerdir.

Madde 154 — Konsey statüye aykırı olmamak şartıyla belediye seçimlerinin idaresi ve bu seçimlerde hilelerin önlenmesi veya hileli ve şüpheli hallerde yeniden sayım icrası için lüzumlu veya arzuya uygun tüzük ve talimatı yapacaktır. Belediye seçimleri normal seçim makamları tarafından idare olunur ki bunlar aynı zamanda bu statüye ve konsey tarafından yapılmış diğer tüzüklere aykırı olmamak üzere tüzükler yapmağa yetkilidirler.

Madde 155 — Şehrin ehliyetli bir seçmeni konseye üye seçilmek için böyle on seçmen tarafından dilekçe ile aday gösterilmelidir. Hiç bir seçmen birden fazla dilekçeye imza edemez, aksi halde birinciden sonra attığı imzalar değersiz sayılır. Her imzanın yanında imzalayanın adresi bulunacaktır. Aday dilekçesi seçim otoritesi tarafından seçimlerden en az otuz gün önce ve en çok doksan gün içinde tasdik ve kayıt edilmiş olmalı ve aynen şu şekilde yazılmış bulunmalıdır: «Biz aşağıda imzalan mevcut on şehir seçmeni de ikamet eden — ı tarihinde yapılacak konsey üyeliğı seçimleri için aday gösteriyoruz, son senenin ehliyetli seçmen kütüklerinde mukayyet olduğumuzu ve konsey üyeliğine oy vermeğe ehil bulunduğumuzu beyan ederiz. Biz bu hizmet için başka bir dilekçe imzalamış değiliz».

Adı adresi

imza

tarihi

Aday tayininin kabulü

Ben konsey adaylığını kabul ve seçildiğim takdirde hizmete muvafakat ediyorum.

Adayın İmzası

Kayıt tarihi ve saati :

Bu dilekçe — tarafından tescil edilmiştir.

Seçim dairesinin imzası

Seçim heyetleri her aday dilekçesi içindeki şahsın ismini ve adresini kaydedecektir, adaylık dilekçesinin kabulü için adaylık kabulünün imzalanmış ve aday tarafından dolar yatırılmış olması şarttır. Depozito akçesinin yatırılması mukabilinde teslim alan memur tarafından bir makbuz verilir. İşbu depozito eğer aday seçilmezse veya seçimden önce adaylığım geri alırsa veya oyların sayılmasında en az yüzde beş oy aldığı tahakkuk ederse parasını geri alabilir. Eğer seçimlere girer ve zikredilen miktarda oy alamazsa para şehrin genel bütçesine yatırılır. Bir aday dilekçelerin kaydedilebileceği son günlerde seçim heyetleri nezdinden çekilme ihbarı yaparak adaylığını geri alabilir. Bir adaylık dilekçesinin kaydinden beş gün sonra seçim heyeti adaya tebligat yapar. Eğer dilekçe noksan ise seçim heyeti onu derhal geri verme sebebi derkenar edilmek suretile kaydedene iade eder ve depozite akçesini de adaya geri verir. Müddeti içinde aynı hizmet için başka dilekçeler de kaydedilebilir. Konsey üyesi olmak için verilen her dilekçe müddetin hitamına kadar seçim heyeti nezdinde kalır.

Madde 156 — a) Zikredilen konsey üyesi adaylarının mufassal isimleri çekilenler, ölenler, veya seçim vasıflarını haiz olmadıkları anlaşılanlar müstesna olarak, parti mülâhazası olmaksızın bir oy pusulası üstüne kaydedilirler. Eğer aynı soy adlı veya aynı adlı adayın durumları karışıklık husule getirecek mahiyette ise oy pusulası üzerine her birinin adresi de konacaktır.

b) Adayların isimleri soyadlarının alfabetik sırasına göre tanzim olunur, şimdi tarif edilen ocak seçimleri müstesnadır ki burada isimler soyadlarından önce yazılır.

c) Oy makineleri kullanılmadığı takdirde konsey üyeleri ayrı ayrı oy pusulaları üzerinde ve başka meseleler hakkındaki oy kâğıtlarından ayrı olarak kullanılır.

d) Oy pusulaları aşağıdaki talimat dairesinde işaretlenir. Bu pusulaların üstünde «seçmenlere talimat» kaydı vardır. Bundan sonra «x işareti koymayınız, ve yalnız rakamla işaret ediniz. İlk seçtiğinizin önündeki kare içerisine 1, İkincinin önüne 2, üçüncünün önüne 3 koyunuz ve böylece gider. Aynı numarayı birden fazla isim önüne koymayınız. Eğer bu oy pusulasını yırtarsanız, şeklini değiştirirseniz veya yanlış yazmış olursanız geri verip başka alınız.»

Madde 157 — Konsey her seçimden önce merkezî bir oy sayma yeri gösterir ki bütün seçim sandıkları burada bir araya getirilir ve herkesin önünde sayılır. Ehliyetli bir kimse sayım direktörlüğüne tayin edilir. Kâfi derecede yardımcı da verilir. Direktöre ve diğer çalışacaklara yevmiyeler tesbit olunur ki bunların zamanı belli olmıyarak sayımlar tamamlanmaya kadar görevlerine devam eder.

Madde 158 — Oy verme müddeti biter bitmez her mahallin seçim, memuru hiç açmadan kullanılan seçim sandığını mühürler ve derhal şehir meclis heyetinin oy pusulalarını saymağa tahsis ettiği mahalle gönderir, her sandıkla birlikte içinde oy pusulalarını gösterir pusula da tevdi ederler.

Madde 159 — Merkezi sayma mahallinde oy sandıkları açılır, miktarı tesbit olunur ve gönderilen pusulalarla karşılaştırılır. Bu suretle yapılan ameliyeler halkın gözü önünde ve malûmatı altında cereyan eder. Sandıklar içinde kötü niyetle atıldıklarına dair hiç bir eser görülmeyen bütün oy pusulaları kabul olunur. Kusurlu veya yazısız çıkan oy pusulaları ötekilerden ayrılır. Her sandıktan çıkan makbul, bozuk veya boş oy pusulaları ayrı ayrı hesaplanır ve tesbit olunur.

Madde 160 — Seçmenin hangi adayı açıkça ifade edilmiş değilse o oy pusulası muteber değildir. Seçim yerinde temin edilenden başka bir mürekkepli veya kurşun kalemle veya seçmenin tercih etmediği adayların isimlerinin çizilmiş olması iptal sebebi olamaz. Eğer bir tane x işareti varsa buna bakılmaz, fakat hiç numara yoksa bu işaret 1 numara sayılır. Eğer numara sayısı inkıta uğramışsa en küçük numaradan devam olunur.

Madde 161 — Bir konsey üyesinin seçimine kifayet edecek oy nisabı en küçük oy sayısıdır ki seçilecek adaylardan beheri tek başına alabilecektir. Muteber oy pusulalarının tekmielinin seçilmesi gerekli konsey üyesinin bir fazlasının taksimi ile neticeye bir eklenmek suretile bu miktar tayin olunur.

Madde 162 — Seçim neticesi aşağıdaki kaidelere göre çıkarılır:

- 1) Oy pusulaları üstlerindeki ilk tercih işaretlerine göre toplanır.
- 2) Oy pusulaları toplandıktan sonra aşağıdaki sıralarına göre tanzim olunur. 156. maddenin (b) fıkrasına ilk ocak başa, daha sonra on birinci ve yirmi birinci ocaklar (sandık başlar) gelir ve böylece onar farkla tertip olunur. Bundan sonra ikinci sandık, arkasından on ikinci, yirmi ikinci ve ilh.. sandıklar gelir, daha sonra üçüncü, on üçüncü, ve yirmi üçüncü ve ilh. sandıklar gelir. Daha sonra dördüncü, on dördüncü, yirmi dördüncü ve ilh. sandıklar gelir ve böylelikle bütün sandıklar tamamlanır. Bu tertibe göre alınacak birinci sandık kura ile çekilir, bundan sonraki sandıklar sıra geldikleri gibi alınırlar. Sandıklar ikişer ve daha fazla olarak da alınabilirler.
- 3) Her adaya bütün muteber oy pusulalarından bir tanesi çıkmış kabul olunur, hiç bir zaman bir oy pusulası birden fazla adaya kredi veremez.
- 4) Sayımın her hangi bir devresinde bir adaya tevcih edilen oy sayısı nisaba erişirse onun kazandığı ilân olunur, nisabın üstündeki miktarlar ancak 6. kaideye nazarı dikkate alınırlar.
- 5) İlk tercihe göre oy pusulaları sayılırken eğer bir aday seçilmiş olursa bundan sonraki oy pusulaları daha sonra gelen adaya tevcih olunur. Bununla beraber bütün oy pusulalarının hesabı yapılır ve ilân olunur.
- 6) Eğer ilk ayırma sırasında bir oy pusulası ilk tercih olarak bir aday gösteriyor ve bu da esasen seçilmiş ise bu oy daha sonraki adaya verilir ve ilk ayırma sonunda oy pusulaları böyle değişir.
- 7) Bütün oy pusulaları böyle ayrıldıktan ve işaretlenen adaylara matlup kaydedildikten sonra en az oy alan adayların kaybettikleri ilân olunur.
- 8) Mağlûp olan adaylara verilmiş oy pusulaları henüz ne mağlûp ve ne de seçilmiş adaylara verilir ki bunlara «durumu devamlı» aday derler. Açıkça tesbit edilmemiş bir oy pusulası bir tarafa bırakılır ve yok edilir. Birden fazla birinci tercih gösteren oy pusulasında bu oylar durumu devamlı adaylara verilir.
- 9) Bu suretle mağlûp olan adayların oy pusulaları transfer edildikten sonra derecesi en alçak olan aday mağlûp ilân edilir ve bütün oylar aynı suretle taksim olunur.

- 10) Bunu müteakip derecesi en küçük olan aday mağlûp ilân edilerek oyları aynı şekilde dağıtılır, seçim tamamlanıncaya kadar bu suretle transfere devam edilir.
- 11) Transfer muamelesine her aday için nisap hasıl oluncaya kadar devam olunur.
- 12) Adaylık derecesi her adayın kendi başına aldığı oy sayısıyla hal olunur, zorluk çıktığı takdirde kuraya başvurulur.
- 13) Eğer konseye seçilmesi gereken miktardaki adaylar tam nisabı almışlarsa diğer adaylar mağlûp olmuş sayılır, transfer yapılmaz.
- 14) Transfer sırasında her adaya eklenen oy sayısının hesabı tutulur.
- 15) Eğer oy pusulalarının ilk sayılısını müteakip bir pusulanın yanlış konduğu anlaşılacak olursa düzeltilir ve yerine konur veya üstündeki tercihlere nazaran büsbütün çıkarılır,
- 16) Bir adaydan ötekine geçen her oy pusulası bütün sayım esnasında yapılan ilâveleri göstermek üzere damga veya işaret konur.

Madde 163 — Statü prensipleri gereğince oyların verilmesi ve sayımı için makine veya sair tesislere başvurmağa konsey yetkili olacaktır. Bu maksatla konsey oy pusulasının şekli, adayların gösterilme metodunu ve seçimlerin idaresini ve oyların sayılmasını değiştirebilir. Aday adedinin yirmi seçmenden az olmaması esas tutulmalıdır.

Madde 164 — a) Her konsey seçiminde normal surette adaylıkları konmuş kimseler yazılı oy pusulaları üstüne geçmiş olarak seçim heyetine verilmiş olmalıdır.

1 — Her sandık başına bir kimse veya bunun gayubeti halinde onun yerine iş göreceği biri ki, bunlar müşahit olarak adayı temsil edecektir. Böyle bir kimsenin sandık başındaki kanuni hakları ve imtiyazları tıpkı aynı yerde yapılan diğer seçimlerdekiyle aynıdır. Yalnız müşahit ile vekili aynı zamanda oy verilen yerde bulunamaz. Bunların vazifeleri oy pusulalarının merkez sayım yerine nakline kadar devam eder.

2 — Merkez sayım yerine bir temsilci tayin edilecek ki bu zat hiç sayım işlerine müdahale etmeksizin buradakiler den her hangi bir kimseyi dışarı çıkarmağa ve bütün muameleleri teftişe yetkili olacaktır.

3 — Merkez sayım yerine bir müşahit tayin edilecektir, ki bu zat düzeni temine ve sayım haricinde oy pusulalarının intizamı bir şekilde muhafazalarına ve hepsinin yerlerine konmasına memurdur. Seçim

heyeti ve sayım direktörü adayların müşahedelerini ve temsilcilerini tayine müsaade edeceklerdir.

b) Adaylar, gazeteciler ve nihayet düzen temini müsait olduğu kadar halkoyların sayımında hazır bulunmalı ve şahitlik etmelidir.

c) Sandığa atılan her oy pusulası seçim heyetleri tarafından üyelerin hizmet müddetleri sona erinceye kadar muhafaza olunur ve seçim heyetlerinin nezareti altında yüz ve daha fazla seçmen tarafından imzalı dilekçe üzerine tetkike hazır tutulur, her tetkik günü için 25 dolar ödenir.

d) Sayım direktörünün kararları temyiz olunmadıkça kesinleşir, temmercii seçim heyetidir.

Madde 165 — a) Eğer konseyde bir üyelik açılırsa bunun geri kalan hizmet müddeti için son belediye seçimlerindeki oy pusulalarından faydalanılır. Yeniden sayım aşığıdaki kaidelere göre seçim heyetinin mürakabesi altında icra olunur.

1) Konsey üyeliğı için işaretlenmiş olan oy pusulalarından istifa edenler veya seçim kabiliyeti olmıyanlar veya daha önce secim, heyetine çekilmek arzusunu yazı ile bildirenler çıkarılıp atılırlar. Orijinal seçimdeki diğer adaylar tekrar sayıma girerler.

- 2) Bütün oy pusulaları seçim kabiliyeti olan diğer adaylara göre ayar edilir.
- 3) Eğer bir adayın alacağı oy pusulaları yarıdan fazla yekûna varacak olursa ayrılan üye yerine seçilmiş ilân olunur.
- 4) Hiç bir adayın yarıdan fazla oy pusulası temin edemediğı halde bütün adaylar mağlûp olmuş ilân olunur.
- 5) Bunun üzerine oy sayısı en az olan aday mağlûp sayılarak buna ait oy pusulaları ikinci derecedeki adaylara transfer edilir.
- 6) Böylece dereceleri alçak olan adaylar arka arkaya gaip etmiş ilân edilerek bunlara ait oy pusulaları içlerinden biri en fazla oy alıncaya kadar transfer edilir,
- 7) Adaylardan bir tanesi bütün öteki mağlûp olanlardan üstün oy alınca o münhal hizmete seçilmiş ilân olunur.
- 8) Yeniden sayım ilk seçim sayımı hakkındaki hükümlere göre idare olunur.
- 9) Eğer iki veya üç münhal aynı zamanda baş gösterirse bunlar ayrı ayrı konseyce seçim heyetine havale edildiğı sıraya göre doldurulur.

b) Eger boşluk yukarıda zikredildiği şekilde doldurulmağa müsait değilse konsey çoğunluk oyu ile ayrılan üyelerin geri kalan müddeti için ehliyetli birini tayin eder.

c) Eger konseyin bütün üyelikleri birdenbire inhilâl ederse bu açıklara yukardaki metotlarla çare bulunamaz, seçim heyeti üyelerin geri kalan hizmet müddetlerini tamamlayacak kimselerin tayini için özel seçimler yapılmasını bu hizmet yerlerinin açılmasından altmış günü geçmeyen zaman devresi zarfında ilân eder.

Madde 166 — Para tahsisi veya vergi tarhı müsaadesi hakkındaki inisiyatif olarak tanınmış ordinans müstesna olarak seçmenler her zaman bir ordinans çıkarılmasını teklife yetkilidir, inisiyatifli bir ordinansın konseye sunulabilmesi için son seçimlere göre ehliyetli seçmen sayısının en az yüzde onu tarafından dilekçenin imzalanmış olması gerekir.

Madde 167 — 67. madde müstesna olarak konsey tarafından kabul edilmiş veya seçmenlerin oylarına tahsis edilmiş bir ordinansı seçmenler kabul veya red etmek yetkisini haizdirler. Buna referandum denir. Keza konseye sunulan ve hiç değişiklik yapılmadan buradan çıkan bir inisiyatif dilekçesi diğer ordinanslar gibi aynı enlemle referanduma tâbidir. Referanduma tabi bir ordinansın konseyce muamelesinden 20 gün sonra son seçimlerdeki seçmen mevcuduna göre ehliyetli seçmen sayısının en az yüzde onu tarafından imzalı dilekçe şehir sekreterine kaydettirilir ki bu ordinans ya kabul edilsin veya reddolunsun.

Madde 168 — Referandum veya inisiyatif maksatlarla dolaşan dilekçe kâğıtları ordinansın tam metnini içine alacaklardır. İnisiyatif ve referandum dilekçelerine atılacak imzaların mutlaka bir kâğıt üstüne atılması şart değildir, buna bağlı her kâğıt üstünde bu maddede bahsi geçen dolaştırıcının beyanı bulunacaktır. Her seçmen buna mürekkeple veya sabit kurşun kalemle imza atar ve adının yanına açık adresini de kovar. Her dilekçe üstünde beş kişinin ismi ve adresi bulunacaktır ki (dilekçe komitesi) adı verilen bu kimseler dilekçenin dolaşmasından ve tamamlanmasından mesuldürler. Her dilekçeye bağlı bir kâğıt üstünde bir beyan kâğıdı bulunacak ve onu dolaştırının bu imzaları topladığını ve seçmenlerin hakiki imzaları olduğunu teyit edecektir.

Madde 160 — Bir inisiyatif ve referandumu ihtiva eden bütün dilekçeler toplanacak ve hepsi de bir tek belge olarak şehir sekreterine kaydettirilecektir. Bir dilekçenin kaydından itibaren yirmi günde şehir sekreteri acaba her dilekçedeki beyan dolaştırıcının özel beyanı mıdır, dilekçeye ehliyetli seçmenlerin yeter derecede iştiraki var mıdır, bunu

tain eder. Dolaştırıcı tarafından imzalanmış bir beyan kâğıdı bulunmayan her dilekçeyi şehir sekreteri hükümsüz sayar. Eğer bir dilekçe üstünde tasdik edilmiş olandan fazla imza bulunursa bunlar nazarı dikkate alınmaz. Bunun aksine daha az seçmen tarafından imzalanmışsa, başka iptal sebebi yoksa, kabul olunur. Dilekçe üzerindeki tetkiklerini tamamlayınca şehir sekreteri konseyin gelecek toplantısında sunmak üzere yaptıklarını zapta geçirir. Eğer o dilekçenin kifayetsizliğine karar vermişse sertifikasında kusurlu olan yerlerini bildirir ve bundan dilekçe komitesini de haberdar eder.

Madde 170 — Şehir sekreteri tarafından kifayetsizlik tebliğini takip eden on gün zarfında bir inisiyatif veya referandum dilekçesi her zaman tadil olunabilir, bunun için orijinal belgede olduğu gibi ek dilekçede hazırlanır ve tescil edilir. Şehir sekreteri bu ek dilekçenin kaydından itibaren beş gün içinde tetkikini yapar ve eğer dilekçe yine kifayetsiz durumda ise sertifikasında bulunduklarını dilekçe komitesine bildirir ve artık bu dilekçe üzerine hiç işlem yapılmaz. Bu kifayetsizlik tebliği aynı maksatla ikinci bir dilekçenin sunulmasına engel teşkil edemez.

Madde 171 — Bir referandum dilekçesi veya 170. maddeye göre tadil edilmiş dilekçe tam olarak şehir sekreteri tarafından konseye sunulmuşsa dilekçede kaleme alınmış ordinans seçimlerin kabulüne mazhar olmadıkça meriyete geçemez.

Madde 172 — Konsey şehir sekreterinden inisiyatif veya referandum dilekçesi alır almaz derhal onu tetkike başlar. Teklif edilen inisiyatif ordinansı okunur ve bunun hakkında aleni dinleme yapılır. Şehir sekreteri tarafından sunulmasından itibaren altmış günden daha geç olmayan müddet içinde konsey ordinans hakkında kesin kararını alacaktır. Konsey şu soruyu soracaktır: «Referandum dilekçesinde tasrih edilen ordinans red olunmalı mıdır?»

Madde 173 — Eğer konsey inisiyatif dilekçesile teklif edilen bir ordinansı kabul edemez veya başka şekilde kabul ederse veya iadesi gerekli bir ordinansı iptal edemezse kesin kararını verdiği günden itibaren en az otuz gün ve en çok bir yıl sonra kabul veya reddedilen ordinans seçmenlere intikal eder. Bu müddet zarfında bir seçim yoksa özel bir seçim yaparak bunu temin etmek konseyin hakkıdır.

Madde 174 — Statünün inisiyatif ve referandum hükümlerine uygun olarak seçmenlerin oylarına sunulacak ordinans şehir hukuk müşaviri veya hukuk şubesi müdürü tarafından türlü oy pusulası şeklinde sunulur. Böyle bir oy pusulası inisiyatif veya referandumlu hukukî bir oy pusu-

lasından farklıdır, bu çekişmesiz, anlaşılır ve açık bir şekilde olmalıdır. (Ordinansın lehinde) veya (ordinansın aleyhinde) tabirlerinin hemen solunda (x) işareti koymak için küçük kareler bulunur ve seçmen bunlardan bilini işaretlemek suretile lehinde veya aleyhinde bulunmuş olur. Birçok ordinansa aynı zamanda oy verilmesi mümkündür. Fakat her biri için bir oy kâğıdı bulunur.

Madde 175 — Oy verilecek ordinans için izahlı bir meselenin dolaşmasını herhangi bir grup istiyorsa (seçim komisyonu, şehir sekreteri veya başka bir daire) bu gruplara ehliyetli seçmenlerin isimlerini ve adreslerini verirler, veya onlara böyle bir liste temin ederler.

Madde 176 — Teklif edilen bir inisiyatif ordinansı için seçmen çoğunluğu lehte oy verirse o derhal bir şehir ordinansı olur. Eğer aynı şekilde birbirine zıt iki ordinans sunulmuş ise bunlardan en çok oy almış olan muteber ve diğeri hükümsüz olur.

Madde 177 — Seçmenler tarafından kabul veya tasvip olunmuş inisiyatif veya referandum ordinansları yayınlanır ve diğer ordinanslar gibi bunlar konsey tarafından tadil olunur veya iptal olunur.

Madde 178 — Kendisine şehir idarecisi veya daire veya şube müdürü tarafından yardımcı tayin edilen memur veya müstahdem şehir idarecisi ve şube müdürü veya onu tayin eden tarafından çıkarılabilir. Bu statünün ilgili hükümleri mahfuz kalarak şehir idarecisinin veya tayin eden diğer şefin kararı kesin olur ve bunun temyizi yoktur.

Madde 170 — Şehir idarecisi ile diğer bütün departman şefleri ve konseyin oyu ile tayin edilen diğer şehir memurları konsey nezdinde yer almağa yetkilidirler, fakat oy iştirakleri bahis konusu değildir. Şehir idarecisi konsey önüne gelen bütün meselelerde münakaşa hakkına sahiptir, şube ve daire müdürleri ise kendi branşlarını ilgilendiren meselelerdeki münakaşalara iştirak edebilirler.

Madde 180 — Konsey, şehir idarecisini ve bunlar tarafından yetkili bir kimse veya komite her hangi bir şube, daire veya şehir memurunun hareketini tetkike ve belediye meselelerini teftişe hak sahibi kılınabilir ve bu maksatla şahitler celp edebilir, yemin teklif edebilir, defter evrak ve deliller ibrazına mecbur edebilir. Bu âmirlere itaatsizlik veya defter vesaireyi göstermekten içtinap bir suç teşkil eder ve günü geçmeyen hapis cezasına veya doları geçmeyen para cezasına çarptırılırlar.

Madde 181 — Beş yıldan fazla müddet için para tahsisatı ödenemez

ve böyle bir mukavele de ordinans ile kabul edilmedikçe muteber sayılamaz.

Madde 182 — Her şehir idaresinin (daire veya şube) hesap ve kayıtları her yurttaşın tetkikine şehir teşkillerinin mümessillerine, gazetecilere makûl zamanlarda şehir idaresinin talimatına uygun olarak açıktır, ancak mahiyeti itibarile ifşaası kanuna aykırı bir vesika veya kâğıt bundan müstesnadır.

Madde 183 — Hiç bir konsey üyesi veya bir şehir memuru veya müstahdemi hiç bir şehir korporasyonu, bir mukavelesi veya satışı ile direkt veya endirekt malî münasebet tesis edemez. Bu maddenin kötü niyetle ihlâlile memur görevini bozmuş olur. Eğer açıktan yapılırsa şehir idarecisi veya konsey tarafından o kontrat bozulur.

Madde 184 — Konseyin tensip edeceği hallerde şehir maliye şubesi direktörü, vergi tahsil şefi ve benzeri memur ve müstahdemler konsey tarafından tasvip edilen miktar ve garantiler üzerine bono vereceklerdir. Bu bonolara ait primler şehir tarafından ödenecektir.

Madde 185 — Her şehir memuru hizmete girmeden aşağıdaki yemini yapar ve bu şehir sekreteri tarafından muhafaza olunur: «Ben resmen yemin ederim ki Birleşik Devletler —.....devleti anayasasına riayet ve onu muhafaza edeceğim, ve her hususta şehrinin tüzük ve ordinansları hükümlerine riayet edeceğim ve sadakatle dairesinin işlerini göreceğim.»

Madde 186 — Bu kanun meriyete girince şehrini ilgilendiren ve ya bunun hakkındaki kalınları veya bunların bir kısmı meriyetten çıkacak ve bu hükümleri karşısında buna muhalif olanlar iptal edilecektir.

Madde 187 — Yeni bir statü hazırlamak için toplanacak komisyon tarafından tesbit edilmiş tadiller vesaire kaleme alınır ve şehir seçmenlerine sunulur. Şehir seçmenlerinin en az yüzde onu tarafından imzalanmış dilekçe ile kabul edilmiş ve sonra statünün 169. maddesi hükümleri gereğince şehir sekreterine imza ettirilmiş bir ordinans ile de tadiller teklif edilebilir. Statü tadilleri hakkında ordinansın verilmesi bu ordinansın, eğer en az altmış gün ve en çok bir yıl içinde olacaksa, gelecek normal belediye seçimlerinde ve tesadüf etmiyorsa özel seçimlerde seçmenlere sunulması demek olacaktır. Şehir sekreteri seçimlerden en az otuz gün önce bu tadilin bir kopyasını şehir seçmenlerinin adreslerine gönderir. Eğer teklif edilen tadil seçmenlerin çoğunluğu tarafından kabul edilirse bu statünün bir parçası olur.

Madde 188 —şehrinin halkı tarafından kabul edilmiş olan bu statü «..... şehri idare statüsü» adını taşıyacaktır.

Madde 189 — Eğer bu statünün bir maddesi veya bunun bir kısmını salahiyetli bir mahkeme hükümsüz sayacak olursa bu kararın geri kalan kısma tesiri olmayacaktır.

Madde 190 — 30. maddede tasrih edilen ilk malî sene..... ayının birinci gününden başlayacaktır.

Madde 191 — Bu statü içinde sarîh surette bildirilmiş olmadıkça bu kanun meriyete girdiği anda şehir veya bunun bir dairesinde memur veya müstahdem bulunanlara tesir icra etmez.

Madde 192 — Bu kanun meriyete girdiği zaman idare işlerinde çalışan herkes bulundukları yerde kalacak ve hizmet yerlerinin devamı müddetince burada kalacaktır. Ve bu hizmet yerlerinde federe devlet kanunlarıyla verilen görevler ve yetkiler bu statü ile kaldırılıp konsey tarafından tayin edilecek görev ve yetkilerle teçhiz edilecektir.

Madde 193 — Bu statü meriyete girdiği tarihten en az üç ay önce şehrin sınıflandırılmış hizmetlerinde işe alınmış ve buralarda çalışmakta olan kimseler hiç imtihana tabi tutulmadan yerlerinde kalacaklar ve her hususta bu statünün tesirine tabi bulunacaklardır.

Madde 194 — Bütün şubelerin ve dairlerin sicilleri, eşya veya emlâki veya bunların bir kısmı ve buralarda çalışırken başka yere nakledilen memur ve müstahdemlerin görev ve yetkileri yeni nakledildikleri yere geçmiş olacaktır.

Madde 195 — Bu statünün aynı adla yürüttüğü bir şube veya daireye veya aynı görev ve yetkilerle yürüyecek yeni bir daire veya şubeye eskisinin devamı olarak bakılacaktır.

Madde 196 — Bu statü meriyete girmeden akdedilmiş bir mukavele bütün kuvvetele meri olmakta devam edecektir.

Madde 197 — Bu statü meriyete girmeden bir şube veya daire tarafından harekete getirilmiş hukuki veya cezaî herhangi bir dâva bu statünün kabulü üzerine yine yürüyecek veya bu statü veya bunun bir kısmı sebebiyle hafifleyecektir.

Madde 198 — Konsey üyelerinin adaylıkları ve seçilmeleri maksadile bu statü hükümleri şehir seçmenlerinin tasvibi alındıktan sonra en az elli gün sonra belediye seçimleri için muteber olacaktır.

BELÇİKA KOMÜN ve PROVENS İDARELERİNİN MALÎ REJİMİ (¹)

ÇEVİREN
Mehmet TARCAN
Mahalli İdareler Umum Müdürlüğü
Şube Müdürü

GİRİŞ :

Belçika'nın Dublin Orta - Elçiliği Belçika Provens ve Komünlerinin rüsum ve sistemi ve bunların mahiyet ve ehemmiyeti hakkında gereken bilgi ve belgeleri elde etmek arzusunda bulunduğunu bildirmişti.

Bu husus vergilere inhisar ettiği takdirde, istenilen bilgiler Belçika Komün ve Provenslerinin malî rejimini eksik olarak belirtecekti; zira Komün ve Provenslerin kendi menfaatları bakımından karar altına alacakları vergi (Impot) ve resimler (Taxe) - bu iki kelimenin hukuki bakımdan mânası farklı değildir - bunların malî kaynaklarının yalnız bir kısmını gösterir. Bu yazıda vergi ile ilgisi bulunmayan gelir kaynakları gösterilmiştir. Meselâ Komün ve Provenslerin malik bulundukları mallardan elde edecekleri yıllık gelirler; gayrimenkul kiralari, orman satışları, verimli sahaya yatırılan fonların faizleri v. s.

Bu gelirler bazı Komün ve Provenslerde bulunmadığı veya pek az olduğu halde bazılarında yeni vergilere müracaatı önleyecek ve hatta bazı vergilerin kaldırılmasını sağlayacak nisbette önem kazanır.

Komün ve Provensler, bilhassa eğitim ve öğretim sahasında olduğu gibi, muayyen hizmetlere sarf edilmek üzere ek ödenekler de alırlar.

A — KOMÜNLER

24 Kasım 1948 tarihli Kanun yürürlüğe girdiğinden itibaren Komünlerin asıl malî kaynakları belli başlı iki kategori halinde tasnif edilmektedir :

¹ Belçika Dahiliye Vekâletinin 19/10/1954 gün ve Provens ve Komün Mali İdaresi Umum Müdürlüğü 514 sayılı yazışma Ek raporun tercümesidir.

- 1 — Bizzat Komünlerce kabul edilen vergiler,
- 2 — Komün fonlarına ve Komün içtimai yardım fonuna iştirak.

Sözü geçen Kanun Komünlerin Devlet vergilerinden bazı hisseler alması, arazi vergisinden başka gelirlere yapılan ilâveleri yükseltmesi hakkını kaldırmıştır.

Bu kaynaklar kaldırılmış ve yerine Komünler fonuna büyük mikyasta yardım ayrılmış ve Komün içtimai yardım fonu tesis edilmiştir.

Yukarıda açıklanan ikinci gelir kaynağı, komünlerin ihtiyacını telafi etmeğe mühim nisbette yardımda bulunduğu gibi komünleri yaptıkları masrafları karşılamak güçlüğünde kaldıkları zaman Komün sakinlerinden talep etmek endişesinden de kurtarmaktadır. Bizzat Komünler tarafından kabul edilen vergi rejiminin izahını yapmadan önce, Komün mâliyesinin daha iyi aydınlatılması için, bu mevzuda kısa bir açıklamada bulunulması zarurî görülmektedir.

Fasıl : 1

Komünler fonu ve Komün içtimai yardım fonu,

A — Menşei :

24 Aralık 1948 günlü kanunun önemle gerçekleştirildiği reformdan önce mevcut bulunan Komünler fonu Uzak Menşei Oktrüa Rüşumu adı altında Komünlerce tahsil edilen resimlerin kaldırılması neticesi Komünlerin maruz kaldığı açığı kapatmak maksadile 18 Temmuz 1860 tarihli kanunla tesis edilen Komünal fonda bulunmaktadır. Bu resimler yalnız giriş, sevk yahut transit te değil Komün hududu içinde imal, istihlâk yahut ihraç olunan bazı gıda maddeleri veya eşyadan da tarh ve tahsil olunmakta idi. Bu resimler bazı mahallerin zarurî ihtiyacının büyük bir kısmını karşıladığından, Komün idarelerinin açığı kapatılmadıkça vazii kanun bu rüşumun ilgası cihetine gidemeyecekti. 1922 tarihli kanunla ihdas edilen Komünler fonunun, hatta 1889 da meydana getirilen Özel fonun yerini alan Komünal fonun mevzuu bu oldu. Komünler fonu 1 Ocak 1949 da 24 Aralık 1948 tarihli kanunla kaldırıldı ve yerine iki fon ikame edildi: Komünler fonu ve komün içtimai yardım fonu (Fond des Communes et le fond communal, assistance publique)

B — Yardım tahsisatı - Komünler Dotation fonu, hâzinenin umumi gelir kaynakları üzerinden tarh edilen ve yıldan yıla artan bir ilk yardım ödeneği alır. Bu miktara yıllık 20 milyon franklık bir artış eklenmektedir.

Eğer taraftan bu ödenek ve artış, kanunun 10 uncu maddesi gereğince ücretleri kanunla tesbit edilmeyen devlet personelinin aylıklarına muayyen bir yüzdenin tatbikiyle artırma veya azalmaya müsaittir.

Bu hükmün tatbiki neticesinde, 30 Haziran 1951 tarihli kanunla ilk ödenek 3.900 milyona indirildi ve 20 milyon Franklık yıllık artış 1 Temmuz 1951 den itibaren % 5 artırıldı.

Halen yürürlükte bulunan kanunlar 1952 yılı için tutarı aşağıda gösterildiği şekilde değerlendirilebilecek bir yardım ödeneği sağlamaktadır.

Hazine gelirleri üzerinden yapılan tarhiyat:

a — 1951 den beri indirilen ilk miktar	Fr. 3.900.000.000
b — 1950, 1951 ve 1952 yıllarının herbiri için 20 milyonluk artış	Fr. 60.000.000
e — 1 Temmuz 1951 den itibaren %5 artış	Fr. 198.000.000
Yekûn	Fr. 4.158.000.000

2 — Komün içtimai yardım fonu:

Hazine gelirleri üzerinden ayrılan

sabit miktar Fr. 1.000.000.000

3 — İki fonun yekûnu Fr. 5.158.000.000

c — Dağıtım şekli - Repartition

1 — Komünler fonu :

Bu fon aşağıda gösterildiği şekilde dağıtılmaktadır:

a — Aşağıdaki hükümler mahfuz kalmak kaydı ile Komünlerin nüfusuna nisbetle yüzde 46,15

1— Nüfusu 1000 den az olan Komünler 999 nüfuslu farz olunmaktadır. Küçük Komünler için nüfus basma tahsis edilen paya asıl yardım hissesi - Dotation de base - denir.

2— Diğer Komünlere nüfus basma ayrılan pay aşağıdaki yüzdelere göre artırılan asıl yardım hissesine müsavidir.

Komünlerin nüfusu :

1.000 nüfustan 2.499 nüfusa kadar olan komünlere	% 10
2.500 — 4.999 » » »	% 20
5.000 — 9.999 » » »	% 30

10.000	—	19.999	»	»	%60
20.000	—	27.999	»	»	%100
30.000	—	39.999	»	»	%140
40 000	—	49.939	»	»	%180
50.000 ve daha fazla nüfuslu olan komünlere					% 220

Anvers, Bruxelles, Gand ve Liege şehirlerine % 500

3 — Asıl yardım hisse bundan başka şu şekilde yükseltilir:

Adli kanton merkezi olan komünler için	%50
İdari kaza merkezi olan komünler için	%50
Provans merkezi olan komünler için	%100
Kraliyet Başkent komünü için.	%150

4 — Keza, bir kraliyet kararnamesi ile tesbit edilmek suretiyle asıl yardım hissesinde yapılacak bir artıştan istifade eden ve en az 900 nüfusu bulunan komünler, personelinin ücretleri bakımından daha yüksek nüfuslu bir komün kategorisi içinde tasnif edilmektedir.

Bu hissenin taksim ve tevzii maksadile derpiş edilen nüfusun muhtelif farazi artış şekilleri; nüfus sayısı yükseldikçe artma temayülü gösteren umumî idare masrafları yönünden nazarı itibare alınmaktadır. Bu bakımdan küçük komünlerin gayri müsait durumda bulunduğu veya aksinin varit olduğu neticesi çıkarılmamalıdır. Meselâ, faydalanmaları kasti ile asıl hissenin artırılmasına rağmen dört büyük şehir lehinde tevessül edilen fon müdahalesi halen kifayetsizdir. Ve bu şehirlerin bütçe denkleşmesini temin etmek için mütemmim tedbirler nazarı itibare alınmak zorunda kalmıştır.

b) Fonun yüzde 16,67 si yolların yüz ölçümüne nisbetle dağıtılmaktadır. 3,2 ve 1 rakamları mazrubufih olarak aşağıda gösterilen sıra dahilinde tatbik edilir.

- 1 — Adi taş döşeme hariç set bir tabaka ile kaplı olan yollara,
- 2 — Adi taş döşenmiş yollara,
- 3 — Islâh ve tamir edilmemiş yollar ile devlet ve provens yollarına,

c — Fonun yüzde 6,41 şu şekilde dağıtılır :

- 1 — Yarısı komünlerin nüfusuna nisbetle,
- 2 — % 45 bina kadastro gelirine nisbetle (revenu cadastral Bâti)
- 3 — % 5 gayri musakkaf kadastro gelirine nisbetle (revenu cadast ral non Bâti)

d — Fonun yüzde 17,95 i komün hesaplarının sondan bir evvelki malî sene neticelerinden elde edilen Maarif sahasındaki masrafların kesin miktarına nisbetle dağıtılır.

e — Fonun yüzde 12,82 si komün hesaplarının sondan bir önceki malî sene neticelerinden çıkarılan komün borçlarının hakiki yekûnuna nisbetle dağıtılır.

Bu taksim ve tevzi şeklinin tek istisnası dağıtımdan önceki malî yıl için devletçe tahsil olunan arazi vergisine en az 100 kesri munzam vaz ve tesis edemiyen komünler hakkında yapılır. Malî durumları kötü veya düşük olan bu komünler müteakip sene için kaldırılmış bulunan komünlerin fonundan istifade eder. Bu kaide komün içtimai yardım fonunun taksim ve tevziinde tatbik edilmez.

II — Komün İçtimai yardım fonu (Fonds Communal d, assistance publique)

Bu fon, Dahiliye Vekâletinde komünler fonu ve komün içtimai yardım fonu idare meclisince tesbit edilecek teklif ve esaslara uygun olarak dörtte bir nisbetinde dağıtılır.

Dahiliye Vekâletince kabul edilmiş bir kıstasın bulunmaması halinde bu fon, sondan bir önceki malî yıl için komünlerce yüklenilen içtimai yardım mükellefiyetinin kat'î miktarına nisbetle dağıtılır.

Fasıl III

Komünler fonu, komün içtimai yardım fonu ve menşei malî olan diğer kaynaklara iştirakin karşılıklı önemi.

Bu konuda verilecek bir kaç rakam büyük bir şehrin, menşei malî olan kaynaklarının topyekûn miktarına nisbetle, komünler fonu ve umumî vergi hasılatına iştiraki bakımından kazanacağı önemi, hiç olmazsa muayyen bir ölçü içinde, tahmin ve takdir etmek imkânım verecektir.

Brüksel şehrinin 1952 yılı bütçe tahminlerine göre, bu malî kaynakları tahminen 710.195.350 frank olarak hesap edilmiş ve aşağıda gösterildiği şekilde kısımlara ayrılmıştır.

A — Komün içtimai yardım fonuna iştirak	123.820.716
B — Komünler fonuna iştirak	340.245.634
Yekûn frank (% 74)	<u>464.066.350</u>
C — Şehir tarafından kabul edilen vergiler	264.129.000
	% 26
Yekun	710.195.350

Gösterilen yüzdelere hissedilir şekilde değişikliğe uğrayabilir. Liege şehrinin 1952 yılı bütçe rakamları da bunu ispat etmektedir. Nazarı itibare alınan iki kategori varidatın mütekabil önem ve tesiri aşağıda gösterildiği şekilde tesbit edilmiştir:

A — Komün içtimai yardım fonuna iştirak	55.591.428
B — Komünler fonuna iştirak	225.745.194
Yekûn Fr. (%74)	281.336.622
C — Şehir tarafından karar altına alınan vergiler %26	96.428.264
. Yekûn	337.764.886

III — Bizzat komünlerce kabul edilen resimler genel plânı. Fasl : 1 — Komünlerin malî salâhiyeti, muhtariyet ve tahditleri Fasl : 2 — Komün vergileri,

Fasl : 3 — Verginin tesisi,

Fasl : 4 — Komün resimlerinin tahsili,

Fasl : 5 — Mükelleflerin müracaat ve itiraz yolları,

Fasl : 6 — Malî nizamnamelerin ihlâli ve müeyyideleri,

Fasl : 1 —

Komünlerin malî salâhiyeti, muhtariyet ve tahditleri,

A — Komün muhtariyeti :

31 ve 108 inci maddeleri ile komün meclislerine, komünlerin kendi menfaatlerini tayin ve tanzim etmek hakkını bahşeden 1831 tarihli Belçika anayasası, 110 uncu maddesinde, komünü ilgilendiren bir verginin ancak komün meclisinin tasvibi ile vaz ve tesis olunabileceğini, bununla beraber yapılan tecrübe lüzumunu isbat ederse kanunun istisnaları tayin ve tasrih edebileceğini belirtmiştir.

Diğer taraftan, komünlere müteallik 1836 tarihli kanun, komünün menfaati ile ilgili her hususu Provens Daimî Encümeni (la deeputation permanente du conseil provincial) mütalâası ve Kralın tasvibine arz olunmak kaydı ile komün meclisinin tayin ve tanzimine yetkili olduğunu kabul etmiştir. Bilhassa, komünle ilgili vergilerin ihdası, tadili veya ilgası ve bu mevzua mütedair nizamnameler yapılması hususunda komün meclislerince ittihaz edilecek kararlar bu şekle tâbidir, (madde 75, 76).

Bu çeşitli kanun metinlerinden, komünlerin yetkili organı olan komün meclislerinin komünle ilgili vergileri serbestçe intihap edecekleri neticesi çıkarılır. Yalnız kanunun tesis ettiği istisnalar ve tasviple tekemmül eden kayıt ve şartlar hariçtir.

B — Muhtariyetin tahditleri :

Malî mevzularda Belçika komünlerinin muhtariyeti mutlak olmaktan uzaktır. Komün muhtariyeti, ekseriya anayasada tesbit edilen ve keza bilhassa mahallî makamların karar verme serbestliğini tahdit eden

birçok kanunlar da mevcut diğer esaslarla karşılaşır.

Bu bakımdan komünler istedikleri şekilde, her istedikleri mevzuda ve istedikleri tarzda vergi kabul edemezler. Gerçekten, verginin tahsilinde olduğu gibi verginin ihtiasında da komünlerin takip ve riayet etmek mecburiyetinde bulundukları usulü kanun tesbit etmiştir. Bu kaidelerin

izahına müteakip fasıllar tahsis edilecektir.

*

Bundan başka, şahıs ve eşyalardan vergi alınması keyfiyeti dahi çeşitli tahditlere tabidir. Belçika malî rejiminde hakim olan prensiplerden neşet eden bu tahditlerin kısaca izahını yapmak lüzumludur.

1 — Anayasa, kanun ve devletler hukukundan doğan tahditler.

a) Umumî tahditler:

1 — Komün Meclislerinin salâhiyet sahası:

Komün Meclisinin yetkileri, bizzarur, seçimine iştirak eden halkın bulunduğu arazi parçası ile tahdit edilir; Bunun dışında komşu Komün meclislerinin selâhiyet sınırı ile karşılaşır. Bu duruma göre komün vergisi, ancak komünün mülki sınırları içinde husule gelen veya mevcut olan fiil ve vak'alar sebebiyle tarh ve tahsil edilebilmektedir.

2 — Vergi önünde vatandaşların eşitliği:

Vergi hususunda hiç bir imtiyaz tesis edilemez (Anayasa maddeleri 112) bir vergi, verginin mevzu ve mahiyetine nisbetle aynı şartlar içinde bulunan bütün şahıslara aynı ölçü dahilinde tatbik edilmelidir.

3 — Devletin vergi alması:

Komün vergilerine Devletin müdahalesi meselesi çok karışık bir mevzu olduğundan bu yazının çerçevesi içinde mütalâa edilemez. Âmmе menfaati ile ilgili bir hizmete tahsis edilen Devletin umumî ve hususi emlâkinin (Taxesde Remboursement) itfa vergisi karakteri arz etmeyen komün vergilerine tabi olmadığını söylemek kâfidir.

4 — Diplomatik muafiyetler :

Komünler, müttekabiliyet şartıyla diplomatik memurlardan hiç bir şahsi tekalifin talep edilemeyeceği hususundaki hukuku Düvel prensiplerine riayete mecburdurlar.

b — Hususi tahditler :

Bu isim altında, ister bazı vergilerin tarhını men etsin (Lois Prohibitivesmen edici kanunlar), ister bazı vergilerin tayin edilen azamî haddini tesbit etsin (tahdit edici kanunlar - Lois Limitatives), ister bazı mükellefleri komünlere karşı malî vecibelerden tamamen veya kısmen hariç bıraksın (muafiyet tanıyan kanunlar - Lois d'exoneration) olmak üzere komünlerin malî muhtariyetine tahditler vaz eden bütün kanunlar toplanmıştır.

Burada zikredilmesi gereken men ve tahdit edici kanunlar pek çoktur. Örnek olarak gösterilirse; ,

Komünlerin Oktrüa rüsümü almalarını men eden (18 Temmuz 1860 tarihli kanun maddeleri - 1) , çiftlik hayvanlarından vergi alınmasını men eden (17 Mart 1925 tarihli kanun, madde - 4), otomobil yahut motorlu veya buharlı taşıt araçlarından (aynı kanun, madde - 24), gazino oyunlarından vergi alınmasını tahdit eden (4 Temmuz 1930 tarihli kanun, madde - 7) kanunlar gibi,

15. 16 ve 17 Ekim 1945 tarihli kanunlar, düşmana erzak vesaire taahhüt ve teslim neticesi husule gelen kârları, harbin devamı müddetince elde edilen istisnai kârları, ve nihayet sermayeyi komünlerin malî sahası dışında bırakmıştır.

Nihayet, 24 Aralık 1948 tarihli kanun, arazi mahsullerinden başka gelirlerden vergi almak hakkını komünlerden kaldırmıştır.

Muafiyet tanıyan kanunlara gelince, bunlar da pek - çoktur. Bu kanunlar, isim tasrih edilmek suretiyle çeşitli teşekküller lehine kabul edilmiş olup umumî menfaat gayesiyle hareket eden bu teşekküllerin faaliyetine, komünlerin mali yönden mükellefiyet vaz ve talepleri ile mani olunamaz. Bu teşekküller bünyelerine göre, bazı vergiler yüzünden tamamen veya kısmen istisnai muameleyle tabi tutulurlar. Bunlar arasında; Belçika Demir Yolları Millî Şirketi, Millî Radyo Yayın Enstitüsü, Telgraf ve Telefon İdaresi, Maden İşçileri Millî tekaüt fonu v. s. sayılabilir.

2 — İdari mahiyette tahdit (Tasvip) :

Kanun, vergilerin tadil veya ilgasında olduğu gibi yeniden vaz ve

tesisine matuf Komün Meclisince müttehaz kararları Kralın (veya Provens Daimi Encümen yahut yerine göre Provens Valisinin) tasvibine tabi tutulmuştur. Uzun müddet talep edilen tasvip komüne tevcih edilmedi, Komünlerin vergi vaz eden nizamnameleri neticelerini istihsal edemedi.

Mali muhtariyete müteveccih tahditler daha mühimdir.

Kanun ve kararlara aykırı bulunduğu mülâhazası ile alınan her tedbir hakkındaki tasvip yetkisini serbestçe ret etmek suretiyle üst makam (Komün Mâliyesi üzerinde hakim bir mürakabe icra etmektedir. Üst makam yalnız yukarıda incelenen kanun ve umumî kaidelere riayete nezaret etmekle yetinmez, keza, komün bütçesinin denkleşmesi için zarurî olmyan veya vergi adaletine yahut memleketin üstün menfaatlerine aykırılığı tevsik edilecek olan vergilerin tesisine de mümanaat edecektir. Keza muhtelif şartlar dahilinde komün tarafından yapılacak malî talepler üst makamın tasvibine tâbi olacaktır:

Verginin nisbetini indirme, ret veya kanunlara yahut vergi adaletine mugayir addedilen hükümlerin değiştirilmesi veya yeniden konulması, ayın zamanda diğer vergi matrahlarına müracaat gibi.

Tenvir ve tavzih maksadiyle Vekâletçe düzenlenen tamim ve resmî yazılar ile, komün malî kaynağının tesbit ve tanziminde kesin bir ahenk yaratmak ve idame etmek değerini taşıyan bir İdarî içtihat yavaş yavaş doğmaktadır.

Bu içtihadın ihtiva ettiği kaideler şüphesiz Komün malî idaresinin faaliyet serbestliğini azaltmaktadır; Fakat umumî menfaatin tahakkuku gözetilirken komünlerin hususi menfaati de ihmâl edilmemektedir. Bu İdarî içtihat kanun hükümlerine nazaran daha mülayim (Souple) olduğundan bazı hususi vaziyetlere tatbik edilmekte ve zamanla gelişmektedir.

Fasıl II — Komün vergileri :

Komün vergilerini başka türlü tasniften önce bunları iki kategori halinde sıralamak mümkündür. 1

1 — Devlet ve Provens vergilerinin bazılarından kesri munzam şekli altında tahsil edilenler,

2 — Diğer vergilerden müstakil olarak tarh ve tahsil edilen hakiki komün vergileri.

Bu ilk tefrik zaruridir. Bunun önemi müteakip fasıllarda ve bilhassa vergilerin tahsili kısmında görülecektir.

1 — Devlet vergileri ile ilgili kesri munzamlar:

A — Devlet vergileri bakımından :

24 Aralık 1948 tarihli kanun, arazi vergisi hariç, komünlerin kesri munzam ihtasına müsaade etmemektedir.

Bu kesri munzamlar bu kanun yürürlüğe girdiğinden itibaren, komünlerin dahil bulunduğu umumî karakter bakımından yegâne önemli vergiyi teşkil etmektedir.

Diğer komün vergileri 1.017 milyon frank gelir sağlarken 1951 yılı için tutarı 0 - 500 arasında değişen bu kesri munzamların verimi 1.602 milyon frank olarak tahmin edilebilmektedir. Ekseriya kesri munzamlar malî durumun iyi olduğu sahada müracaat edilen yegâne malî tedbirdir. Komünlerin tesis edebileceği kesri munzamların nisbetini kanun tahdit etmemiştir. Bununla beraber komünler tarafından umumiyetle tatbik edilen azamî haddi 450 - 500 arasında değişir. Bu nisbetler 1935 yılından beri kıymetleri yeniden tesbit edilmemiş bulunan kadastro gelirlerine tatbik edilmektedir.

B — Provens vergileri bakımından :

Provensler kendilerine has vergiler tesis ettikleri takdirde, komünler bisiklet, erkek ve kadın hizmetçi, motorsuz taşıt araçları, köpek at ve diğer koşum hayvanları ile ilgili Provens vergilerine ekseriya munzam vergiler vaz etmek çaresine başvurmaktadırlar.

2 — Hakiki komün vergileri:

Malî muhtariyet ve daima artan malî zaruretlar komünleri mümkün olduğu nisbette yeni vergi matrahları araştırmağa sevk etti; Ve bu hal komün vergilerinin kesret ve tenevvünü tevhit etti.

Bununla beraber bu mevzua, bu yazının konusuna daha iyi cevap verebileceği düşünülerek aşağıdaki tasnif dahilinde girmek mümkündür.

A — Vasıtasız komün vergileri :

1 — Tevzii vergiler.

(Lestaxes de Repartitions)

2 — Tayini (Nisbi) vergiler:

(Lestaxes de quotite)

B — Vasıtalı komün vergileri:

1 — Âdi vergiler.

(Lestaxes Ordinaires)

2 — itfa vergileri:

(Lestaxes de Remboursement)

Bir verginin vasıtalı veya vasıtasız olduğunu tavzih etmenin daima kolay bir mesele olmadığını bilmek lâzımdır. Bu ekseriya bir nüans işidir;

Çok defa çeşitli içtihat gibi müellifler de bu mevzuda mütenakıs hal şekilleri vermektedir. Mevcut ihtilâfın esastan halledildiği iddiasında bulunmamak kaydı ile meselenin aşağıdaki şamada gösterildiği şekilde çözülmesi mümkündür.

Vasıtasız vergiler, bir şeyin haline, bünye ve mahiyetindeki devamlı bir vaziyete taallûk eder. Şu halde bu vergiler daimilik ve devrilik vasıfları ile tefrik edilirler. Bundan başka bu vergilerin, tarh ve tahsili hem mükellefi ve onun borç tutarını gösteren mükelleflerin isimlerini havi senelik cetvele göre icra edilmektedir. (Meselâ velospit ve gelirler üzerinden alınan vergiler gibi)

Vasıtalı vergiler, geçici veya arızı bir vakıa hakkında tatbik edilir. Bir iş meydana geldiği zaman, vergi bu işi ikmâl eden veya ondan istifade eden şahıstan talep edilir. (Umumî balolardan, bir evin inşaaından alınan vergiler gibi)

Bu iki vergi kategorisi arasındaki fark, aşağıda gösterilen ve en çok tatbik edilen resimlerin incelenmesinde daha açık olarak görülecektir.

A — Vasıtasız komün vergileri:

Vasıtasız vergiler TEVZİİ ve TAYİNİ vergiler olarak taksim edilir.

1 — TEVZİİ VERGİ (L'impôt de Repartition) hasılatı, mükelleflerin malî kudretlerine nisbetle bilâhare borçlular arasında taksim edilmek üzere önceden tesbit edilen vergidir. (Meselâ komün arazisi içinde çalışan Maden kömürü İşletmeleri arasında tarh ve tevzi edilen 100.000 Frank) Nazari olarak verginin cinsi, komüne istenilen geliri sağlar; çünkü bu verginin istihdaf ettiği mükelleflerden birisi faaliyetine son verirse, diğer mükellefler borçlarının bir nisbet dahilinde arttığını göreceklidir. Mevzuubahis resimler umumiyetle sanayi tesislerine, verginin tahakkukundan önceki yıl içindeki faaliyetine göre tatbik edilir. En çok müracaat edileni kömür işletmelerine tevzi edilen vergilerdir. Bundan sonra

bira fabrikalarına tarh edilenler gelir. Bazı komünlere bilhassa tuğla fabrikaları, kireç ocakları, cam fabrikaları ve taş ocakları gibi diğer sanayi kolları hakkında vergi tarh ve tevzi etmek salâhiyeti verilmiştir.

Hükümet ancak vergi bakiyesi unvanı ile tevzii vergiye müracaat edilmesini kabul etmektedir. Yani komün tarafından gerekli malî tedbirler alındıktan sonra arta kalan bakiye vergi komün halkının umumundan cibayet edilmektedir. (Arazi vergisine müteallik kesri munzamlar ile diğer tali ehemmiyeti haiz bulunan vergilere muayyen bir miktar üzerinden.)

2 — TAYİNİ (Nisbi) vergiler (Lesimpots de quote): Diğer bütün vasıtasız vergileri içerisine almaktadır. Tevzii vergilerin aksine, komüne önceden bilinen bir gelir sağlamamaktadır. Muayyen bir nisbet üzerinden tayin ve tesbit edilir. Bu verginin hasılatı her mükellefin tahmin edilen gelirine göre tesbit edilebilmektedir; Verginin tutan ancak bütün mükellefler tarafından borçları ödendikten sonra doğru olarak bilinecektir, Tayini verginin en çok kullanılanı şunlardır :

a) - Sınai, ticarî ve zirai işletmelerde çalışan işçi ve kullanılan kuvei muharrikeye göre tahsil edilen ve sınai karineler (industrielle indicaires) denilen vergiler (halen azamî haddi her işçi veya müstahdemden 120 frank ve kuvei muharrikenin kilovatından 150 frank). Sınai faaliyetin karineleri üzerinden tamamlayıcı olarak tahakkuk ettirilen bu vergilere komünler tarafından umumî mahiyette vergi matrahlarına müracaat edildikten sonra merkezi idarece müsaade edilmektedir.

b) - Menkul üzerinden alınan vergi (Evleri süsleyen eşya ve mefruşatın değerinin binde beşi) .

c - İkinci derecede önemi haiz bulunan birçok resimler; bunlar arasında içki ve tütün satışı, köpekler, velospit, balkonlar, dükkan tabelası, ilân, reklâm, bahsi müşterek biletleri satan gişelerden alınan resimler sayılabilir.

B — Vasıtalı komün vergileri:

Vasıtalı resimler çok umumî anlamı ile bazı istisnai ve geçici işler münasebeti ile tarh ve tahsil edilir. Bu vergiler arasında en cari olanlarını kısaca geçeceğiz, bununla beraber itfa resmine özel bir bahis ayıracağız.

1 — Âdi resimler:

a — Ölü naklinden.

Komünler sınırları içinde ölen şahısların cesetlerinin mezarlığa taşınması inhisarını umumiyetle kendilerine tahsis etmişlerdir. Komünler bu vesile ile ölenin ailesi tarafından intihap edilen merasim şekline göre değişen bir miktar üzerinden bir resim tarh ve tahsil ederler. Merhumun veya ailesinin yoksulluğu halinde nakil işinin en aşağı miktarda para ödeyen sınıfın merasimine benzer bir şekilde meccani olarak yapılması mecburidir.

b - Mensup olduğu komünün sınırı dışında ölen ve kanuni veya fili ikametgâhı bilinmeyen şahısların cesetlerinin mezardan çıkarılması ve komün kabristanını?, gömülmesi işinden,

e - Seyyar satıcılıktan,

Bu resim, mallarını kapı kapı dolaşarak veya umumî yollar üzerinde yayarak satım yapan seyyar tacirlerden tarh ve tahsil edilir. Nisbeti, umumiyetle tacirler tarafından kullanılan nakil vasıtalarının önemine göre değişir. (Meselâ basit bir sepet kullanılması halinde günde 5 Frank, iki tekerlekli ve elle yürütülen arabadan 10 Frank, iki tekerlekli at arabasından 20 Frank.)

d - 24 Aralık 1948 tarihli kanunun tatbiki dolayısıyla devlet tarafından terk edilen temaşa ve umumî eğlencelerden alınan resimler.

Bu resimler, sinemalar dahil fakat bazı tiyatro temsilleri hariç olmak kaydı ile bütün eğlencelerden tarh ve tahsil edilir. Hükümet insaniyetperver bir gaye ile tertip edilen eğlencelerin komün nizamnamelerinde resimden muaf tutulmasına dikkat eder.

e - Otel veya evlerde kiraya verilen odalardan,

Bu resim kira bedelinin ister sabit, isterse nisbi bir haddine göre odanın işgal edildiği gün üzerinden tarh ve tahsil edilir. (Ekseriya %5.)

f - tik veya yeniden ev inşaatından,

Bu resim binanın temel kısmı ikmâl edildiğinde hacmine göre hesap edilerek talep edilir.

Komünler bilhassa basit tarzda inşa edilen evler ile harp esnasında tahrip edilerek yeniden yapılan evleri resimden muaf tutmağa mecburdurlar.

g - Panayır ve pazarlarda yer işgal resimleri,

İşgal edilen yerin yüz ölçümüne nisbetle basit şekilde tahsil edilir. Bu resimlerin nisbeti satışa arz edilen malların mahiyetine göre değiştiği takdirde Kralın tasvibine tâbi hakiki resim vasfını iktisap ederler. Meselâ sebzeler için metrekaresinden iki frank, yumurtalar için metrekaresinden 3 frank v.s.)

Komün sınırı içerisindeki maruf pazarlar çok müşteri celp ettiğinden bu resimler komünlere önemli gelir sağlarlar.

h - Tehlikeli, gayri sıhhi veya civarında bulunanları rahatsız eden müesseselerin açılışından ve umuma ait yollar üzerine konulan masa ve sandalyelerden alınan resimleri de burada zikretmek lâzımdır. (Meselâ kahvelerin önündeki taraflar.)

2 — itfa resimleri :

(Les taxes dites des remboursements)

Umuma mahsus yollar için yapılan masraftan bir kısmının yolun kenarında bulunan gayri menkul sahipleri tarafından vergi unvanı ile ödenmeğe davet edilmesi hakkı komünlere daima tanınmıştır. Bu resimlerin en çok tatbik edileni şunlardır:

a - Sokak açma vergisi,

Yeni bir sokağın açılması veya eski bir sokağın genişletilmesi maksadiyle ihtiyar edilen masrafların ilgililerden geri alınmasından ibarettir.

b - Toprak tesviyesi vergisi,

Umuma mahsus bir yolun toprak kaldırma, toprak doldurma ve tesviyesi maksadiyle yapılan masrafların tahsilini istindaf eden bir vergidir.

c - Kaldırım (Pavage), yaya kaldırımı (Trottoire) ve lağım vergileri,

Kaldırım işleri, sokakların kenarında uzanan yaya kaldırımların ilk yapımı, tamiri, yeniden yapılması ve komün dahilinde bir lâğım şebekesi tesisatı için ifa olunan masrafların ilgililerce bir nisbet dahilinde ödenmesinden ibarettir.

Komün Meclisleri, bu nevi resimleri, geri alınacak masraflar yekûna göre yüksek bir verim sağlayacak nisbette karar altına alamazlar. Fakat yapılan bu masrafların bir kısmının inşa ve onarım faaliyetinin icra

edildiği umuma mahsus yolların kenarında bulunan gayri menkul sahiplerine tediye ettirilmesine müsaade edilmiştir. Bundan arta kalan masraf komün tarafından deruhte edilir ve diğer gelirleri tarafından kapatılır. Gayri tabii surette geniş bir sokakta yapım ve onarım mevzuu bahis olduğu zaman yol kenarında bulunan gayrimenkul sahiplerinden talep edilecek iştirakin sınırı idari kaza içtihadına göre tayin ve tesbit edilir.

Yapım ve onarım işleri ikmal ve masraf tutarı tesbit. edildiği zaman, verginin nisbeti sokağın yüz ölçümü veya iki misli uzunluğuna göre karar altına alınır. Her mükellefin ödeyeceği vergi miktarı mülkünün cephe genişlemesindeki değişikliğe göre hesap edilecektir. Bu vergilerin inşaat ve tamir işleri ikmâl edildikten sonra, def'aten tediyesi talep edilirse, bu hal mükelleflere çok ağır gelecektir. Bu yüzden komünler, bu maksatla sarf edilen meblâğın itfa ve faizine uygun şekilde bu resimlerin yerine yıllık resimler ikâme etmeğe mütemayildirler. Yolun kenarındaki her mülk sahibinin hissesi, yukarıda açıklandığı şekilde, yatırılan sermayeye nisbetle borcunun aslı üzerinden hesap edilir. (Hatta tek resim tahsili halinde, üzerinde bina yapılmamış arazi sahipleri komün tarafından ifa edilen yol faaliyetlerinden doğrudan doğruya bir fayda temin etmemelerine rağmen, hisselerine düşen masrafi ödemeğe mecburdurlar).

Fasıl: IV —

Verginin tesisi :

A — Malî nizamname :

Komün resimleri, Komün Meclisi tarafından kabul edilir. Komün Meclisi bu vazife ve salâhiyetini Burgmestr ve Eşvenler Encümenine havale edemez.

Umumî kaide olarak, her verginin matrahını, nisbetini, mükelleflerini, cibayet usulü ve şartlarını tayin ve tesbit eden müteferrik bir nizamnamesi mevcuttur. Mükelleflerin kendilerine açık bulunan kanun yollarına müracaat ve itiraz usulünü aydınlatan bir hüküm nizamnamede sarahaten mevcut bulunması icap eder. Kısaca, Malî nizamnameler, gerek verginin tahsili ile mükellef memurlar ve gerekse tasvip salâhiyetini haiz makam ve muhtemel ihtilâfları halledecek malî kaza mercileri bakımından lüzumlu tetkik ve tavzih usul ve esaslarını ihtiva etmelidir.

Malî tasarılar, mütalâa ve tasvip maksadı ile üst makamlara tevdi edilmeden önce, muhtemel müşahade ve tenkitlerini bildirmeğe dâvet edi-

len komün ahalisinin itilâna arz olunur. Bununla beraber bu inceleme ve soruşturma ancak istişari mahiyeti haizdir. Halkın fikir ve tenkitleri Komün Meclisine asla bir mecburiyet yükleyemez. Halkın fikrine müracaat müddeti 15 gün sonra kapandığından Komün Meclisi bu tetkik ve mütalâa ile ilgili evrak ve vesikaları alır ve vergi tasarılarını kendi arzu ve iradesine göre tadil veya tasdik eder. Bu işe ait vesikalar, muhtemel itiraz dilekçeleri de dahil olduğu halde, üst makama sunulacak olan malî nizamname dosyasına bağlanacaktır. Bu dosya tasvibi teklif edilen malî tedbirlerin sıhhatini muhakeme etmek imkânını vermesi bakımından komünün bütçe durumunu gösterir bir hülâsayı da ihtiva edecektir.

B — Verginin tesisi için en faydalı devre hangisidir?

Bu meseleye cevap vermeden önce, Belçika Komün bütçelerinin yıllık olduğunu işaret etmek lâzımdır. Filhakika, komün kanununun 139 inci maddesi, komün malî yılının 1 Ocakta başladığı ve aynı y m 31 Aralığında sona erdiği hükmünü ihtiva etmektedir. İşte bu yüzden, sergilerin ilgili yılın en geç 31 Aralığına kadar Komim Meclisi tarafından kabulü tabetmektedir. Bununla beraber, verginin Komün Meclisince kabul edilmesi işinin, bütçenin hazırlanmasının kanunen emredildiği zamanda yapılması usulünün tatbikinde komünün menfaati vardır; Yani Önemine göre tatbikinden önceki yılın Eylül veya Ekim aylarında yapılmalıdır. Bunun sebebi talep edilen tasvip vaktinde tamamlansın ve vergilerin tahsili için malî sene başından itibaren gerekli işlemler yapılabilsin. Bu iş bilhassa vasıtalı vergiler mevzuunda önemlidir; Çünkü bu vergilerle ilgili nizamnameler, ancak tasvibe müteallik ve biri birini takip eden bazı ilân formalitelerinin ikmalini müteakip muteber olmaktadır. Meriyete girdikten sonra vuku bulan hâdiseler vergiden müteessir olacaktır. Buna mukabil, vasıtasız vergilerin tahsiline müteallik nizamnamede, verginin konulduğu yılın bir ocağından itibaren muteber olur. Vergiyi kabul etme işi, şüphesiz bu kayıt ve şart altında, 31 Aralıktan önce tekemmül etmelidir.

Bütçelerin senelik olması esasından vergilerin de senelik olması sonucu çıkar. Bununla beraber, Komün Meclislerinin malî nizamnamelerinde, vergiyi bir kaç sene müddetle tahsil etmelerine karar verebilme salâhiyetine mani olunamaz. Bu cihetle, nizamnamenin müddetini tesbit edecek olan tasvip kararnamesinde halledilir. Mahallî makam tarafından talep edilen müddet kısaltılabilir fakat uzatılamaz. Eğer Komün Meclisi vergiyi müteakip malî yıl bütçelerine kayıt etmeği unutmuşsa, vergi müteaddit seneler için kabul edilmiş olsa bile, O ancak bir yıl için hüküm ifade eder.

c - Mütalâa ve tasvipler :

Resme müteallik nizamnameler (Lereglement - Taxe) Komün Meclisince kabul edildikten soma müsbet evi akı muhtevi bir dosya ile Provens

Daimi Encümenine tevdi edilir. Encümen tetkik ettikten sonra mütalâası ile birlikte Kralın tasvibine sunulur.

Umumî kaide aşağı yukarı beyledir. Çünkü, bazı vergiler için, verginin matrah ve miktarına göre, tasvip salâhiyeti Provens Daimi Encümenine veya. Provens Valisine verilmiştir.

Tasvip yetkisi, bu salâhiyeti uhdesinde bulunduran makama, ancak kendisine sunulan nizamnameyi tetkik ve tasdik hakkını verir. Bu makam, Komün Meclisi tasarısında bazı taciller yapıncaya kadar tehir ve talik etmek kaydı ile tasvip yetkisini kullanmayabilir. Fakat tasdikine sunulan nizamname üzerinde, bizzat yetkisini kullanarak düzeltme ve değişiklik yapamaz.

Nizamname tasdik edildiğinden itibaren, bu yetkiyi kullanan makamın bütün hak ve salâhiyetleri sona erer. Komün idaresi bizzat talep etmediği takdirde (Meselâ tasvip edilen bir nizamnameyi değiştiren mukarrerat) tasdik makamı evvelce verdiği karardan dönmediği gibi diğer makamların salâhiyetini kaldırıcı şekilde nizamnamenin tatbiki ile de meşgul olamaz.

Nizamname tasdik edilince tatbik kabiliyetini iktiza t. eder. Eğer nizamnamenin tasdiki ret edilmişse, O ancak basit bir tasarı değerini taşır ve kabul edilen verginin tahsili cihetine gidilemez.

Nihayet şunu kaydedelim ki bir nizamname ancak, tasvip olunduğu malî yıl vergilerini tanzim ve idare eder. Aynı verginin gelecek yıllar için yenilenmesi, yukarıda zikredilen bütün usul ve merasime riayet edilmek kaydıyla yeni bir müzakere ve karar mevzu11 elmasına bağlıdır.

D — İlâve :

1 — Resimlerin tadil ve ilgası:

Komün kanunu, komün vergilerinin ve bunlarla ilgili nizamnamelerin tesis, tadil ve ilgasını aynı usul ve esaslara tâbi tutmuştur. Bir malî nizamname üst makam tarafından tasdik edilmiş ise, Komün Meclisi nizamnamede bazı değişiklikler yapmağa karar verebilir. (Meselâ verginin nisbetini artırma ve indirme gibi.) Fakat bu tadiller ancak aynı usul ve sıraya uyularak tasdik edilmişse muteber olacaktır. Bu tadilâtın esas

itibariyle, ilk nizamname hakkında tanzim ve tasdik yetkisini kullanan makam tarafından kabul edilmesi gerekmektedir.

Aynı kaideler, kaldırılması kabul edilen vergilere kabili tatbik olup Komün Meclisinin alacağı karar teşmil edilerek bu vergilerin tahsili cihetine gidilemez.

2 — Üst makam tarafından resen tesis edilen vergiler:

Belçika Anayasası, Komün muhtariyeti esasına temaslara, komünle ilgili her hangi bir mükellefiyet veya verginin ancak Komün Meclisinin muvafakati şartı ile vaz olunabileceği hükmünü ihtiva etmekte ise de; tatbikatın lüzumlu gösterdiği istisnaları kanunda tayin ve tasrih etmek suretiyle bu hükme aykırı bazı yollara müracaata cevaz vermiştir. (Anayasa, madde 110)

Vazı kanun, iki halde, Provens Daimi Encümeni ve muhtemelen Krala, sarahaten açıklanan haller içinde, bazı komün vergilerini resen tesis etmeğe müsaade etmek suretile bu hakkını istimal etmektedir.

Komün Meclisine münhasır yetki ile ilgili en mühim tahdit, komün kanunun 133 üncü maddesinin aşağıda belirtilen fasıllarında kaydedilmiştir:

Eğer bütçede gösterilen gelirler Komünün, idari veya adli kaza mercilerinde müttehaz kesinleşmiş bir karara istinaden talep veya kabul edilen bir borcunu ödemeğe kâfi değilse, Komün Meclisi bu eksiği tamamlayacak çareler teklif edecektir. Bu çarelere baş vurmanın imkânsızlığı ve mektupla biri birini müteakip iki ihtarname tebliğ edildikten sonra, bu hususta Kralın tasvibi alınarak Provens Daimi Encümeni tarafından komün idaresine, komün dahilinde ödenen vasıtasız vergilere ilâve edilecek muayyen bir miktar kesri munzamın tarh ve tahsiline müsaade edilecektir.

Eğer Komün Meclisince masrafin karşılanması için ayrılan tahsisatı Provens Daimi Encümeni ret eder veya indirirse yahut Daimi Encümen Komün Meclisi ile mutabık kalarak ayrılan ödeneği ret eder veya gayri kâfi bir meblâğ tahsis ederse, bu takdirde tahsil edilmesi gereken kesri munzamlar icabı halinde miktarını tesbit edecek olan Kral tarafından salâhiyetle tayin ve tanzim edilir.

Mezkûr hükme vaki ikinci aykırılık köy yolları hakkındaki 10 Nisan 1841 tarihli kanunun 22 nci maddesinden neşet eder. Komün idarelerinin, Köy Yollarının idaresindeki kifayetsizliği halinde, Daimi Encümen re-

sen iş müfredat defteri tanzim ettirmek, yol vergisi Prestations de Voirie - adı verilen hususi vergi esami cetveli tayin ve tesbit etmek, gerekli işlerin yürütülmesini tertiplemek ve bu maksatla yapılan sarfiyatı tediye etmek üzere komün muhasebesine havale etmekle görevlidir.

Fasıl : IV —

Komün resimlerinin tahsil edilmesi:

Genel plân :

A — Tahsilden önceki usul ve merasim:

- 1 — Verginin cetvellere işlenmesi .
- 2 — Vergi cetvellerinin icrai vizesi.

B — Asıl tahsil muamelesi:

- 1 — Yetkili memurlar.
- 2 — Tahsil ve takip usulleri.
- 3 — Müruru zaman.

C — Komünlere verilen teminat,

A — Verginin tahsilinden önceki usul ve merasim,

- 1 — Verginin cetvellere işlenmesi:

Bir verginin komün vergisi kabul edildikten sonra verginin cetvellere işlenmesi işine başlanır, yani, ödeyecekleri para miktarı zikredilmek suretiyle vergiye tâbi mükelleflerin esami listesi tesbit ve tanzim edilir.

Tevzii veya tayini olsun yalnız vasıtasız vergilerin, mükellefleri gösterir cetvellere kayıt edilmesi icap etmektedir. Vasıtalı vergiler bu usul ve merasimin dışında kalmaktadır. Bu resimler mahiyetleri icabı bazı geçici ve istisnai iş ve olaylara tatbik edildiğinden umumiyetle bu usule tâbi değildir.

Verginin cetvellere işlenmesi işini kim yapar

Devlet ve Provens tarafından tahsil edilen arazi vergisi ile ilgili komün kesri munzamları veya hakiki komün vergileri bahis konusu olduğuna göre bu sorunun cevabı farklıdır.

Kesri munzamlar ile ilgili mükellef cetvellerinin tahrir ve tesbit işleri umumiyetle Devlet veya Provens vergi cetvelleriyle birlikte DEVLET VASITASIZ VERGİLER İDARESİ tarafından ihtimamla yürütülür. Bu-

nunla beraber bilhassa kesri munzamların tasvip muamelesinin gecikmesi neticesi, bunlar devlet veya provens vergileriyle aynı zamanda tahsil edilmeyeceğinden, tahrir ve tesbit işi tayini vergilerde belirtilen kaidelere tevfikân komüne terettüp etmektedir.

Hakiki komün vergilerini alâkadar eden hususlar için tevzi ve tayini vergiler arasında yeni bir tefrik yapılmaktadır.

Tayini vergilere ait mükellef esami cetvelleri Burgmester ve Ehvenler Encümeni tarafından tetkik ve tesbit edilir.

Tevzii vergi cetvellerine gelince, bu dar bizzat Komün Meclisi tarafından fasıla ile iki defa tertip ve tanzim olunur. Bunlar Komün Meclisi tarafından önce geçici olarak hazırlanır, sonra 15 gün müddetle mükelleflerin tetkikine arz olunur. Bu inceleme sona erince Komün Meclisi muhtemel şikâyet ve itirazları tetkik ve sonra vergi cetvellerini kat'î olarak tesbit ve tayin eyler. (Komün kanunu, madde - 135)

2 — Vergi cetvellerinin icrai vizesi:

Komün vergi cetvelleri salâhiyetli makamca vize edilmedikçe uzun zaman muteber sayılmaz. Yetkili makamın vizesi cetvelleri kabili tatbik ve icrai hale getirir. Yani tahsildara bu vergileri tahsil etme salâhiyetini verir. Hatta tahsildarlara bu işin hüsnü surede yürütülmesi için kanunun müsaade ettiği bütün vasıtaları icabı halinde kullanma mükellefiyetini de yükletir.

İcrai vize, cetvelin mevzuunu teşkil eden verginin mahiyetine göre farklı makamlar tarafından yapılır. Provens Daimi Encümeni ister tayini isterse tevzii olsun hakiki komün vergilerine ait mükellef cetvellerini tekemmül ettirmeğe mecburdur.

Kesri munzamlar hakkında şöyle bir tefrik yapılmaktadır:

Devlete ait arazi vergisi ile ilgili kesri munzam cetvellerinin tahrir

ve tesbit i: i asıl vergilerinki gibi, Komün ve Devlet vergileri kesri munzamlar ile aynı zamanda tayin ve tanzim edildiğinden bunlar vergiler idaresi müdürlüğü tarafından icrai hale getirilir. Aksi faraziye kabul edilirse, icrai vize yetkisi onlara Daimi Encümen tarafından verilmiştir.

Provens vergileriyle ilgili kesri munzamların cetvellerine gelince, bunlar asıl vergi cetvelleri ile aynı zamanda tanzim ve tesis edilsin veya edilmesin Provens Daimi Encümeni tarafından kabili icra haline getirilir.

Devlet ve Komün Muhasebesi hakkındaki kanunî hükümler, vergiler

Müdürlü veya Daimi Encümen tarafından vergi cetvellerinin vize edilmesini gerektiren nihai müddeti tesbit etmektedir. Bu müddet esas itibariyle vergilerde olduğu gibi ertesi yılın 31 Martında nihayet bulmaktadır. Bununla beraber şu hususu kayıt edelim ki mükellefler tam vaktinde beyanda bulunmazlar veya hatalı bir beyanname ibraz ederlerse, tahakkuk ettirilen vergi hile kasdi bulunup bulunmadığına göre, malî yılın 1 Ocağından itibaren 3 veya 5 yıl içinde talep edilebilir.

B — Verginin tahsil edilmesi:

1 — Yetkili memurlar:

Komün resimlerinin tahsili işi komün tahsildarlarının vazifesidir.

Gerçekten komün kanunu, tahsildarı (yalnız ve mesuliyeti altında komün gelirlerini toplamakla) mükellef tutulmuştur.

Esas bu ise de, bu kaidenin bazı istisnaları mevcuttur:

1 — Devlet vergileri ile ilgili Komün kesri munzamları umumiyetle asıl vergi ile birlikte devlet tahsildarları tarafından toplanır. (Bununla beraber Komün kendi tahsildarlarını böyle bir vazife ile mükellef tutabilir.)

2 — Komünlerin, Provens resimleri ile ilgili kendilerine ait kesri munzamları asıl vergiyi tahsil etmekle mükellef vasıtasız vergiler tahsildarı tarafından toplanmasına izin vermesi kabul edilmiştir.

3 — Nihayet bir komünün iltizam usulü ile bir resim vaz etmesi mümkün olabilir. Bu takdirde tahsil işi mültezim tarafından yapılır. (Komün resimlerinde iltizam usulünün tatbiki bugün pek nadirdir. Belki ancak panayır ve pazarlarda yer işgal resmi veya benzeri vergilere tatbik edilebilir.

II — Verginin tahsil ve takip usulleri :

Vasıtalı veya vasıtasız vergiler bahis konusu olduğu takdirde tahsildarlar tarafından takip edilen tahsil ve takip usulü tamamen farklıdır.

a — Vasıtalı resimler :

Vergi cetveli düzenlenmesine mevzu olmıyan vasıtalı resimler, resmin cibayeti zaruretinin tebeyyün ettiren Burgmestr ve Eşvenler Daimi Encümenin bir kararını müteakip tahsillerine tevessül edilir, ve komün tahsildarı borçluya haber verir. Eğer malî nizamname verginin tediye müd-

detini tesbit etmemiş ise, verginin tarh ve tahakkuk muamelesi tekemmül edince mezkûr Encümenin bu ciheti halletmesi gerekmektedir.

Eğer mükellef mütemerrit ise Komün İdaresi iki çareye başvurabilir:

Ya bilâ hüküm cebri icra yolu ile vergi tahsil edilir. Bu usul komün tahsildarı tarafından takip edilir; fakat cebri icra isteği Burgmestr ve Eşvenler Daimi Encümeni tarafından vize edilerek icrasına izin verilmelidir. Yahut de borçluyu mahkemeye celp yolu ile verginin tahsiline tevessül edilir.

Bu tedbirin ittihazı Komün Meclisinin muvafakati mukabilinde bahsi geçen Eşvenler Daimi Encümenine tahsis ve tevdi edilmiştir.

b — Vasıtasız resimler:

Komün kanununun 138 inci maddesi (Devlet vergileri ile ilgili kesri munzamlar bu husustaki kanunlara tevfikân tahsil edilir ve vasıtasız Komün vergileri Devlet vergilerinin tahsili maksadı ile kabul edilen kaidelere uygun olarak tahsil edilecektir.) hükmünü ihtiva etmektedir. Yukarıda belirtilen bu hüküm vasıtasız komün resimlerine tatbik edildiğinden, devlet vergilerinin tahsili maksadı ile takip edilen usul hakkında açıklamada bulunacağız; Çeşitli işlemlerin yürüyüşünü takip etme imkânını verecek olan belli başlı hususları kaydetmekle iktifa edeceğiz.

Bir verginin cetvelleri kabili icra hale geldiği zaman tahsildar ilgili mükelleflerin her birine cetvelin bir suretini gönderir.

Vergi ihbarnamesi gönderildikten itibaren iki ay içinde verginin ödenmesi icap etmektedir. Bununla beraber bu süre yeni malî yılın 16 Ocağına kadar uzatılabilir. Eğer vergi ihbarnamesi yeni malî yıl girdikten sonra gönderilmiş ise veya hesap devresi kapanan malî yıla ait ise bu müddet 15 güne indirilir.

Mükellef tesbit edilen süre içinde vergiyi ödemezse ona masrafsız olarak son bir ihbarname gönderilir, bundan sonra yine ödememekte ısrar ederse tahsildar takibata başlar. Şunu ilâve edelim ki bu müddetin hitamından itibaren mükellef tarafından ödenecek meblağ Komün menfaatine yıllık % 4 faize tâbidir.

Tahsildar evvelâ son idari tedbir olarak bir cebir ihtarnamesi gönderecek; bunu takiben, eğer zaruri ise, bir ilk adli tedbir olarak, haciz yolile icraya tevessül edileceği açıklanmak suretiyle 24 saat içinde borcunu

ödemeğe dâvet edilecektir. Bunu müteakiben görülen lüzuma göre, mükellefin menkul mallan haciz edilecek, bunların satışını takiben kaldırılmamış mahsûl veya toplanmamış meyveleri ve nihayet gayrimenkullerinin haczine teşebbüs edilecektir.

Borcunu ödemekten imtina eden bir mükellef hakkında yapılacak takibat kısaca bunlardan ibarettir. «Vasıtalı takibat» adı ile tavsif edilen diğer bir takip şekli, tahsildara, borçluya ait mal ve kıymetleri elinde bulunduran 3 üncü şahıslar tarafından verginin ödenmesi imkânını sağlar. Diğer bir takip şekli ise bir âmme hizmetinde çalışan memur ve müstahdemlerden malî vecibelerini yerine getirmekte gecikenlerin maaş ve ücretlerinden vergi tutarını kesmekten ibarettir.

III — Müruru zaman :

Vergi, mükelleften talep edilebilir şekle girdiğinden itibaren tahsildar verginin tahsili için azamî gayret göstermek zorundadır. Çünkü bu andan itibaren müruru zaman komünün aleyhine yürümektedir.

Bu hususta, vasıtalı veya vasıtasız vergiler bahis konusu olduğuna göre, kanun farklı kaideler derpiş etmiştir.

a —Vasıtalı resimler:

Bu resimleri bilâ hüküm icra yolile takip ve tahsil etmek hakkı, verginin talep edilebilme kabiliyetini iktisap ettiği tarihten hesap edilmek suretiyle ancak bir yıl devam eder. Bununla beraber, Komün İdaresi, borçluyu mahkemeye celp yoluna müracaat etmek suretiyle verginin tahsilini temin hususunda aynı tarihten itibaren 5 yıllık bir süreden faydalanmağa, yetkilidir.

b - Vasıtasız Resimler :

Tahsildarlar vasıtasız resimler mevzuunda icrai vizesi yapılan vergi cetvellerini tesellüm ettikleri günden itibaren hesap edilmek suretiyle birbirini takip eden 5 yıl zarfında hiçbir takibata teşebbüs etmemişlerse mükellefler aleyhine faaliyet ve müracaat yetkisini kaybederler. Keza, takibâta 5 yıl ara verdikten sonra, bir mükellef tarafından ödenmeyen vergiler için hiç bir müracaatta bulunamaz ve her türlü hak ve takibat sükût eder.

c — İmtiyaz ve teminatlar:

Vazıı kanun, Devlete, Provens ve Komüne ait vergilerin tediyesinde idare lehine bazı teminat sağlamayı ihmâl etmedi.

Bu yönden Devlet; vasıtasız vergilerin, faiz, masraf ve harçların tahsili için, her nerede bulunursa bulunsun mükellefin bütün gelirleri ve malları, muhakeme kararı ile ayrılmayan karısı ve çocuklarının meşru sekil» de tasarruf ettikleri emval ve gelirleri üzerinde ruçhanyeti haizdir.

Bu imtiyaz herşeyden önce içinde bulunulan yıl ve vadesi hulül eden malî sene vergileri için başka türlü kullanılmaktadır.

Komün bu hükümlerin vasıtasız Komün vergilerine tatbik salâhiyetini kabul etmiştir. Komün idaresi yukarıda bahsi geçen mallar hakkında diğerk alacaklılara tercihan bu hükümlerden istifade edebilmektedir. Devlet, bundan başka borçlunun ve mahkeme kararı ile ayrılmamış olan karısının bütün gayrimenkulleri üzerinde kanunî bir ipotek hakkına sahiptir.

Komünler de buna müşabih bir hakka sahip midir?

Adlî içtihat kadar Doktrin de bu mesele hakkında çok zıt fikir ve görüşlere ayrılmıştır. Bu konuda menfî mütalâalar bulunduğu kadar müsbet cevaplar da mevcuttur. Bu mevzua dair temyiz mahkemesinin verdiği kararlar hakkında, geniş bilgi sahibi olmadığımızdan meseleyi meskût bırakıyoruz.

Mükelleflerin menkul malları hakkında istifade ettiği kanunî imtiyazdan müstakil olarak, Komünler bazı malî tüzükler ile vergi borçlularının tediye kabiliyetsizliği veya muhtemel kötü isteklerine karşı mütemmim teminat yaratma çarelerine de başvurmaktadır.

İdari kaza bunlar arasından bir kaçını kabul etmektedir; misâl olarak zikredilirse, bar işletenler arasında müesses müteselsil mesuliyet barlarda sigara, çikolata vesaire satan kimselerden alınan resimler, barlarda mevcut levazım ve barın bulunduğu binaların sahiplerinden alınan vergiler gibi.

Fasıl : V —

Mükelleflerin müracaat ve itiraz yolları:

Kanun, fazla miktarda veya haksız şekilde vergi tahakkuk ettirildiğini iddia eden mükelleflere itiraz edilen verginin mahiyeti vasıtalı veya vasıtasız olduğuna göre farklı müracaat yolları kabul etmiştir.

a - Vasıtalı resimler mevzuunda, mükellef her şeyden önce vergiyi ödemekten kaçınmalıdır, bunu yapmadığı takdirde Komün idaresi aleyhine her türlü müracaat hakkından mahrum olacaktır. Bu yolu takibe karar verdiği takdirde, Komün tarafından kabul edilen usule göre esasa müteallik itiraz ve müdafaa veya cebri icraya muhalefet yolunu kullanacaktır.

Görülüyor ki, vasıtalı resimler mevzuunda ihtilâfları halletmeğe yalnız adli merciler yetkilidir. Âmme hukuku prensipleri ihtilâfın hallinde kabili tatbiktir.

Karar nihai veya kesin mahiyette ittihaz edilmediği takdirde, bidayet mahkemesinin kararı istinaf mahkemesi huzurunda tetkik olunabilir. Bundan başka kamının derpiş ettiği hallerde, temyiz mahkemesi huzurunda tetkik olunması da mümkündür.

b — Vasıtasız resimler halındaki itirazlara gelince; bunlar esas itibariyle Provens Daimi Encümeninin salâhiyetine tâbidir. Mükellef, vergi cetvelinin suretinin tevdiinden itibaren 3 ay içinde itiraz dilekçesini Daimi Encümene gönderecektir. Eğer itiraz bir tevzii resme müteallik i-

se, bu müddet ancak bir aydır.

Bununla beraber basit maddi hataların tashih edilmesine matuf itiraz dilekçelerinin (meselâ bir rakam hatası gibi) verginin ait olduğu komün malî yıl hesabı tasviye edilinceye kadar Daimi Encümen nezdinde incelenmesi kabul edilmiştir.

Daimi Encümen itirazı nihai derecede hal ve tanzim eder. Kanunun derpiş ettiği nadir istisnalar hariç, Encümence ittihaz olunan kararlar istinaf yolile tetkik edilemez. Buna mukabil âmme hukuku prensiplerine göre temyiz yolu açıktır.

Vazı kanun, devlet vergileri ile ilgili munzam kesirler mevzuunda mükelleflerin müracaatını hususî kaidelere tâbi tutmuştur.

Kesri munzamları tanzim ve idare eden kanunların tatbikine müteallik müracaatlar mevzuubahis olduğu takdirde, kabili tatbik hale getirilen cetvelleri de dahil devletin menfaati mülâhazası ile vaz olunan vergiler kadar komünle ilgili kesri munzamlar da vasıtasız vergiler müdürlüğü tarafından hal ve tanzim edilir.

Bu makamın kararları istinaf mahkemesi huzurunda bir itiraz mevzuu olabilir, ve bu mahkemenin hükmü muhtemel temyiz mahkemesince nihai derecede incelenecektir.

Kanun diğer taraftan kesri munzamların ve Provens Daimi Encümeni tarafından icra kılınan hususi vergi cetvelleri mucibince tahsil edilen diğer komün vergilerinin dayandığı vasıtasız vergilerin esas matrahları yönünden ittihaz edilen vasıtasız vergiler müdürlüğünün, istinaf mahkemesinin veya temyiz mahkemesinin kesinleşmiş kararlarının derhal tatbik ve icra edileceğini derpiş etmiştir

Bu kararlar haksız şekilde vergi yükletildiğini iddia eden mükelleflerin müracaatı halinde verginin hafifletilmesini resen emreden Daimi Encümen Vasıtasız Vergiler Müdürlüğü tarafından tebliğ edilir.

Kesri munzamlar mevzuunda vaki itirazlar, yukarıda zikredilen noktalardan başka hususlara temas ediyorsa Daimi Encümen bunları tetkike salâhiyetledir.

Fasıl : VI —

Mali nizamnamelerin ihlâli ve müeyyideleri :

Mali mevzuda suç işlenmesini önleyici tedbirleri tanzim ve idare eden esaslar 29 Nisan 1819 tarihli kanunda etraflıca izah edilmiş olup halihazır vergilerin geçen asrın başındaki Mali rejimle az çok müşterek noktaları mevcuttur. Kendi vergi tüzüklerine karşı işlenen suçları önlemekte endişe duyan Komün Meclisleri bu kanun hükümlerine müracaat etmek zorundadır.

Şunu belirtelim ki, verginin ödenmesini ret etme işi müeyyide tatbik edilecek suçların miktarını tayin ve tasvir etmez. Mahalli makamlar mütemerrit mükellefler hakkında münhasıran yukarıki fasıllarda açıklanan vasıtalarla sahiptir. (Verginin tahsili ve takibi faslı)

Vergi kaçakçılığı, vergi kaçakçılığına teşebbüs ile Komün mevzuatı hükümlerine muhalefet hallerinde ceza tatbik edilir. En sık rastlanan haller emredilen beyannamenin unutulması ve belgenin tamamını veya bir kısmını gizlemek için kasden yanlış beyanname verilmesidir.

1819 tarihli kanun, Komün vergi tüzükleri tarafından tesis ve tesbit edilen cezaların, para cezası ve vergi kaçakçılığı, kaçakçılığa teşebbüs veya kanun hükümlerine muhalefete mevzu teşkil eden malların müsaderesinden ibaret olduğunu tayin ve tanzim etmiştir. Bu kanun Komün Meclislerine muayyen bir kaç hal hariç, sabit veya azamî miktar 212.000 Frank kadar yükselen nisbi para cezasından birisini seçmek ve kaçırılmağa teşebbüs edilen verginin iki mislini tahsil etmek müsaadesini vermektedir. Keza, mezkûr suçlar, vergiye tâbi maddeleri imal eden kimseler

veya tacirler tarafından işlenmiş ise, nakdi cezalar 1.060.00 Franka veya vergi kaçakçılığına mevzu teşkil eden eşyalardan alınması gereken vergilerin 6 misline kadar yükseltilebilir. Oktrua rüsumunun 1860 da ilgasından beri bu istisnalara tatbik edilecek kaide bulmakta güçlük çekildi. Filhakika, halen yürürlükte bulunan malî tüzüklerin ekserisi, vergi kaçakçılığını kaçırılmak istenilen vergiye müsavi bir para cezası veya vergi tutarının iki misli alınmak suretiyle cezalandırmakla iktifa etmektedir.

Malî mevzuata aykırı şekilde hareket edenler hakkında hapis cezası tatbik edilemez. Hapis cezası, Belçika ceza kanununun umumî esaslarına tevfi kan ancak hakim tarafından ferî şekilde hükmedilebilir.

B — Provensler:

Provenslerin asıl malî kaynakları, komünlerde olduğu gibi ika kategori halinde tasnif edilir.

- 1 — Provensler fonuna iştirak,
- 2 — Bizzat Provensler tarafından kabul edilen resimler.

24 Aralık 1948 tarihli kanun, Komünlerde olduğu gibi devlet vergilerinden bazı hisseler almak, arazi vergisi hariç gelir vergisi ile ilgili munzam kesirleri yükseltmek hakkını geri almıştır.

- 1 — Provens fonlarına iştirak.

A — Menşei.

24 Aralık 1948 tarihli kanun ile gerçekleştirilen ıslahattan önce, Provensler devlet vergilerinden bazı hisseler alıyordu. Bundan başka miktarı 15 santim olan tanzim ve tahdit edilen menkul ve meslek vergilerine yapılan zamlar hariç, kendilerine has vergilerini serbestçe tesis ediyorlardı.

Bu rejim vergi mevzularının Provensler arasında gayrı müsavi surette taksimi ve tevziine müncer oluyordu. Bazı Provenslerin bütçelerinin denkliğini çok gelişmiş masraf programlarını önceden ve etraflıca tayin ve tesbit ettikleri halde çok mutedil bir malî imkâna başvurmak suretiyle sağlayabilmeleri durumu bundan ileri geliyordu.

Buna mukabil diğer Provensler son derece sert bir malî sistem tesis etmek suretiyle masraflarının denkliğini güçlkle gerçekleştirmeye muvaffak oluyorlardı. 24 Aralık 1948 tarihli kanunun gayesi, Provens-

lerin devlet vergilerinden hisse almalarını, bunlara kesri munzam ilâve etmelerini, menkul vergisi ve meslek vergilerine zam yapmalarını kaldırmak ve bu varidatı dokuz Provens arasında ihtiyaçlarına nisbetle taksim ve tevzi edilmek üzere müşterek bir fonda toplamaktan ibarettir.

Kanun, müşterek ve daha verimli şekilde istifade edilmek maksadı ile provensler elinden alınan bu varidatı bir taksim ve tevzi fonu ihdas etmek suretiyle Provenslere basit şekilde iade etmeği arzu etmişti.

B — Yardım tahsisatı - Dotation.

Provensler fonu, devletin umumî gelirleri üzerinden ayrılan ve Komünler fonunda olduğu gibi yıldan yıla artırılmağa elverişli bulunmayan bir yardım tahsisatı almaktadır. Bununla beraber bu tahsisat, tamamıyla komün fonlarında olduğu gibi, ücretleri kanunla tesbit edilmeyen devlet personelinin maaşlarına tatbik edilecek nisbette müsavi bir yüzdeye göre artırılır veya azaltılır.

Bu hükmün tatbiki suretiyle başlangıçta 600 milyon olarak tesbit edilen yardım tahsisatı 1 Temmuz 1951 tarihinden itibaren % 5 artmıştır.

Diğer taraftan, bilindiği üzere, Provenslerin emrine bırakılan malî kaynaklar, 24 Aralık 1948 tarihli kanunun meriyete girdiği 1 Ocak 1949 tarihinden itibaren Provens namı hesabına devletin cibayet ettiği gelirlerden aşağı idi; Hazine 1952 yılından itibaren ilk yardım tahsisatında 75 milyon Franklık bir artırmayı kabul etti. Bununla beraber 1952 yılına müteallik maaş yükselmeleri için tatbik edilen %5 artma, 75 milyon Franklık tamamlayıcı yardım ödeneğine ilâve edilmeyecektir. Aşağıda kaydedilen artma ve azalmanın muhtemel tatbikatı maksadı ile ancak 1953 yılından itibaren başlangıç ve mütemmim yardım tahsisatı birleştirilecektir.

1952 yılı için, Provensler fonunun yardım tahsisatı aşağıda gösterilmiştir.

Başlangıç tutarı	600	milyon
1 Temmuz 1951 tarihinden itibaren		
% 5 artırma	30	»
Mütemmim yardım ödeneği	<u>75</u>	»
	705	»

C — Dağıtım şekli :

Provensler fonu aşağıda gösterildiği şekilde taksim ve tevzie tâbi tutulmuştur:

- a — Fonun % 25 i Provenslerin nüfus miktarına nisbetle tevzi olunur.
- b — Fonun % 19 u aşağıda gösterildiği şekilde dağıtılır
 - 1— % 32 si Provens yollarının yüz ölçümüne nisbetle,
 - 2— % 42 si adi taş döşeme hariç toprak tesviyesi yapılmış yolların yüz ölçümüne nisbetle,
 - 3— % 26 sı adi taş döşeme yapılmış, ıslâh ve tamir edilmemiş komün yollarının yüz ölçümüne nisbetle,
- c — Fonun % 48 i maarif sahasında yapılan masrafların hakiki miktarına nisbetle,
- d — % 8 i Provens hesaplarının sondan bir önceki malî sene neticesinden çıkarılan Provens borçlarının hakiki miktarına nisbetle,

D — Provensler fonuna iştirakin karşılıklı önemi ve esasî malî olan diğer kaynaklar,

Aşağıdaki rakamlar provensler fonuna ait yardım tahsisatı ve bahis konusu idare tarafından tahsil edilen vergilerin nisbi önemini değerlendirmek imkânını verecektir.

1951 malî yılı için, bütçelerinde gösterilen provens vergileri yekûnu 330 milyondur. 1952 yılı için, bazı provensler vergi miktar ve nisbetini yeniden artırmağa mecbur olduklarından verginin verimi 375 milyon olarak tahmin edilmmişti.

1951 yılı için Provensler fonunun tutarı 615 milyona yükseldi. 1952 yılı için, 75 milyonluk artırma sonucu, bu miktar 705 milyona yükseldi.

Provensler fonunun yekûnu, halen Provensler tarafından tanzim edilmiş bulunan malî nizamnamelerin husule getirdiği gelirlerin aşağı yukarı iki mislidir. Diğer taraftan Provens gelirleri yekûnunun 1951 de 1355 ve 1952 de 1620 milyona yükseldiği nazarı dikkate alınır, Provens vergilerinin takriben bu miktarın % 24 nü ve provensler fonu yardım tahsisatının % 44 nü temsil ettiği görülecektir.

II — Bizzat provensler tarafından kabul edilen vergiler.

Fasıl : 1 —

Provenslerin malî kudreti, muhtariyet ve tahditleri.

A — PROVENS MUHTARİYETİ :

Provensler Komünlerin haiz olduğu aynı kayıt ve şartlar altında da muhtariyetten istifade ederler.

Provensi ilgilendiren her hangi bir vergi ancak Provens Meclisi tarafından kabul edilebilir. Bu esasa aykırı şekilde bir verginin tesis edilebilmesi için sarîh bir kanun hükmünün mevcut olması gerekir.

Diğer taraftan, Provens kanununun 86 ıncı maddesi mucibince, Provensin masraflarını karşılayacak çareler hakkında Provens Meclisince itti haz edilecek kararlar icra edilmeden önce Kralın tasvibine tâbi tutulmuştur. Bununla beraber, aynı kanunun 88 inci maddesi mücibince, vergi vaz ve tesis eden Provens Meclisi kararları buna aykırı şekilde itti haz edilmiş kararlar mevcut değilse ve Hükümet tarafından mucip sebepleri zikredilmek suretiyle itti haz edilen bir kararname, meriyetini temin maksadiyle lüzumlu yeni bir müddeti tesbit etmiyorsa, Provens Meclisi tarafından kabul edildikten sonra 40 günlük müddet için tam bir yetki ile kabili icradır.

B — Muhtariyet tahditleri :

Malî mevzularda Belçika Provenslerinden muhtariyeti mutlak değildir. Bu yönden kanun muhtariyetine benzemektedir.

Provens muhtariyeti, Provens makamlarının karar verme serbestliğini tahdit eden kanun hükümleri ve tevhibi içti haz iadeleri ile karşılaşmaktadır.

Kanun, malî tüzüklerin tatbikinden önce tasvibini emrettiğinden, Provenslerin kendi vergilerini serbestçe tesis etmek hakkını bu suretle tahdit etmiştir.

1 — Anayasa ve kanunlardan doğan tahditler,

Provens Meclisinin yetkisi bizzat seçimine katılan halkın bulunduğu arazi parçası ile tahdit edilmiştir. Bunun dışında komşu Provens Meclislerinin salâhiyet sahası ile karşılaşır.

Bu duruma göre, Provens vergisi ancak provensin mülki sınırları içinde mevcut durum ve olaylar sebebiyle tarh ve tahsil edilebilmektedir.

Vergi hususunda hiçbir imtiyaz tesis edilemez.

Bir vergi verginin mevzuu ve mahiyetine nisbetle aynı şartlar içinde bulunan bütün şahıslara aynı ölçü dahilinde tatbik edilmelidir.

Provenslerin, kamu menfaati ile ilgili bir hizmete tahsis edilen, Umumî ve hususi emlakî şüphesiz Provens vergilerinin dışında kalmaktadır.

Bazı kanun hükümleri, Provenslerin bazı vergileri tesis etme hakkını tahdit etmiştir.

Av silâhları taşıma ruhsatıyesinden alınan resmin azamî miktarını tayin eden 13 Haziran 1951 tarihli kanun bu konuda örnek olarak gösterilebilir.

Gelir vergisi hakkındaki kanunlar, komünlerde olduğu gibi, çiftlik hayvanlarından vergi alınmasını menetmiştir.

24 Aralık 1948 tarihli kanun Provenslere, Komünlerde olduğu gibi, Tiyatro salonlarında verilen ve bazı temsil kategorilerine giren (Trajedi, Opera, Komedi v. s.) tiyatro temsillerine resim tatbik etmeği menetmiştir.

Menkul vergisi ve meslek vergilerine her türlü zammın yapılması men edildiğinden, Provensler ancak arazi gelirlerinden vergi alabilmektedir.

Bazı teşekküller Provensler tarafından vergiye tâbi tutulamaz. Belçika Demir Yolları Millî Şirketi, Köy Demir Yolları Millî Şirketi bunlar arasında sayılabilir.

2 — İdari mahiyette tahditler :

Yukarıda izah olunduğu veçhile, Provens kanunu, Provens Meclislerinin vergi tesisine matuf kararlarını tadil veya ilgalarında olduğu gibi Kralın tasvibine tâbi tutulmuştur.

Bahsi geçen tasvip keyfiyeti temin edilmedikçe vergi tüzükleri muteber sayılamaz.

Üst makam, Provens vergi tüzüklerini tasvip edip etmemekte serbest olduğundan Provens malı mevzuatı üzerinde fiilen ve üstün bir mürakabe icra etmektedir.

Bu makam vergi nisbetini aşırı bulduğu veya tüzükte derpiş edilen hükümlerin kanuna veya vergi adaletine aykırılığı tevsik edildiği takdirde tasvibine arzolunan malı tüzük ve karaları reddedebilir.

Merkezi idare, bundan başka, normal şekilde komünlere tahsis edilmesi icap eden malî mevzularda Provenslerin haksız talep ve tecavüzde bulunmalarını önlemekle görevlidir.

Fasıl . III —

Provens vergileri :

Provens vergileri iki kategori halinde sıralanabilir:

1 — Arazi vergisinden munzam kesir şekli altında cibayet edilen vergiler.

2 — Devlet ve komünlerden müstakil olarak alınan ve hakiki Provens vergisi adı verilen vergiler.

&•

I — Devlet vergilerinden alınan kesri munzamlar:

24 Aralık 1948 tarihli kanun provenslerin diğer bütün gelirlerinden vergi almalarını men ettiğinden ancak arazi vergisine kesri munzam ilâvesine müsaade etmiştir.

Bu kanunun yürürlüğe konmasından beri, bu munzam kesirler Provenslerin müracaat edecekleri umumî karakteri haiz yegâne önemli vergiyi teşkil etmektedirler.

Provensler tarafından vaz ve tesis edilen kesri munzamların miktarı, şüphesiz her birinin karşılaştığı malî zarurete göre değişmektedir.

Bununla beraber nisbetleri 1949 yılından beri 50 rakamını geçmemiştir.

II — Hakiki Provens vergileri:

Komünlere vergi kabul etme salâhiyetinin tanınması zarureti, Provensler tarafından tesis edilmeğe müsait vergi sayısını muayyen bir ölçü içinde tahdit etmeğe matuftur.

Provensler tarafından tesis edilen belli başlı vergiler aşağıda gösterilen mevzulara taalluk etmektedir.

— Köpekler

— Taşıt araçları

- Velosbitler
- Atlar
- Silâh taşıma ruhsatiyesi
- Kuvei muharrike
- Çalıştırılan şahıslar
- Perakende içki satışları
- Tütün bayileri
- Kadın ve erkek hizmetçiler
- Gayri sıhhi ve tehlikeli müesseseler
- Temaşa ve umumî eğlenceler
- Bahsi müşterekler

Fasıl : III —

Verginin tesisi.

Provens vergileri, Provens Meclisi tarafından kabul edilir.

Umumi kaide olarak her verginin ayrı bir nizamnamesi vardır. Bununla beraber Provensler, malî tüzüklerinin heyeti mecmuasını ihtiva eden umumî nizamnameler tanzim ederler. Provenslerin seneden seneye değiştirdikleri bu umumî nizamnameler ekseriya müddeti tahdit etmeksizin tasvip edilmektedirler. Umumî nizamnameler bütçe denkliliğini sağlamak maksadı ile lüzumlu vergilerin nisbetlerini tesbit etmektedir.

Bu konuda ittihaz edilecek Provens Meclisi kararları, evvelce de belirtildiği üzere, Kralın tasvibine tâbidir. Bu kararların, müddetin usulüne uygun şekilde temdidi hariç, karar tarihinden itibaren 40 gün içinde tebliğ ve ilânı mecburidir.

Provens vergileri, Provens Meclislerinin mutad içtima devresi esnasında kabul edilir.

Provensler ekseriya Ekim ayında toplanan fakat Temmuz ayında da inikadi mümkün olan bu mutad içtima devresi esnasında gelecek malî yıl bütçesini ve bu bütçede derpiş edilen giderleri karşılayacak çareleri tetkik ve tanzim eder.

Bu suretle her yılın sonuna doğru, müteakip senenin bütçeleri ve vergileri hakkında Kralın fikir ve mütalâasına müracaat edilir.

Provens vergilerinin bütçe denkliliğini karşılamak için kâfi gelmemesi hali dışında, üst makam tarafından resen hiç bir vergi tesis edilemez.

Kral, varidat yekûnu ile aynı seviyede tutmak maksadı ile masraf kredilerini kesmek salâhiyetini haizdir.

Kral, keza, Provensin malî durumunu tarsin etmek maksadı ile lüzumlu vergilerin tayin ve tesbiti işini teşrii Meclise teklif edebilir; fakat hükümet bu salâhiyeti istimal etmemektedir.

Fasıl : IV —

Provens vergilerinin tahsili :

Şimdiye kadar, bütün Provens vergileri devlet vergi idaresinin tavassutu ile tahsil edilmektedir.

Bu vergiler devlet vergilerinin tarzı cibayetini tanzim ve idare eden esasa tevfikân tahsil ediliyordu.

Bununla beraber, arazi vergisi ile ilgili munzam kesirlerin vergi cetvelleri vasıtasız vergiler idaresinin yetkili memuru tarafından kabili icra hale getirilmekte ise de, diğer Provens vergilerine ait vergi cetvelleri Vali tarafından tanzim ve kabili icra hale getirilmektedir.

Halihazır durum böyledir.

Devletin vasıtasız vergiler idaresi, istikbâlde Komün vergilerinin cibayetinden kurtulmayı temenni etmektedir.

Bu ıslâhat halen tetkik edilmektedir.

Devletin, arazi vergisine müteallik munzam kesirlerden başka vergilerin tarh ve tahsili vazifesinden kurtarılması gerektiği farz edilirse, Provenslerin her şeyden önce Provens tahsilât daireleri teşkil etmeleri icap etmektedir.

Filhakika halen, vasıtasız vergiler idaresinin tavassutu sebebi ile Provens gelirlerinin tahsili için hiç bir tahsildar mevcut değildir. Şüphesiz verginin tarzı cibayeti, müracaat ve itiraz yolları Devletin vasıtasız vergilerine tatbik edilen kanun hükümlerine göre tanzim ve idare edilmektedir.

YABANCI MEVZUAT

PAKİSTAN ANAYASA MEVZUATI 1935 tarihli Hindistan İdaresi Kanunu

Muharrem BALASAYGUN

Bu parlâmentoda toplanmış ve hazır bulunan Haşmetli Kral Hazretlerinin emri, cismani ve ruhani lordların tavsiye ve muvafakatleri ve Avam Kamarasının reyi ile aşağıdaki hükümler taknin olunmuştur.

BÖLÜM I — GİRİŞ

Kanunun kısa adı: Madde 1 — Bu kanun 1935 tarihli Hindistan idare Kanunu diye adlandırılabilir.

Madde 2 — (Hindistan'ın İngiltere Krallığı tarafından idaresi) hakkında olan bu madde mülgadır.

Umumî Vali:

Madde 3 — Pakistan Umumî Valisi Kralın el yazısıyle imzalı bir emirname ile Kral tarafından tayin olunur.

Madde 4 — (Hindistan Başkumandanı) hakkında olan bu madde mülgadır.

BÖLÜM II - PAKİSTAN FEDERAL DEVLETİ

BİRİNCİ FASIL — Federasyonun kuruluşu Hindistan Devletlerinin iltihakı.

FEDERASYONUN KURULUŞU:

Madde 5 — (1) Aşağıda yazılı eyaletlerle, mahallî Devletlerden müteşekkil olmak üzere 15 Ağustos 1947 tarihinden itibaren Pakistan adıyla bir federasyon kurulmuştur.

- (a) Bundan böyle Vali eyaletleri denilecek eyaletler,
- (b) Bundan böyle kaymakam eyaletleri denilecek eyaletler,
- (bb) Federasyonun muvafakatiyle iltihakı kabul olunan diğer arazi,

(c) Federasyon Devlet Merkezi,

(d) Aşağıda derpiş olunan usul dahilinde Federasyona katılacak diğer Hindistan Devletleri.

2) Bu kanunda bahsi geçen 15 Ağustos tarihi Federasyonun kuruluş günüdür.

Madde 6 — (1) Bir devletin federasyona iltihakı için o devletin hükümdarının kendisiyle birlikte varislerini ve haleflerini ilzam edecek bir iltihak mukavelesini tanzim etmesi ve bunun Umum Vali tarafından kabul edilmesi halinde o devlet Federasyona girmiş sayılır. İşbu mukavelede Hükümdar,

a) Bu kanunla kurulan Federasyona girdiğini ve Federasyonun bu kanunla müesses uzuvları olan Umumi Vali'ye, Federasyon Teşrii Meclisine, Federasyon Mahkemesine Federasyonun diğer salâhiyetli mercilerine bu kanunla verilen hizmetlerin münhasıran Federasyon gayelerinin tahakkuku maksadiyle tatbikini,

b) İltihak mukavelesi ile kaabili telif oldukça, bu kanunda derpiş olunan hükümlerin kendi devletinde meriyetini sağlamak vecibesini kabul eder.

2) Kendi devletiyle alâkalı kanunların Federasyon Teşrii Meclisi tarafından yapılmasını Hükümdar kabul eder. Bu kanunlar iltihak mukavelesinde tasrih edileceği gibi Federasyon Teşrii Meclisinin Hükümdar Devletine şâmil kanun yapma salâhiyetine ve bunların tatbikatına müteallik takyidat varsa bunlar da mukavelede belirtilecektir.

3) Hükümdar, Umumî Vali tarafından kabul ve tasvip olunan ek bir mukavele ile iltihak mukavelesinde sayılan ve Umumi Vali veya diğer merci tarafından icra ve tatbik edilen hizmetleri teşmil suretiyle iltihak mukavelesini tadil edebilir

4) Bu faşta hiçbir maddesi, herhangi bir iltihak mukavelesini behemehal kabul ve tasvip hususunda Umumi Vali'nin arzusu olmadıkça, kendisinin bunu kabule mecbur olduğu şeklinde tefsir edilmiyeceği gibi; Umumî Vali mukaveledeki tabirleri bu kanunla vücuda getirilen Federasyonun gayelerine aykırı gördüğü takdirde o mukaveleyi kabule salâhiyetli imiş gibi de telâkki edilmiyecektir.

Bununla beraber; herhangi bir mukavele Umumî Vali tarafından fiilen kabul ve tasvip edildikten sonra artık bu mukavelenin veya buna ait herhangi bir hükmün meriyeti mutlak olacak ve işbu kanun, o devletle ilgili olarak, mevcut mukavele hükümleri dairesinde mer'î olacaktır.

5) İşbu kanun hükümlerinin, iltihaka tesir etmeksizin, Federasyon Teşrii Meclisince tadil edilebileceği her iltihak mukavelesinde tasrih edilecektir. Ancak, vaki tadilât ek bir mukavele ile Hükümdar tarafından kabul edilmedikçe, bu tadilât, Umumî Vali veya herhangi bir Federasyon merciine eski mukavele ile verilmiş olan hizmetlerin o Devlete şâmil olacağı şeklinde tefsir edilmeyecektir.

6) Herhangi bir iltihak mukavelesi veya eki, bizzat hükümdar tarafından tatbik ve icra edilmedikçe hüküm ifade etmeyecektir. Ancak, Hükümdara matuf hükümler, kendisinin küçük olması veya diğer herhangi bir sebeple bilfiil icraatta bulunmaması halinde, onun yerine kaim şahıslara şâmil olacaktır.

7) Mülgadır.

8) Bu kanımda bahsi geçen Federe Devlet tabirinden Federasyona iltihak etmiş olan Devlet ve iltihak mukavelesi tabiri ile de iltihaka zemin teşkil eden mukavele anlaşılır.

9) Herhangi bir iltihak mukavelesi veya eki bu fasla göre Umumî Vali tarafından kabul ve tasvip edilir edilmez bunun kopyeleri ve Umumî Vahinin tasvip yazısının suretleri Federasyon Teşrii Meclisine ve bütün mahkemelere bilgi için sunulacaktır.

İKİNCİ FASIL :

Federasyon İcra Kuvveti Umumî Vali

Umumî Vali'nin Vazifeleri :

Madde 7 — (T) Federasyonun İcra, kuvveti bu kanun hükümleri dairesinde Umumî Vali tarafından ya doğrudan doğruya veya kendi maiyetindeki tali memurlar vasıtasıyla tatbik olunur. Ancak, bu fasıldaki hiç bir madde Federasyonun tali mercilere vazifeler tevcihine veya herhangi bir mahallî otorite, merci hakim ve memura veya herhangi bir mahkemeye mevcut kanunlarla verilmiş vazifelerin Federasyon tarafından Umumî Valiye devrine mani teşkil etmeyecektir.

2) Umumî Valinin vazifelerine müteallik olarak bu kanımda derpiş olunan atıflar Federasyonun İcra Kuvvetinin tatbikatı bakımından Vali nin salâhiyet ve vecibelerini vehayut bu kanunla kendisine verilen sair yetki ve görevleri ifade edecektir.

3) Umumî Vali'nin maaş ve tahsisatı ile ilgili hükümler ve kendi-

sinin bugünkü bulunduğu vazifeleri elverişli bir surette ifa edebilmesi için muktazi tedabir bu kanuna bağlı üç numaralı cetvelde derpiş edilecektir.

Federasyonun İcra Kuvvetleri Şumullü :

Madde 8 — (1) Federasyonun İcra Kuvveti bu kanun hükümleri dairesinde kanunî salâhiyetlerin ve kaza hakkının tatbikatını da ihtiva etmek üzere Teşrii Meclisin kanun yapmağa yetkili olduğu bütün hususlara mütedair olarak Pakistan arazisi dışında veya bu arazi ile alâkalı diğer parçalara da şâmil olur. Ancak:

a) Salâhiyetin bu teşmili, işbu kanunda sarahat bulunmadıkça,, eyalet teşrii kuvvetinin kanun yapmağa yetkili bulunduğu hususlara sirayet etmez.

b) Bu salâhiyet teşmili, işbu kanunda sarahat bulunmadıkça, Federasyon teşrii Meclisinin Federe Devlet için kanun yapma yetkisi dışında Federe Devlete sirayet etmediği gibi kanunların tatbikatı bakımından iltihak mukavelesinde tasrih edilmiş takyidat varsa bunlara da sirayet etmez.

2) Federe bir Devlet Hükümdarının İcra salâhiyeti, bu fasıldaki sarahate istinaden, kendi Devleti dahilinde Federasyon Teşrii Kuvvetinin kanun yapmağa salâhiyetli olduğu hususlarda devam eder, meğerki Federal bir kanun Hükümdardın icra salâhiyeti yerine Federasyonu vazifeli kılmış olsun.

FEDERASYON HİZMETLERİNİN TEDVİRİ

Vekiller Heyeti :

Madde 9 — Görevlerinin ifasında Umumî Vali'ye yardım ve tavsiyede bulunmak üzere bir Vekiller Heyeti kurulur.

Vekillere müteallik sair hükümler :

Madde 10 — 1) Vekiller Umumî Vali tarafından intihap ve tayin olunur ve bunlar Vekiller Heyetinin azası olarak yemin ederler. Vekillerin vazife süresi Umumî Vali'nin arzusuna tâbidir.

2) Devamlı olarak on ay müdetle Federasyon Teşrii Meclisi azalığından ayrılan bir Vekil bu müddetin sonunda Vekillikten düşer.

3) Vekillerin maaşları Federasyon Meclisince zaman zaman çıkarılacak kanunlarla tesbit edilir ve bu tesbit yapıncaya kadar Umumî Vali tarafından tayin ve takdir olunur. Bununla beraber herhangi bir Vekilin maaşı, kendisinin vazife ifa ettiği sırada değiştirilemez.

4) Vekiller tarafından Umumî Vali'ye teklifi mümkün tavsiyeler hiçbir mahkemede soruşturma mevzuu olmayacaktır.

Naip Vekiller :

Madde 10 - A — 1) Umumî Vali, muvafık mütalâa ettiği hizmetleri kendi intihap ve davet edeceği Naip Vekillere gördürür. Bunlar Umumî Valinin arzu ettiği müddetçe vazife görürlerse de İcra Vekilleri Heyetine dahil olamazlar.

2) 10 uncu maddedeki (2) ve (3) numaralı tâli bendler hükümleriyle dördüncü bendin son hükmü Vekiller hakkında olduğu gibi Naip Vekiller hakkında da caridir.

Devlet Vekilleri :

Madde 10 - B — 1) Umumî Vali, muvafık mütalâa ettiği hizmetleri gördürmek üzere lüzumu kadar Naip Devlet Vekili intihap ve davet edebilir. Bunlar Umumî Vali'nin arzu ettiği müddetçe vazifede kalırlar.

2) Bir Devlet Vekili, İcra Vekilleri Heyetine dahil olmazsa da Umumî Valinin lüzum göreceği hususlara münhasır olmak üzere heyete iştirak edebilir.

3) Onuncu maddenin (2), (3) ve (4) numaralı bendleri hükümleriyle aynı maddenin 3 üncü bendi sonundaki istisnâî hüküm Devlet Vekilleri hakkında da caridir.

Madde 11-15 — Mülğadır.

Müddeiumumi :

Madde 16 — 1) Umumî Vali, Federasyon mahkemesinde hakim olmağa yetkili bir şahsı Federasyon Müddeiumumiliğine tayin edecektir.

2) Hukuki mevzularda Federasyon Hükümetine mütalâa beyanında bulunmak ve Umumî Vali tarafından kendisine havale olunan hukuki mahiyetteki sair işleri görmek Müddeiumuminin vazifelerinden olup kendisi, bu vazifelerin ifası dolayısıyla bütün mahkemelerde (herhangi bir

Vali eyaleti veya Kaymakam eyaleti mahkemelerinde) (veyahut Federasyon Baş şehri mahkemelerinde) ve Federasyon menfaatlerinin bahis mevzuu olduğu hallerde ise bütün Federe Devlet Mahkemelerinde dâva hakkını haiz olacaktır.

3) Müddeiumuminin hizmet süresi Umumî Valinin arzusuna bağlı olup maaşı da Umumî Vali tarafından tayin ve takdir olunur.

Federasyon Hükümetinde işlerin tedvir tarzı:

Madde 17 — 1) Federasyon Hükümeti, bütün icrai faaliyetinin Umumi Vali adına yapıldığını tasrih edecektir.

2) Umumî Vali adına verilen emirlerle akid ve icra olunan mukaveleler, Umumî Vali tarafından hazırlanan talimatta mevcut olduğu safahat dahilinde hüküm ifade eder. Bu suretle cari olan emir ve mukaveleler Umumî Vali tarafından verilmemiş veya icra edilmemiş iddiasıyla dâva mevzuu olamaz.

3) Umumî Vali hizmetlerin daha iyi görülmesi için lüzumlu kararları alır ve Vekiller arasında ona göre vazife taksimi yapar.

4) Talimat, Federasyon Hükümetinin işleyişine ait bilgilerin Vekiller ve Hükümet memurları tarafından Umumî Vali ye verileceği hakkında hükümler ihtiva eder.

ÜÇÜNCÜ FASIL - Federasyon Teşrii Meclisi

Umumî Hükümler

Federasyon Teşrii Meclisinin Teşekkülü :

Madde 18 — Bu kanunla kurulan Federasyon Teşrii Meclisinin salâhiyetleri, 1947 tarihli Hindistan'ın istiklâli halindeki kanunun 8 inci maddesinin 1 numaralı tâli bendinde bahis mevzuu edilen Müessisler Meclisi tarafından yapılacak bir kanunla aksi derpiş olunmadıkça bu Meclis tarafından istimal olunur. Ve bu suretle işbu kanunda Federasyon Teşrii Meclisine müteallik hükümler Müessisler Meclisine matuf telâkki ve tefsir edilir.

Teşrii Meclisin oturumları, temdit ve feshi :

Madde 19 — 1) Federasyon Teşrii Meclisi senede en az bir defa toplantıya çağırılır ve son oturumundan itibaren müteakip ilk oturum tarihi arasında 12 aydan fazla zaman geçmez.

2) Bu madde hükümleri dahilinde Umumî Vali:

- (a) Münasip gördüğü tarihte Teşrii Meclisi toplantıya çağırabilir,
- (b) Teşrii Meclisin toplantı devresini uzatabilir.

Umumî Valinin Teşrii Meclise hitap edebilme ve mesaj gönderme salâhiyetleri :

Madde 20 — 1) Umumî Vali Teşrii Meclise hitapta bulunabilir ve bu maksatla azaların toplanmasını isteyebilir.

2) Umumî Vali müzakere edilmekte olan bir kanun lâyihası münasebetiyle veya diğer bir sebeple Teşrii Meclise mesajlar gönderebilir ve Teşrii Meclis de mümkün olan sür'atle mesajda bahis mevzuu edilen hususu nazarı dikkate alır.

Vekillerin ve Müddeiumuminin Teşrii Meclis karşısında salâhiyetleri:

Madde 21 — Her Vekil, (Devlet Vekili) veya (Vekil Naibi) ve Müddeiumumi Teşrii Meclis huzurunda konuşabilir ve Meclisin veya bunun herhangi bir encümeni toplantılarında üye sıfatıyla hazır bulunabilir fakat bu maddeye dayanarak rey kullanamaz.

Teşrii Meclisin uzuvları :

Madde 22 — 1) Müessisler Meclisinin reisi, Federasyon Meclisinin de reisidir. Ve bu meclis vakit geçirmeden reis vekilini her inhilâl vukuunda seçer.

2) Reis Vekili olan bir aza Umumî Vali'ye hitaben herhangi bir anda yapacağı bir istifaname ile veya üyelik sıfatının sükuhiyle bu vazifeden ayrılabilceği gibi Teşrii Meclisin ekseriyet kararıyla de bu hizmetten uzaklaştırılabilir. Fakat bu maddeye dayanılarak 14 gün evvelinden ihbar vaki olmadıkça böyle bir karar alınmaz.

3) Reis Vekilliği inhilâl ettiğinde bu makama ait vazifeler Umumî Vali'nin tayin edeceği bir üye tarafından veya Teşrii Meclisin herhangi bir oturumunda Reis Vekilinin hazır bulunmaması halinde nizamnamede belirtilecek kimse tarafından görülür ve böyle bir kimse bulunmadığı halinde de Teşrii Meclisçe önceden belirtilecek bir şahıs Reis Vekilliğini ifa eder.

- 4) Reis Vekiline, Teşrii Meclisçe tayin olunacak bir maaş ödenir ve

bu hususta Meclis kararı alınıncaya kadar Umumî Vali'nin tayin ve takdir edeceği maaş tesviye olunur.

Madde 23 — Mülğadır.

TEŞRÎÎ MECLÎS AZ AL ARIN A MÜTEALLİK HÜKÜMLER

Madde 24 - 27 — Mülğadır.

Azaların imtiyaz ve hakları :

Madde 28 — 1) Bu madde hükümleriyle Teşrii Meclisin müzakere usulüne müteallik emir ve talimat dairesinde, mecliste söz hürriyeti bulunacak ve Teşrii Mecliste veya buna bağlı Encümenlerde her hangi bir üye tarafından vaki olacak konuşma veya rey kullanma dolayısıyla o üye tahtı mahkemeye alınmayacağı gibi Teşrii Meclis kararıyla neşir olunacak herhangi bir rapor, evrak vesaire dolayısıyla üyelerin muhakeme edilmeleri de bahis mevzuu olmayacaktır.

2) Üyelerin diğer hususlara müteallik hak ve imtiyazları zaman zaman Teşrii Meclisçe çıkarılacak kanunlarla tayin olunacaktır. Bu kanunlar çıkıncaya kadar Hindistan Teşrii Meclis Âzalarının istifade ettiği imtiyazlardan Pakistan Meclis Üyeleri de aynen istifade edeceklerdir.

— 3-4 — Mülğadır.

5) Bu maddenin 1 ve 2 numaralı tâli bendlerindeki hükümler, bu kanun gereğince Teşrii Mecliste konuşmağa ve Meclis toplantısında bulunmağa yetkili olacak kimseler hakkında da caridir.

Madde 29 — Teşrii Meclis âzaları, Meclis kararıyla zaman zaman tesbit olunacak miktarda maaş ve tahsisata müstahak olurlar ve buna müteallik hükümler derpiş olununcaya kadar Hindistan Teşrii Meclis âzalarının aldıkları nisbette maaş ve tahsisat alırlar.

MÜZAKERE USULLERİ

Kanun Lâyhalarına ait hükümler :

Madde 30 — 1) Teşrii Meclise verilen bir kanun lâyihası meclis müddetinin temdidi dolayısıyla sükût etmez.

2) Teşrii Meclisin ilk içtimaından önce Hindistan Meclisine sevk edilmiş olan bir lâyiha, bu kanunun 38 inci maddesi hükümlerine göre

Federasyon Teşrii Meclisi tarafından yapılan talimatta aksine sarahat mevcut değilse Hindistan Meclisinde geçirdiği bütün safhaları itibariyle Federasyon Meclisinden geçmiş sayılır ve böylece lâihanın müzakeresine devam olunur.

Madde 31 — Mülğadır.

Kanunların tasdiki ve Krallığın kanunları veto hakkı :

Madde 32 — 1) Teşrii Meclisten geçen bir kanun lâihası Umumî Vali'ye takdim olunur. Umumî Vali kanunu ta tasdik eder veya reddeder.

Bununla beraber Umumî Vali, kanunun yeniden tetkik ve müzakere edilmesi veya muayyen bir hususun nazara alınması veyahut herhangi bir değişiklik yapılması maksadiyle Teşrii Meclise hitaben yazacağı bir mesajla birlikte kanunu Meclise iade eder ve Meclis de tetkikini ona göre yapar.

MALÎ HUSUSLARA MÜTEALLİK USUL HÜKÜMLERİ

Senelik Bütçe tasarısı :

Madde 33 — 1) Umumî Vali, her malî yıl münasebetiyle Federal hükümetin o yıla ait tahmini varidat ve masraflarını havi bir bütçe tasarısının Federasyon Teşrii Meclisine sunulmasını temin eder.

2) Senelik bütçe tasarısının ihtiva ettiği masraf tahminlerinde:

(a) Federal Hükümet varidatından bu kanun hükümlerine göre yapılması gereken masrafları karşılayacak meblağlar;

(b) Federal Hükümet varidatından karşılanması teklif olunacak sair masraflara ait meblağlar ayrı ayrı gösterilecek ve devlet varidatından yapılacak olan masraflar diğer masraflardan tefrik olunacaktır.

3) Aşağıdaki masraflar Federal Hükümet varidatından karşılanacak olan masraflardır:

a) Umumî Vali nin maaş ve tahsisatı ile (bu kanuna ekli üç numaralı cetvelde belirtilen) büro masrafları,

b) Federal hükümetin borçları bunların faiz ve itfa sermayesi karşılıkları, istikraz masraf ve taksitleri,

c) Vekillerin (Devlet Vekilleri ve Vekil Naipleri dahil), Müddeiumumi ve Kaymakamların maaş ve tahsisatı,

d) Federal Mahkeme Hakimlerinin maaş, tahsisat ve bursları ile herhangi bir yüksek mahkeme hakimlerine ödenmesi gereken burslar,

h) Herhangi bir mahkemenin veya tahkim merciinin hüküm, karar veya emrini infaz için lüzumlu her türlü meblağlar,

i) Gerek bu kanunla ve gerek Federasyon Teşrii Meclisince çıkarılacak diğer herhangi bir kanunla ödenmesi kabul olunacak diğer masraflar.

Teşrii Mecliste tahminlere ait usul :

Madde 34 — 1) Yukarıdaki maddenin 3 numaralı bendine dahil (a) fıkrasında bahis mevzuu edilen masraflar hariç diğer bütün devlet masraflarına ait tahminlerin Federasyon Teşrii Meclisince müzakere edilmesine mani hiç bir hüküm bulunmamakla beraber Federasyon hükümet varidatından karşılanacak masraflara müteallik tahminler Teşrii Meclisin reyine sunulacaktır.

2) Sair masraflara a. t tahminler, tahsisat dileği mahiyetinde olarak Teşrii Meclise sunulur. Meclis bu dileği kabul veya red edebileceği gibi talep olunan meblâğı değiştirmek suretiyle tadel de edebilir.

3) Mülğadır.

4) Tahsisat talebine ait hiçbir dilek Umumî Vali'nin tasvibi olmadıkça is'af edilemez.

Kanunî masraflar cetvelinin tasdiki :

Madde 35 — 1) Aşağıdaki hususları ihtiva eden masraf cetveli Umumî Vali tarafından imzalanmak suretiyle tasdik edilir.

a) Yukarıdaki madde gereğince Teşrii Meclis tarafından kabul olunan tahsisat dilekleri,

b) Federal Hükümet varidatından karşılanacak olan ve fakat, Teşrii Meclise sunulan bütçe tasarısındaki meblâğı aşmayan muhtelif masraflar.

2) Bu suretle tasdik edilen cetvel Teşrii Meclise takdim olunursa da bu meclis tarafından müzakere ve oy mevzuu olamaz.

3) Federal Devlet varidatından karşılanacak olan masraflar aşağıdaki madde hükümlerine göre tasdik edilmedikçe hüküm ifade edemez.

Ancak, bahis mevzuu varidatın, 15 Ağustos 1947 tarihi ile 31 Mart 1948 tarihi arasında yapılacak masraflar Umumî Vali tarafından tasdik edilebilir.

Masraflara ait mütemmim cetveller :

Madde 36 — Herhangi bir malî yıl zarfında tasdik olunan miktardan daha fazla masraf yapılması gerektiği ahvalde Umumî Vali munzam masrafı gösteren ek bir cetveli Teşrii Meclise sunar ve bu takdirde yukarıki madde hükümleri bu cetvel ve masraflar hakkında aynen tatbik olunur.

Malî kanun lâyhalarına müteallik hususi hükümler :

Madde 37 — 1) Herhangi bir kanun lâyihası veya ek kanun tasarısı :

a) Herhangi bir verginin arttırılmasına veya aynı bir vergi vaz'ına,
b) Federal Hükümetçe istikraz akdine veya teminat verilmesine veya
Federal Hükümet tarafından yüklenilen veya yüklenilecek olan malî mükellefiyetle ilgili herhangi bir kanunun tadiline,

c) Herhangi bir masrafın Federal Hükümet varidatından karşılanan masraflardan olduğuna veya böyle bir masrafın miktarının arttırılmasına, taallûk edecek olursa bu lâyiha ancak Umumî Vali tarafından takdim ve tavsiye olunur.

2) Herhangi bir kanun lâyihası, para cezaları vesair malî mesuliyetleri vazettiği veya ifa olunan hizmetler ve verilen ruhsatlar mukabilinde harç ödenme mükellefiyeti ihdas ettiği mülâhazasıyla yukarıki fıkra hükümlerine tâbi tutulmayacaktır.

3) Kanunlaşacak olan bir lâyiha Federal Hükümet varidatından masraf yapılmasını mucip olduğu takdirde, Umumî Vali'nin tavsiyesi olmadıkça Teşrii Meclisten geçirilemeyecektir.

USUL HÜKÜMLERİ UMUMİYET İTİBARIYLA

Usule müteallik kaideler :

Madde 38 — 1) Teşrii Meclis, bu kanun hükümleri dairesinde, kendi çalışma ve müzakere usullerini tanzim eden kaideler vazedebilir.

2) Mülğadır.

(3) Bu madde hükümlerine göre yeni kaideler vaz olununcaya kadar, teşrii meclisin kuruluşundan önce Hindistan Teşrii Meclisinde mer'i bulunan kaide ve hükümler Meclis Başkanı tarafından yapılacak tadilât dairesinde aynen cari olacaktır.

Madde 39 — Mülğadır.

Teşrii Mecliste Müzakerelere Müteallik Tahditler:

Madde 40 •— 1) Teşrii Mecliste, hiç bir federasyon yargıcının veya âli mahkeme yargıcının vazifelerini ifa tarzları veya hal ve girişleriyle alâkalı hiç bir müzakere yapılmayacaktır.

Bu kanunun IX inci faslına taallük eden hususlarda âli mahkeme yerine geçen herhangi bir Federe Devlet Mahkemesi bu bend hükümleri dairesinde âli mahkeme olarak kabul ve tefsir olunur.

Mahkemelerin Teşrii Meclis Müzakerelerine Müdahale Edemiyecekleri:

Madde 41 — 1 Teşrii Meclisteki müzakerelerin usulsüzlüğünden bahsedilerek muteber olmadıklarını tahkike mahkemelerin soruşturma yetkisi yoktur.

2) Teşrii Meclis müzakerelerini vesair idari hususâtı tedvire nizam ve intiamı temine bu kanun hükümlerince yetkili kılınmış olan herhangi bir memur bu salâhiyetlerini kullandığından dolayı tahtı muhakemeye alınamaz.

DÖRDÜNCÜ FASIL - UMUMÎ VALİ'NİN TEŞRÎİ SALÂHİYETLERİ

Umumî Vali'nin fevkalâde hallerde emirnameler çıkarma salâhiyeti:

Madde 42 — 1) Fevkalâde bir hal vukuunda Umumî Vali Pakistan'ın veya buna bağlı bir kısmın sükûn ve intizamı için emirnameler ısdar ve ilân edebilir. Bu gibi emirnameler Federasyon Teşrii Meclisinden çıkmış kanun hükmünde ve o kuvveti haizdir. Binaenaleyh bu maddeye göre çıkarılacak olan emirnameler, Teşrii Meclisin kanun çıkarma hususundaki takyidata tabi olacağı gibi bunlar, Teşrii Meclisin herhangi bir kanunıyla ikâme olunabilecek veya böyle bir kanunla kontrol altına alınabilecektir.

2) Bu maddeye göre çıkarılan herhangi bir emirname, Federasyon varidatından masraflar yapılmasına yukarıdaki fıkra mani değildir.

3) Bu maddeye göre 31 Aralık 1949 tarihinden sonra yürürlüğe giren bir emirname Teşrii Meclise sevk olunacak ve Meclisin açılışından 6 Lafta geçtikten sonra veya bu müddet zarfında Teşrii Meclis emirnamenin kaldırılmasına emir verdiği takdirde bu kararın ittihazından sonra o emirname hükümsüz kalacaktır.

Madde 43 - 44 - 45 — Mülgadır.

ÜÇÜNCÜ KISIM - VALİ EYALETLERİ

FASIL I - EYALETLER

Vali Eyaletleri :

Madde 46 — 1) Aşağıdakiler Vali eyaletleri olacaktır. Şöyle ki:

Doğu Bengal (Penjab), Kuzey - Batı hududu eyaleti, Sind, bu kanun gereğince ihdas olunacak sair Vali eyaletleri.

2) Mülgadır.

3) Bu kanunda aksine sarahat olmadıkça (eyalet) tabirinden Vali eyaleti kast olunmuştur.

Madde 47 — Mülgadır .

FASIL II - EYALET İCRA KUVVETİ

Vali

Vali'nin Tayini :

Madde 48 — 1) Federal Hükümetin kuruluş tarihinden önceki vazifeli bir Vali, Kralın el yazısı ile imzalı bir emirname ile tayin edilir. Bu tarihten sonra tayin edilecek bir kimseyi Umumî Vali tayin eder ve bu Vali'nin hizmet süresi Umumî Vali'nin arzusuna tabi olur.

2) Bu kanuna ekli (3) numaralı cetvel hükümleri, Vali'nin maaş ve tahsisatiyle birlikte kendisinin vekar ve şerefiyle mütenasip ve elverişli bir şekilde vazife görmesini mümkün kılacak tedabiri ihtiva edecektir.

Eyaletin İcraa Salâhiyeti :

Madde 49 — 1) Eyaletin İcrai Kuvveti Vali tarafından ya bizzat veya kendi maiyetindeki memurları vasıtasıyla istimal olunur ve bu madde hükümleri, Federasyon veya eyalet Teşrii Meclislerince Eyalet Tâli Memurlarına vazifeler tahmil edilmesine mani teşkil etmeyeceği gibi mevcut kanunlarla herhangi bir mahkemeye veya Hakime veyahut bir memura veya mahallî bir mercie verilen vazifelerin Vali'ye devri mânasında tefsir edilmeyecektir.

2) Bu madde hükümleri gereğince, her eyaletin icra salâhiyeti o Eyalet Teşrii Meclisinin Kanun yapmağa yetkili olduğu hususlara şâmindir.

EYALET İŞLERİNİN TEDVİRİ

Vekiller Encümeni :

Madde 50 — Vali'ye tavsiyelerde ve yardımda bulunmak üzere bir Vekiller Heyeti kurulur.

Vekillere Mûteallik Sair Hükümler :

Madde 51 — 1) Eyalet Vekilleri Vali tarafından intihap ve vazifeye dâvet olunurlar ve Vekiller Encümeninin âzası olarak yemin ettirilerek Vali'nin arzu ettiği müddetçe vazife görürler.

2) On ay müddetle Eyalet Teşrii Meclisinde âza olmaktan çıkmış bulunan bir Vekil bu müddetin sonunda Vekillikten düşer.

3) Eyalet Vekillerinin maaşları Eyalet Meclislerince zaman zaman çıkarılacak mahallî kanunlarla tesbit olunur. Bu gibi kanunlar çıkıncaya kadar Vali tarafından tayin ve takdir edilir. Şu kadar ki, Vekilin maaşı hizmet süresi içinde değiştirilmeyecektir.

4) Vekil tarafından Vali'ye sunulan herhangi bir tavsiye veya teklif hiçbir mahkemede soru mevzuu olamaz.

5) Vekillerin tayin, vazifeye dâvet ve vazifeden af edilmeleri ile alâkalı olarak bu madde ile Vali'ye verilen hizmetlerin ifasında kendisi, Umumi Valinin kontrol ve murakabesine tâbi olacak ve Umumi Vali'nin zaman zaman verebileceği muayyen emirlere inkiyad edecektir.

Madde 52 - 54 — Mülğadır.

Eyalet Müddeiumumisi :

Madde 55 — 1) Her eyaletin Vali'si, Âli Mahkeme yargıcı olma vasıf ve şartlarını haiz bir şahsı Eyalet Müddeiumumisi olarak tayin eder.

2) Vali tarafından kendisine zaman zaman tevdi ve havale olunacak hukuki mahiyetteki işlerle sair hukuki mevzularda Eyalet Hükümetine tavsiyelerde bulunmak Müddeiumuminin vazifeleri cümlesindendir.

3) Müddeiumumi, Vali'nin arzu ettiği müddetçe Vali'nin tayin ve takdir edeceği bir maaş mukabilinde hizmet görür.

Madde 56 - 5S — Mülğadır.

Eyalet Hükümetinde İşlerin Tedviri :

Madde 59 —• 1) Eyalet Hükümetinde, İcrai faaliyetin Vali adına yapıldığı sarahatle bildirilecektir.

2) Vali adına verilen ve icra olunan emir ve kararlar Vali tarafından tanzim olunan talimatta mevcut sarahat dahilinde hüküm ifade eder. Bu suretle meriyet kazanan emir ve kararlar Vali tarafından verilmemiş veya icra olunmamış iddiasıyla mahkeme mevzuu olamaz.

2) Vali, hizmetlerin daha iyi görülmesi ve eyalet vekilleri arasında bu maksatla vazife taksimini temin için lüzumlu kararları alır.

3) Talimat, Eyalet Hükümetinin işleyişine ait bilgilerin Vekiller ve Eyalet Memurları tarafından Vali'ye verileceği hakkında hükümler ihtiva eder.

ÜÇÜNCÜ FASIL - EYALET TEŞRİİ MECLİSİ UMUMÎ HÜKÜMLER

Eyalet Teşrii Meclisinin Teşekkülü :

Madde 60 — Her Eyalette bir Teşrii Meclis bulunacaktır. Bu Meclis, Vali üe bir tek kamaradan müteşekkildir. Buna Teşrii Meclis adı verilir.

Eyalet Teşrii Meclisinin Kuruluşu :

Madde 61 —• 1) Her Eyalet Teşrii Meclisi, bu kanuna bağlı 5 numaralı cetvelde gösterilen âzalardan tereküp eder.

2) Her Eyalet Meclisi, daha evvel fesh edilmediği takdirde, ilk toplantı tarihinden itibaren beş yıl müddetle faaliyette bulunur ve bu müddetin hitamı Meclisin feshi günü olur.

Eyalet Meclisinin Oturumları, Müddetin Uzatılması veya Feshi :

Madde 62 — 1) Her eyaletin Teşrii Meclisi senede en az bir defa toplantıya çağrılacak ve son toplantı tarihi ile gelecek ilk toplantı arasında 12 aydan fazla bir zaman geçmeyecektir.

2) Bu madde hükümleri dahilinde Vali zaman zaman:

- a) Teşrii Meclisi münasip gördüğü vakitte toplantıya çağırabilir,
- b) Meclisin oturumunu uzatabilir,
- c) Teşrii Meclisi fesh edebilir.

Vali'nin Meclise Hitapta Bulunma ve Mesaj Gönderme Hakkı :

Madde 63 — 1) Vali Teşrii Meclise hitapta bulunabilir ve bu maksatla azaların toplanmalarını isteyebilir.

2) Vali, gerek bir kanun lâyihasının müzakeresi münasebetiyle ve gerek sair bir husus dolayısıyla meclise mesaj gönderebilir ve meclis de mümkün olan sür'atle mesajda bahis mevzuu hususları nazarı dikkate alır.

Eyalet Vekillerinin ve Müddeiumuminin Teşrii Meclise Karşı Hakları:

Madde 64 — Her Eyalet Vekili ile eyalet Müddeiumumisi Teşrii Meclis toplantılarına katılmak ve söz söylemek haklarına malik olduğu gibi meclise bağlı komisyonlardan herhangi birinin üyesi olarak da aynı hakları haizdir. Ancak bu madde hükümlerine dayanarak rey kullanamaz.

Teşrii Meclis Memurları :

Madde 65 — 1) Her eyalet meclisi mümkün olan kısa bir zamanda, bir sözcü ile bir sözcü vekili seçer ve bu görev inhilâl ettikçe birer âzasını bu vazifelere intihap eder.

2) Bir eyalet meclisinin sözcülük veya sözcü vekilliği görevini ifa eden herhangi bir* kimsenin meclis âzalığı sıfatı zail olduğu takdirde o şahıs bu vazifeden ayrılacağı gibi, Vali'ye hitaben yazacağı bir istifanname ile de vazifesini bırakabilir ve meclisin o andaki mevcut âzalarının ekseriyetince verilen bir karar ile de vazifeden uzaklaştırılabilir. Fakat bu bend hükümlerine dayanılarak 14 gün evvelinden ihbar yapılmadıkça böyle bir karar alınmaz.

Bununla beraber, Eyalet Meclisinin feshi halinde yeni meclisin ilk toplantısına kadar- sözcü vazifesi başında kalacaktır.

3) Meclis sözcülüğünün inhişâli halinde buna ait vazife sözcü vekili tarafından görölür. Sözcü vekili de münhal ise, Vali'nin bu iş için göstereceğı bir âza bu vazifeyi ifa eder. Sözcünün meclis toplantısında hazır bulunmadığı hallerde yerini sözcü vekili alır, bunun da hazır bulunmaması halinde meclis iç tüzüğü gereğince vazifeli kılınacak bir şahsı ve bu sonuncu dahi hazır değışle meclisçe tesbit olunacak diğler bir âza sözcülük vazifesini ifa eder.

4) Meclis sözcüsü ile sözcü vekiline Eyalet Teşrii Meclisinin kararıyle tesbit olunacak maaş ödenir ve böyle bir karar çıkıncaya kadar Vali'nin muvafık göreceğı maaşlar tediye olunur.

Eyalet Meclisinde Oy Kullanma ve Meclisin Nisaplarına Bakmadan karar verebileceğı haller :

Madde 66 — 1) Bu kanunda aksine bir sarahat bulunmadıkça, eyalet meclisinde müzakereler meclis sözcüsü veya onun yerine kaim olan kimse hariç, hazır bulunan âzanın ekseriyetile karara bağlanır. Sözcü veya vekili, hemen reyini kullanmayıp mevcut âza reylerinin müsavâtı halinde oya katılabilir.

2) Bir Eyalet Meclisi âzalık inhişâline rağmen toplanabilir ve herhangi bir şahsın salâhiyetsiz olarak müzakerelere katıldığı veya reyini kullandığı bilâhare tesbit edilmiş olsa dahi Eyalet Meclisinin kararları hüküm ifade eder.

3) Bir Eyalet Meclisinin içtimai anında mürettep âzanın altında birinden daha azı toplantıya katılmış ise meclis sözcüsü veya yerine kaim olan kimse meclisi talik veya bu miktar âzanın iltihakına kadar toplantıyı tehir eder.

MECLİS ÂZALARINAMÜTEALLİK HÜKÜMLER

Âzaların Yemin Etmesi :

Madde 67 — Eyalet Meclisinin her bir âzası vazifeye başlamadan önce Valinin veya tevkil edeceği zatın huzurunda yemin ve bu yemini yazı ile teyid eder. (Yemin şekli bu kanuna bağli dört numaralı cetveldedir.)

Azaların inhişâli :

Madde 68 — 3) Bir Eyalet Meclisi âzası :

a) Müteakip maddenin bir numaralı tâli bendinde yazılı hallerden biri dolayısıyla âzalık hakkını gaip eder veya,

b) Kendi el yazisiyle Vali'ye hitaben istifasını gönderirse e kimsenin yeri inhilâl etmiş olur.

4) Her hangi bir âza meclisin izni olmadan 60 gün müddetle bütün toplantılara devam etmiyecek olursa meclis onun yerini münhal ilân edebilir.

Bununla beraber, meclisin üst üste dört günden fazla devam eden tatili ve tehiri müddetleri bu hesaba katılmaz.

Âzalık Hakkının Zevali :

Madde 69 — 1) Aşağıdaki şartların vukuunda Eyalet Meclisi âzalığı sükût eder:

a) Herhangi bir azanın Pakistan Devleti veya diğer herhangi bir Devlet dahilinde ücret veya maddî menfaat getiren bir memuriyet kabul etmesi (eyalet meclisi kararıyle âzalık sıfatının zevalini mü cip sayılmayan memuriyetler müstesnadır.)

b) Akıl hastalığına müptelâ olması veya böyle olduğu halde, salahiyetli bir makam kararıyle ilân edilmiş bulunması,

c) Borçlarını ödeyememiş bir müflis olması,

cc) Federal Devletin veya eyaletin herhangi bir hizmetinde iken suihalinden dolayı o hizmetten çıkarılmış olması (meğerki hizmetten çıkarıldığı tarihten itibaren beş yıl veyahut Valinin münasip göreceği daha kısa bir müddet geçmiş olsun) .

d) Bu bölüm hükümlerinin meriyete girmesinden evvel veya sonra bir seçimin meşruiyeti ve doğruluğu hakkında açılan soruşturmada âzanın o seçim herhangi bir hile veya kanunsuzluk yaptığından dolayı suçlu görülmesi (veya mahkûm olması ve bu suçun Eyalet Teşrii Meclisince çıkardan bir kanun veya emirnamede âzalık sıfatının zevalini mucip olarak ilân edilmiş bulunması) (meğerki o kanun veya emirnamede yazılı ve suç ortadan kaldıran bir müddet geçmiş olsun).

e) Federal Devletin kuruluş tarihinden evvel bir İngiliz - Hindistan mahkemesince veya kuruluş tarihinden sonra bir Pakistan mahkemesince diğer bir suçtan mahkûm edilmiş ve iki yıldan az olmamak üzere sürgün veya hapis cezasına çarptırılmış olması ve cezasını çektiğinden itibaren beş yıl veya Vali'nin münasip göreceği daha kısa bir müddetin geçmemiş bulunması,

f) Federal Devletin veya herhangi bir eyaletin Teşrii Meclis âzalıḡına namzet seçilmiş olan veya böyle bir namzedin seçim ajanlığını yapan bir kimsenin Federal Teşrii Meclisince bu kanun hükümlerine göre çıkarılan emirnamede yazılı zaman ve şekil dahilinde seçim masrafları karşılıḡında yatırmakla mükellef bulunduḡu harcı yatırmamış olması ve bu tarihten itibaren beş yıl geçmemiş olması, (meḡerki Vali âzalık vasıflarının sükûtunu mucip sayılan bu hali kaldırmış olsun).

Bununla beraber, bu fıkırdaki âzalık vasfının zevalini mucip olarak belirtilen bu harç yatırma mükellefiyeti bir aylık bir müddete tâbi olup bu müddetin veya Vali'nin münasip göreceḡi daha uzun bir zamanın geçmesi lâzımdır.

i, g) Hindistan dominyonunun mahallî hükümet teşkilâtında veya Eyalet Meclisinde veyahut Merkez Teşrii Meclisinde âza bulunan bir kimse önceden istifa etmedikçe Pakistan dominyonunun Eyalet Meclisi âzalıḡına seçilemez.

ii) Pakistan dominyonu Eyalet Meclisinde âza bulunan bir kimse Hindistan dominyonu teşrii ve mahallî hükümet meclisinde bir âzalıḡa seçilecek veya tayin edilecek olursa bu son seçildiḡi veya tayin edildiḡi yerden bir ay zarfında istifa etmediḡi takdirde Pakistan'daki âzalıḡı inhilâl eden veyahut 25 Aralık 1947 tarihinde bu müddet esnasında Pakistan Eyalet Meclisi âzalıḡı vazifesini de yapamaz.

c) Cinayet suçundan hapis veya sürgün cezası çekmekte olan bir kimse Eyalet Meclisi âzalıḡına seçilemez.

3) Bu maddenin (1) inci fıkrasının (d) ve (e) tâli bendleri gereḡince maznun ve mahkûm olan bir kimse âzalık sıfatı zeval bulduḡu sırada Eyalet Teşrii Meclisinde âza ise, bu kanun ve bu madde hükümlerinin sarahatine rağmen aradan üç ay geçmedikçe veyahut bu üç ay zarfında mahkûmiyetinin ref'i zımnında durumun yeniden incelenmesi için müracaat edilmiş olup ta buna ait bir karar alınmadıkça o âzanın yeri inhilâl etmez. Bununla beraber bu müddet esnasında âzanın devam ve oy kullanma hakkı olamaz.

4) Herhangi bir kimsenin Federal Devlette veya eyalette vekil bulunması veya devlet vekili olması bu madde hükümleri muvacehesinde krallık emrinde ücretli bir vazifede bulunduḡu şeklinde tefsir edilemez.

Salâhiyeti Olmadan veya Âzalık Sıfatının Zevaline Raḡmen Meclise

Devam Etmenin ve Oy Kullanmanın Cezası :

Madde 70 — Herhangi bir kimse salâhiyeti olmadan veya âzalık sı-

fatı zeval bulduğu halde veyahut yukarıdaki maddenin son fıkrasındaki memnuiyete rağmen bir Eyalet Teşrii Meclisine devam edecek veya oyunu kullanacak olursa, devam ettiği veya oyunu kullandığı beher gün için eyalete 500 Rupî ödemeğe mecbur tutulacaktır.

Âzaların İmtiyazı v.s. Hakları :

Madde 71 — 1) Teşrii Meclis müzakere usullerini tanzim eden kaide ve emirler ve bu kanun hükümleri dairesinde her Eyalet Meclisinde söz hürriyeti bulunacak ve herhangi bir âzanın mecliste veya buna bağlı komitelerde söylediği sözden ve kullandığı oydan ötürü tahtı muhakemeye alınacağı bahis mevzuu olmayacağı gibi Eyalet Teşrii Meclisince neşir olunacak rapor, vesika vesair evrakın neşrinden dolayı da mes'ul tutulmayacaktır.

2) Eyalet Meclisi âzalarının diğer hususlara müteallik hak ve imtiyazları Eyalet Meclisince zaman zaman çıkarılacak eyalet kanunlarıyla tayin ve tesbit olunacaktır. Bu kanunlar çıkıncaya kadar da Federal Hükümetin kuruluşundan önce o meclis âzalarının istifade ettikleri haklara aynen malik olacaklardır. Doğu Bengal ve Penjab eyaletleri âzaları da aynı suretle evvelce haiz bulundukları imtiyazlardan istifade edeceklerdir.

3) Kanunlara ve mevcut nizam ve kaidelere aykırı hareket eden kimselerin sürgün ve ihracı yetkilerinden gayri tecziye veya ıslâh haklarına ait muayyen bir mahkeme statüsünü herhangi bir Eyalet. Meclisine veya buna bağlı komitelere veya meclis uzuvlarına devretmeğe ne mevcut kanunların hükümleri ve ne de bu kanunun müteakip maddeleri müsait olarak kabul ve tefsir edilemez.

4) Eyalet Teşrii Meclisine bağlı bir komitenin barkam tarafından muhakkak olarak komiteye ibrazı istenen vesika ve delilleri teminden istinkâf eden kimselerin mahkeme kararıyla tecziyesini mümkün kılacak eyalet kanunları yapılabilir.

Şu kadarki, böyle bir kanun, Pakistan Krallık hizmetlerinde bulunmuş kimselerin komite huzuruna celplerine müteallik kaidelere ve Vali tarafından ahvalin istisnalarına ait hükümlere teban mer'i olur.

5) Bu maddenin (1) ve (2) numaralı tâli bendlerinin hükümleri, bu kanuna istinaden Eyalet Meclisinde söz söylemeğe veya Teşrii Meclis müzakerelerine katılmağa salâhiyetli kılınmış kimseler için de meclis âzalarına olduğu gibi aynen kabul olunur.

Meclis Âzalarının Maaş ve Tahsisatı :

Madde 72 — Eyalet Meclisi âzalarına meclis kararıyla zaman zaman tayin ve takdir olunan maaş ve tahsisat ödenir.

Şu kadar ki, aksine diğer bir hüküm derpiş olunmadıkça, Doğu Bengal ve Penjab eyaletlerinin azaları Federal hükümetin teessüsünden önce aldıkları maaş ve tahsisata müstahak olacaklardır.

EYALET TEŞRÎ MECLÎSİNDE MÜZAKERE USULLERİ

Eyalet Kanun Lâyhalarının Takdimi :

Madde 73 — 2) Eyalet Meclisi oturumunun uzatılmış olmasından dolayı bu mecliste müzakere edilmekte olan bir kanun lâiyhası sükût etmiş olmaz.

4) Eyalet Meclisinin feshi halinde, bu mecliste müzakere edilmekte olan kanun lâiyhası da sükût eder.

Madde 74 — Mûlgadır.

Kanun Lâyhalarının Takdimi :

Madde 75 — Eyalet Teşrii Meclisinden geçen bir kanun lâiyhası Vali'ye takdim olunur. Vali bu lâiyhayı ya kabul eder veya reddeder. Veyahut Umumî Valinin nazarı takdirine arzeder.

Şu kadar ki, Vali kanun lâiyhasının veya bunun muayyen bir kısmının yeniden müzakere edilmesi için lâiyhayı münasip göreceği tadilâtı havi bir mesaja rapten Eyalet Meclisine iade edebilir ve meclis de buna göre lâiyhayı yeniden tetkik ve müzakere eder.

Nazarı Takdire Arzedilen Lâyhalar :

Madde 76 — 1) Takdir Nazarına arzolunan bir kanun lâiyhasını

Umumî Vali ya tasdik eder veya reddeder.

Şukadar ki, Umumî Vali uygun gördüğü takdirde, Vali'ye vereceği talimatta lâiyhanın sen fıkrasında bahsi geçen bir mesajda Eyalet Meclisine iadesini isteyebilir ve bu suretle iade olunan lâiyhayı meclis, ona göre yeniden tetkik ve müzakere ederek bunu ya aynen veya teklif olunan tadilâta gere müzakere ve karara bağladıktan sonra tekrar Umumî Vali'nin nazarı takdirine arzeder.

Madde 77 — Mûlgadır.

Mali Hususlara Mütcellik Müzakere Usulleri :

Senelik Bütçe Tasarısı :

Madde 78 — 1) Vali, her mali yıl münasebetiyle, eyaletin o yıla olan tahmini varidat ve masraflarını havi bir bütçe tasarısının Eyalet Meclisine sunulmasını sağlar.

2) Senelik bütçe tasarısının ihtiva ettiği masraf tahminlerinde:

a) Eyalet varidatından bu kanun hükümlerince karşılanması gereken masraflara ait meblâğlar.

b) Eyalet varidatından karşılanması teklif olunacak diğer masraflara ait meblâğlar.

Ayrı ayrı gösterilir ve eyalet varidatından karşılanacak masraflar diğerlerinden tefrik olunur.

3) Aşağıdaki masraflar, her eyaletin varidatından karşılanacak olan masraflardır.

a) Vali'nin maaş ve tahsisatı ile (bu kanuna bağlı üç numaralı cetvelde belirtilen) büro masrafları.

b) Eyaletin borçları ile bunların faiz ve itfa sermayeleri karşılıkları, istikraz masraf ve taksitleri.

c) Eyalet Vekillerinin ve eyalet Müddeiumumisinin maaş ve tahsisatı.

d) Yüksek mahkeme hakimlerinin maaş ve tahsisatım karşılayacak masraflar.

e) Kanunun meriyete girdiği sırada Federal Hükümete katılmamış bulunan arazinin idare masrafları.

f) Herhangi bir mahkemenin veya tahkim merciinin hüküm, karar veya emrini infaz için lüzumlu her türlü meblâğlar,

g) Gerek bu kanunla ve gerek Eyalet Meclisince kabul olunabilecek herhangi bir kanunla kabul edilecek diğer masraflar.

Eyalet Meclisinde Mali Tahminlere Ait Usul :

Madde 79 — 1) Yukarıdaki maddenin (3) numaralı bendine dahil (5) ci fıkrasında bahis mevzuu edilen masraflar hariç diğer bütün eyalet masraflarına ait tahminlerin eyalet meclisinde müzakere edilmelerine

mani hiçbir hüküm bulunmamakla beraber bir eyalet varidatından karşılanacak masraflara ait tahminler Eyalet Meclisinin reyine sunulmayacaktır.

2) Sair masraflara ait tahminler, tahsisat dileği mahiyetinde olarak Eyalet Meclisine sunulur. Meclis bu dileği kabul veya red edebileceği gibi, istenen meblâğı tenzil de ettirebilir.

3) Hiç bir tahsisat dileği Vali'nin tasvibi olmadıkça is'af edilemez.

Kanuni Masraflar Cetvelinin Tasdiki :

Madde 80 — 1) Aşağıdaki hususları ihtiva eden masraf cetveli Vali tarafından imzalanmak suretiyle tasdik edilir.

a) Yukarıdaki madde gereğince Eyalet Meclisince kabul olunan tahsisat dilekleri,

b) Eyalet varidatından karşılanacak olan ve fakat evvelce Meclise sunulan bütçe tasarısındaki meblâğı aşmayan sair masraflar.

2) Bu suretle tasdik edilen cetvel Eyalet Meclisine sunulursa da bu mecliste müzakere ve oy mevzuu olamaz.

3) Eyalet varidatından karşılanacak olan masraflar aşağıdaki madde hükümlerine göre tasdik edilmedikçe hüküm ifade edemez.

Şu kadar ki, Doğu Bengal ve Penjab eyaletleri varidatından 15 Ağustos 1947 tarihinden başlayıp ve 31 Mart 1948 tarihinde nihayet bulan müddet zarfında karşılanacak masraflar Vali'nin umumî veya özel bir emri gereğince tasdik edilebilir.

Masraflara Ait Mütemmim Cetveller :

Madde 81 — Herhangi bir malî yıl zarfında tasdik olunan miktardan daha fazla masraf yapılması gerektiği ahvalde Vali, munzam masraf gösteren ek bir cetveli Eyalet Meclisine sunar. Bunun üzerine yukarıki madde hükümleri bu cetvel ve masraflar hakkında aynen tatbik olunur.

MALÎ KANUN LÂYİHALARINA MÜTEALLİK

HUSUSÎ HÜKÜMLER

Madde 82 — 1) Herhangi bir kanun lâyihası veya ek kanun tasarısı :

a) Herhangi bir verginin artırılmasına veya yeni bir vergi konulmasına,

b) Eyaletçe istikraz akdine veya teminat verilmesine veyahut eyaletçe deruhte olunan veya olunacak malî bir külfetle ilgili herhangi bir kanunun tadiline,

c) Herhangi bir masrafın eyalet varidatından karşılanacak masraflardan olduğuna veya böyle bir masrafın tezyidine, taallûk ettiği takdirde ancak o Vali'nin tavsiye ve havalesiyle meclise sunulur.

2) Herhangi bir kanun lâyihası para cezaları veya sair malî mesuliyetler vazettiği veyahut ifa olunan hizmetlere verilen ruhsatlar mukabilinde harç ödeme mükellefiyeti ihdas ettiği mülahazasile yukarıdaki fıkra hükümlerine tâbi tutulmayacaktır.

3) Kanunlaşacak olan bir lâyiha eyalet varidatından masraf yapılmasını mucip olduğu takdirde Vali'nin tavsiyesi olmadıkça Teşrii Meclisten geçemez.

Madde 83 — Mülğadır.

USUL HÜKÜMLERİ

Usule Mûteallik Kaideler :

Madde 84 — 1) Eyalet Teşrii Meclisi, bu kanun hükümleri dairesinde, kendi çalışma ve müzakere usullerini tanzim eden kaideler vazedebilir.

2) Mülğadır.

3) Bu madde hükümlerine göre yeni kaideler vaz olununcaya kadar, Federasyon Teşrii Meclisinin kuruluşundan önce Doğu Bengal ve Penjab eyaletlerinde mer'î bulunan kaide ve hükümler, bu eyaletlerde de aynen veya sözcülerin yapacakları tadilât dahilinde mer'î olacaktır.

Madde 85 — Mülğadır.

Mecliste Müzakerelere ait Tahditler :

Madde 86 — 1) Eyalet Meclisinde hiç bir Federasyon Yargıcına veya Âli Mahkeme Yargıcının vazifelerini ifa tarzları veya hal ve gidişleri müzakere mevzuu olamaz.

Bu kanunun IX uncu faslına taallûk eden hususlarda Âli Mahkeme yerine kaim herhangi bir Federe Devlet Mahkemesi bu bend hükümleri dairesinde Âli Mahkeme olarak kabul ve tefsir olunur.

Mahkemelerin Teşrii Meclis Müzakerelerine Müdahale Edemeyecekleri :

Madde 87 — 1) Eyalet Meclisindeki müzakerelerin usulsüzlüğünden bahis edilerek muteber olup olmadıklarını tahkike mahkemeler yetkili değildir.

2) Eyalet Meclisi müzakerelerini vesair idari hususâtı tedvire, nizam ve intizamı temine bu kanun hükümlerince yetkili kılınmış olan herhangi bir memur bu salâhiyetleri istimal ettiğinden dolayı tahtı muhakemeye alınamaz.

DÖRDÜNCÜ FASIL - VALÎ'NİN TEŞRÎÎ SALÂHİYETLERİ

Meclisin Tatil Bulunduğu Sırada Vali'nin Emirnameler Çıkarma Salâhiyeti :

Madde 88 — 1) Eyalet Teşrii Meclisinin faaliyette bulunmadığı her hangi bir anda, Vali derhal faaliyete geçmek lüzumunu hissettiği takdirde, ahval ve şeraitin icabettirdiği tedbirlere ait emirnameler çıkarabilir.

Şu kadarki, Vali'nin çıkaracağı emirname Eyalet Teşrii Meclisine müteallik olarak bu kanunda mevcut mümasil bir hükmü ortadan kaldıracı mahiyette bulunduğu takdirde, evveleminde Umumî Vali den talimat alacak veyahut Umumî Vali'nin mütেকaddim muvafakatini istihsal edecektir.

2) Bu madde hükümlerine göre çıkarılacak emirname, Vali'nin muvafakatine lâyük olmuş bir eyalet kanunu mahiyetinde ve o kuvvette olmakla beraber :

a) Eyalet Meclisine sunulacak ve meclisin ilk toplantı tarihinden itibaren 6 hafta geçmesi veyahut meclisçe aksine bir karar alınması ü-

zerine meriyetten kalkacaktır.

b) Vali tarafından herhangi bir anda geri alınabilecektir.

2 - A) Yukarıdaki fıkralarda meclisin tatil ve ilk toplantı tarihlerine müteallik olarak vaki atflarda:

a) Tatilden maksat meclisin hemen feshini müteakip olan zaman ve,

b) İlk toplantıdan maksat yeni meclisin toplanışıdır.

3) Bu maddeye tâbi bir emirname, Vali'nin muvafakine iktiran et-

miş olsa dahi hükümsüz kalacak bir eyalet kanunundaki hükümleri ihtiva ettiği takdirde batıl sayılır. Şu kadarki, kanunların tedahülü cetvelinde tadat olunan bir hususla ilgili olarak Federal Devlet kanununa veya diğer mevcut herhangi bir kanuna aykırı olarak eyalet kanunlarının meriyetine mütedair bu kanunda mevcut hükümler muvacehesinde bu maddeye istinaden, Umumî Vali'den talimat alınmasına mütevakıf olarak çıkarılan bir emirname, Umumî Vali'nin tasvibine sunulmuş ve mumaileyh tarafından tasdik edilmiş bir eyalet kanunu mahiyetinde telâkki olunur.

Madde 89 - 90 — Mülğadır.

BEŞİNCİ FASIL - FEDERASYONDAN KISMEN VEYA TAMAMEN HARİÇ TUTULMUŞ ARAZİ

Kısmen veya Tamamen Hariç Tutulmuş Arazi :

Madde 91 — Bu kanunda derpiş olunan (kısmen hariç tutulmuş) veya (tamamen hariç tutulmuş) arazi tabiri Federasyonun teşekkülü esnasında kısmen veya tamamen Federasyon dışında bırakılmış yerleri veya (Umumî Vali tarafından bu kanunun neşrinden sonra hariç sayılacak yerleri) ifade eder.

Kısmen veya Tamamen Hariç Tutulmuş Arazinin İdaresi :

Madde 92 — 1) Eyaletin icra salâhiyeti o eyalet dahilinde bulunan «hariç tutulmuş» araziye dahil şâmil olursa da gerekli bu kanun hükümleri ve gerek Federal Devletin diğer kanunlarıyla eyalet kanunları ancak Vali'nin umumî bir ihbar ve ilânı üzerine o araziye tatbik olunabilir ve Vali böyle bir ihbar ve ilânı yaparken kanunda uygun gördüğü tadilât ve istisnaları da belirtir.

2) Vali eyalet dahilindeki kısmen veya tamamen hariç tutulmuş herhangi bir arazinin iyi idaresini ve düzenliğini temin maksadiyle talimat yapabilir ve bu talimat bahis mevzuu arazi üzerinde o esnada kabili tatbik bulunan Federal kanunlarla eyalet kanunlarını ve mevcut diğer kanunları tadil edebilir veya meriyetten kaldırabilir.

Bu fıkraya istinaden yapılacak talimat Umumî Vali'nin tasvibine sunulur ve tasvip edilinceye kadar hüküm ifade etmez.

Madde 92 - A — 1) Umumî Vali herhangi bir anda vahim bir halin mevcudiyetine kani olur ve bu halin Pakistan'ın emniyet ve sükûnetini veya Pakistan'ın muayyen bir parçasını tehdit edici mahiyette bulunur-

sa veyahut bir eyalet hükümetinin bu kanun hükümlerinin tatbikine imkân bırakmayacak bir durum hasıl olursa, Eyalet Meclisinin veya herhangi bir eyalet merciinin haiz bulunduğu bütün salâhiyetleri kendi adına kullanmasını Umumî Vali bir beyanname ile Vali'den isteyebilir. Böyle bir beyannamenin gaye ve maksatlarının tahakkuku için zaruri ve şayanı arzu olan ve arızî ve tesadüfî bütün hâdiseleri ihata eden bilûmum tedbirler, meselâ, bu kanunun Eyalet Meclisi ve Mercilerine müteallik hükümlerinin kısmen veya tamamen kaldırılması gibi Vali'nin münasip' göreceği tedbirler böyle bir beyannamede münderiç bulunabilir.

Şöyleki, Âli bir mahkemeye mevdu salâhiyetlerin talikini veya bu kanunun Âli Mahkemelere müteallik hükümlerinin kısmen veya tamamen kaldırılmasını bu fıkraya istinaden Umumî Vali isteyemez.

2) Böyle bir beyanname muahhar diğer bir beyanname ile tadil veya ilga olunabilir.

Madde 93 — Mülğadır.

IV üncü KISIM - Kaymakam Eyaletleri

Kaymakam Eyaletleri :

Madde 94 — 1) Kaymakam Eyaleti olarak Bülücüstân ile bu kanun hükümlerine göre kurulacak diğer eyaletlerdir.

3) Kaymakam Eyaleti, Umumî Vali tarafından bir Kaymakam vasıtasıyla idare olunur. Kaymakamın tayini ve idarenin vüs'atı Umumî Vali'nin tensibine tâbidir.

Bülücüstân :

Madde 95 — 2) Federal Devletin icrai kuvveti Bülücüstân'a dahi şâmil olursa da Umumî Vali'nin açık bir beyanname ile emri bulunmadıkça Federal Devletin hiç bir kanununun Bülücüstânda kabili tatbik olmasına bu kanun hükümleri müsait değildir. Umumî Vali'nin böyle bir emri, Bülücüstân eyaletinde veya buna bağlı herhangi bir parça üzerinde tatbikini arzu ettiği kanuna ait gerekli istisnaları veya tadilleri ihtiva edebilir.

3) Umumî Vali, Bülücüstân eyaletinin sükûn ve iyi idaresi için talimatnameler yapabilir ve bu gibi talimat, halen eyalette mer'i bulunan herhangi bir kanunu veya Federal devlet kanununu tadil veya ilga edebileceği gibi neşir edilir edilmez de Federal Devletin eyalete şâmil bir kanunu hükmünde ve o kuvveti haiz olacaktır.

KISIM IV - A — (5) inci Madde Hükümlerine Göre Federasyona İthal Edilen

Arazi

Madde 95 - A — 1) Federal Devletin İcrai Kuvveti, (5) inci maddenin (bb) fıkrası hükümlerine göre Federasyona ithal edilen araziye dahi şâmil olursa da, hiç bir mevcut kanun, Federal Devletin hiç bir kanunu ve 15 Ağustos 1947 tarihinden evvel veya sonra meydana getirilen hiç bir kaide veya sair talimatın, Umumî Vali'nin açık bir beyanname ile emri bulunmadıkça bu arazide kaabili tatbik olmasına bu kanun hükümleri müsait değildir. Umumî Vali'nin böyle bir emri, tatbikini arzu ettiği kanun, hüküm, emirname, talimatname ve sairede muvafık göreceği istisna ve tadilatı da ihtiva edebilir.

2) Bu madde hükümlerine göre verilen herhangi bir emir, 15 Ağustos 1947 tarihinden evveline gitmeyecek şekilde makabline şâmil ve o tarihten mer'i olarak da verilebilir ve bu emir yukarıda belirtildiği veçhile o tarihten önce mer'i bulunan herhangi bir kanun, emirname, talimatname vesaireye de şâmil olur.

Madde 96 - 98 — Mülgadır.

KISIM V - Teşrii Kuvvetler

FASIL : 1 - KUVVETLERİN TEFRİKİ

Federasyon ve Eyalet Kanunlarının Şumulü :

Madde 99 — 1) Bu kanun hükümlerine istinaden Federasyon Teşrii Meclisi Pakistan'ın tamamına veya bir kısmına şâmil (Extrateritorial) kanunlar dahil bütün kanunları yapabilir. Bir Eyalet Teşrii Meclisi de eyaletin tamamına veya bir kısmına şâmil kanunlar meydana getirebilir.

Federasyon ve Eyalet Kanunlarının Mevzuları :

Madde 100 — 1) Aşağıda yazılı iki tali bendin hiçbir hükmü, Federasyon Teşrii Meclisinin (Aşağıdaki maddelerde Teşrii Meclis Cetveli diye anılan) ve bu kanuna bağlı V numaralı ek cetvelde tatad olunan hususlara müteallik kanunla yapabilmesine mani değilse de Eyalet Meclisinin bu iki maddeye istinaden bu gibi kanunlar yapması mümkün değildir.

2) Aşağıda, yazılı tâli bend hükümleri Federasyon Teşrii Meclisini ve yukarıda yazılı tâli bend hükümleri de Federasyon Meclisi ile bir

likte Eyalet Teşrii Meclisini, yukarıda sözü geçen ve (mütedahil cetvel denilen) III numaralı ek cetvelde tadat olunan hususlara mütedair kanunlar yapmağa yetkili kılar.

3) Yukarıda yazılı iki tâli bend hükümleri dahilinde eyalet Tesrii Meclisi, bu kanuna bağlı (Eyalet Teşrii Meclisine ait liste denilen) hususlarda eyalete mahsus veya bunun herhangi bir kısmına münhasır kanunlar yapabilirse de Federasyon Teşrii Meclisinin bu gibi kanunlar yapmağa yetkisi yoktur.

4) Federasyon Teşrii Meclisi, Eyalet Teşrii Meclisi listesinde yazılı hususlara mütedair olarak bir eyaleti veya buna bağlı herhangi bir arazi parçasını ilgilendiren kanunlar yapabilir.

Devletler Namına Karnın Yapabilme Yetkisi :

Madde 101 — Bu kanunun hiçbir maddesi Federasyona iltihakı kabul olunan bir devlet için Federasyon Teşrii Meclisinin kanun yapma yetkisini haiz olduğu şeklinde tefsir edilmeyecektir. Meğerki iltihak mukavelesinde buna dair sarahat ve kayıtlar bulunsun.

Fevkalâde Hal Hânında Federasyon Meclisinin Teşrii Salâhiyeti :

Madde 102 — 1) Bu faslın yukarıdaki maddeleri gereğince, Federasyon Teşrii Meclisi, (Bu kanımda Fevkalâde Hal İlânı diye bahis edilen) bir beyannamenin Umumî Vali tarafından ilânı üzerine Pakistan'ın veya buna bağlı herhangi bir kısmın umumî emniyet veya İktisadî hayatının bir harp veya dahili kargaşalık veyahut Pakistan'ın içinden dışına veya dışından içine doğru vaki olan kitlevî bir nüfus hareketi dolayısıyla teklike ve tehdit altında bulunduğunun ilân edilmesi halinde herhangi bir eyalet veya buna bağlı arazi parçasına şâmil kanunları yukarıda Eyalet Teşrii Meclisi listesinde tadat olunan hususlara mütedair olarak meydana getirebilir veya bu kanuna bağlı VII numaralı ek cetvelde sayılmamış bulunan hususlara mütedair kanunları da bir eyalet veya bunun bir kısmı için bahis mevzuu olmaksızın yapabileceği gibi bu kanunun diğer hükümlerine istinaden, yukarıda sözü geçen herhangi bir kitlevî nüfus hareketi halinde, şahısların tevkif ve nezaret altına alınmaları veya bunlara ait mal ve eşyanın zapt ve idaresi hususlarına müteallik kanunları da vücuda Getirebilir.

Şu kadarki, yukarıdaki hususlara müteallik hiçbir kanun lâyihası veya kanun tadiât teklifleri Umumî Vali'nin mütekaddim tasvibi olma-

dan meclise sevk edilemez ve Umumî Vali de teklif edilen tedbiri fevkalâde halin mahiyeti icabı olarak münasip görmezse mütekaddim tasvipte bulunamaz.

2) Bir Eyalet Teşrii Meclisinin bu kanuna göre teşrie yetkili bulunduğu hususlarda kanun yapabilmesine bu kanunun hiçbir hükmü mani değilse de, herhangi bir eyalet kanunu Federasyon Teşrii Meclisinin bu kanuna göre tayinine yetkili bulunduğu hususlarda yaptığı diğer bir kanunla çatışacak olursa, Federal kanunun mütekaddim veya muahhar olup olmadığına bakılmaksızın bu kanun mer'î olur. Ve bunun meriyeti devamınca eyalet kanunu batıl kalır.

3) Fevkalâde hal vukuuna ait bir beyanname muahhar diğer bir beyanname ile meriyetten kaldırılabilir.

4) Federasyon Teşrii Meclisinin ancak fevkalâde hal ilânında yapmağa salâhiyetli olduğu bir kanunu vücuda getirmesi halinde, fevkalâde halin hitabından altı ay geçmesi üzerine o kanun meriyetten kalkar. Ancak, bu müddetin mürurundan önce yapılan veya yapılmasından sarfinazar olunan hususlar müstesnadır.

5) Pakistan İktisadî hayatının bir harp veya dahilî bir kargaşalık veyahut Pakistan'ın içinden dışına veya dışından içine müteveccih kitlevî nüfus hareketlerinden dolayı tehdit altında bulunması halinde bu durumu belirten bir fevkalâde hal beyannamesi böyle bir harbin veya kargaşalığın veyahut nüfus hareketinin fiilen başlamasından önce ilân olunabilir. Ancak Umumî Vali'nin bu hususta bariz bir tehlike bulunduğuna kanaat getirmesi lâzımdır.

İki veya Daha Ziyade Eyalet Şâmil Kanunların Eyaletlerce Muvafakat Edilmesi Halinde Federasyon Teşrii Meclisi Tarafından Yapılmasına Dair Yetki :

Madde 103 — İki veya daha fazla Eyalet Teşrii Meclisi kendi yapabilecekleri bir eyalet kanununun Federasyon Teşrii Meclisi tarafından yapılmasını arzu etmeleri ve bu arzularını belirten kararlar her birinden ayrı ayrı verilmiş olması halinde Federasyon Teşrii Meclisinin bu hususa müteallik bir kanun vücuda getirmesi, o meclisin kanunî vazifelerinden olur ise de bu suretle vücuda getirilen bir kanun, alâkalı eyalet meclisince ret veya tadil edilebilir.

Teşrii Meclislerin Diğer Salâhiyetleri :

Madde 104 — 1) Bu kanuna bağlı VII numaralı ek cetvelde sayılan hususlar dışında kalan bir mevzua müteallik kanun yapılması için Umu-

mı Vali Federasyon veya Eyalet Meclislerinden birini beyanname neşri suretiyle salâhiyetli kılabilir. Kanun yapılacak mevzular arasında, tadat edilmeyen bir verginin ihdası da dahildir ve böyle bir kanun çıkması halinde Federal Hükümetin veya Eyalet Hükümetinin icrai salâhiyeti, Umumî Vali'nin aksine bir emri olmadıkça, yürümeğe başlar.

Beynelmîlel Anlaşmaların Yürürlüğe Girmesi Hususunda Teşrii Meclislerin Salâhiyetlerine Dair Hükümler :

Madde 105 — Mülgadır.

Madde 106 — 1) Diğer memleketlerle beynelmîlel muahedeler ve anlaşmalar akdi hususlarında Federasyon Teşrii Meclisi, bu konuların münhasıran kendi salâhiyeti dahilinde olduğundan dolayı mahallî bir eyalet Valisinin veya Federe bir Devlet Hükümdarının mütekaddim muvafakati olmadan o eyalet veya devlet adına kanun yapamaz.

2) Yukarıki fıkra gereğince meriyet kazanan bir kanun federasyon Teşrii Meclisince meriyetten kaldırılabilceği gibi bahis mevzuu mukavele ve anlaşma müddetinin sona ermesi üzerine alâkalı eyalet veya Devlet Kanunıyla de meriyetten kaldırılabilir.

3) Eyalet Teşrii Meclisi listesine veya mütedahil Teşrii Meclisler cetveline dahil olmak üzere Federasyon Teşrii Meclisinin bir eyalet veya Federe Devlet için yapacağı kanunlar bu madde hükümlerine tâbi değildir.

Federal Kanunlarla Eyalet veya Devlet Kanunlarının Çatışması :

Madde 107 — Federasyon Teşrii Meclisinin vaz'ına salâhiyetli olduğu bir kanunla veya diğer mevcut bir kanunla bir eyalet kanununun herhangi bir maddesinin mütehadil kanunlar listesinde sayılan bir mevzuda çatışması üzerine Federasyon kanunu, eyalet veya devlet kanunundan evvel veya sonra meriyete girmiş olmasına bakılmaksızın, meri kalır ve diğer kanunlar batıl kalır.

2) Bir eyalet kanunu, mütedahil kanunlar listesinde sayılan mevzulardan biri dolayısıyla mütekaddim bir federal kanuna veya diğer mevcut bir kanuna aykırı hükümler ihtiva eder ve bu eyalet kanunu Umumî Vali'nin nazarı takdirine arz olunan kanunlardan bulunursa, Umumî Vali'nin tasvibine iktiran etmesi halinde o eyalet dahilinde, eyalet kanunu muteber olursa Federasyon Teşrii Meclisi muahhar bir kanunla aynı mevzua ait yeni hükümler vazedebilir.

Şu kadar ki, kendi nazarı takdirine arz olunmuş bir kanunun tadiline ait hiç bir lâyiha Umumî Vali'nin mütekaddim muvafakati olmadan Teşrii Meclise sevk olunamaz.

3) Federe bir devlet kanununun herhangi bir hükmü, o devlete şâmil bir federal kanuna aykırı olduğu takdirde kanunlardan hangisinin mütekaddim olduğuna bakılmaksızın Federal kanun muteber olur ve Federasyona ilhak edilmiş olan devletin kanuna aykırı olduğu nisbette batıl kalır.

FASIL II - TEŞRÎİ SALÂHİYETLERİN TAHDİDİ

Madde 108 — Mülğadır.

Muvafakat ve Tavsiyelere Mûtaallik Hükümlerin Sadece Usul Hükümleri Addolunacağı :

Madde 109 — 1) Bir kanun lâyihasının veya bir tadil teklifinin meclise şevki, tahriki veya meclisten geçirilmesi için Umumî Vali'nin veya Eyalet Vali'sinin tavsiye veya muvafakatine bu kanun gereğince lüzum görülen hallerde, bu muvafakatin verilmiş ve tavsiyenin yapılmış olması, Umumî Vali'ye veya Eyalet Vali'sine bu kanunla verilmiş olan ret veya iade salahiyetlerini kullanmaktan men edemez.

1) Federal devletin veya bir eyaletin hiç bir kanunu ve bunların muayyen hükümleri, mütekaddim muvafakat veya tavsiyesinin verilmemiş olmasından dolayı batıl sayılamaz. Şu şartla ki, o kanun veya onun muayyen hükümleri :

a) Vali'nin mütekaddim muvafakati aranan ahvalde kendisinin veya Umumî Valinin,

b) Umumî Vali'nin mütekaddim muvafakati aranan hallerde kendisinin tasvibinden geçmiş olsun.

Madde 110 — Mülğadır.

Madde 111 - 121 — Mülğadır.

BÖLÜM : VI — FEDERAL DEVLETLE EYALETLER ve MAHALLİ DEVLETLER ARASINDAKİ İDARİ MÜNASEBETLER

UMUMÎ HÜKÜMLER

Madde 122 — (1) Her eyaletin ve Federasyona dahil her mahalli devletin icra kuvveti kendi arazisinde carî Federal Devlet mevzuatına riayeti temin etmekle mükelleftir.

2) Bu maddenin (1) numaralı tâli bendinde bahsi geçen Federal Devlet mevzuatı eyaletlerin ve mahallî devletlerin carî kanunlarını da ihata ile onların meriyetini sağlar.

3) İşbu kanunun bu bölümündeki diğer hükümlere hâlel gelmemek üzere, Federal Devlet İcra Kuvvetinin herhangi bir eyalet veya Federasyona dahil mahallî devlet arazisindeki tatbikatı sırasında alâkalı eyalet veya mahallî devletin menfaatlerini de gözönünde bulundurur.

Madde 123 — Umumî Vali, kendi ajanı olan herhangi Eyalet Valisine umumî veya hususî emirler vererek Pakistan Federal Devletine bağlı olup eyaletlerden herhangi birine veya Bülücistan Kaymakam eyaletine dahil olmayan topraklar üzerinde veya bunların bir kısmında muayyen hizmetler ifasını isteyebilir.

Federal Hükümetin Muayyen Hallerde Eyaletle Yetki Devredebilmesi:

Madde 124 — 1) Bu kanun hükümleri dairesinde Umumî Vali, bir eyalet hükümetinin veya Federe bir Devlet Hükümdarının muvafakatını almak şartıyla, kendilerine veya onların memurlarına, Federal Hükümet İcra Kuvvetlerinin şâmil bulunduğu hizmetlere müteallik salâhiyetler devredebilir.

2) Federasyon Teşrii Meclisi çıkaracağı bir kanunla, bir Eyalet Meclisinin salâhiyetsiz bulunmasına bakmaksızın o eyalete veya eyalet memur ve mercilerine kanun yapma ve icraatta bulunma salâhiyetleri verebilir ve kendilerine vazife tahmil edebilir. İcra salâhiyetlerinin ve vazifelerin eyalete tahmilini de tasvip edebilir.

3) Federasyon Teşrii Meclisi federe bir devlete şâmil olarak çıkaracağı bir kanunla, federe devlete veya bunun memur ve mercilerine icraî salâhiyetler verebileceği ve vazifeler tahmil edebileceği gibi onlara icra? salâhiyetler verilmesini ve vazifeler tahmilini de tasvip edebilir. Verilecek icraî salâhiyet ve tahmil olunacak vazifeler hükümdarın tayin ve nasbı ile maksadın tahakkuku için tatbik edilir.

4) Bir eyalete, veya federe bir devlete icraî salâhiyet veya vazifeler tahmil olunduğu takdirde bu vazifelerin ifası veya icraî salâhiyetin istimali için lüzumlu munzam masraflar, mevcut bir mukavele hükümleri dairesinde ve böyle bir mukavele yoksa Pakistan Adalet Vekilinin tayin edeceği bir hakem tarafından takdir edilecek miktar dahilinde Federasyon hükümetince eyalete veya federe devlete ödenir.

Federasyon Kanunlarının Pakistan Devletlerinde Tatbiki :

Madde 125 — 1) Umumî Vali ile Federe Devlet Hükümdarı arasında akdolunan bir anlaşma veya iltihak mukavelesinde sarahat varsa bu mukavele hükümleri gereğince, Hükümdarın kendi devleti dahilinde bizzat kendisi tarafından veya onun memurları vasıtasıyla Federasyon kanunlarının tatbiki temin olunur.

2) Bu madde hükümleri dairesinde yapılacak anlaşma, Federasyon kanununun Federal Devlet politikasına uygun şekilde tatbik edilip edilmediğini teftiş vesair suretle Umumî Vali'nin öğrenmesine ve bu hususta kendini tatmin etmesine imkân verecek hükümleri ihtiva eder. Umumî Vali tatmin olmazsa münasip göreceği bir talimatı hükümdara verir.

3) Bütün mahkemeler yukarıda bahis mevzuu anlaşmadan haberdar olacaklardır.

Federal Hükümetin Muayyen Hallerde Eyaleti Murakabe Etmesi :

Madde 126 — 1) Her eyaletin İcraî Kuvveti Federal Devletin otoritesine bir engel veya halel gelmeyecek şekilde uygulanacak ve bu maksadın tahakkuku için Federal Hükümetçe zarurî görülecek talimatın eyalete verilmesi Federal Hükümetin salâhiyeti dahilinde olacaktır.

2) Federal Hükümetin salâhiyeti aynı zamanda, mütedahil kanunlar cetvelinin ikinci kısmında belirtilen hususlarla alâkalı bu gibi talimatın verilmesini tecviz eden bir federasyon kanununun tatbikine ait talimata da şâmil bulunacaktır.

Şu kadar ki, bu gibi talimatın verilmesini tecviz eden bir kanun lâyihası veya bir tadil teklifi, Umumî Vali'nin mütekaddim muvafakati olmadan Federasyon Teşrii Meclisine sevk ve takdim edilmeyecektir.

3) Federal Hükümetin salâhiyeti aynı zamanda bahis mevzuu talimatta askerî ehemmiyeti haiz olduğu belirtilen muhabere vasıta ve imkânlarının inşa, bakım ve muhafazasına ait talimata da şâmil olacaktır.

Şu kadarki, bu fıkra hükümlerinden hiçbirisi, deniz, kara ve hava kuvvetlerinin muhabere vasıtalarının bizzat tesis, bakım ve muhafaza hususunda federasyon hükümetinin salâhiyetlerini tahdit edici imiş gibi mütalâa ve tefsir edilmeyecektir.

5) Federal hükümetin salâhiyeti aynı zamanda, Pakistanın kısmen veya tamamen sulh ve sükûnetini veya ekonomik hayatını ağır bir şekilde tehdit edebilecek ciddi tehlikelerin önlenmesini temin maksadıyla Eyalet İcra Kuvvetinin ne suretle tatbik edileceğine dair verilecek talimata da şâmil bulunacaktır.

Madde 126 - A — Bir harp veya dahili bir kargaşalık veyahut Pakistan'ın içinden dışına veya dışından içine müteveccih kitlevî bir nüfus hareketinden doğan vaziyetler dolay isiyile Pakistan'ın veya buna bağlı herhangi bir yerin emniyet ve sükûnetinin veya ekonomik hayatının tehdit altında bulunduğunu ilân eden bir beyannamenin Umumî Vali tarafından neşredildiği fevkalâde haller esnasında :

a) Federasyonun icraî salâhiyeti Federasyon İcra Kuvvetinin tam bir şekilde tatbikini temin edecek şekilde eyalete talimat verilmesine şâmil olur.

b) Herhangi bir hususa müteallik olarak Federasyonun bir eyalet için kanun yapma yetkisi, federasyona salâhiyet verilmesine ve vazifeler tahmiline veya verilen salâhiyetlerin ve tahmil olunan vazifelerin tasvibine müteallik hükümlere şâmil olur ve o mevzularda kanun yapma yetkisinin eyalete ait bulunduğuna bakılmaz.

Şu kadar ki, federasyona veya bunun memur ve mercilerine salâhiyet verilmesine ve vazifeler tahmiline veyahut verilen salâhiyet ve vazifelerin tasvibine müteallik hükümleri ihtiva edecek olan bir kanun lâyihası veya, bir tadil teklifi Umumî Vali'nin mütekaddim muvafakati olmadan meclisten geçirilemez veya meclise sevk edilemez ve Umumî Vali, teklif olunan lâyihanın fevkalâde hal icaplarına uygun olduğunu kabul etmediği takdirde muvafakatte bulunamaz.

Federasyon İhtiyaçları İçin Arazinin Mülk Edinilmesi :

Madde 127 — Teşriî salâhiyetleriyle ilgili bir maksadın tahakkuku için bir eyalet dahilinde bulunan araziye temellük etmeği federasyon münasip gördüğü takdirde eyaletin o araziye federasyon nam ve hesabına ve masrafı federasyon tarafından ödenmek üzere iktisabını ve arazinin eyalete ait olması halinde varılacak bir anlaşma dahilinde arazinin federasyona devrini eyaletten talep edebilir. Anlaşmaya varılamadığı takdirde Pakistan Adalet Vekilinin tayin edeceği bir hakem devir şartlarını tayin ve tesbit eder.

Bir Devlet Hükümdarının Federasyon Kanunları Konusunda Vazifeleri :

Madde 128 — 1) Federasyon kanunlarından biri Federe Devletlerden herhangi biri için tatbik edildiği sırada bu federe devlet icraî tatbikatını, federasyon icra kuvvetini sarsmayacak ve ona mani olmayacak şekilde yürütecektir.

2) Herhangi bir Federe Devlet Hükümdarının yukarıki madde gereğince vecibelerini yerine getirmedigine dair Umumî Vali'ye kanaat gelecek olursa, Hükümdarın vaki beyanatını nazara alan Umumî Vali dilerse uygun göreceği talimatı hükümdara bildirir.

Şu kadarki, Federasyon İcra Kuvvetinin bir mahallî devlet arazisinde bütün hususlara mütedair olarak mı, yoksa muayyen bir hususa münhasır olarak mı kaabili tatbik bulunduğu hakkında bu madde dolayısıyla herhangi bir ihtilâf zuhur edecek olursa, federasyon veya hükümdar bu meseleyi Federasyon Mahkemesine tevdi eder ve mahkeme bu kanundan mütevellit bir vazife olarak ihtilâfî halleder.

Radyo Neşriyatı :

Madde 129 — 1) Federasyon hükümeti, bir eyalet hükümetine veya federe bir devlet hükümdarına radyo neşriyatı için lüzumlu işleri yapmak hususunda, muhik bir sebep o ima dan, izin verememezlik edemez. Bu işlere :

a) Eyalet veya federe devlet dahilinde yapılacak ve istimal olunacak verici istasyonlar,

b) Verici istasyonları inşa ve kullanışları ile eyalet veya federe devlet dahilinde kullanılacak alıcı cihazlara ait olarak vazolunacak vergi ve resimlerin ihdas ve tanzimi gibi hususlar dahildir.

Şu kadar ki, bu fıkranın hiç bir hükmü, federasyon hükümeti tarafından ya bizzat veya salâhiyetli memurları tarafından inşa olunarak işletilen verici istasyonlar üzerinde veya salâhiyetli adamlarının kullandıkları alıcı cihazlar üzerinde eyalet hükümetine veya federe devlet hükümdarına bir mürakabe hakkı verileceği şeklinde tefsir ve mütalâa edilemez.

2) Federasyon hükümeti tarafından bir eyalete veya hükümdara terk ve tevdi olunan radyo neşriyatı işleri federal hükümetçe tesbit edilecek şartlara tâbi olur. Malî hususlar bu şartlar meyanında ise de federasyon hükümetinin federe devlet hükümdarına masrafları kendilerince ödenecek bir radyo neşriyatına zorlayamaz.

3) Federasyon Teşrii Meclisince radyo neşriyatına mütedair olarak kabul olunacak kanunlar bu maddenin yukarıki fıkraları hükümlerine tâbi olacaktır.

4) Eyalet hükümetine veya federe devlet hükümdarına tahmil olunan şartların kanuna uygun olup olmadığı hakkında bir ihtilâf zuhur edecek olursa veya federasyon hükümetince izin verilmemiş olmasının makul ve muhik bir sebebe dayanmadığı iddia edilmişse mesele, Pakistan Adalet Vekilince tayin edilen bir hakem tarafından halledilir.

5) Bu fıkranın hiç bir hükmünü Pakistan'ın kısmen veya tamamen sulh ve sükûnuna vaki ağır bir tehdidi önlemek için Umumî Vali ye bu kanunla mevdu salâhiyetlerin tahdidi mânasında tefsir ve mütalâa edilemez.

SULAR HARKINDAKİ HÜKÜMLER SULARA VAKİ MÜDAHALELER

Sulara Vaki Müdahalelere Ait Şikâyetler :

Madde 130 — Herhangi bir Vali eyaleti hükümeti veya federe bir devlet hükümdarı, o devlet veya eyaletin veya buralarda sakin olanlardan herhangi bir kimsenin o eyalet veya devletten veya kaymakamlık eyaletinde mevcut su kaynaklarından biri üzerindeki menfaatlerinin haleldar olduğuna kanaat getirecek olursa eyalet hükümeti veya hükümdarlar Umumî Valiye şikâyetle bulunabilir.

a) İcraî veya teşrii bir faaliyet ve hareketten veyahut mutasavver bir teşrii teşebbüsten dolayı veyahut,

b) Suyun kaynağından itibaren isale, tevzi ve istimaline müteallik salâhiyetlerinin iyi tatbik ve icra edilmemesinden ötürü menfaatler haleldar edilmiş olur.

Şikâyetlerin Karara Bağlanması :

Madde 131 — 1) Umumî Vali yukarıda sözü geçen böyle bir şikâyeti aldığı zaman, bunun netayicini tetkik ve mütalâa ettikten sonra faaliyete geçmek lüzumunu hissettiği takdirde, sulama, mühendislik, idare, maliye ve hukuk sahasında özel bilgi ve tecrübe sahibi olarak munasip göreceği kimselerden müteşekkil bir komisyon meydana getirilmesini emreder ve kendilerine vereceği talimat dairesinde şikâyetin mevzu bulunduğu hususlar hakkında veya lüzum göreceği sair hususlara da

şâmil geniş bir tahkikatın yapılmasını ve tanzim edilecek raporun kendisine tevdiini bu komisyondan ister.

2) Bu suretle teşkil olunan komisyon, kendilerine havale olunan mevzuu inceler ve bulduğu vakıaları belirten raporu uygun görecekları tavsiyelerle birlikte Umumi Vali'ye sunar.

3) Umumî Vali, kendisine sunulan raporun mütalâasında, izaha muhtaç gördüğü hususlar bulunduğunu veya kendisinin komisyona havale etmediği bir hususun raporda mevcut olduğunu müşahade ettiğı takdirde meselenin daha ziyade incelenmesi için raporu tekrar komisyona iade edebilir.

4) Komisyon, kendisine havale olunan hususun tahkikinde yardımcı olmak üzere federasyon mahkemesine müracaat edebilir ve böyle bir müracaat üzerine federasyon mahkemesi, kendi kaza hakkının tatbikinde baş vurduğu usullerle emirnameler çıkarmak ve tahkik varakaları tanzim etmekle komisyon faaliyetine yardımda bulunur.

5) Kendisine sunulan rapor üzerine Umumî Vali uygun gördüğü kararı alır ve münasip gördüğü emir varsa bu emri de verir.

6) Umumî Vali tarafından bu madde hükümlerine göre verilen bir emir eyalet veya federe devlet dahilinde aynen tatbik edilir ve eyaletin veya federe devletin bu emre muhalif her hangi bir kanunu, muhalefeti nisbetinde, batıl olur.

7) Böyle bir emirden müteessir olan eyalet hükümetinin veya federe devlet hükümdarının müracaatı üzerine Umumî Vali, yukarıda bahsi geçen komisyona tekrar müracaatla raporu aldıktan sonra münasip görürse, vermiş olduğu kararı veya emri, değiştirebilir.

8) Umumî Vali bu maddeye göre vereceği bir emirde komisyon masraflarının ödenmesi ve eyalet veya federe devlet veya şahısların komisyon huzuruna celplerinde ödeyecekleri bilûmum masrafların ne suretle ödeneceğini belirtebilir ve bu masrafların miktarını tesbit edebilir. Umumî Vali'nin bu emri federasyon mahkemesinin bir ilâmı mahiyetinde hüküm ifade eder ve infaz olunur.

Kaymakam Eyaletlerinin Sularına Vaki Müdahaleler :

Madde 132 — Umumî Vali, herhangi bir kaymakam eyaletinin veya federasyon başşehrının veyahut herhangi bir eyalet veya şehir halkının bir eyalet dahilinde veya federe bir devlet içinde menbaı bulunan sular üzerindeki menfaatlerinin :

a) İcraı ve teşrii bir faaliyet ve icraattan veyahut mutasavver bir teşrii teşebbüsten ,

b) Suyun kaynağından itibaren isale, tevzi ve istimaline müteallik salâhiyetlerinin iyi tatbik ve icra edilmemesinden mütevellit olarak,

Haleldar olduğuna kanat getirecek olursa son madde hükümlerine göre bir komisyonun teşkilini münasip gördüğü takdirde emir eder ve bunun üzerine kaymakam eyaleti ve federasyon başşehri birer Vali'nin eyaleti imiş ve yukarıda sözü edilen şikâyet de eyalet hükümetince Umumî Vali'ye yapılmış gibi yukarıda yazılı madde hükümleri aynen cereyan eder.

Mahkemelerin Bakamayacakları Haller :

Madde 133 — Yukarıdaki son üç madde hükümlerine göre bir Eyalet Hükümeti veya Federe bir Devlet Hükümdarı veyahut Umumî Vali tarafından icraata geçilmiş ise ne federal mahkemelerin ve ne de diğer mahkemelerin bu maddelerde mezkûr hususattan dolayı açılacak dâvalara bakmağa veya bu gibi hususlara el koymağa bu kanunun hiç bir hükmüne istinaden salâhiyetli olamazlar.

Su Kaynaklarına Ait Hükümlerin Tatbikini Federe Devlet Hükümdarının Hariç Tutabilmesi:

Madde 134 — işbu kanunun bu bölümünde sular hakkında mevcut olan hükümlerin tatbik edilmeyeceği federe bir devlet reisi tarafından iltihak mukavelesinde belirtilmiş ise bu hükümler o devlette uygulanmaz.

EYALETLER ARASINDA İŞBİRLİĞİ

Eyaletler Arasında İş Birliği yapılmasına Dair Hükümler :

Madde 135 — Umumî Vali aşağıdaki görevlerle vazifeli bir eyaletler arası komisyonun teşkiline lüzum görülecek olursa bu komisyonu kurmak ve bunun görevlerini ve çalışma tarzını tesbit etmek Umumî Vali nin kanunî salâhiyetleri dahiline girer.

Bu Komisyon :

a) Eyaletler arasında zuhur eden ihtilâfları tetkik etmek, incelemek ve tavsiyelerde bulunmak,

b) Bütün eyaletlerin veya bir kısmının alâkadar olduğu veya federasyonla birlikte bir veya birkaç eyaletin müştereken menfaattar bulunduğu konuları münakaşa etmek ve bunlara ait tahkikatta bulunmak,

c) Bu gibi konulara müteallik tavsiyelerde bulunmak ve hususiyle, böyle bir konu üzerinde daha iyi iş birliği ve fikir birliği temin etmekle görevlidir.

Böyle bir komisyon teşkiline ait emirname komisyon çalışmalarına katılacak Hint temsilcilerine ait hükümleri de ihtiva edebilir.

KANUNA EKLİ CETVELLER

1 ve 2 numaralı cetveller mülğadır.

3 Numaralı cetvel

(7 ve 48 inci Maddeler)

UMUMÎ VALÎ ve EYALET VALİLERİNE MÜTEALLİK

HÜKÜMLER

I — 1) Umumî Vali ile Eyaletler Valilerine aşağıda yazılı senelik maaşlar ödenir:

Umumî Vali	125,000	Rupee
Doğu Bengal Valisi Pencap Valisi	72,500	»
Kuzey Batı Hudut Eyaleti Valisi	66,000	»
Sind Eyaleti Valisi		

(2) — Yukarıdaki (1) numaralı paragraf hükümleri, Umumî Vali'nin, zaman zaman çıkaracağı bir emirname ile kendisine ve Valilere ödenen senelik maaşları tayin ve tesbit etmesine mani değildir.

Şu kadar ki, Umumî Vali'nin veya bir Eyalet Valisinin maaşı, kendisinin hizmet ifa ettiği devre zarfında bu paragrafa istinaden değiştirilmeyecektir.

II — Umumî Vali'ye ve Eyalet Valilerine, tayinleri esnasında sarf edilmek üzere seyahat ve teçhizat masrafları karşılığında ödenecek tahsisat ile vazife devreleri müddetince tediye edilecek tahsisat Umumî Vali'nin zaman zaman çıkaracağı bir emirname ile tayin ve tesbit olunur.

Ve Umumî Vali ile Eyalet Valilerinin görevlerini vekar ve haysiyetle ve elverişli bir şekilde ifa etmeleri için lüzumlu tedbirler hüküm altına alınır.

III — Umumî Vali veya bir Eyalet Valisi, izinli olarak vazifeden ayrıldığı zaman, maaş yerine Umumî Vali'nin emirnamesinde belirtilecek tahsisata müstahak olur.

IV — Umumî Vali ile bütün eyaletlerin Valileri, Umumî Vali tarafından zaman zaman çıkarılacak emirnamede belirtilen gümrük muafiyetlerine nail olurlar.

V — Umumî Vali'nin yerine veya herhangi bir eyalet Valiliğine vekil olarak tayin edilen herhangi bir kimse Valilik maaşını alır ve Umumî Vali'nin emirnamesinde aksine bir hüküm bulunmadığı takdirde aynı tahsisat ve imtiyazlardan istifade eder.

VI — Bu madde hükümlerinin tatbiki için lüzumlu ödenekler Umumî Vali veya kendisine vekâlet eden bir kimse için Federasyon varidatından, Vali veya kendisine vekâlet eden kimse için de Eyalet varidatından karşılanır.

(4 Numaralı Ek Cetvel)

(24, 67, 200 ve 22 inci maddeler)

YEMİN ŞEKİLLERİ

— 1 —

Teşrii Meclis Âzalarının yapacakları yemin şekli :

«Ben oğlu bu meclis veya (komite) ye seçilmiş veya (tayin edilmiş veyahut namzet gösterilmiş) olmaktan dolayı, kanunen tesis olunan Pakistan Anayasasına bağlı ve sadık kalacağıma, deruhte edeceğim sadakatle ifa edeceğime resmen yemin ederim.»

— 2 —

ADLÎ HİZMETLERE AİT YEMİN ŞEKLİ

«Benoğlu.....Temyiz Reisliğine veya.....Mahkemesi (Hakimliğine) tayin edilmekle kanunen tesis olunan Pakistan Anayasasına bağlı ve sadık kalacağıma ve bana verilen vazifeyi kabiliyet, bilgi ve muhakememin azamî imkânları nisbetinde ifa edeceğime resmen yemin ederim.»

5 Numaralı Ek Cetvel

Eyalet Meclislerinin Teşekkülü

Azatlık İçin Umumî Vasıflar

Aşağıda yazılı şartları haiz olmayan kimseler bir Eyalet Teşrii Meclisi âzalığına intihap edilemezler.

a) İngiliz tabiiyetinde olmayanlar veya Federasyona ilhak edilmiş bir Hindistan Devletinin Hükümdarı veya tab'ası bulunmayanlar veyahut herhangi bir eyalet için derpiş olunmuş tahdidi bir hüküm bulunup bahis mevzuu Hindistan Devletinin Hükümdarı veya tab'asından bu tahdidi hükme girenler,

- b) 25 yaşını doldurmamış olanlar.
- c) Bu cetvelde kendi özel durumu ile ilgili olarak tadat veya tasrih olunan hususi şartlar varsa bu şartları haiz olmayanlar.
- 2) Herhangi bir âza seçildiği devrenin hitamında yeniden intihap olunabilir.

TEŞRİİ MECLİSLER

3) Eyalet Teşrii Meclisleri için ayrılan âzalık adetleri ekli cetvelde gösterilmiştir.

4) Her eyaletin Teşrii Meclisi, ekli cetvelde kendi adının hizasında ikinci sütunda gösterilen miktarda âzaya sahiptir.

Üçüncü sütunda umumî olan âzalıklar gösterilmiştir.

Dördüncü sütunda ise umumî âzalıklardan kastlara tahsis ve tefrik olunan âzalıklar ayrılmıştır. Umumî âzalıklardan bu sütun yekûnu düşüldükten sonra 3 üncü sütun yekûnu diğer altı sütun yekûnu ile toplandığında o eyaletin ikinci sütunda gösterilen âzalık yekûnu bulunmuş olur. Müteakip sütunlar:

- a — Müslüman Cemaatine,
- b — Pakistan Hristiyan Cemaatine,
- c — Ticaret, Sanayi, Madencilik mensuplarına,
- d — Arazi sahiplerine,
- e — Üniversitelere,
- f — İşçilere.

Temsilî nisbet dahilinde ayrılan âzalıkları gösterir. 11 ve 12 inci sütunlar da müslüman olan kadınlarla gayri müslim kadınların çıkarabilecekleri temsili âza adedini gösterir.

EYALET TEŞRİİ MECLİSLERİNİN AZA ADEDİNİ GÖSTERİR

C E T V E L

Eyaletin Adı	Aza yekûnu	Umumî Azadıklar			Müslümanlar	Pakistan Hristiyanları veya Pa-janlı İngiliz Pa-kistanları.	Ticaret, sanayi, madencilik, tem-silciler.	Arazi sahipleri	Üniversiteiler	İşgiler	Kadınlar İçin Azadıklar	
		Y e k l n	Muayyen Kasırlara Ayrılan	Umumi							Müslüman Kadınlar	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	
Doğu Bengal	171	45	19	115	1	1	3	1	3	1	1	
Penjap	197	1	—	186	4	—	—	1	—	—	5	
Kuzey - Batı hudut eyaleti	86	1	—	82	—	—	—	—	—	—	2	
Sind Eyaleti	107	6	—	98	—	—	—	—	—	—	3	

**İSPANYA DEVLETİNİN MÜLKİ VE MAHALLÎ İDARE REJİMİ
HARKINDAKİ 17 TEMMUZ 1945**

TARİHLİ KANUNU (1)

**Çeviren : Vecihi TÖNÜK
Devlet Şûrası Âzasından**

**MAHALLÎ İDARELERİN MAKAM ve MECLİSLERİNE
MÜRACAAT HAKKI**

Madde 239 — Kendi sınırları «içinde ikâmet etmekte bulunan hakıyık ve hükmi bütün şahıslar veya işde alâkası olanlar, Mahallî İdarelerin Meclis ve makamlarına müracaat ederek kendi salâhiyet daireleri içinde bulunan hususlar hakkında taleplerde bulunabilirler.

Madde 240 — Verilip kaydedildikleri tarihten «itibaren üç ay geçtiği halde bir karar ittihaz ve tebliğ edilmemiş veya neşredilmemiş olan bütün talep ve iddialar reddolunmuş sayılır.

Madde 241 — Yukarıdaki maddelerde yazılı hükümler, umumi Devlet idaresinin mahallî idarelere ilişkin kararları hakkında da uygulanır

ELLİSEKİZİNCİ BÖLÜM

İdarî Müracaatlar

Madde 242 — Mahallî İdarelerin meclislerinin üyelerinin ehliyetlerine, mazeretlerine ve bir zat uhdesinde birleşememe hallerine müteallik olarak ortaya çıkacak mes'eleleri, sivil valiler halleder. Sivil valilerin kararları aleyhine, Dahiliye Vekiline müracaat caizdir.

Madde 243 — Merkezî idarenin mümessili sıfatıyla mahallî idarelerin başkanlarının alacakları kararlar aleyhine, bu konudaki kanunlar hükümlerine tevfiқан itirazda bulunulabilir. Kanunların müracaat usûl ve

¹ Kanunun baştarafı, idare Dergisi'nin 231 - 232 sayılı nüshalarındadır,

mercii tâyin etmemiş bulunduğu hallerde sivil valilere müracaat olunabilir.

Madde 244 — Mahallî idarelerin meclis ve makamları arasında çıkacak vazife ve salâhiyete müteallik ihtilâflar, Hükümetçe hallolunur.

Madde 245 — Mahallî küçük toplulukların başkanları arasında çıkan uyuşmazlıkları halletmek, bunların bağlı oldukları belediyelerin reislerine ve mahallî küçük topluluklar arasında çıkan uyuşmazlıkları çözmekte bunların sınırları içinde bulundukları belediyelerin meclislerine ait ve râcidir. Bunlardan gayri hallerde karar almak yetkisi, ihtilâfa düşmüş olan mahalli idare ve teşekküllerin bir vilâyet sınırları içinde bulunmalarına veya ayrı vilâyetlere bağlı olmalarına göre sivil valilere veya Dahiliye Vekiline ait ve râcidir.

Madde 246 — Sivil valilerin, salâhiyet ihtilâflarının halline mütedair bulunan kararlarına karşı sekiz gün içinde Dahiliye Vekiline müracaat caizdir.

Madde 247 — Mahallî makamlar tarafından kesilen cezalar aleyhine kanunlar bir müracaat ve usul ve mercii göstermemiş olduğu takdirde on gün içinde sivil valilere itiraz müracaat caizdir. Valilerin kararları kabili itiraz değildir.

ELLİDOKUZUNCU BÖLÜM

İdarî Kaza Müracaatları

Madde 248 — Mahallî İdarelerin makam ve meclislerinin muamele kararları aleyhine kanunların özel nitelikte başka bir müracaat yolu göstermiş bulunduğu haller müstesna olmak üzere bunlar aleyhine Hükümet makamlarına müracaat etmek yolu takip olunur. Bunların kararları da Vilâyet İdarî Dâvalar Mahkemesi huzurunda idari dâva konusu yapılabilir. İdarî dâva müracaatları iki çeşittir ;

a) Davacının idari bir hakkının ihlâli sebebiyle açılacak tam kaza dâvaları,

b) İşde doğrudan doğruya alâkası bulunanlar tarafından salâhiyetsizlik, şekil noksanı ve kanunların veya İdarî hükümlerin her ne suretle olursa olsun ihlâli sebebiyle açacakları iptal dâvaları.

Madde 249 — Tahminî maddi kıymeti yirmibin pesatayı aşmayan dâvalar hakkındaki hüküm ve kararlar kat'î ve nihai'dir.

Madde 250 — Verilen kararlara itiraz hakkı, yalnız taraflara ait ve raci olmayıp istiyerek dâvaya müdahale etmiş ve dâvaya konu olan idari kararın muteber tutulmasını savunmuş olan şahıslar da itirazen müracaatta bulunmak hakkına maliktirler.

Madde 251 — Dâva ve itiraz konusu teşkil eden kararı almış bulunan mahallî idare, diğer bir dâvada davacı durumunda bulunuyorsa vergi dairesi davaya, müddeaaaleyh veya kanun sözcüsü (commissaire de la loi) sıfatile müdahale eder. Şayet, bu şahıslar dâva ve duruşmada isbatı vücut etmezlerse Müddeiumumi sübjektif hakların ihlâli dâvalarında onları temsil etmek vazifesini de üzerine alır. Eğer Müddeiumumi, dâva konusu kararların müdafaa edilemez olduğu kanaatini hasıl eder ve bir mümessil tâyinini de uygun görürse keyfiyeti, mahallî idareye bildirir.

Bu her iki dâva da, İdarî Davalar hakkındaki kanunun 34 üncü maddesine uygun surette düzenlenecek arzuhalleri ile açılır.

Madde 252— Süyiniyet ve yersiz dâva açma halinde mahkemenin takdir ve hükmedeceği mahkeme harç ve masraflarına hâle gelmemek şartıyla dâvaya karışan (müdahale eden) herkes için usul meccanidir.

ALTMİŞİNCİ BÖLÜM

Hukuk Dâvaları

Madde 253 — Mahalli idarelerin meclis ve makamlarının medeni mahiyetteki haklarını ihlâl eden muamele veya kararları aleyhine alâkalılar, dâva haklarını adli yollarla istimal ederler.

Mahallî idarelerin meclis ve makamlarının vazife ve salâhiyete tealluk eden idari kararları aleyhine adli yollarla dâva açılmaz.

ALTMİŞBİRİNCİ BÖLÜM

Dâva Açma Hakkının istimali

Madde 254 — Mahalli idareler, kendi hukuk ve mallarının müdafaası için açılması zarurî dâvaları açmak mecburiyet ve vecibesindedirler. Dâva hakkının istimali için karar verilmeden evvel bir hukukçunun yazılı mütalâasının alınması lâzımdır.

ALTMİŞİKİNCİ BÖLÜM
Mahallî idareler ile Mahallî İdareler Makam ve
Memurlarının Mesuliyeti

Madde 255 — Mahallî topluluklar (Les entites Locales), kendi uzuvlarıyla memurlarının salâhiyet dairlerine dahil işlerden dolayı fertlerin haklarına iyras ettikleri zarar ve ziyandan ötürü halin icaplarına göre doğrudan doğruya veya bilvasıta sorumludurlar.

Madde 256 — Kanuna aykırı fiillerin vukuunda kat'i bir hükümle sükutu, hukuk dâvasının ikâmesini zarurî kılar.

Madde 257 — Mahallî idarelerin makam ve memurları, yaptıkları muamelelerden veya vazifelerini ihmâlden ötürü hukukî, cezaî ve İdarî mesuliyet altındadırlar.

Mahallî meclislerin aldıkları kararlardan dolayı bu kararları vermiş olan şahıslar sorumludurlar.

Madde 258 — Mahallî Meclislerin kararlarındaki açık kanunsuzlukları meclislerin ıttılâma arzetmiyen kontrolör ve başkâtipler, mesuliyete muhatap olurlar.

Madde 259 — Mahallî idareler meclislerinin reisleri, kanunî vazifelerini veya Merkezi Hükümet tarafından niyabet ve vekâlet suretiyle verilen görevleri yapmadıkları takdirde bunlar ancak valilerce cezalandırılabilirler.

Para cezası, kanunun cevaz verdiği miktarda kesilebilir.

Madde 260 — Mahallî idareler meclislerinin başkanları, toplantılara gelmeyen meclis üyelerine kanunun izin verdiği miktarda para cezası kesebilirler.

Madde 261 — Sivil valiler, kamu düzeninin (âmme nizamının) ihlâlî gibi önemli ve ağır sebeplere müsteniden mahallî idarelerin meclislerinin başkanlarıyla üyelerini vazifeden menedebilirler. Bu takdirde keyfiyet, yirmidört saat içinde Dahiliye Vekâletine bildirilir. Aynı sebeplerden dolayı veya vazifelerini ağır ihmâl veya süyihareketten dolayı mahallî meclislerin reis ve âzalarını altmış gün müddetle vazifeden menetmeye veya vazifelerinden çıkarmaya Dahiliye Vekili yetkilidir.

Madde 262 — Mahallî idareler makam ve memurlarının hukukî mesuliyetlerine taallûk eden dâvalar bulundukları yer mahkemesinde görülür.

Madde 263 — Mahallî idarelerle bunların memurları aleyhine açılan tahkikatta mütekaddimen müstaceliyyet kararları vermek, yalnız mahallî hâkimlere ait ve racidir.

Madde 264 — Kat'î bir hükümle ademi mesuliyetine karar verilmiş olan bir memur, vazifeden ayrıldığı tarihle vazifesine iade olunduğu tarih arasında geçen zaman zarfında alamadığı maaş, ücret ve tahsisat gibi bütün hukuk ve menâfiine sahip olur ve bunlar ilgili mahallî idarelerce yerine getirilir.

Madde 265 — Bir memuriyete tâyin edilmeleri, terfî ettirilmeleri veya daha üst derecelerden maaş almaları lâzım geldiği yolundaki haklarını izhar ve beyan eder nitelikte kat'î bir karar istihsal etmiş olanlar da bu hususları fiilen tahakkuk ettirecek kararlar alınıncaya kadar yukarıki maddede yazılı tarzda muamele görürler.

ALTMİŞÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Mütekaddim Talepler ve Eski hale Getirme

Madde 266 — Mahallî idarelere önceden müracaat olunarak talepte bulunulmaksızın bunlar aleyhine hukuk dâvası açılmaz. Talep ve müracaat hakkında mahallî idarelerce iki ay içinde bir karar verilmediği takdirde talep ve müracaat reddedilmiş sayılır.

Madde 267 — İdarî - malî nitelikteki taleplerle mahallî mâliyesine taalluk eden eski hale getirme müracaatlarında mahallî idarelere önceden müracaatla talepte bulunmak ve ancak bundan sonra bu idareler aleyhinde dâva açmak mecburiyeti yoktur. Bu tarzda hareket etmek tamamiyle ihtiyâridir.

Madde 268 — Mahallî mâliyesine taallûk etmiyen sair hallerde dâva açabilmek için şart olan müracaatların, bu müracaatları kabul etmek ve eski hale getirmek durumunda bulunan mahallî idarelere bunların muamele ve kararlarının neşir veya tebliğini veya müracaatın reddedilmiş sayıldığı tarihi takibeden onbeş gün içinde yapılması lâzımdır.

Madde 269 — Mahallî idarelerin meclis ve makamlarının muamele ve kararları aleyhine aynı şahıs tarafından aynı zamanda çeşitli kanun yollarına müracaat olunamaz. Şukadar ki hazırlanması zamana muhtaç olması sebebiyle açılan dâva ile temini imkân dahilinde bulunmayan ve ayrı bir dâva açılmasını gerektiren hallerde bu dâvadan ayrı bir dâva açılabilmesi hakkının mahfuz bulundurulması caizdir.

ALTMİŞDÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Vergilerin Ödenmesi ve Vergi ödeme Emirleri

Madde 270 — Vergilerin ödenmelerine ve bununla birlikte bunların uygulanmasına taallük eden emirnamelerin tasvibine mahallî idareler karar verirler.

Madde 271 — Vergi ödeme emirleri, bir defa tasvip olununca ilga ve tadil edilinceye kadar yürürlükte kalırlar.

Madde 272 — Mahallî idarelerin meclislerinin, vergi ödeme emirlerinin tadili veya yeni mükellefiyetler tarhı hakkındaki kararları Maliye Mümessilliği (Defterdarlık - Delegation des Finances) nezdinde kaabili itirazdır. Maliye temsilcisinin vergilerin ödenmesine taallük eden hususlardaki kararları üzerine aldığı kararlar, Maliye Vekâleti veya diğer hususlardaki kararları üzenine aldığı kararlar da İdarî Dâvalar Mahkemesinde itiraz konusu yapılabilir.

Madde 273 — Vergi ödeme emirleri aleyhine, İdarî Dâvalar Mahkemesinde dâva açıldığı takdirde, mahallî idareler, hal ve vaziyet icab ettiriyor veya işde müstaceliyet varsa bu cihetleri belirterek dâva ve itiraz mevzuu olan muamele ve kararların muvakkaten tatbik ve icrasına karar verilmesini mahkemeden isteyebilirler. Mahkemenin bu konudaki kararları kesindir.

Madde 274 — Gerek Maliye temsilcisinin ve gerekse İdarî Dâvalar Mahkemesinin vergi ödeme emirleri üzerine verdikleri kararların itiraz mevzuu olan hususların ne şekilde ıslâh ve kaleme alınması lâzım geldiğini açık olarak beyan ve ifade etmesi lâzımdır.

ALTMİŞBEŞİNCİ BÖLÜM

Âdi ve Fevkalâde Bütçeler

Madde 275 — Mahallî idarelerin âdi bütçeleri, kanunla temdit olunduğu haller müstesna olmak üzere tam bir takvim yılı süresince yürürlükte kalır. Bütçe kanunî vecibelerin yerine getirilmesi, mukavelevî taahhütlerin ifası, âmme hizmetlerinin ifa ve idame ve taallük ettiği yıl içinde yapılması lâzımgelen diğer bütün masrafları karşılamak için zaruri kredileri ihtiva etmesi şarttır.

Madde 276 — Fevkalâde bütçeler, muayyen veya gayri muayyen bir tatbik ve icra devresi için düzenlenir ve ilk sırada bulunan ilk tesis masraflarını ihtiva ederler.

Madde 277 — Hiç bir bütçe açık olarak tanzim edilemez.

Madde 278 — Âdi bütçeler, bütçenin tasvibinden Önceki toplantılarda meclisler tarafından kabul edilmiş olmadıkça personelin maaşlarının arttırılmasına, ikramiye veya tahsisat verilmesine dair hükümleri ihtiva edemezler.

İdarî ve teknik personel masrafları, bütçenin yüzde yirmibeşini geçemez.

Madde 279 — Âdi bütçelerle vezne muamelelerinin, meclislerin üyelerinin kanunî sayılarının mutlak ekseriyetiyle ve fevkalâde bütçelerle kredi muamelelerinin mevcut üyelerin üçte iki çoğunluğu ile ve herhalde kanunî âza sayısının mutlak ekseriyetiyle kabul ve tasvip edilmiş bulunması lâzımdır.

Madde 280 — Bir yıl önceki bütçe açıkla kapandığı takdirde tahsilâtın arttığı hesaplarla irae ve isbat edilmedikçe cari yıl bütçesi, tahsilat yekûnunun üstünde tahsisatı ihtiva edecek tarzda tanzim edilemez.

Madde 281 — Vasiyetler, bağışlar ve malî yardımlar ile yapı yapılmasına müsait olmayan yol fazlaları hariç olmak üzere, gayrimenkullerin satış bedelleri tahvilât ve senedât âdi bütçe varidat olarak yer alamaz:

Madde 282 — Mahallî idarelerin, kredi muamelelerini gerektirmeyen âdi ve fevkalâde bütçelerinin maliye temsilcilerinin (defterdarların) tasvibine sunulması mecburidir. Bunların kararları aleyhine âdi bütçelerde Vilâyet İdarî Malî Mahkemesine ve fevkalâde bütçelerde yalnız Maliye Vekâletine itiraz olunabilir.

Mahkemenin kararı, kat'î ve nihai olup aleyhine itiraz caiz değildir.

Madde 283 — Mahallî idarelerin istikraz akdine (kredi muamelelerine) ihtiyaç göstermeyen fevkalâde bütçeleri, yalnız Maliye Vekâletinin tasvibine sunulur.

Madde 284 — Mahallî idarelerin meclislerinin istikraz akdine Mudi muamelelerine) taallûk eden kararları, fevkalâde bütçelerin tasvibine ait eşkâl ve merasime tâbi olup bunlarla aynı zamanda mer'i ve cari olur.

ALTMİŞ ALTINCI BÖLÜM

Tahsilât, Muhasebe ve Hesapların Görülmesi

Madde 285 — Mahallî idarelerin vergileri, ya doğrudan doğruya kendileri tarafından tahsil olunur veyahut iltizam usulüyle veya mukavele ile ihale yoliyle veya kefalet irae eden kimseler marifetiyle tahsil ettirilir.

Madde 286 — Vergilerin tahsili için tevessül olunan cebri icra, ne resen ne de mükelleflerin talebi üzerine vergi tahsil masraflarıyla munzam vergilere karşılık olmak üzere yüzde yirmi beş fazlasiyle yatırılmış olmadıkça geri bırakılamaz.

Madde 287 — Mahalli idarelerin reisleri, kontrolörler tarafından yazılı olarak haberdar edilmek şartıyla tahsil işlerinde kendi ihmalleri yüzünden vukubulacak taahhütlerden ve cebri icra yolunun zamanında açıklanmamasından ve haklı bir sebep olmaksızın alınması gerekli kararların geciktirilmesinden mesuldürler.

Madde 288 — Mahalli idareler, vergi işlerinde tetkik, tahkik ve teftiş servisleri ihdas ve teşkil ederler. Bu işler, yüzde hesabıyla ikramiye verilmek suretiyle kendi memurlarına da yaptırılabilir.

Madde 289 — Memurlara yukarıki madde icabınca verilecek ikramiyeler tetkik, tahkik ve teftiş işlerinde çalışmış olan memurlara hususi bir komisyon marifetiyle tevzi olunur. Bu konuda ileri sürülecek talepler ve ortaya çıkacak uyumsuzluklar da bu komisyon tarafından tetkik ve karara bağlanır.

Madde 290 — Bütçeden ayrı ve müstakil olsa bile mahiyeti ne olursa olsun mahalli idarelerin bütün varidat ve masraflarının hesaplarının tutulması mecburidir. Bu maksatla vaz'ı zaruri görülecek tamamlayıcı hükümler, nizamname ile konulur.

Madde 291 — Vergi tediye emirleri, tercihli, mecburi ve iradi diye kanunla yapılmış olan sınıflandırmaya intibak olunarak düzenlenir.

Madde 292 — Yukarıki maddede yazılı gruplara ait borçlar tamamıyla ödenmiş olmadıkça ikinci ve üçüncü gruplar için para tediyesinde bulunamazlar. Her grubun tediye' sırasının tayini esnasında kronolojik sıra nazara alınır ve alâkalı hesaplar da ona göre tasvib edilir. Yapılacak masraflarda da aynı sıraya riayet olunur.

Madde 293 — Her yılın ilk üç ayı içinde geçmiş bütçe yılının hesapları görülerek tesviye olunur.

Madde 294 — Bütçe hesaplarının ilk ve muvakkat tasvibi alâkalı mahalli idareye aittir. Yirmibinden az nüfuslu belediyelerin bütçe hesaplarının nihai ve kat'i tasvibi ise vilâyet mürakabe teşkilâtına, yirmibinden fazla nüfusu olan belediyeler vilâyetlerin bütçe hesaplarının nihai ve merkez mürakabe teşkilâtına ait ve racidir.

Madde 295 — Hesapların tetkik ve mürakabesi salâhiyeti, mesuliyet tevcih ve zimmet hükmedebilmeyi ve zaruri telâkki edilen ölçüler dahilinde hataların tasvibine karar verebilmeyi tazammun ve istimal eder.

ALTMİŞ YEDİNCİ BÖLÜM

Devlet Murakabesi ve Vesayet Rejimi

Madde 296 — Belediye Meclisleriyle vilâyet meclislerinin işleri yürütmesi tarzı, umumî menfaatlere veya bizzat mahallî idarelerin kendilerine önemli zararlar verecek bir mahiyet aldığı takdirde Dahiliye Vekilinin teklifi üzerine Vekiller Heyeti bunların feshine karar verebilir. Mahallî küçük toplulukların meclislerinin feshine de aynı sebeplerden dolayı Dahiliye Vekili karar verebilir.

Madde297 — Yukarıki maddede yazılı sebeplerden herhangi biriyle feshedilmiş bulunan meclisin yerine yeni bir meclis kuruluncaya kadar alâkalı mahallî idarenin işlerini yürütmek için Hükümet tarafından bir komisyon teşkil olunur.

Madde 298 — Dahiliye Vekili, aşağıdaki hallerde mahallî idareler üzerinde vesayet hak ve murakabesini istimal etmek salâhiyetini haizdir:

- 1 — Gerek birbirini takiben, gerek beş yıl içinde üç yıl âdi bütçenin fiilî tahsilât mecmuunun yüzde onbeşi raddesinde açık olarak düzenlenmiş bulunduğunun meydana çıkması,
- 2 — Herhangi âdi bütçenin fiilî tahsilât miktarının üçte biri nisbetinde açık olarak tanzim edilmiş olduğunun anlaşılması,
- 3 — Bütçeye konulmuş olan miktarın yüzde otuzunu tecavüz edecek tarzda mahallî idarenin borçlu duruma düştüğünün idareten ve kazaen tahakkuk etmesi.

Madde 299 — Yukarıki maddede sayılan hallerde Dahiliye Vekili, alâkalı mahallî idarenin bütün idaresini teknik memurlara tevdi edebilir. Bu memurların sayısı üçten fazla olamaz. İdarenin teknik memurlara tevdi süresi de iki yılı aşamaz.

Teknik memurlar, mahallî idarenin mâliyesini denk bir hale getirecek tarzda bütçesini düzenler ve yürütürler.

Madde 300 — 298 inci maddede sayılan haller, mahallî küçük topluluklarda vuku bulduğu takdirde, bu toplulukların meclisleri feshedilerek yeni bir meclis iş başına getirilir. Bu meclis de mahallî küçük topluluğun bütçe ve mâliyesini bir yıl temde denk bir hale koyamadığı takdirde Dahiliye Vekili mahallî topluluğun ilgasına karar verebilir.

Madde 301 — Sağlık işlerine taallûk eden vesâyet rejiminde bu husustaki kanun hükümleri nazara alınır.

ALTMİŞSEKİZİNCİ BÖLÜM

Mahallî Teşekkülleri Teftiş ve Murakabe

Madde 302 — Dahiliye Vekâletine bağlı olmak üzere bir Mahallî İdareleri ve Mahallî Teşekkülleri Teftiş ve Murakabe Heyeti teşkil olunacaktır. Bu hey'ete tâyin edileceklerin mahallî idarelerde veya merkezde on yıldan fazla hizmet etmiş Siyasî ve İktisadî İlimler Fakültesi veya Hukuk mezunu memurlardan veya Ticaret Profesörlüğü yapmış olanlardan veya Mahallî idarelere İlişkin Konuları Tetkik Enstitüsünden mezun Dahiliye Vekâleti teknik ve idari memurlarından olmaları ve açılacak müsabaka imtihanını kazanmış bulunmaları lâzımdır.

ALMIŞDOKUZUNCU BÖLÜM

Nihai Hükümler

Madde 303 — Vilâyetlerle belediyelerin idare nehcine (rejimine) müteallik olup da bu kanunla tanzim edilmiş olan konulara taallük etmeyen ve bu kanun hükümleriyle de tezat ve taarruz halinde bulunmayan yürürlükteki hükümler eskisi gibi (kemakân) mer'î ve muteber tutulacaklardır. Kanarya adaları topluluğu ile Alaya, Navarre ve Chapitres hakkındaki hususi hükümler de mahfuz ve mer'î tutulacaklardır.

Madde 304 — Hükümet 8, 9, ve 38 inci bölümlerin hükümlerinin uygulanması maksadiyle zaruri gördüğü hükümleri ittihaz ve vazetmiye mezundur.

YETMİŞİNCİ BÖLÜM

Ek Hükümler

Madde 305 — Hükümet, Balear Takımadalarının idare rejimini, adalar idare rejimi gibi kurmağa mezundur.

Madde 306 — Hükümran şehirler Belediyeleri adıyla İspanya'ya bağlanmış olan Ceuta ile Melilia'nın idareleri, bu şehirlerin idare rejimine taallük eden 30 Aralık 1944 tarihli kanun hükümlerine münafi düşmemek üzere işbu kanunun koyduğu prensiplere uygun bir idare rejimine kavuşacak tarzda inkişaf ettirilir.

İDARİ COĞRAFYA

BURDUR MERKEZ İLÇESİ

Arif OYA

Burdur Vali Muavini

Tabii ve Coğrafi Durum :

Orta Anadolu'nun Güney Batısında, Göller çevresi adıyla anılan güzel bir gölün Doğu ve Batıya açtığı canlı vadiler ve bunları çevreleyen mor sıradağlarla kenetlenmiş zengin ve iç açan bir arazi üzerinde yer almıştır. Doğu ve Kuzeyinde Isparta ili, Güneyinde Bucak ve Antalya'nın Korkuteli ilçesi, Batıda Yeşilova ilçesi ve Batı Güneyinde Tefenni ilçesi ile çevrili olup topraklarının yüz ölçüsü 1616 Km.² dir. ilçede kara iklimi hakimdir. Bu iklimin karakteristik vasfı yazların sıcak ve kurak, kışların da yağmurlu ve karlı olmasıdır. Orta Anadolu iklimi ile hemahenk bir iklim merkez ilçesine de hakimdir. Bahar az sürmekte ve çok defa kıştan yaza geçilmektedir. Yazın sıcaklık ortalama 20 derecedir. En sıcak ayları olan Temmuz ve Ağustos'da sıcaklık 27 derece olup, kışın en soğuk ayları olan Ocak ve Şubat aylarında ise sıfırın altında ortalama 8 derecedir.

Rüzgârlar Güneyden esen lodos (kabayel), Kuzeyden esen poyrazdır. Bu arada gün doğusu da esmektedir. Aydın yeli dedikleri doğu yeli de nadiren esmekte ve mahsulâta zarar vermektedir.

Yağmurlar en çok devamlı olarak kışın ve ilk baharlı aylarında yağar. Ortalama olarak 400 - 500 mm. dir. Yaz yağmurları nadir ise de çok defa dolu ile karışık sağnak halinde yağmakta ve pek az devam etmektedir.

Burdur Merkez ilçesinin denizden yüksekliği şehirde 945 metre, Çeltikçi Bucağında 852 m. Sertaç Bucağında 1100 metredir. Merkez ilçesinin çevresi 2400 rakıma kadar ulaşan yüksek dağların teşkil ettiği iskelet içinde 850 - 1100 metre yüksekliğinde yer almış bulunmaktadır.

Burdur Merkez ilçesi arazisi dağlık ve iltivaları ihtiva etmektedir, Kuzeyde Isparta ilinin Söğüt ve İlyas dağları bilhassa Burdur gölünün en tabii ve güzel manzarasını teşkil eder. Bu dağlar sık ormanlarıyla

kuzey manzarasını canlandırmakta ve Burdur Gölüne düşen geniş düzeyleriyle göle akan koyu yeşil orman dalgaları halinde merkez ilçesinin ve Burdur şehrinin kuzey görünüşünü süslemektedir.

Gölün Batıya uzanan kısmında biri Yeşilova, diğeri Tefenni ilçelerine açılan iki büyük vadi merkez ilçesinin geniş ziraat topraklarını teşkil eder.

Burdur çayının indiği Güney kısımlar ise beyaz topraklı tepeler ile merkez ilçesinin güzel bakışını sıkmakta ise de tepelerin arkasında teşekkül etmiş Çine ovası ve Kravğaz çayının geçtiği vadi iç açan bir yeşillikle göze çarpar.

Burdur Merkez İlçesi'nin sularını içinde toplayan Mandırna (Kürtlü) dağları, Kravgaz (Beşparmak), daha arkada 2336 metre yüksekliğinde Kestel dağları ve Güney doğu Isparta İline doğru uzanan ve 2276 metre yüksekliğinde Ağlasun (Akdağ), Güneyinde Arvalı (Karadağ), Çal dağı ve Güney Doğusunda Kemer ve Koca dağlar bel kemiğini teşkil eden belli başlı yüksekliklerdir.

Merkez ilçesinin sularına gelince, Mandırna köyü Güneyinde Kürtlü dağları, bu çevrenin kapalı bir gölü halindedir. Üstü çalılarla örtülü içi geniş bir kubbe halinde bulunan bu dağın altında 5 büyük su birikintisi vardır. Bu kapalı göllerden 40 x 80 eb'adında ve 15 metre derinliğinde olanlar mevcuttur. Antalya Sular İdaresi bu havzanın muntazam plânlarını yapmıştır. Bu su depolarından İnsuyu adı verilen Çine ovasına açılmış bir ağız ile Gökpınar kaynağı ve Başköy vadisinde Başköy kaynağı doğmuştur. Burdur çayının kaynağı bu havzadır. Ağlasun ovasını sulayan ve saniyede 500 litre su taşıyan bu kaynak sonunda Akdeniz'e dökülen Aksu'ya karışmaktadır.

Kaynağını Eşeler dağından alarak Yeşilova, Tefenni ilçelerinden geçen Alakır çayı merkez ilçesinin içinden akan en büyük sudur. Batıdan doğuya geniş vadileri sulayarak Burdur Gölüne dökülür. Saniyede en az 600 litre su taşır.

İkinci büyük su Kravğaz (Beşparmak) dağı köklerinden alan Bayındır suyudur. Kravğaz dağının yalçın ve keskin sathı mailinin dibinde yer içi akan bir ırmağın birden bire yer yüzüne açılmış bir ağzını andıran bu su merkez ilçesinin içilmeye uygun ve sertlik derecesi en az olan bir suyudur . Saniyede 300 litre akmaktadır. Gökpınar'dan ve Bereket çayından aldığı iki ayakla genişleyerek ve oldukça dik bir yamaçtan akarak Burdur gölüne dökülmektedir.

Üçüncü su Burdur Çayı'dır. Bu çay Gökpınar kaynağından başlar ve 5 Km. kadar tünel içinden gelerek Kürtlü dağından çıkan İnsuyu ile birleşir. 20 Km. bir yatak güderek Burdur gölüne iner. Saniyede 350 litre sarfıyatı vardır.

Bunlardan başka Lengüme dağından çıkan Lengüme, Çerçin, Ulupınar çayları da sularını Burdur Gölüne taşımaktadırlar.

Burdur Gölü Merkez ilçesi içinde en büyük göldür. Yüzüstü ölçüsü 256 Km.2 dir. 8 Km. eni ve 32 Km. uzunluğu vardır. Burdur vadisinin en mühim bir parçasını kaplar. Suyu tuzlu ve fazla miktarda arsenik ve kibritleyetli magnezyumu havi bulunduğundan içinde balık yaşayamamakta sıhhi banyolardan ve nakliyattan faydalanılmaktadır.

Pınarbaşı, Karataş, Karaevli gölleri küçük göllerdir. Kısmen sazlık ve tatlı su olan bu göllerden Pınarbaşı gölü kurutulmak üzeredir. Zaman, zaman dolan ve kuruyan Mamak gölü de merkez ilçesi çevresindedir.

Bügdüz, Yassigüme, Çerçin köylerinde kükürtlü maden suları vardır.

İdari Durum :

Burdur merkez ilçesi Pisidya denilen çevrenin bulunduğu yerde yayılmıştır. Merkez ilçenin kadim adı polidiryon ve ilin adı da burada -dur» mânasına (Ezosstatus) olduğu eski eserlerde görülmektedir. Burdur gölünün eski adı da Oskanyüs gölü olup deniz seviyesinden yüksekliği 845 metredir. Göl kenarında evvelce bir şehrin bulunduğu ve adının (Limnorya) olduğu Hayat Ansiklopedisinde yazılıdır. Halen yeri belli olmayan kentin şimdi üzeri tarla olan ve Burdur ovasında yapma bir tepe olduğu her yerinden belli olan (Hüyük) ün bulunduğu tepe üzerinde yapılmış ve yaşamış olduğu tahmin edilmektedir. Bugün göl kenarında bir şehir bakiyesine rastlanamamaktadır Hüyük'ün kenarında, demiryolu inşaatı ve istasyon binaları yapımı dolayısıyla yapılan kazılarda bir hayli bina temelleri meydana çıkmıştır. Burdur'un 45 Km. Güney Doğusunda eski (Sağlasus) harabeleri mevcuttur. Halen Belönü adı verilen kasabanın Kuzeyinde Akdağ yamaçlarında yapılmış olan bu şehir muhteşem anfiteatrisi, stat ve toprak altında kalmış saray ve mabetleriyle eski bir medeniyetin izlerini taşımaktadır.

Çine, Taşkapu, Marmara köyleri yakınlarında Beşkavak, Aziziye, Bügdüz, Bereket köylerinde bu merkeze bağlı kasabalar olduğu mevcut eserlerden anlaşılmaktadır.

Sertaç Bucağına bağlı Belenli köyünde de önemli bir şehir bakiyesi

mevcuttur. Bucak merkezi olan Bebekler köyünde eski dere beyi olan Katırcıoğlu'nun da sarayının çöküntüleri görülmektedir.

Halen Merkez ilçesinin bulunduğu Burdur şehri Selçukiler devrinden kalma bir şehirdir. Göle hakim iki tepe üzerinde ve Güneyde Susandık tepe yamaçlarında kurulan Burdur eski bir mahalle olduğu (Manastır) adından da anlaşılan Necati mahallesi Burdur'un Selçukluların fethinden evvel bulunduğu mahal olarak tahmin edilebilir.

Burdur'un Selçukiler devrinde Selçuk Uç Beylerinden Hamit Beyin kurduğu devletin merkezi olmak ihtimâli kuvvetli görülmektedir. Burdur'a Hamit Oğullarının önem verdikleri bir merkez olduğu tarihi eserlerin tetkikinden anlaşılmaktadır. Selçukiler devrinde Burdur'un uç beldelerden biri olduğu ve kalesinin dahi bulunduğu ve burada Selçuk sultanlarından Alâaddin oğlu Rüknettın Kılıçarslan'ın hapsedildiği Selçuk tarihini yazan Aksaray'lı Kerimettin Mahmut'un (müsameret-al - ahyâ) adlı farşça eserinde yazılıdır.

656 - 1160 yıllarında kaleli bir kasaba olduğuna göre şehrin aşağı yukarı bin senelik bir geçmişi olduğu kabul edilebilir.

Hamit Oğulları son beylerinden Hüseyin bey zamanında Osmanlı hükümdarı 1. inci Murat'a 80 bin altına satılan bazı Hamit illeri arasında Burdur'da Osmanlı ülkesi arasına katılmıştır. Şehir önce (Hamam bendinde) kurulmuş fakat her zaman kasabayı tehdit eden sellerin korkusundan durulamayarak şimdiki bulunduğu mahalle yerleştikleri ve Ulu Cami'in bulunduğu yerin ilk tesis olduğu, burada bir kalenin mevcut olduğu ve ortasında (Alanpazarı) adıyla büyük bir pazar kurulduğu ve bu pazarın etrafında şehrin şimdiki mahallelerinin zamanla teessüs eylediği rivayet edilmektedir.

Selçuk Türkleri devrinde Hamit Oğullarının bir il merkezi olduğu tahmin edilmektedir. Hamit Oğulları devri kapandıktan sonra devlet merkezinden uzak olması dolayısıyla Burdur önemini kaybetmiş ve 1700 yılına kadar Voyvoda adı verilen bir nahiye müdürü ile idare edilmiştir.

1255 - 1839 tarihine kadar nahiye olarak kalmış ve bu tarihte vukua gelen (fetaret) hâdisesinden sonra Isparta livasına bağlı bir kaza haline getirilmiştir. Bu tarihten sonra Burdur'luların yaptığı önemli bir teşebbüs üzerine Sancak haline getirilerek doğrudan doğruya Konya Valiliğine bağlanmıştır. O tarihte Tefenni ve Acıpayam adıyla iki kazası bulunuyordu. 1889 yılında Acıpayam Burdur'dan ayrılarak Denizli iline verilmiş ve Burdur Sancağının bir kazası kalmıştır.

1920 yılında müstakil mutasarrıflığa ve Kurtuluş Savaşından sonra da bütün Mutasarrıflıkların il'e çevrilmesi üzerine İl haline getirilmiştir.

1926 yılında Antalya ilinden alınan bazı köy ve bucakların katılmasıyla ve Bucak bucağı kaza haline getirilmiş ve 1936 yılında da Denizli İlinin Acıpayam kazasının Erle bucağı çevresiyle kaza olarak Yeşilova ilçesi adıyla Burdur'a bağlanmıştır. Burdur merkez ilçesinin halen Çeltikçi, Sertaç ve Ağlasun bucaklarıyla merkezine bağlı (72) köyü vardır. Bu köylerden (69) unda köy kanunu tatbik edilmektedir. Merkez Bucağının (35), Sertaç Bucağının (16), Çeltikçi Bucağının (14) ve Ağlasun Bucağının (7) köyü ve merkezin (Belönü) tarihî harabeyi taşıyan bir kasaba olup belediyesi vardır.

Burdur merkeziyle Çeltikçi Bucağı arasında muntazam bir şose mevcuttur. Sertaç, Ağlasun Bucakları ve merkez ilçesinin bütün köylerine motorlu vesaitin gidebileceği toprak tesviyesi yapılmış köy yolları vardır.

Merkez ilçesi ile bucaklar ve bucaklarla merkez ve köyler arasında hemen ekseriyetle telefon konuşması yapılabilmektedir.

Nüfus ve İskân Durumu :

1950 Genel Nüfus Sayımına göre Burdur Merkez ilçesinin nüfusu 54518 dir. Bunun 27791 i kadın, 26727 si erkektir. Km.² ye 34 kişi düşmektedir.

Bu itibarla kesif nüfuslu yerlerimizden sayılmaktadır. Genel Nüfus Sayımından sonra merkez ilçesi köylerine yerleştirilmiş olan göçmenleri dahil edecek olursak bu rakam da kabarcaktır.

Burdur merkez ilçesine 30 aile (139 nüfus verilmiş) ve hükümetin 9952,60 lira yardımıyla 11 göçmen evinin inşaatı bitmiş ve evler göçmenler adına tapulanarak iskân edilmişlerse de 19 evin yerleri ihtilâflı olduğundan henüz evleri yapılamamıştır.

Merkez köyleri birbirine çok yakın kurulduğu gibi merkeze de yakındırlar. İlçe merkezi dağlık ve iltivaları ihtiva etmekte ve 2400 rakıma kadar yükselen dağların teşkil ettiği iskelet içinde 850 - 1100 metre yüksekliğinde kurulmuş olan ve Akın, Burç, Cemil, Çeşmedamı, Dere, Degirmenler, Hacı Ömer, Karasenir, Konak, Kuyu, Necati, özgür, Pazar, Recep, Sakarya, Sinan, Tepe, Üçdilek, Yenice, Zafer adlı (20) mahalleden ve 14901 nüfustan ibaret bulunmaktadır.

Köy ve bucaklara düşen nüfus da (39617) dir. Bunun (2900) ü Ağlasun merkezinde, (770), Çeltikçide (1459) u Sertaç ve (1491) i de

merkez bucağına aittir. Geri kalan (34488) nüfus ta (36) köyüne yayılmıştır.

Halkın % 80 i çiftçilikle, geri kalan % 20 si ticaret, dokumacılık ve halıcılıkla ve diğer mesleklerle iştigal etmektedir. İşçi durumu mevsimlik olup en kabarık hali yaz aylarındadır.

Merkez İlçe Teşkilâtı ve Memurları :

İÇİŞLERİ :

Vali, Vali Muavini, Hukuk İşleri Müdürü, I. Maiyet memuru, Yazı İşleri Kalemi, İdare Kurulu Kalemi, Nüfus Müdürü, Seferberlik Müdürü, Emniyet Müdürü, İl J. Komutanı, İç İlçe J. Komutam ve Üç Bucak Müdürü.

A — Yazı İşleri Kalemi : İki tahrirat kâtibi, iki evrak memuru ve 1 müvezziden ibarettir.

B — İdare Kurulu Kalemi : 1 Kâtipten ibarettir.

C — Nüfus Müdürlüğü : 1 Müdür, 1 Başkâtip, 1 Kâtip.

D — Emniyet Müdürlüğü : 1 Emniyet Müdürü, 1 Komiser, 6 Komiser Muavini, 14 Polis, 1 Muamele memuru, 1 Bekçi başı, 1 Muhasip, 2 Tahsildar, 13 Bekçi.

E — İl J. Komutanlığı : 1 Komutan (Albay), 1 Muavin (Yarbay),

1 Mülhak (Yüzbaşı) .

F — İç İlçe J. Komutanlığı : 1 Komutan (Yüzbaşı), 1 Komutan yardımcısı (Üsteğmen), 1 Kıdemli Başçavuş.

Toprak İskân Müdürlüğü :

1 Müdür, 1 Memur.

Adalet : 1 C. Savcısı, 1 C. Savcı yardımcısı, 1 Ağır ceza yargıcı (Başkan), 1 Asliye ceza yargıcı, 1 Asliye hukuk yargıcı, 2 Sulh Hukuk ve sulh ceza yargıcı, 1 Sorgu yargıcı, 2 Yargıç adayı, 1 İcra memuru, 3 Başkâtip, 8 Zabıtkâtibi yardımcısı, 4 Mübaşir, 1 Noter, 1 Ceza evi müdürü, 1 Kâtip,

2 Başgardıyan, 4 Gardiyan.

Ziraat Müdürlüğü : 1 Ziraat Müdürü, 2 Ziraat Muallimi, 1 Ziraat mücadele kâtibi, 1 Veteriner Müdürü, 1 Merkez veterineri, 2 Veteriner fen memuru .

P. T. T. Müdürlüğü : 1 Müdür, 1 Şef, 1 Havale memuru, 1 Koli memuru, 1 Posta memuru, 1 Posta gişe memuru, 2Gezici memur, 2 telefon memuru, 3 Muhabere memuru, 1 Yardımcı muhabere memuru, 1 Telgraf gişe memuru, 3 Atlı dağıtıcı, 4 Yaya dağıtıcı, 3 Hat bakıcısı .

MALİYE (Defterdarlık) : 1 Defterdar, Gelir Müdürlüğü, Saymanlık Müdürlüğü, 1 Vergi Kontrol Memuru, 1 Millî Emlâk Memuru, 1 Hazine Avukatı.

A — Gelir Müdürlüğü : 1 Gelir Müdürü, 2 Tahakkuk Servis Şefi, 1 Vergi Memuru, 1 Vergi Memuru Yardımcısı, Muhafaza Memuru, 1 Evrak Memuru, 1 Daktilo, Tahsil Servisi, 1 Tahsil Servis Şefi, 1 Tahsil Servis Vergi Memuru, 2 Atlı Tahsildar, 2 Yaya Tahsildar.

B — 1 Saymanlık Müdürü, 1 Saymanlık Memuru, 3 Saymanlık Kâtibi, 1 Veznedar, 1 Daktilo.

Özel İdare :

Muhasebe : 1 Saymanlık Müdürü, 1 Saymanlık Mümeyyizi, 1 Merkez Saymanlık Memuru, 1 Saymanlık Kâtibi.

Encümen : 1 Encümen Mümeyyizi.

Köy Bürosu : 1 Köy Bürosu Mümeyyizi.

Gelir : 1 Gelir Müdürü, 4 memuru.

Tahsilât : 1 merkez tahsil memuru, 2 tahsilât kâtibi, 10 tahsildar.

Sağlık ve Sosyal Yardım :

1 Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürü, 2 Hükümet Tabibi, 2 Sağlık Memuru, 2 Kâtip, 3 Köy Sağlık Memuru, 1 Köy Ebesi, 2 Stajyer Köy Sağlık Memuru, 1 Devlet Hastahanesi, 1 Baş Hekim, 2 Müttehassıs Doktor, 1 Eczacı, 2 Hemşire, 6 Hasta Bakıcı, 1 Yönetim Memuru, 1 Depo ve Ambar Memuru, 1 Laborant, 1 Teknisyen, 2 Terzi, 1 Aşçı, 1 Çamaşırcı, 5 Hademe, 1 Bahçıvan, 1 Şoför.

Sıtma Savaş : 1 Tabip, 1 Memur. 6 Sağlık Korucusu, 1 Odacı.

Millî Eğitim : 1 Millî Eğitim Müdürü, 3 Kâtip, 1 İlk Öğretim Müfettişi, 2 Gezici Baş Öğretmen, 1 İnşaat Denetmeni, 41 Merkez İlkokul Öğretmeni, 124 Merkez Bucak ve köylerde ilkokul öğretmeni, 1 öğretmenler Birliği.

Lise 1 Müdür, 2 Müdür yardımcısı, 16 Öğretmen, 2 Memur, 1 doktor, 3 Odacı .

Erkek Sanat Enstitüsü : 1 Müdür, 1 Müdür yardımcısı, 16 Öğretmen. 1 Doktor, 3 Memur, 5 Hademe.

Kız Enstitüsü ve Akşam Sanat Okulu : 1 Müdür, 5 öğretmen, 1 Kâtip. 2 Hademe.

Bayındırlık : 1 Bayındırlık Müdürü, Baş Fen Memuru, 2 Fen Memuru, 1 Muamelât Şefi, 1 Muhasebe ve amele kâtibi 1 Ambar memuru, 1 Dosya Kayıt Memuru, 1 Daktilo.

Orman İşletmesi : 1 Orman İşletme Müdürü, 1 Muhasebeci, 2 Muhasebe memuru, 1 Veznedar ve ambar memuru, 1 Sorumlu Sayman mutemedi. 1 Daktilo, 1 Evrak memuru, 1 Avukat, 1 Mesaha memuru, 1 Orman Mühendis Muavini.

Millî Savunma : 1 Askerlik Şube Başkanı (Albay), 1 Muamele memuru (Sivil), 1 Muamele memuru (Yedek subay), 1 Ayniyat muhasibi (Yedek subay), 1 İaşe memuru (Yedek subay), 1 Hesap memuru, 1 Konak Komutam (Yüzbaşı), 1 İaşe Subayı (Üsteğmen), 1 Hesap memuru.

Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı : 1 Büro Şefi.

Tekel : 1 Müdür, 1 Muhasebeci, 1 Anbar memuru, 1 Transit memuru, 1 Satış memuru, 3 Tahsil ve Takip memuru, 1 Odacı, 1 Anbar bekçisi.

Tapu Sicil : 1 Tapu Sicil muhafızı, 1 Muavin, 1 Tetkik memuru, 1 Kâtip, 1 Odacı.

Vakıflar Memurluğu: 1 Memur, 1 Veznedar ve kâtip, 1 Tahsildar. 1 Odacı.

Diyanet İşleri : 1 Müftü, 1 Kâtip, 1 Vaiz, 36 İmam, Hatip, Müezzin, 2 Kur'an Öğretmeni, 1 Odacı.

Belediye : 1 Belediye Reisi, 1 Başkâtip, 1 Yardımcı ve daktilo, 1

Müvezzi, 1 Gazhane memuru, 1 Fidanlık Bekçisi.

Hesap İşleri : 1 Sayman, 1 Sayman yardımcısı, 1 Gelir memuru, 1 Tahsil memuru, 2 Tahsildar.

Fen İşleri : 1 Tekniker, 1 Yardımcısı.

Evlenme Dairesi : 1 Evlenme Memuru (Sağlık Memuru bakmaktadır.)

Belediye Tabipliği : 1 Belediye Doktoru, 1 Sağlık Memuru, 1 Ebe, 1 Asrî Mezarlık Bekçisi.

Zabıta Amirliği : 1 Zabıta âmiri, 4 Zabıta memuru, 1 Daktilo, 1 Seyrüsefer memuru, 1 yardımcısı, 1 temizlik memuru, 1 Temizlik oto şoförü, 1 Tellâl, 1 Mezbaha bekçisi.

İtfaiye : 1 itfaiye memuru, 12 itfaiye eri.

Bölge Ayar Memurluğu : 1 Ayar memuru, 2 Belediye odacısı.

Bayındırlık Durumu :

Burdur'un komşu ilçe ve il'lere bağlayan 421 kilometrelik yolu vardır. Bu yolun merkez ilçeye bağlı olanı 139 kilometredir. Bunun 112 kilometresi şose, 27 kilometresi toprak tesviyesi halinde ham yoldur. 107 kilometre uzunluğunda olan Burdur - Karamanlı - Yeşilova - Denizli hududu muntazam bir şosedir. Ege mintakasıyla yaz kış bu yoldan münakale temin edilmektedir.

1950, 1951 yılları ilk ve Sonbahar mevsimlerinde yapılan köy yolları seferberliğinde İl dahilindeki mevcut köylerin % 90 ma her çeşit tekerlekli vesaitin gidip gelmesine elverişli bir hale konulmuştur. 1952 yılında da köy yolları seferberliğine son derece ehemmiyet verilmiş ve halkın da fiili gayretiyle çok iyi sonuçlar alınmaktadır. 1952 yık kara yolları Genel Müdürlüğü bütçesine konulmuş olan il ve köy yollarına yardım ödeneğinden Bakanlar Kurulu kararına iktiran eden tevzi listesine göre Burdur İline 200.000 lira ayrılmış bulunmaktadır. Bu ödenekle bütün il ve köy yolları 7-9 metre olarak sür'atle genişletilmektedir. Ayrıca 1952 yılı Kara Yolları Genel Müdürlüğü bütçesine konulmuş olan il ve köy yolları yardım ödeneğinden 75.000 lira ile Burdur - Antalya vilâyetleri arasında müşterek olan ve her iki Vilâyet için büyük önemi bulunan Tefenni - Korkuteli yolunun yapılması için tahsisen ayrılmış bulunmaktadır.

İl merkezinde biri 120 abonelik P. T. T. ye diğeri jandarmaya ait olmak üzere iki santral mevcuttur. Jandarmanın ilçe, bucak ve karakollarda santrali olup yekdiğeriyle ve köylerle irtibatı vardır.

İl merkezinde 950 yılında Çine köyünden getirilen ve Kocapınar adını taşıyan içme suyu şehir dışı tesisatının inşaatı ikmâl edilmiş ve şehir içi su tesisatının keşif bedeli (545.765,22) lira olup 1 Haziran 1952 tarihinde iller Bankası tarafından ihalesi yapılacaktır.

Köylerin hemen hepsinin içme suyu mevcuttur. Burdur iline 1951 yılında, köy içme sularına yapılan (173.000) lira bir yardım ile M. ilçesinde 42 köye (37.400) lira, Bucak ilçesinde 33 köye (35.000) lira, Tefenni ilçesinde 37 köye (50.000) lira ve Yeşilova ilçesinde 35 köye 40.300) lira verilmek suretiyle 147 köyün içme su ihtiyacı halledilmiş bulunmaktadır. 1952 yılında gönderilen (200.000) lira ödenekle geri kalan köylerin içme su ihtiyaçları tamamen halledilecektir.

İlçe merkezinde 10/10/1936 yılından beri kurulmuş bir şirket elinde bulunan Hidroelektrik ve daimi ceryan veren bir elektrik fabrikası mevcuttur. Mevcut elektrik tesisatının belediyece devralınmasına karar verilmiş olduğundan hissedarlar elinde bulunan 117.000 lira kıymetindeki hisse senetlerinin 100.000 lira değerindeki senetleri Belediyece satın alınmış geri kalan kısmı da Belediyece İller Bankasından 128.000 lira istikraz yapmak suretiyle elektrik fabrikası Belediyenin kendi malı olacaktır.

Merkez ilçesinin 26/5/1948 tarihinde tesbit edilen imâr plânının tatbikine başlanmıştır. İlçede Cumhuriyet hükümeti zamanında yapılmış büyük bir hükümet konağı vardır. Bütün teşkilâtı istiap etmektedir.

Şehir içi cadde ve sokaklar parke ve kısmen arnavut kaldırımıdır.

Merkez ilçede özel idareye ait Vali konağı, Özel İdare Müdürlüğü binasıyla, 5 ilkokul binası vardır.

İlçedeki evlerin ekserisi 2-3 katlı olup üstleri Marsilya ve kısmen de yerli kiremitlerle örtülüdür. Köy evleri kerpiçten veya taştan yapılmıştır. Oturmağa ve sıhhate elverişli evlerdir.

Ekonomik Durum :

Burdur merkez ilçesi her şeyden evvel zirai bir karakter taşımaktadır. Sanat yalnız ilçe merkezinde toplanmış olup fabrika sanayiinden ziyade imalathane, el san'atları faaliyettedir.

Mahallî istihlâk için merkez ilçede 5 un fabrikası, 4 su değirmeni ve ayrıca merkez ilçeye bağlı köylerde 52 adet su değirmeni mevcuttur.

Küçük el san'atlarından dokumacılık inkişaf etmiş durumdadır. Kasaba merkezi dokumacılar kooperatifinin 972 ortağı ve faal 1167 tezgâhı vardır. Sermayesi 186423,25 lira olup Ekonomi Bakanlığınca K/91 sayılı karar gereğince beher tezgâh için evvelce üçer paket iplik verilmekte iken son emirler gereğince 5 - 6 paket iplik dağıtılmaktadır. Mez-

kür dokumalar merkezde manifatura tüccarları vasıtasıyla İstanbul'a sevkedilmekte ve tüccarlara satılmaktadır. 1952 yılı umumî heyet toplantısı bir iplik fabrikası kurulması hususunda yönetim kuruluna salâhiyet vermiştir.

Merkez ilçede 6 halı yapım evi ve 400 adet halı tezgâhı mevcuttur. Ayrıca merkez ve köylerde gül yağı imâl eden 1000 kadar gül inbiği mevcut olup 500 kilo gül yaprağından 300 gram gülyağı istihsal edilmektedir. En çok gülyağı istihsal eden müstahsil 1.5 kilo gülyağı istihsal etmektedir. Bir kilo gülyağı 6.000 liraya satılmaktadır.

Merkez ilçede Ziraat Bankasının ve Halk Bankasının birer şubesi vardır. Bu bankalar ekonomik sahada önemli rol oynamaktadırlar.

İlçe merkezinde haftada iki gün pazar kurulmaktadır. Bu pazarlarda canlı bir mübadele ve ticarî faaliyet göze çarpmaktadır.

Tarım Durumu :

İlçe topraklarının ancak 1/3 inde ziraat yapılmaktadır. Ekilmeğe elverişli 70.000 ve elverişli olmayan 95.000 hektar arazi mevcuttur. Ekseri su görmeyen topraklarda her sene ekim yapılmamakta olduğundan ekilişte dinlendirme usulü tatbik edilmektedir.

Ziraî Donatım Kurumunca çiftçilerimize yapılmakta olan tarım alâtı satımı sayesinde iptidâî tarım âletleri günden güne ortadan kalkmakta yerini fennî vesaite terketmektedir.

İlçede bir selektör makinesi vardır. Çiftçilerimizin tohumları tamamen bedelsiz olarak temizlenmekte ve ilâçlanmaktadır.

Hayvan yem nebatlarından yonca ve gorilla tohumu celbedilerek dağıtılmakta ve çoğaltılmasına gayret edilmektedir.

Tarıma elverişli arazinin (nadas bırakılan hariç) Toprak Mahsulleri Ofisinin alıcı bulunmasından tamamı ekilmektedir. Bakliyattan en çok fasulye ve nohut ekilir.

İlçede müstakil köy birlik fidanları mevcut olup il dahilindeki meyve ağaçlarının ıslâhı için aşılı fidan yetiştirilmekte ve muntazaman bedelsiz olarak tevzi edilmektedir.

Ekinlere arız olan domuz ve farelerin yok edilmesine azami hassasiyetle devam edilmektedir. Floksera'ya tutulan asmalar derhal sökülmekte ve hastalık önlenmektedir. Hububattan sonra en çok afyona ehemmiyet

verilmektedir. Bu mahsul ihtiyaçtan fazla istihsal edilmekte ve dış piyasalara satılmaktadır.

İleri bir inkişaf halinde bulunan bağcılık iyi mahsul vermekte ve mahallî ihtiyaca sarfolunmaktadır.

Ekserisi yerli ve yarım kan arap olan İl hayvan cinslerinin ıslâhı için il aygır deposunda (7) yarım kan arap atı, (1) safkan arap attı, (5) kıbrıs merkebi, (2) yarım kan montofon boğası ile ayrıca ilçenin köylerinde (40) adet köy boğası mevcuttur.

Keçi ve koyunlarda umumiyetle kıl kurdu, şap hastalığı, pastreloz, distomatoz, stromjiloloji, antraks, çiçek ve uyuz hastalıkları zaman zaman görülmekte ise de bunların vukuu halinde derhal gerekli tedbirler alınarak önlenmekte hastalık mahallî kalmaktadır.

Millî Eğitim :

Burdur ilçesinde (6) sı merkezde olmak üzere (71) ilkokul vardır. Bunlardan (19) u eğitimli okuldur. İlçenin (72) köyünden (65) inde eğitim yapılmaktadır.

İlk öğretim çağında bulunan öğrencilerin sayısı (9573) dür. Bu miktarın (1469) zu şehirde, (5117) si merkeze bağlı bucak ve köylerde olmak üzere okuyan öğrenci yekûnu (6586) dır. Öğretmenli okullarda 14821) ve Eğitimli okullarda ise (296) öğrenci mevcuttur.

1951 - 1952 öğretim yılında açılmış bulunan Lise ile müşterek bir binada oturan Orta Okul'un 40 ı kız, 149 zu Erkek olmak üzere (189) öğrencisi bulunmaktadır. Lise kısmının ise yalnız 9 uncu sınıfları 3 ü kız 24 ü erkek olmak üzere (27) öğrencisi vardır.

10/12/1942 tarihinde açılmış bulunan Akşam Kız Sanat okulunda 104 ve 1951 yılında açılan ve ayrı bir binada öğretime başlamış bulunan Kız Enstitüsünde ise (55) öğrenci mevcuttur.

1943 - 1944 yılında askerî kışla binalarında tedrisata başlayan 1947 senesinde yeni yapılan modern binada öğretime devam etmekte olan Erkek Sanat Enstitüsünün de (158) öğrencisi vardır. Marangozluk ve Demircilik san'atlarında bu yönden önemli ilerlemeler görülmektedir.

Sağlık Durumu :

Sağlık Müdürlüğüne bağlı ilçe merkezinde (60) yataklı bir Devlet Hastahanesi vardır. Hastahanenin bütün masrafları Devlet bütçesinden

karşlanır. Yatak adedinin yüze iblağı mümkün görüldüğünden Sağlık Bakanlığınca (25.000) liralık ödenek gönderilmek üzeredir. Merkez ilçede kurulan verem savaş derneği faaliyetine muntazaman devam etmektedir. Sağlık ve Bayındırlık Bakanlıklarınca tanzim edilecek projeye göre Verem Pavyonunun inşasına başlanacaktır.

Merkezde şahsa ait 2 eczahane vardır.

Merkez ilçenin sağlık durumu 1 hükümet tabibi, 1 Merkez Sağlık memuru, 3 köy sağlık memuru, 3 köy grup ebese, 1 Sıtma Savaş tabibi, 6 sağlık memuru, 1 Belediye tabibi, 1 Merkez belediye ebese, 1 Ağlasun Bucak belediye ebese, 1 Belediye Sağlık memuru devamlı olarak kontrol edilmektedir.

Umumiyetle görülen hastalıklar: Verem, Tifo, Kızamık, Boğmaca, Kızıl ve çocuk ishalleri gibi hastalıklardır.

Sıtma tamamen önlenmiş durumdadır. Bataklıklar kurutulmuştur. Halk umumiyetle sağlam yapılıdır.

Merkez ilçede kanalizasyon tertibatı yoktur. Evlerde kör kuyu usulü tatbik edilmektedir. Merkezde umumî hela vardır. Köylerde her evin kendisine mahsus helası mevcuttur.

Belediyenin kendi malı ve bugünkü ihtiyacı karşılayacak durumda bir mezbahası vardır.

Belediyeye ait mezarlığın etrafı çevrili, yolu muntazam ve bakımı iyidir. Belediyenin cenaze arabası vardır. Süprüntüler belediyeye ait arabalarla taşınmakta ve şehir haricine dökülmektedir.

Merkez ilçede (6) hamam vardır. Otelleri, Hanları, Lokantaları ve fırınları sıhhî şartları haizdirler.

Sosyal Durum :

Merkez ilçe sakinlerinin % 80 i çiftçilikle iştilal etmektedirler. Toprakları verimli ve istihsal edilen mahsul de tatmin edici bir fiatta satıcı bulduğundan köylü memnundur. Bilhassa gülyacağı istihsalı yüksek fiat karşısında fazla miktarda artmış bulunmaktadır.

Muhtaç durumda olan halk azdır, işsizlik kış mevsimine münhasırdır. Merkez kasabada halıcılık ve dokumacılık terakkî etmiş bir durumdadır. Mühim bir kısım halk maişetini bu suretle temin etmektedir.

Köylünün giyim tarzı; erkekler kasket, şayak ceket ve kilot pantolon giymek suretiyle şehir halkından ayrılırlar. Kadınlar karadon tabir edilen don ve entari giyerler. Başlarını yazma ve tülbentle örterler.

Halk boş zamanlarını avcılık, güreş ve köy odalarında eğlence ile geçirirler. Düğünlerde davul çalmak, millî oyunlar oynamak ve temiz millî kıyafetlerini giymek adettir.

İlçe merkezinde Çocuk Esirgeme Kurumu, Türk Hava Kurumu, Yardım Sevenler Derneği ve Kızılay Demeği mevcuttur. Muntazam çalışmalarına devam etmekte ve yararlıkları görülmektedir.

Devlet Şûrası Üçüncü Daire**E. No. 53/92****K. No. 53/95****Özü:**

İstek üzerine emekliye ayırmada bu husustaki idari kararın ittihazı tarihindeki değil tebliğ tarihindeki mevzuat hükümlerinin tatbiki icap edeceği hakkında.

İsteği üzerine emekliye sevk edilen Doğanbey Nahiyesi Nüfus Memuru Abdürrahim Bayrakçı ya emeklilik işleminin selâhiyettar mercice tasdik edildiği talihteki mevzuata göre mi yoksa bu husustaki idari kararın kendisine tebliğ olduğu tarihte meri bulunan hükümlere göre mi muamele tesis edileceği hakkında Maliye Vekâleti ile Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı arasında hadis olan görüş ayrılığı sebebiyle 5434 sayılı kanunun 9 uncu maddesine tevfikân mütalâa talebini mutazammın olup Yüksek Başvekâletten havale buyrulmuş Maliye Vekâletinin 19/11/1953 gün ve Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü 115607/937/14535 sayılı yazısı okundu.

Bu yazıda aynen.

Emekliye çıkarılma talebinin 30/6/1953 tarihinde kabul edildiği kendisine ancak 14/7/1953 tarihinde tebliğ edilen ve buna istinaden 15/7/1953 tarihinde görevinden ayrılan Doğanbey Nahiyesi Nüfus Memuru Abdürrahim Bayrakçıya emeklilik muamelesinin 30/6/1953 tarihinde tekemmül ettiği mütalaasıyla mezkûr tarihte mer'i bulunan ahkâma göre ayrıldığı sağlanması gerektiği hakkında Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Yönetim Kurulunca ittihaz olunan 4/9/1953 tarih ve 4699 sayılı kararla bu karara ait dosya ilişik olarak sunulmuştur..

Dosyanın incelenmesinden de anlaşılacağı üzere Sandık Yönetim Kurulunca emeklilik muamelesinin tekemmülü emekliye çıkarılma isteğinin kuramlarınca kabulü tarihi olduğuna karar verilmiş bulunmaktadır.

Halbuki 5434 sayılı kanunun 91 inci maddesinin (11) işaretli fıkrasıyla; Emeklilik hakkı tanınan bir vazifede iken emekliliğe ayrılma istiyenler için yazı ile yapacakları isteklerinin yetkili makamlarca tasdik edildiğinin yine yazı ile kendilerine bildirilmesinden itibaren vazifelerinden ayrılanların ayrıldıkları, tarihleri takip eden aybaşından itibaren aylık bağlanacağı yazılı bulunmaktadır.

Bu hükümden de sarıh bir şekilde anlaşıldığına göre emeklilik muamelesinin tekemmülü emekliye çıkarılma muamelesinin ilgiliye tebliğine vabeste bulunmaktadır. Eğer Sandık Yönetim Kurulunca mütalâa edildiği üzere emekliye çıkarılma muamelesi, emekliye çıkarılma isteğinin ilgili kurumca kabul edilmesi üzerine tekemmül etmiş olsaydı; bağlanacak emekli aylıklarının da emekliye çıkarılma talebinin kabul edildiği tarihi takib eden ay başından itibaren bağlanması icabederdi.

Kaldığı yine mezkûr kanunun fiilî hizmet müddetini tesbit ve tayin eden 31 inci maddesinde; «Fiilî hizmet müddeti iştirakçi veya tevdiatçının (30) uncu madde gereğince bu kanunla tanınan haklardan faydalanmaya başladığı tarihten itibaren tam kesenek vermek suretiyle geçirdiği müddettir» diye yazılı bulunmaktadır. İstekleri üzerine emekliye ayrılanlar ise isteklerinin kabul edildiğinin kendilerine tebliğine değin vazifede bulunduklarına ve aldıkları vazife maaşlarından emekli kesenekleri ödediklerine göre bu kabil iştirakçilerin emeklilik muamelelerinin tekemmülünün ancak vazifelerinden ayrıldıkları tarih olarak kabulü zarurî görülmektedir.

Aksi halde emekliye çıkarılma isteğinin kumrularınca kabulünden sonra vazifede geçen hizmet müddetlerinin nazarı itibare alınmaması icab ederdi ki, bu da mezkûr madde hükmüne mugayirdir.

Bu itibarla emekliye çıkarılma talebinin kabul edildiği kendisine ancak 14/7/1953 tarihinde tebliğ olunan Abdürrahim Bayrakçı'nın emeklilik muamelesinin tekemmülü tarihinden vazifeden ayrıldığı 15/7/1953 tarih olarak kabul edilmesi ve mumaileyhe o tarihte mer'i bulunan ahkâma göre aylık tahsisi gerektiği ileri sürülmüş ise de, Sandık Yönetim Kurulu 20/10/1953 tarih ve 5796 sayılı kararıyla birinci kararında ısrar etmiş olduğundan 5434 sayılı kanunun 9 uncu maddesinin (b) fıkrası gereğince bu konuda Şûrayı Devlet'in mütalâasının alınmasına müsaadelerini saygı ile arz ederim, denilmektedir.

Gereği konuşulup düşünüldü :

Bir memurun emekli statüsüne dahil olabilmesi için İdarî bir tasarrufa ihtiyaç bulunduğuna göre emekliliğe ait malî haklarının da hilâfında bir hüküm bulunmadıkça kaideten bu kararın alındığı tarihte mer'i bulunan statüye tevfikân tayin ve tesbit olunması iktiza eder.

Filhakika bu prensip 5434 sayılı kanunun geçici 42 nci maddesinde de ifadesini bulmuş ve bu kanunun yürürlüğe girmesinden önce aylık son hizmet zammı, ikramiye toptan ödeme kesenek iadesi veya tazminata müstehak duruma girmiş olup da bağlama veya tahakkuk muamelesi tamam-

lanmış bulunanların bu muamelelerini kaldıran hükümlere göre tamamlanacağı açıklanmıştır.

Ancak 5434 sayılı kanunun 91 inci maddesi istek üzerine emekliye ayırma da dahil olmak üzere muhtelif suretlerle emekliye ayrılanlara bağlanacak aylıkların mebde'ini tayine mütedair hükümleri ihtiva etmekle beraber emekliye ayrılmasını yazı ile istemiş olanlara selâhiyettar makamlarca tasdikinden sonra keyfiyetin kendilerine ayrıca yazı ile tebliği esasını vaz eylemek suretiyle istek üzerine emekliye ayırma hadisesini hususi bir şekle de bağlamıştır.

Binaenaleyh bir memurun bu sebeple emekli statüsüne girmesi halinin selâhiyettar makamlarca isteğin tasdiki tarihinde değil keyfiyetin yazı ile tebliği tarihinde tekemmül etmiş sayılması ve bu takdirde de tasdikle tebliğ arasında statüde herhangi bir değişiklik vukua gelmiş ise memurun emekliliğine ait haklarının ilga edilen hükümlere göre olmayıp yeniden yürürlüğe konan esaslara tevfikân hesaplanması lâzım gelir.

Bu durum karşısında Abdürrahim Bayrakçının emekliliğinin talep veçhile selâhiyettar makamca da o tarihte mer'i bulunan geçici 31 inci maddeye müsteniden icra kılınmış olması bu tasarrufun kendisine tebliği tarihinden evvel yürürlüğe girmiş ve memura diğer bazı haklar daha tanımış olan 6122 sayılı kanunun ademi tatbikini icabettirmez.

Devlet Şûrası Dâva Daireleri Umumi Heyetinin 12/1/1951 gün ve 51/12 sayılı kararında da istek üzerine emekliye ayırmada yetkili makamca tasarrufun tesis edildiği tarihteki değil bu tasarrufun memura tebliği tarihindeki mevzuat hükümlerinin tatbiki icabedeceği belirtilmiş bulunduğu cihetle işbu hadisede de zikri geçen memura 6122 sayılı kanunun uygulanması gerekeceği hakkındaki Maliye Vekâleti düşüncesinin musip görüldüğüne 30/11/1953 tarihinde ittifakla karar verildi.

Devlet Şûrası Umumi Heyeti

E. No. : 53/313

K. No. : 53/317

İsteği üzerine emekliye sevk edilen Doğanbey Nahiyesi Nüfus memuru Abdürrahim Bayrakçı hakkında, emeklilik muamelesinin selâhiyettar mercice tasdik edildiği tarihteki mevzuata göre mi yoksa bu husustaki İdarî kararın kendisine tebliğ olduğu tarihte mer'i bulunan hükümlere

göre mi muamele tesis edileceğine dair Maliye Vekâleti ile Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı arasında hadis olan görüş ayrılığı dolayısıyla 5434 sayılı kanunun 9 uncu maddesine tevfikân mütalâa talebini mutazammın olup Yüksek Başvekâletten havale buyrulan Maliye Vekâletinin 1/11/1953 tarih ve Bütçe ve Malî Kontrol Umum Müdürlüğü 115607/937/14535 sayılı yazısı ve merbutu dosya üzerine Üçüncü Dairece müttehaz 10/11/1953 tarih ve 92/95 sayılı kararı havi ilişik mazbata işin İdarî dâvaya mevzu olacak mevaddan bulunması hasebiyle Dâva Daireleri Reis ve Âzalarının iştirak etmedikleri Umumî Heyet toplantısında okundu.

Gereği konuşuldu ve düşünüldü :

İstinat ettiği mucip sebeplere binaen daire kararı 14/12/1953 tarihinde ittifakla tasvip olundu.

Son Tadillere Göre Cemiyet Kanunu ve Toplanmalarla ilgili Mevzuat

Başvekâlet Neşriyat ve Müdevvenat U. Md. de Şef Mustafa Alparslan tarafından yayınlanan ve 250 kuruş bedelle satılan bu kitap faydalı görülmüştür. Kitap sahibinden tedarik edilebilir.

Dergi